

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
14
6 F
14

ANTONII PERSII

PHILOSOPHIAE, ET I. V. D.
CIVIS ROMANI

LIBER NOVARVM POSITIONVM,

IN
- RHETORICIS
- DIALECTICIS
- ETHICIS
- IVRE CIVILI
- IVRE PONTIFICIO
- PHYSICIS.

ORDINE, QVEM VERSA PAGELLA PATEFACIET.

VENETIIS ∞ D LXXV.

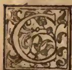
TYPIS IACOBI SYMBAENI.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ORDO POSITIONVM HVIVS LIBRI.

PROPOSITIONES ∞∞
ANNO ∞DLXXV
IN RHETORICIS, DIALECTICIS, ETHICIS,
IVRE CIVILI, IVRE PONTIFICIO,
PHYSICIS;
ET PARTIM QVIDEM ILLARVM
CONTRA PRAECIPVOS IN HIS FACVLTATIBVS
VIROS OMNIVMQ. CORYPHAEOS, PLATONEM
NEMPE, ARISTOTELEM, HIPPOCRATEM, ETC.
(SED MAXIME ARISTOTELEM) IMPERATORES
ROMANOS, IVRISCONSVLTOSQ. TAM VETERES,
QVAM RECENTIORES,
PARTIM AVTEM
VERIORES, IVXTA DISCIPLINAS HASCE,
DIVERSISQ. A CETERIS ALIIS,
INNIXAE PRINCIPIIS;
AB ANTONIO PERSIO, PHILOSOPHIAE, ET
I. V. DOCTORE EDITAE
SED
A GASPARE ZENVCHINO AD DISPVTANDVM
PRODVCTAE, VENETIIS, ET PATAVII.
PER TRES PERPETVOS DIES, INEVNTES
A DIE ASCENSIONIS DOMINI.
QVILIBET AD DISPVTANDVM INVITATVR,
NVLLO DISCRIMINE, SCHOLARIS AN DOCTOR,
TYRO AN VETERANVS
LIBER, DISPVTARE CVPIENTI DABITVR IN AEDIBVS
CLARISS. GEORGII CORNELII, AD D. MAVRICII.

CLARISS. ET PRVDENTISS.
SENATORI GEORGIO CORNELIO
PATRICIO VENETO
GASPAR ZENVCHINVS S. P. D.

V`M anno superiore quasdam propositiones in Philosophia, Dialectice, & Iure ciuili ad disputandum publicè, proposuissem, mirum quàm praeter spem meam euenerit, vt unde mihi fructus doctrinae, ineundaéq. apud eos gratiae, quos ob doctrinae praestantiã apud omnes tãtùm nõ primos haberi, mihi uidebatur, constare aliquis debuerat, earum potiùs iactura a me facta sit: Doctrinae quidẽ, quòd ex eo loco, in quo vociferati potiùs fuimus, quàm disputationẽ habuimus, tot obrutus nugis, ac sophismatũ portẽtis enectus paene, animi pendens, huc, illúcq. quouis impetu exclamantiũ, quorúmq. maiora essent latera, facilè impulsus, tãdémq. vbi essẽ egomet, nesciùs, Dauus abij, nulla in re Oedipũ adsequutus, nisi quòd illã istorũ peruicaciã, & inanẽ quarundam, quas vocãt, distinctionũ fastũ, ac laqueos, a me antea solùm auditos, satis tũ de facie norim: Gratiae uerò, quod cùm ipse mihi nondũ satisfieri, eorũ responsis, querens, aliqua mihi ratione satisfactũ vellẽ, continuò voce obtundebar omniũ vna, potiùs maleuolentia quadam firmata, quàm ratione vlla, Me alere opinionũ monstra; eóq. magis in me petulãter inuehebantur, mináśq. addebant, quibus modicè tangi debet is, qui ad indagandam veritatẽ animũ adduxit, quò in meis placitis, verbisq. vehementius quid inesse cernebãt, quod eos cedere cogebat, ac propemodũ infringebat. Id aũt cùm ipsosmet fateri puderet (nihil enim aliud, nisi, victori manus dare, erat cõfessio) quãtũ apud eos inuidiae pro sperata gratia inuenerim, tibi relinquo cogitandũ, qui genus illud hominũ, qui frequẽtiores alijs, multisq. partibus plures quàm ceteri, in eiusmodi cõgressibus adesse solẽt, pulcrè nosti. Quae res igitur honestis, et, vt profitentur, doctis hominibus, adiũgere me magis debuerat, ea me maximè ab illis hoc tẽpore disiunxit, hoc est, inquirendae veritatis ardẽs studiũ, discẽdiq. inexplebilis voluptas. qua praeditus, indiésq. magis augescente, cogor iterũ in palaestrã descẽdere, cõtra

longè

longè plures, quàm tũ fuere, lõgéq. plures, quàm tũ ſuſtinui propoſitiones, in mediũ allaturus. Quod qua praeſertim cauſſa, denuo, inpulſus fecerim, paucis tibi teſtatum volo, ne te nimiùm longo auocem interuallo de repub. quam prudentiſſimis conſilijs tuis, & manu, ſumma cum vtriuſque digni tate tractas. abſque dubio enim

—-In publica commoda peccem,

Si longo ſermone traham tua tempora—-

Superiore igitur anno cùm ego Antonij Perſii (qui apud te eſt, téq. ſummo omnium paene in rep. gradu agentẽ, & paullò antè ſupremi Xuirũm conſilij bis principẽ, obſeruat, & colit, tuíſq. conſilijs, quibus flores, incolumẽ reip. precatur, tua in eruditos, & inſignes virtute viros, prolixa volunta te, unà cũ ANDREA *tuo mirificae ſpei, elegantis ingenij & doctrinae filio, miris extollit laudibus, atque amore cõplectitur nõ vulgari) cùm, inquã, Antonij Perſii diſciplinam, & familiaritatẽ iniſſem, et eius ductu, ac auſpicijs, quas dixi, propoſitiones edidiſſem diſcutiendas, in ijs paucae ſanè quaedam fuerũt aduersùs Ariſtotelẽ, tanta cũ indignatione, atque admira tione audaciae meae a Peripateticis exceptae, vt quaſi turbo aliquis demiſſus viderer ad euertẽdã vniuerſam Ariſtotelis philoſóphiã. Cùm autẽ ipſe quoque, turbas illorũ intuitus, taliúmq. ingenij inſcius adhuc, admiratio ne eſſe correptus, ecquid eũ ad id faciẽdum adduxiſſet, rogaui; ne de ſpe, quam ad conſulendũ poſteris, viuẽtibúſq., quoad poſſẽ, & liceret, iã tũ ſo uebã, penitus uiderer decidiſſe. Qui mihi, facerẽ, inquit, vt ea, quae ad tẽpus accõmodentur, in apertũ proferrẽ, ſi veritas pateretur: quae & ſi odiũ pariat, vult tamẽ ipſa praeferri, et rebus anteponi oĩbus, vult etiã ipſi Ariſtoteli reſiſti, quando illi ipſi amicior omnibus rebus alijs viſa eſt. Si igitur ipſe repugno Ariſtoteli, cùm errare, qua homo fuit, vt nos ſumus; quod iſti, potuiſſe negant; eũ deprehẽdo, veritatis innitor ueſtigijs, quae premere nõ deſinã, quoad eius facere valebo. habeto enim, haud duo, uel tria, ſed longè plura peccaſſe Ariſtotelem in philoſophia, diſrumpãtur licèt, qui ſecus eſſe, nõ tã uerè, quàm obſtinatè proferunt. ſimul addidit, ſi virũ, qui nõ ſolum Ariſtotelẽ excellat, ſed omnes etiã philoſophos, quorũ uel aliorũ, uel propria ipſorum monumẽta rumorẽ alunt, audiuit umquã, iſtunc eſſe Bernardinũ Teleſium Conſentinũ, qui quò minùs, ut philoſophum decet, alij deuinctã habet uoluntatẽ, eò potuit oculatiùs alijs rerum naturam inquirere, ac per ueſtigare.*

uestigare. Quae uerba tanti fuerunt apud me, ut exinde eum orare, hortari, monere, & apertè negantē accusare, dum exoptatum consequerer, numquam destiterim: Si enim in Dialectice, quam antè mihi perlegerat, Aristotelis plurima, eáq. non contemnenda prorsùs errata sibi deprehensa, latère me non est passus, multam illius, ut aliorum omnium, auctoritati salutē dicens; eandem rationem, ac methodū in explicanda mihi philosophia, seruaret, in qua vehementiùs, atque etiam frequentiùs ab illo peccatū dicebat. gratificatus est ipse mihi, eóq. maiorē de recenti beneficio uoluptatē capio, quò magis praeter opinionē meam accidit, ut haud eam, quam cogitabā Aristotelis, sed eam, quā praeter omnes uerissimā experimento cognoui, Telesianā scilicet philosophiam, mihi enarrandam susceperit. se enim una cū Telesio, familiari sermone disseruisse, amantérq. disputauisse de rerū natura, tādémq. eo deuētū, ut ultro in eius placita discessionē fecisset, cuius a ueritate nihil, aut minimùm, ab Aristotelicis dogmatis tota uia rationē abhorrere intellexisset. Hac uerò audita, nequeo explicare, quantū, & quàm breuissimo tēporis spatio profecerim: quomodo uniuersam naturā non animo ac mente conceperim, uerùm ob oculos positam, duce sensu, & uiderim & tetigerim. Eodē ferme tempore, quo haec acta sunt, Antonius Persius librū Nouarum positionū editurus, typis mādauerat: perfecto iā libro, sed tamen e typographeo nōdū egresso, neque libri epigraphe absoluta, rationē & consiliū inij, disputandum eum librū, iri a me productū. cúmq. de hac re saepe illum, & odiosè deprecatus essem, exoraui tādem, ut per eum mihi liceret soli de me periculum facere; simúlq. de libri disciplina ceteros admonere, quò meum bonum cū quibuscūque possem, cōmunicarē; omnes igitur hîc animi, & ingenij uires profusurus, non odio ductus Aristotelis, sed propulsandae ab oculis hominū (uerbo absit inuidia) caliginis gratia: nihil non ausurus, praeclara conscientia sustentatus, qua comite, ad hunc ἀγῶνα proficiscor. Quòd si tuam erga studiosos, mihi perspectissimam beneuolentiam, hoc tempore praestiteris, haec pericula, quae mihi impēdere uidētur, alacriùs adibo, tua fretus auctoritate, qua, ueluti Aiacis clypeo, quaeuis tela non effugere solùm, sed in hostem etiam retorquere ualebo. Vale. venetijs. ∞ D L X X V. Mense Aprili.

ALOYSII LOLINI PATRICII VENETI
EPIGRAMMA IN LIB. NOVARVM POSIT. ANTONII PERSII.

Ille tuus; rerum Pallas sapientia, Perseus,
Qui tulit inuictas in fera monstra manus,
Gorgoneas acies postquam, saeuasq. Medusas
Vicit, & Argiuum depulit Acrisium;
Has tibi deformes facies, atque horrida tabo,
Ora dicat, clypeo conspicienda tuo.

ANTONIVS PERSIVS LECTORI S.

V'M hae positiones Venetiis per tres illos, in quos indictae fuerant, perpetuos dies essent a nobis, disputatae, factũ est, vt petẽdi Patauiũ, publiceq. illas ibi proponendi consilium deposuerim, omnesq. disputandi cupidos (quia non tam magna inter Patauium, & Venetias est intercapedo loci) ad Corneliorum aedes, toto hoc anno inuitatos uoluerim. Cùm enim Venetiis tertii, hoc est ultimi diei disputationem ad umbilicum iamiam perducturi essemus, nouus quidam tumultus est exortus, Patauini gymnasii discipulis nescio quibus, uoce primùm, ac uultu, deinde etiam gladiatoria quadam mente circumsistentibus, minantibusq. id, quod ratione non possent, armis confecturos (pridie enim illius diei, risu quodam Sardonico, me irridentes analphabeti quidam leguleii, quòd a Iudicando, Ius dicere, differre dixeram, ignorãtiae notati erãt, in caussa fuerunt, ut ego temporius de medio me proripuerim. Nunc autem & ex re nata, & ex rumore hominum certior factus, maiorem fore Patauii petulantiam discipulorum, si illuc cogitarem, dico omnibus, quicumque mecum disputare uelit, me adeat, sin minùs, contra positiones meas aliquid scribat: quo quid longius habeam! Sed pro Iuppiter, ex tot positionibus uix unam, uel alteram intellexerunt; & committent postea, ut intelligendo multa, nihil intelligant!

ERRATA QVAEDAM ALIA, OBITER, DVM LIBRVM RELEGEREMVS, ADNOTATA.

In praefatione fac. 4. Parmenides *fac.* 9. modò nõ totum. *fac. ultima.* cùm tertiam. *in oratione prima fac.* 3. facies obtulerit. *in orat.* 3. *in princip.* meam detexerim: *& si quae sunt alia, Lector, pro tuo animi candore, occupatum hominem, impressoresq. fugisse non miraberis.*

IN LIBRVM NOVARVM POSITIONVM,

AD ILLVSTRISSIMOS, ET ERVDITIONE, ATQVE INGENIO PRAESTANTISSIMOS, FRATRES,

HENRICVM, ET CAMILLVM CAETANOS, BONIFACII PRINCIPIS FILIOS,

ANTONII PERSII PRAEFATIO.

VANTVM ipse, uaria ac multiplici auctorum lectione, illorum praecipuè, qui utramque philosophiam, Naturae, & Morum, ex professo uel pertractarunt ipsi, uel sunt interpretati, labore, ac uigilijs indagare, & elicere potuerim, duas inter se diuersas, immo etiam aduersas, & docendi, & a doctrina claris hominibus discendi uias haberi inprimis; ex quibus alteram quidem a plerisque, alteram a multò paucioribus teri adhuc, satis cõstet; tertiam quandam nec uulgaribus patêre, minorúmq.; ut ita dicam; gentium hominibus, nec ijs etiam, qui sapientes, ac excellenti praediti ingenio ab omnibus & dici, & haberi uolunt, mihi uideor inuenisse. Quarum quae magis mihi sit cordi, qua incedam, quámq. ueriorem, uel ad rerum ueritatem, praestantiorem illustriorémq. ducem sim expertus, experiárq. indies magis, magno meo bono, quod mihi felici quodam fato contigisse putẽ, nunc nunc eloquar, si antea de reliquis meam sententiam pronunciaro. expedire enim mihi sentio, illas hostes, non tam meas, quàm omni humano generi communes, ut mea pol est existimatio, priùs refellere, et; quoad eius per me fieri poterit; unicuique despectas reddere conari. Instituam autem quasi disputationem:

 spu-

ſputationem: unúmq., ſi placet, loquentem, me ei reſpondentem faciam; ingenuis etiam hominibus, hoc eſt, ueſtri ſimilibus, per me licitum fuerit, huiuſce rei arbitris eſſe. Dicam igitur de his; ſed ita dicam, ut cùm harum unam praetor in poßeſsionem Veri, ex edicto, miſerit, reliquas duas excluſiſſe illum, exiſtimemus. Prima ergo uia, quae a pleriſque omnib. frequentatur, eſt, vbi nec rationi, nec rei ipſi, cùm opus eſt, locus relinquitur ullus: illis, qui principes, ac maioris nominis viri ſunt, omnia deferuntur, unóq. ij ab omnibus ore feruntur ad caelum: Reliqui ab his omnes, qui cum nullo facere, neque in ullius uerba iurare uolunt, niſi quem optimum, uerúmq. ſint experti, non audiuntur ſolùm, uerùm etiam exploduntur, atque exſibilantur; facinus crediti admiſiſſe, cùm alicui potiorum reſtiterunt. eos enim tamquam ex tripode, uera omnia effatos, & , ſi dicere licet

Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.

Itaque ab omnibus hos in omnibus auctores habendos, & ad omnia magiſtros accipiendos; omnia, quae eorum ſunt, uel ſub eorum nomine circũferuntur, pro oraculis ducenda eſſe. Altera huic uia prorsùs contraria uidetur. huiuſmodi referta tota eſt illorum, qui nihil, niſi uel apertè, uel clam, ſciunt maledicere, ac detrectare, nulla doctorum quorumlibet uirorum ratione ducta, quò purgatiori praeter omnes ingenij acumine eſſe uideantur: in ſumma totam laudem in alienis reprehendendis, & exagitandis opinionibus, tãquam in illuſtri quodam loco ſitam arbitrantur. Tertiam inter utramque mediam ſcitote; qua pergunt illi, quorum ingenium ita fert, ut neque praeſtantium ingenio, & doctrina, cuncta laude proſequantur, nec, ut ſecundi, omnia probris, ac maledictis compleant: uerùm, duce ſenſu, ac ratione, eam ſuggerente ipſo, ſe ueram inueniſſe, ac reperiſſe ſciendi uiã, animum induxerint: eámq. ut per omnes aetates omnis ſit poſteritas intellectura, dum uiuunt, aperire alijs, morituri, litterarum monumentis conſignare non grauantur. Explicui, quantum ſatis mihi ui ſum eſt, barum trium uiarum rationem, nunc de meliori, ac ueriori

diſputandum

disputandũ superest. Primùm ergo dicet Aliquis, Nõ iniuria factũ uideri, si magni nominis uiri imitandi nobis proponantur; illorum dicta facilè uera habeantur, cùm tot tantósq. iudices sortita, semper aequiores eos multò sibi, quàm alijs, cognorint. nam ut ex multis unum Aristotelem deligamus, uix unum inuenias, aut alterum, qui praecepta eius oppugnarit, uel de doctrina aliter iudicium tulerit: & si inuenti aliquot sunt, statim, irrito conatu, spe frustrati sua, factum mutarunt, & in uiam, hoc est, in Aristotelis Academiam redierunt. Vero enim esse similius, duos, trésue potiùs alucinari posse, quàm tot, & tales uiros, qui nomina, tot annorum emensis spatijs, soli Aristoteli, nec alij praeterea ulli dederunt. Cùm namque omnibus ferè in rebus quidam sit modus, quem ultra non est progredi; sed in illo demum resistere, ac tacere, quem ipsa finem praescripserit natura, id euenisse ipsius Aristotelis dogmatis existimemus: Fuit enim tempus illud, cùm tot in philosophia opiniones, ac sectae, quot hominum capita reperiebantur, magis risu, quàm admiratione dignum, intuenti, quot quot rerum humanarum notitiam adsequi conabantur, in densissimas tenebras ruisse, magnásq. opinionum confusiones peperisse. ecquis enim non fando audiuit Empedoclis incertitudinem in cernendo, Aliorum in rebus & oriundis, & occidentibus, casum quendam, & Epicuri

Omnia sunt risus, sunt puluis, & omnia sunt nil.
Caecus enim, & praeceps omnia casus agit.

Ut de reliquis innumeris taceam! Id autem nasci temporis nos, uoluit natura, in quo, minimo labore cognitionem eius haurire possemus, cùm in Aristotelis scriptis peruoluendis, atque intelligendis uersati cum laude fuerimus: praeclarè nobiscum actum existimantes, cùm Aristotelis mentem obtinuimus. Quod bonum, & ipsius donum naturae nobis inuisum iri a priscis illis philosophis, agnoscere possemus, si eorum aliquem ab inferis excitatum alloqui daretur. Quòd si haec omnia, uera, ut sunt, haud uelis esse, mihi tamen ex usu

uolo ut sit, malle cum Aristotele; ut cum Platone Ciceroni placuit; errare, quàm cũ alijs bene sentire. Cuius aemulari exoptamus neglıgẽtiam, quàm illorũ obscuram diligentiã. Qui, cùm omnia sensui se debere fateantur; a quo saepenumero falsi habemur; aegrotantiũ more, album pro nigro, amarũ pro dulci, siccum pro humido, pro calido frigidum accipientes, rationẽ ipsam ad antiquorũ philosophorũ scripta, unde profecta fuit, amandantes, nouum morẽ inuenisse se philosophãdi, & Sensatae philosophiae patres, dici gaudent. Ergo mẽtitus ille fuerit antiquioris philosophiae grauissimus auctor Parmedines, qui sensum saepe falli, rationẽ esse rectum rerum iudicẽ, adseruit! isti uerum dixerint, Sensum rectum indicem esse, rationẽ, nisi quae de rerũ sensu perceptarum similitudine profluat, falli semper! Nam de ceteris illis, qui sese unicuique opponunt, nihil noui afferentibus, nec saltẽ παραδοξολόγοις, at maleuolis, ueteribus, blateronibus, quid dicam! Illi mehercule ab se ipsis, nedũ a nobis, aliisq. refelluntur, neque de huiusmodi, puto, multa inter nos uerba commutabimus. Cede igitur quisquis praeclaris scriptoribus locũ, quem ipsi per longũ tempus obtinuere; quẽ, si meritos negemus, suum iam per usucapionẽ quandã effecere. Si ranae in magnitudinem bouis excrescere cupientis, inane, stultúmq. desideriũ ridetur ab omnibus, quanto maiore cũ risu insipientia ista tua, plena inuidiae, referta nouis opinionibus, abundans superbia a nobis excipietur! cùm tu Pygmaeus homo contra Gigantes tendere ausis, quando tibi incesserit cupido, alienarũ uirtutũ, ac sententiarũ nouo aestimatori. Ecquis expers cachinni; dic mihi; ueneratione dignorũ ingeniorum scripta quaedã admittere, quaedã alia reijcere te, sit uisurus? Hoc quid est aliud, quàm, te plusquã philosophũ uenditare, dum tu philosophorum coryphaeos & iurisconsultorũ coactorum in ordinẽ, minitaris; alteros praeire sapientia, prudentia alteros praeteferens! Quòd si id seni, ac decrepita aetate uiro uitio dandum, quãtò magis iuueni, uel nondum uirilẽ aetatẽ ingresso, plurima librorum lectione defecto, rerum autẽ gerendarum usu non multum

pollenti

polliciti. Ad prima nunc illa respondio: Nescio equidē an nimis tutū sit, quod multis arridet, cōtinuò id rectum, & laudabile praedicare: hoc scio, ueterum memorabilem sciētiam, Multorum numero, malos, Paucorum, bonos appellitauisse. Quod si magni nominis uiris, de quorum ore manauit, quos tu ad miraculum usque uenerarís, est credendum, uide quaeso, ne in illorum gregē receptus inueniare, quos tu religiosè fugere, ac deuitare conaris. At ubi tot hominum te habere exēplum fateris, quo exemplo, tibi licere; ut Comicus ait; quod illi fecerunt, putas, cùm hoc tibi dedero, tum si commodum est,

Scire uelim, pretium chartis quotus arroget homo?

Septingenta, fortè inquies, hominum millia. Quid? Si is numerus uno, uel altero homine deficiatur, hùncne, cui te addixisti, defities tu? Minimè, inquies, gentium.

Vtor permisso: caudaeq. pilos vt equinae
Paullatim uello: & demo vnum, atque etiam vnum,
Dum cadas elusus ratione ruentis aceruí.

Phy! cùm te respicio multorum hominum assectā, prorsùs nullorum esse comperio. miseret me tui mi homo. Deinde, me uix unius, aut alterius, qui Aristoteli restiterit, tibi facturum copiā, cùm dicis, id tu dicis, haud ego. nam & esse non tam paucos, & uerò fuisse: at intermortua sunt planè illorum, qui fuerunt, monumenta; qui sunt, uel paullò antè decesserunt, copiā tibi faciant bibliothecae. Quòd autem Naturā, & priscos philosophos, Aristotelicae immensae, ac uerae doctrinae optimos testes esse uis, tibi equidē concedā; ea tamen lege, ut quae tu dixisti, ab ore ipsius Naturae loquentis audiam, praetermissurus etiā antiquorum philosophorum testimonia, ceteroqui nullam prorsùs tibi fidē adhibiturus. Nā quòd ais, te malle dormitare cum Aristotele, quàm cum alijs uigilare, per me quidē dormîto quantùm uelis, modò confessus, aliquando Aristotelē tuum dormitauisse. Cùm tu inconstantem sensum nostrum praedicas, eum rationi postponens, uel iniquè agis, quia nos longè peiore condicione esse uis, quàm anti-

qui

qui philoſophi fuerunt, ſenſu nimirum praediti exactiore, ac multò purgatiore: uel, antè quàm ſuperbiae me accuſes, ſuperbiā nō agnoſcis tuam, qui ratione ſola fultus, non humanae ſapientiae cultor & amator, ut nos ſumus, uis eſſe, uerùm; dum ea, quae ſe aliter habere, ſenſus indicet, ratione certa, tuo ueluti arbitratu, effingere conaris; de ſapientia cū Deo contēdere audes non parùm calidè. Neque ſatis mirari poſſum, quòd meam audaciā admireris, qui aduerſer Parmenidi, cuius principia funditus eradicare, nec ſine dolo malo, Ariſtoteli tuo non eſt audaciae adſcriptum. Nec igitur mihi uertendum erit audaciae, ſi multa reijcio, quae uel certè ſunt, uel Ariſtotelis eſſe dicuntur. uſus ſum a puero, praeceptore eo: conor exſequi ea, quae me ipſe docuit, quae ipſe fecit. Is contra ueteres philoſophos, quaſi Pygmaeus homo contra Gigantes, multa diſputauit. rectè multa, quae illos fugerant, uidit. quo pacto? Conſcendit in eorum humeros, & omnē proſpectum latè petijt, multáq., eorum, quae ipſi non uiderant, adminiculo perluſtrauit; quia procerior eis factus fuit. Sic Ego, plurima quàm Ariſtoteles ipſe, ac ipſi Romani iuriſconſulti, me uiſurum, in ſpe ſum, ab eorum ſcriptis praecipuè adiutus; quibus omnia me debere, ingenuè fateor: docuiſſe me ipſos quoque, de ſcriptis ſuis libere, & ut philoſophum decet, ſententiam ferre, etiā in iſta aetate, quae iuuentutē nondum eſt egreſſa: Addā etiā, in ea natū Italiae plaga, in qua nata atque alta eſt ipſa philoſophia, cuiq. ob eam rē, Magnae Graeciae nomen indidit antiquitas. iocari enim ſupereſt denique. Verùm de his iā ſatis puto εἰς ἑκάτερον diſputatū. Reſtat, ut, aliqua de noſtrae aetatis doctoribus praefatus, conſiliū meū poſtremò uobis aperiā. Nō dubium eſt, quin hoc uitium cōmune ſit omnibus paene, ut omnia ſe ſcire, digitóq. caelum attingere uideri velint, alios prae ſe contendant, concedant nemini. pleroſque enim omnes non tam ſciendi cupiditas, quae naturae accepta fertur, quàm laudis, gloriaéq. auiditas tenet, ut paucula quaeque oſtētemus, alienis etiā pro noſtris utētes, quò plura, quàm didicimus, ſcire uideamur: cúmq. noſtrarum ſententiarum admi-

admirādi propugnatores ſimus, aegre adeò pati poſſumus, atque aper tè confiteri, plus nobis alios uidiſſe, ni mentiri aliquādo coacti ſimus, quo tempore neceſſitas ita tulit. Quod ſi in aliquo egregiè notum atque teſtatum cognoſcere ualemus, in illis certè, qui hodie Peripatetici appellantur, illuſtriſſimè patet, qui nullam aliam ob cauſſam, Ariſtotelis placita ſequuntur, eáq. ut defendantur, uigeant, amplectantur, obſtinatè operam dant, illumq., qui contra eum paratus ſit, eiúſq. ſcriptis paullò acerbiorē praeſeferat, mirificū, non Ariſtoteli ſolum, ſed etiā ſibi ipſis conuiciū facere arbitrantur, illiúſq. nomen delēdū, & a doctorum albo eradendum putant; niſi quia ſe in ſenectute diſcipulos eſſe, ac reſipiſcere, cùm iam rude donatos deceat, in lauta, & bene aucta parte gloriae agentes, nimis durum experiuntur: quos vnius Ariſtotelis paucorū librorū lectio tot annorū ſpatio detinuerit, ſollicitóſq. habuerit. Quos tandē cùm uix, immo ne uix quidē perceperint (neque uerò id inſcitiae, vel ingenij tarditati eorum do, quin potiùs in auctorem ipſum, tum uerò praecipuè in tempus partem maximam culpae transfero) & ut eos demus, iſtos percepiſſe, cùm tamen de natura rerum indies magis haereant; quippe quibus omnia ſunt incerta; ad ultimum illud remedium, tamquam ad ſtatuam confugiunt, Diſtinguo bifariā, trifariam, quadrifariā, & uſque in infinitū; &, Eſt in Potentia, non in actu, in Actu, non in potētia; ut aliarū hîc myriadas diſtinctionum conticeamus; ridiculè, uni calceo quē uis pedem accommodantes. Unde factū eſt, ut iſtorum ſcripta innumeris; iiſq. inauditis, quos hi commenti ſunt, terminis, undique ſcateant, ſine fructu ullo, nec vulgari illorum iactura, qui ſeſe impruden ter iſtorum doctrinae commiſerunt (Poſſum ego mediusfidius hoc uerè praedicare, qui primos annos apud huiuſmodi, tamquam apud ſcopulos Sireneos, ſatis miſere contriuerim; longéq. improbiorem; ut ſic dixerim; in dediſcendis ijs, quae deteriora ſenſi, quàm in optimis addiſcendis, laborem exantlarim): Atque id caput eſt, ut tot controuerſiis refertae interpretationes, cōmentariorūmq. cōmentarij

numquam

numquam non emergant, multò plus uerborum, quàm rerum allaturi. Quod; ut alias artes, scietiásue praetermittamus; euenisse in Romana iurisprudentia; cuius interpretandae ab hac Peripateticorum diuersa nec ratio, neque condicio prorsùs facta est; qui ei uacarit, uel qui primoribus eã labris degustarit, mecũ confitebitur: immo fortasse, ac ne fortasse quidẽ, notiora sunt vulgo Bartoli, Baldi, & his similium nomina, quàm uel Auerrois, uel Occhae, qui Terministarum Imperator, iam-dudum est salutatus; aliorúmq. qui Realium academiam; vt ipsi vocãt; erexerunt, eóq. notiora, quò magis, propter caussarum multitudinẽ, fori, quàm gymnasiorum limina teruntur, ac frequentantur. Istorum igitur cõmentarij, quásq. appellitant, Repetitiones, Lecturae, Consilia, Tractatus, nouis & uocabulis, & interpretãdi genere, propter ignoratione͂ rerum, & tẽporum, quae primùm tenêre debuerant, omnia confuderunt; nec uno in loco sibi, & ipsis antiquis iurisconsultis, quos interpretati sunt, contraria afferentes, ex non simulata, inaffectatáq. simulatã, et affectã ciuilẽ, diuinámq. iurisprudentiam; Iustitiam quoque ex incorrupta Chrysippi uirgine lupam paene reddiderunt, uel potiùs; alijs ut ipsa prostitueretur, Iliade longioribus cõmentarijs, & omni Sphinge perplexioribus quaestionibus effecerunt. Sed ad philosophos, vnde digressi sumus, redeamus. Talem igitur, tantúmq. philosophum, qualis, & quantus est Aristoteles, quẽ ipse quoque non laude solùm, sed admiratione prosequor, ita tamen ut praestantiorẽ in multis, &, quod magis, me iudice, referre debet, ueriorem esse potuisse non negẽ, cùm hi sententiã eius, & dogma in multis locis haud adsequuti sint, obnixè tamẽ defendunt; neque id Aristotelis, eius beneuolentia ducti, sed sua ipsorum caussa faciunt; nempe ipsum bene intelligere se, significantes, obscurè, sed ita, vt perspicuum sit, in eius doctrina haesitare, sibi ipsis confitentes. Quóq. omnia se consequutos putent, & quam ad optimam laudem uiam affectarint, adeptos esse, qui praeclarã istam Corinthum adierint, quandã fingunt inter se fallaciam (eorum pace dicatur)

catur) Hanc philosophădi scientiam haud cōmunem uniuersis, obscuris fabularum inuolucris, uel carmine ab antiquis poëtis, uel prosa, uerùm ea symbolica oratione, à uenerando antiquae philosophiae patre Pythagora uelatam, & custoditam nostrum Aristotelem cōmuni, & soluto genere orationis, primùm posteris suis prodidisse: &, si dijs placet, Cn. Flauium Appij scribam imitatum, qui subreptū actionum librum, apud pontifices adseruatum, & a patrono suo Appio ad formam redactum, populo Romano dicitur tradidisse. quasi uerò nulli Aristotele antiquiores inuenti sint, qui simili oratione, ac stylo, de Vniuersi natura libros conscripserint! Quid! ut alios taceam, Ocellus Lucanus conterraneus meus, qui suos commentarios hoc titulo inscripsit, nónne lōgè prior Aristotele, discipulus Pythagorae, fuit! a quo (ut hoc obiter dicamus) ipse Aristoteles non opiniones integras mutuatus est, non integras accepit sententias, sed sua eius uerba, nomine suppresso, transscribere, turpe nō putauit; ita ut hic solus totum opus physicum Aristoteli effecisse uideri possit, ut si iudicium aliquod sit apud inferos, & aliquis Rhadamāthus, absque dubio τῆς κλοπῆς δίκην Aristoteli intentarit; actoré sq. multos habuerit comites, quò minùs uereri potuisset, etiam si cum illo ageret τῷ [illegible], numquā iri potuisse damnatum ad millenas drachmas pendendas, tam multos hic bonus uir latrocinio mactauit. Habetis a me quae uobis praefata me uelle aixeram: nunc totius consilij mei rationē exspectate. Cùm ego talem uiam ab initio studiorum meorum esse ingreßus, qualē uos ex oratione mea facilè intelligere potestis; eiúsq. magnum, ac non modò totum iter confecissem, eam alijs cōmunicando, notam atque illustrē facere decreui: Quod e sententia mihi cadere posse sum arbitratus, si positiones aliquot in medium afferrē, tam in logicis, Rhetoricis, Dialecticis, quàm in Iure ciuili, & pontificio, quàm in philosophia naturae. Statui igitur in his positionibus, quas collegi de iure ciuili, id sequi, quod me philosophia morum, unde iuris praecepta, ueluti de fonte fluxerunt, sequendum doceret, nulla, inquam, non Bartoli solùm, ceterorúmq., sed ipsorum etiā, qui ueriùs appellantur, iurisconsultorum,

rum, ratione habita, neque mei etiā ipsius, si mihi alicuius, a quo ratione, me alucinari conuincar, potestas erit. Idem in logicis, idem in philosophia, quae ... Cuius elemēta longè ab Aristotelis, aliorúmq. ueterū diuersa, a nouo quodā, uerioriq. Flauio scriba in propositiones digessi. Huius autē oratio, et scripta nusquā sibi cōtraria; quod adhuc offendi in multis; mihi admirationē cōcitant, conciliant beneuolētiā. Quis, amabò, nouus iste Flauius? Quis! BERNARDINVS TELESIVS Consentinus, qui uerā sanè philosophiā e tenebris uindicauit, ab inuo lucris reuelauit: qui nomen illud philosophi iure, solúsq. meretur; qui praeter omnes quot quot sunt, quótq. fuerunt, Rerum naturam lynceis oculis peruidit, & perlustrauit. Ex cuius de rerū natura iuxta propria principia, libris, quos annis superioribus secundùm, me praesente Neapoli edidit, quot quot potuere, propositiones extraxi: quas nunc in omniū conspectū productas quoque uolui, quò specimē quoddam hoc tēpore eius doctrinae omnibus praeberē, siq. uellēt aliqui, tum illas in logicis ac utroque iure, tū has in physicis Telesianas mecum examinare, ac disputare, toto hoc anno mei facturum me copiam domi, illisq. ad obiecta respōdere paratum, reciperē; omniúmq. rationes uel pro eo, uel cōtra eum audirē; nullū studium missurus, quò mihi, mecúmq. cōiunctissimo uiro gratificer, ac diligentissimi officium exsequens, utrisque, nullo relicto scrupulo, plenè satisfaciam. Quod me fecisse Perusii, Henrice, & Camille, uobis etiam praesentibus, sat scitis, in illis disputationibus, quas unà cùm Perusinis philosophis trahebamus: Cuius rei praeclarum apud optimum quēque, ac doctū & uoce, & litteris quoque testimonium praebuistis: ut taceam interim quàm prolixè, quàm largiter, quàm humaniter me, ubicumque se caussae obtulerint, acceperitis; Ut habere uobis immortalem herclegratiam debeam, parē autem relaturum, id uerò sperare nūquam ualeam. Vos me (quin erumpam nequeo pati, mentione oborta de beneficijs uestris) uos, inquam, me, tamquam optimi patroni, ab inuidorum quorūcumque maledictis in integrum uindicastis; prudentium patrūfam. more, quae mihi opus erant, cū HORATIO CELSO elegantissimi

simi ingenij, & doctrinae uiro, summáq. humanitate, ac benignitate praedito subleuastis; acerrimorum instar ducũ auctoritatis uestrae clypeo septẽplici protexistis; uelut autẽ prudentissimi iurisc͠ōsulti (cui facultati neque exilẽ, neque vulgarem operam nauastis) disputationes nostras quotidiano cõgressu cũ FRANCISCO CANTVTIO; *quẽ unũ delegeramus ex multis acutiorẽ, rectiúsq. de Iure ciuili sentientem; quarum rerum iam-dudum Romae, in collegium Rotae Auditorum adlectus, dignam tulit mercedem; diligentissimè, inquam, eas perpendebatis; cognoscebatis, hisq. disputantes uos quoque, unà cum Celso; qui doctrinã Cantutij semper fecit maximi; nõ semel intereratis: Denique nullũ in me beneficij, beneuolentiae, pietatis, diligẽtiae officiũ praetermisistis. Quibus rebus & si solidò non essem soluendo, confidebã tamen in loco, meã erga uos memorẽ, & gratã uoluntatem litterarũ aliquibus consignatũ iri monumẽtis. Adhuc optimos meos conatus improba Fortuna remorata est: Cùm enim tãquã ex illis quotidianis fluctibus, ac immanibus procellis, Venetias, in portũ me recepissẽ, accidit nescio quo pacto, ut auaritiã librariorũ efficere meis cõmodis non minimùm, expertus fuerim. Adornabam ego scholia quaedam in Pandectas, & Codicẽ Iuris ciuilis (quamquã illa Pandectarum, dicis potiùs caussa, facta uiderentur, ad illa, quae erã ipse longè grãdiora, nec non etiã grauiora, in Codicem collaturus) non tam ex meo animo; cùm alia omnia curaturus, huc appulissẽ; quàm illorũ rogatu: eáq. sub nomine uestro ut apparerent, accingebar, cùm illorũ peruicacia, qui cuicũque iniqui esse non uerentur, dum id efficiant, quod cupiũt, me Sisyphi saxum mouere cõperi, si ex meo uoto correcta, & emendata illa prodire studuissem. Cùm autẽ impressio iam esset in medio cursu; eáq., quae ego Pandectis addideram, carptim relegere uoluissem, errata, dictionũ numerũ exsuperare deprehendi. Quod mihi tam per molestum accidit, ut ex eo penitus, illa uobis nuncupãdi, pluráue ijs, quae impressa fuissent, praelo cõmittendi cõsilium abiecerim: tempus fore ratus, cùm aliquid uobis dignius a me edendum esset, in quo uoluntati meae, gratiam a uobis quamcumque ineundi, uel potiùs illam*

ueterem aliqua ex parte referendi, satisfacerem. Opportunè autem nunc, cùm hasce propositiones edendas intelligerem, in mentem uenit mihi quo pacto istud aes antè a me contractum, uobis alijsq. corũ profiteri inciperem. Vobis igitur, Illustriss. praeterq. omnium mihi cariss. capita, Henrice, & Camille Caëtani, meam praeclari uestri beneficij memoriam nũquam intermorituram apud me, ác omnibus alijs, qui haec legent, apertè testatum uolo: Vobis, inquam, qui praeter eam nobilitatem, quam cum uita simul adepti estis, illam ingenij, praeclara doctrina cũ prudentia cõiunctam, supremis quibusque in ecclesia Petri honoribus, ac praefecturis dignam nacti estis: digni igitur, quorũ iudicio longè maxima ingenij mei, aliorúmq. meo nobiliorũ, & exactiorum ingeniorum monumenta digna habeantur. quae sanè monumenta, si lucem ulla uidebunt (spero quidẽ adiuturos Deos) absque cunctatione aliqua, uestri aeris; quod magnum est; omnium primum partem pendent. pẽdéntq. fortasse citiùs, quàm uester putet animus, modò nobis faueat bona ualetudo, uirorúmq. illustrissimorum incolume sit beneficium; quorum in me magnum adhuc exstat & singulare, indiésq. cumulum suscipit; (CORNELIORVM inquam; in quorum aedibus biennium uersor, et eò ampliùs, tanta cũ animi mei laetitia, mentisq. tranquillitate, dignitatis autem honorifica cõdicione, ut illã nobilitatem, quae lõgè maior est, quàm ut a me dici queat, haud uanam, nulliúsq. praeter nomen, esse momenti existimẽ: ea enim profectò cùm talis sit, et tanta, ut omnium in hac Veneta repub. familiarum splendorem exaequet, sexcentarum uerò aliarum, quae nobiles dicuntur, excellat; horum tamen animi magnitudini, & benignitati praeire nũquam potest. Qui fortunae, corporis, animiq. bonis aucti, perfectiq., uitae statum sortiti uerè dicentur illum, quem Peripatetici philosophi omnium felicissimum praedicarunt. Primùm enim si nobilitatem familiae in eo sitam esse uelimus, ut eò nobilior, quò antiquior, sit, quóq. uetustiores, instituto, & more maiorum, ciere patres possit, quae natu maior hac exstare cõperietur! Veneta enim resp. iã inde a primis illis pueritiae annis, supremos magistratus per

Corne-

Cornelios gessit, eadem firmiori iam nunc aetate, florentissimo statu, gentis eiusdem summos magistratus, purpurásq. cõtuetur. Iam uerò si dotes animi contemplemur, eam familiam esse certè hoc nomine am plissimam reperiemus; siue dignitatem spectemus familiarum, siue etiam praeclara in remp. Venetam merita. Maiores illius, hoc est hu ius urbis, & reip. conditores mitto; ij, qui nuperiores fuerunt, Corne lij tres Cardinales, omnes, dum uiuerent, primae notae uiri, Romaéq. in principibus Cardinalium, postremus uerò non tenui hominum opi nione Card. ANDREAS; si morte praeuentus non esset, fore in Pontificatus apicem euehendus; & is, qui nunc Romae floret; huius familiae Cardinalis; isti inquam haud obscura fama sunt, uel quae in digeat testibus: uobis haudquaquam ignorantur, eóq. minùs Cardi nali prudẽtissimo, doctrináq. omni cumulatissimo patruo uestro NI COLAO Caëtano: cuius apud Pontificem auctoritas tantùm ua let, ut ipsi carissimus, coniunctissimus atque intimus ex omnibus, ab omnibus, qui eum norunt, existimetur esse: quid dico existimetur! est quidem, si praeclaram prouinciam, & non nisi antea Pontificum ar ctissimo sanguinis uinculo coniunctissimis tradi solitam: quã, ex quo designatus Põtifex est, adhuc gerit frater uester, Romae inter aequa les, animi atque ingenii dexteritate praestans, & belli, uirtute tum animi, tum corporis ex omnibus eximius, eóq. potissimùm nomine, praeter affinitatem, M. Antonio Columnae coniunctissimus, HO NORATVS Caëtanus, si prouinciã, in quã, illã cũ animo conside remus. qua cũ dignitate multò, quàm cũ Honorato, praeclariùs actũ esse putem. quantum enim splendoris, quantum illi auctoritatis de iuuene illustrissimo, Romanaéq. ciuitatis nobilissimo, eius moderato re accessisse credam! Et ut a Cardinalibus discedamus, quis abunde GEORGII Cornelii fratris reginae Cypri, laudem, uel gloriam scriptis cõplecti, uel umquàm fando satis explicare queat! Cuius li beralitas erga remp. maxima; regno Cypri omnium locupletissimo, quod tũ uiri morte ad Sororẽ erat deuolutum, illi elargito; numquã ex hominum memoria poterit obliterari. An uerò taceam hunc, apud

quem

quem nūc moror, GEORGIVM, eius nepotē? cuius alias uirtutes praetereo, magnitudinē, ac generositatē animi nō praeteribo: qui morte fratris, postremi, quē dixi, Cardinalis affectus, filiiq. IACOBI; cuius īgenij, atque animi uirtutes admirari praestat, quàm laudare; maximis utriusque morte, Cypriq. iactura mactatus ī fortunijs, eā tamē praesefert animi cōtinentiā, ut in aedibus eius desideres eos, qui mortui sunt, & quae illi abstulit fortunae aduersus īpetus; illā animi fortitudinē, cōstātiā, grauitatē, liberalitatē nūquā desideres. uerùm haec mihi credi uelim, & illis, qui in eius aedibus quotidie diuersantur. illa uerò nullus ignorat; in rep. sua, maximis, & supremis magistratib. persunctus: extra rēp. cū maximis, ac supremi gradus hominibus familiariter uersatus, ab iisq. in summo pretio habitus, maximè cultus, maximéq. nec vulgariter etiā honoratus. Qui tamē cùm indolē suorū maiorū referat omnē, nō cōmisit ut aliā cōdicionē, naturámq. filijs imper tiret, tū mortuo, tū autē de superstitib. maximo natu ANDREAE. is enim cùm omnē uirtutē animi diligēter excolat, illā ingenij uehemēter exercuit, linguis tū Latina, tū Graeca sanequā instructus, & philosophiae, ciuilisq. scientiae artibus & antea, & nūc maximè animi ardore incredibili, ac ingenij felicitate operam suam adiungens. Praetereo uirtutē feminarū, illud dicā unū, tāti fecisse Venetos CATHERINAE Corneliae, Georgij superioris, sororis pulcritudinē morū, & corporis, ut quā Cypri regi collocarent, cōsortémq. illius regni facerēt, solā hanc putarēt, aliam praeterea neminē: specie quidē praeditā, quae sola imperio digna uideretur ex multis aliarū familiarū, et inter suae familiae tū quae superiori, tū quae hac nostra uigēt, ac florēt aetate, cū multis communi, luminibúsq. ceu, ac stellis fulgentibus circumplexa. Quàm igitur affici laetitia debeā recipiendis beneficijs, nō dico: quàm efferri gaudio, méq. dijs carū esse existimare, tū a uobis, tum ab hac familia, quā dixi, demeritus; ex ijs, quae cōmemoraui, nullum esse uobis dubiū poterit: quantū de me tandē officij, praestanti uestra deuincto liberalitate requiratur, quid me uobis dicere adtinet? gratias equidem quas potero, aliquas referre conari; id uerò praeter cetera decere me ual

de,

de, sensi. Sed iã tẽpus postulat, ut ad id, quod de Telesio nostro narrare occeperã, reuertamur. Is igitur cùm secundã editionẽ adornaret, egóq. interea tẽporis essem Neapoli, mirũ quàm illũ erga omnes humanitate insigni praeditũ, & munitũ expertus sim. neque enim erubuit, quae uiri comitas, ádq. ueritatẽ potiùs, quàm ad laudẽ inueniendã, propensio est, quotidiano sermone meũ de suis scriptis iudiciũ postulare; imo ne cuiusuis, etiam ... sententiã sibi reliquã facere. Quid! etiã nũc (testes mihi sunt tot eius ad me litterae; testis, mihi uenerandus uir, maximè reuerẽdus CAESAR Brumanus excellenti nõ minùs doctrina in Iure ciuili, & philosophia, quàm nobilitate praeditus, omniúmq. humanissimus, qui tecũ, Henrice, Venetias profectus unà cũ Pontificio legato, Gallorũ Regis gratia misso, nec ignaro mihi, tamẽ eius ardens desideriũ non semel declarauit) etiã nũc equidẽ, cùm tertia, eámq. postremã cogitat editionẽ, nouis de animaliũ generatione libris auctã, nullũ neque diligentiae, neque impensae locũ dat, quò doctorũ omniũ de suis scriptis calculi cõpos fiat. Singularẽ uerò eius animi benignitatẽ quo scelere praetermittã! qui tam largus mihi fuit suorum dogmatum, cõsiliorúmq., ut aliquid, quod ipse sciret, quod me fugeret, latere me uelle, nefas putaret; corrigiq. a me, senex a iuuene, si quid erraret, discereq. in illa aetate praeclarũ existimaret. Cuius, pro eo ac ei debeo, quantum his temporibus fieri poterit, profectò illud nomen cõsecrabo omni genere monumentorũ ab omnibus ingenijs scriptorum, nedum ipse lucubrationũ mearum, si prodituræ sunt ullae, perẽni memoria celebrabo. eúmq. haud erubescã cum quodam eleganti, & eximio iudicio, doctrináq. claro, mihiq. inprimis familiaritate coniuncto, philosophorum antiquorum, & neotericorum cuique praeferre, donec eo praestantiorem, & ueriorem alterum inueniam. Interim autem quod a maximo imperatorum de maximo poetarum est dictum, id de maximo philosophorum a Pygmaeo, minimóq. hominum dici, aequo animo ferant,

Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur

Quemadmodum a me vos amati, ueneratiq. fuistis, estis, eritisq. semper, Vos inquam, duo clarissima totius familiae Caëtanae sidera. Valete Venetijs. ∞DLXXV.

ERRATA LECTOREM REMORANTIA.

PRIOR NVMERVS POSITIONEM, ALTER, EIVS POSITIONIS VERSVM DESIGNAT.

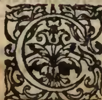
Positione.1.11.prouidétia.83.1.orationis.210.3.methodo:non &c. 225. 1. praesensio. 245. *in margine* 1.post.245.1.Aristoteles. 277.3.hoc; Vtrum &c.367.1.Antoninus.767.3.ut uocát. 901.2.aequum.1114.5.quod.1115.7.intueantur. *mox* quod.1141.2.horum. 1298.3.eaedem. 1325.2.superposito.1414.4.donatae.1481.1.A diuerso.1503.4.materiae ue.1535.4. contineantur; prima.&c.1673.2.prima corpora.1715.3.uisum 1749.2.consequitur.4.tum & 1756.2.dissimili.1800.2.habet.1839.calor.1898.2.praedito uiribus.1903.2.frigidior. *In oratione prima, fac.5.uers.*6.animum.

OMISSA

posit.379.2.*post* lociatam *add.* falsò 864.*in margine, post* illo, *adde tit. problemata.*264.*post* propriae, *adde* materiae. *quaedam alia longe supinior impressorum incuria uersum praeteriit in ultima Oratione, facie penultima, uers.*16 *qui est* D.caearchus, Budemus, Plato quidam discipulus Aristotelis, Theophrastus.

ANTONII PERSII
IN RHETORICIS
CONTRA RHETORES

ARISTOTELEM.
ZENONEM.
CICERONEM.
QVINCTILIANVM.
PRISCIANVM. ETC.

1 VM Deus ille princeps, parens rerum, fabricatórq. mundi, nullo magis hominem separarit a ceteris, quae quidem mortalia essent, animalibus, quàm dicendi facultate; rationem nobis quoque praecipuam dederit, eiúsq. nos socios esse cum Diis immortalibus uoluerit: quae neque tam nos iuuaret, neque tam esset in nobis manifesta, nisi quae concepissemus mente, promere etiam loquendo possemus: Id magis deesse ceteris animalibus, quàm intellectum, & cogitationem quandam, uidemus. Quare si nihil a Diis oratione melius, nihil praestantius a prudentia accepimus, quid tam dignum cultu, ac labore ducamus, aut in quo malimus praestare hominibus, quàm quo ipsi homines ceteris animalibus praestant!

2 Iccirco prima liberalium studiorum non immeritò statuitur Grammatice, necessaria pueris, grata iuuenibus, iucunda senibus; dulcis secretorum comes.

3 Cuius artis studium non ignobile esse, uel inde cuique facilè palàm fiet, qui Graecos illos magistros, primùm Platonem, & Aristotelem, deinde Stoicos; ac denique Romanos, M. Teren

tium Varronem, M.Tullium Ciceronem, & C.Iulium Caesa rem contemplatus fuerit.

4 Cuius quidem materiam, sermonem popularem, & patrium, hoc est, significationibus notum, ponimus. Sermonem autem humanum intelligimus: Quem, ore editum articulatim sonum, uariis uerborum formis distinctum, ad notiones animi distinctè; ita vt ab audientibus percipiantur; declarandas aptis, definimus.

5 Verumenimuero qui in Grammatice praeter rectum, & laudabilem sermonis usum, doceri uelint, falsò docent.

6 Et usum prorsùs ea docendum suscipit ex his quidem, non quae significantur, sed quae adsignificantur.

7 Grammatices igitur, puritatem sermonis, & elegantiam, proprias ponimus: quae perspiciuntur in singulis uerbis ex etymologia, in coniunctis ex syntaxi; quidquid Quinctilianus, Priscianus, & alii dixerint.

a 1. De interpret.

8 Quòd ab Aristotele[a] nomē definitur, esse uox significatiua ex arbitrio, sine tempore; cuius nulla pars separata significat; nihil ad vsum grammaticum.

9 Et quòd addant, Finita, & recta; magis falsum.

10 Sed iam ad rhetores orationem nostram conuertamus. Oratoris esse, de quacumque re sibi proposita, ornatè dicere: falsum.

11 Non de omnibus rebus posse dicere Rhetoricen: falsum.

12 Probationes esse proprias oratoris, Arist. dixit: falsum.

13 Accusationem sui amici, uel inimici non coram iudice factam, ad genus iudiciale reduci; ut quidam neoterici putarunt: falsò.

14 Animi cogitata, materiam esse artis Rhetorices: falsum:

15 Oratori tribuunt, in senatu debere dicere de rebus futuris: falsò.

16 Valere oratorem apud tyrannum: falsum.

17 Valere apud regem: falsò.

18 Apud optimates: falsò.

19 Valere apud paucos: falsó.

20 Qui ante nos de arte dicendi conscripserunt (inquit Arist.[a]) „ prout quandam eius particulam confecerunt. probationes „ enim solae ad artem pertinent; reliqua uerò sunt additamenta. „ falsò itaque Arist. ita copiosè, & extra artem in arte Rhetorica, de affectibus praecepit. a 1 Rhet.

21 Rhetoricen, aut Oratoriam, artem esse: falsum.

22 Imitationem solùm ualere ad eloquentiam comparandam; ut quidam neoterici existimant; falsum.

23 Quinque partes Rhetorices Cic. & Quinctilianus fecerunt: falsò. nam tres sunt Dialectices propriae, scilicet inuentio, dispositio, & memoria, si hanc uel is etiam attribuere.

24 Elocutionem solùm in tropis, & figuris, propriam esse oratoris: falsum.

25 Quòd etiam Fabius cum Cic. confirmauit (oratorem nae perfectum, qui esse, nisi uir bonus, non posset, putauit): falsó

26 Potest enim, uel rhetoricis Quinctiliani artibus instructus abunde, qui tamen omnes uirtutes non habeat.

27 Persuadere esse finem, & perfectam, summámq. laudem oratoris: falsum.

28 Falsus Arist.[b] & qui cum sequitur Cicero, qui primùm in rhetoricis artibus philosophiam docuit; & ueteres reprehendit sophistas, qui de dialecticae inuentionis facultate nihil in Rhetorice praecepissent; quia non ad Rhetoricen haec adtinent. b 1. Rhet. cap. 1.

29 Falsò putant distinctionem in tria genera dicendi, graue, humile, mediocre, a uerbis tantùm sumi: sed ex rebus etiam ipsis puto.

30 At ista generum partitio, quibus oratorem definit, Rhetorices nihil est, nisi, quod subiecti proprium est, adiunctis rebus attribuit. Nec enim grauitatem, subtilitatem, mediocritatem orationis ex elocutionis ornamentis oriri dicimus; sed e rebus ipsis, quae elocutione tractantur.

31 *Tria Oratori uidenda esse*, ait Cic. *Quid, Quo loco, Quomodo:*

A 2 So-

Solam igitur elocutionem, oratoris propriam facis? at falsum.

32 Cur hoc? quia primo quidem membro, inuentionem comprehendit, secundo uerò collocationem, tertio quid aliud, nisi elocutionem!

33 Includitur & actio. At non etiam memoria.

34 Sed quid si, uel Cicerone, eodem in loco, teste, inuentionem, & dispositionem, eloquentiae non esse propriam, probabimus!

35 *Ac duo prima*, scilicet, inuentio, & dispositio, *non tantùm insignia sunt ad maximam laudem, quàm necessaria; & tamen cum multis paene communia,* quando fortè his praestet elocutio, nónne? Vtique. at falsum.

36 Sed quid! ac si ipse statim non confiteatur nobiscum, illa duo ipsa, elocutione esse praestantiora; *& tamquam animi instar*, ait, *in corpore*.

37 Noscat ille orator; quem summum esse vult Cicero; argumentorum, & rationum locos: Quos, tres facit: cùm quidquid, quod in controuersia uersetur, in eo, aut Sit ne, aut Quid sit, aut Quale sit, quaeratur: imperfecta, & inutilis diuisio.

38 Sit ne, signis quaeri, Cicero putat: falsum

39 Quid sit, definitionibus: falsum

40 Quale sit, recti, prauíq. partibus: falsum.

Quin ex omnibus inuentionis locis quaestiones hae erui-possunt.

41 Quid si hoc ipsum ex Ciceronis[a] doctrina probabimus! [a In parti.]

42 Qui iudicium, & delectum, quem adhibere debet orator, alium a dispositione putant: falsum.

43 Falsus ergo Cicero, dum post inuentionem, de iudicio monuit: tum dispositionis artes explicauit, ac si iudicium, dispositionis non esset.

44 Prooemium, narrationem, confirmationem, perorationem, ut Cicero, & Arist.[b] dicunt, ueras esse partes orationis: falsum. nam confundunt artem inuentionis cum dispositione. [b 3. Rhet. cap. 16.]

ſpoſitione. diſpoſitionis enim partes illae ſunt, non artis nec operis artis, qualis oratio eſt.

45 Ridiculus igitur Cicero, qui, cùm ex diſpoſitione ſola orationem diuiſerit in tot partes, de diſpoſitione nihil ferè praecipiat; ſed inuentionem antè traditam, pro diſpoſitionis doctrina, conturbet, & confundat.

46 *Caeterarum rerum, quae ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quiſque uindicat: dicendi autem*, id eſt, *eloquendi maxima uix ſoli huic conceditur*: falſum: Ac ſi pronunciatio non aeque eſſet propria.

47 Multa genera elocutionis faciunt; philoſophorum, qui uerecundè dicunt, & molliter: quorum oratio Ciceroni caſta, uerecunda, & incorrupta uirgo uidetur; ſophiſtarum, qui ſuauiter, & argutè; hiſtoricorum, qui aequabiliter, & fuſè, Poëtarum, qui numeris cùm ſint adſtrictiores, reliquis tamen generibus dicendi, licenter utuntur, & liberè: falſum: modò ſint illa omnia ornatus.

48 *Erit*, inquit Cicero; *eloquens is, qui in foro, cauſſisq. ciuilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, & flectat*: falſum, & contra ſeipſum. non igitur de re omni, ut alibi ipſe docuit.

49 *Sed eſt eloquentiae*; ait Cicero; *ſicut reliquarum rerum, fundamentum ſapientia*; ex quo *quid deceat uidere in oratione, cognoſcitur*: & illud, *decorum*, appellat: niſi Dialecticen intelligat, falſum eſt; tametſi de ea uerbum nullum.

50 Zeno, Ariſtot. & Cicero uolunt, Oratoriam, & dicendi rationem latiorem eſſe; Dialecticen uerò contractiorem: falſum.

51 Quinctilianus[a] quinque Rhetorices partibus ita iudicium admiſtum arbitratur, ut ab his ſeparari doctrina, & praeceptis non poſsit: falsò; cùm ea doctrina Dialectices ſit propria.

[a] Lib.3. cap.3.

52 *Quae ad iudicem non ueniunt*; ait Quinctilianus, *aut*

prae-

praeteritum habent tempus, aut futurum falsó. nam etiam de re praesenti disputatio extra iudicia fieri potest.

53 *Praeterita;* ait Quinctil.; *laudamus, aut uituperamus; de futuris deliberamus:* falsó. An'non etiam de praeteritis, & futuris, & quaerendi, & consolandi, & mitigandi, & terrendi, & alia innumerabilia agendi, offerri potest occasio!

54 Item *certa,ut cuique;* ait; *est animus,laudat:* falsó. nónne sine laude & uituperio tractari possunt illa!

55 *Ex dubijs;* ait; *partim deliberatur,partim lite contenditur:* falsó.

56 Locos communes,quos Quinct. & alii dictitant, esse in deliberationibus, & in aliis; falsó: sed omnes esse, & reduci ad locos inuentionis.

57 Exordii triplicem caussam reddit Quinctil. scilicet ut beneuolus, attentus, docilis fiat auditor: falsó. non enim proprium est prooemii.

58 *Omnis probatio;* ait Quinct. *artificialis constat aut signis, aut argumentis, aut exemplis:* falsó: quasi et exempla, & signa argumenta non sint.

59 Non sunt profectó. *nam signa;* ait idem; *non inueniuntur ab oratore;sed ad eum cum caussa deferuntur.* erunt itaque in artificialia: cur itaque partes artificialium! falsum igitur.

60 *Signa;* ait Quinct. *siue indubitata sunt, & non sunt argumenta; quia ubi ea sunt, quaestio non est: siue dubia, & non sunt argumenta. quia ipsa argumentis egent.* falsum. quia quantò magis quaestionem arguunt, tantò magis argumenta sunt; uel etiam ex argumenti definitione eiusdem.

61 *Argumentum;* ait Quinct. *est ratio, probationem praestans, qua colligitur aliud per aliud; & qua quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmatur:* falsum. nam haec definitio alii conuenit.

Quinct.

62 Quinct. iudicat, nullam dispositionis artem in omnes materias certas tradi posse: falsó: nam pronunciati, syllogismi, &methodi artificiosae certa doctrina est.

63 Quinct. inuentionem non imitabilem existimat: falsó.

64 Tres constitutiones rhetores sibi tribuunt, facti, definitionis, & qualitatis: falsó.

65 Hypothesis ergo, quae coniectúra tractatur, non pertinet ad rhetorem? pertinet; at non duae reliquae.

ANTONII PERSII

POSITIONES PRO RHETORICA FACVLTATE.

66 CVM duae sint uniuersae, & generales homini dotes a natura tributae, ratio, & oratio; illius doctrina, Dialectice est, huius Grammatice, & Rhetorice.

67 Dialectice igitur generales humanae rationis uires in cogitandis, & exponendis rebus persequitur: Grammatice orationis puritatem in etymologia, & syntaxi, ad rectè loquendum, uel scribendum interpretetur.

68 Rhetorice orationis ornatum tum in tropis, & figuris, tum in actionis dignitate demonstret.

69 Non itaque Rhetorice ars est; ut Ciceroni, & Quinctiliano placuit; praesertim quae omnes animi uirtutes explicet.

70 Sed quid! nónne eadem est oratio, quae & purè, & ornatè, & sapienter, & loquatur, & dicat, & sentiat? Eadem profectó.

71 Rectè igitur Cicero, ac Quinct. qui de his omnibus praecepe runt? Minimè gentium.

72 Nec, si illas uirtutes necessarias oratori, concedamus esse, uera Cic. Quinct. & ceteri dixerint.

73 Itaque neque ipsam philosophiam moralem Rhetorices partem,

tem, neque ipsam Rhetoricen omnino virtutem moralem esse teneamus.

74 Itaque Rhetoricen perfectionem ex se habere, tenemus, & propriam.

75 Nec, si concedamus, ad perfectionem maiorem artis, esse necessarias alias scientias, ideo ex illis conflari, eiúsq. illas esse partes, umquam concedamus.

76 Cùm autem mentis interpres sit oratio, &, mediis conceptibus, res etiam, quarum sensus animi, species gerunt, significet, ut ceterae, hominum quae consilio fiunt, operationes; finem aliquem & ipsa habebit.

77 Sermonis itaque finis erit, animi sensa aperire.

78 Rhetorices autem partes duas ponimus, elocutionem, & pronunciationem.

79 Elocutio uerò est exornatio orationis; quam in tropis, & figuris consistere ponimus.

80 Tropum uerò dicimus, elocutionem, qua uerbum a natiua significatione in aliam transmutatur.

81 Quem necessitas genuit, inopia coacta, & angustiis. plura enim rerum genera, ac negotia, quàm uocabula.

82 Nec negamus quin postea delectatio, iucunditásq. celebrauerit.

83 Figura uerò est elocutio, qua rationis habitus a recta, & simplici consuetudine mutatur.

84 Et quidem vt tropus est singularum vocum, sic figura coniunctarum est.

85 Vtq; vocum alia est propria, alia modificata, sic orationum alia recta, alia figurata.

86 Pronunciatio verò, alia Rhetorices artis pars, nihil aliud est, quàm ornata cogitationis enunciatio.

87 Cùm autem quidquid est artis, qua memoria possit adiuuari, ordo, ac dispositio rerum sit, qua quid primum, quid secundum, ac tertium, animo cernamus: ordinis uerò sola dialectica dispositiò doctrina sit, ab ea sola memoriae praesidium, & sub-

& subsidium peti potest.

88 Ergo ut inuentionem, & dispositionem, sic memoriam Dialecticae attribuere uerò possumus.

89 Nec, si praecepta memoriae, Dialecticae tribuo, ideo memoriae usum, communem esse multarum artium, non existimo.

90 Quinimmo omnium non modò artium, sed quarumuis aliarum rerum, quae in hominis sensum, aut intelligentiam cadunt, memoriam esse communem.

91 Docere uerò cùm inuentionis sit, quae Dialectices propria est; ex qua etiam delectandi, & mouendi reliquae partes emanant copiosiùs fortè, quàm ex elocutione; inuentioni omnia subiiciam.

92 Neque tamen infitior, ex illis oratoris officiis esse tot genera dicendi, subtile in docendo, mediocre in delectando, graue in flectendo; & has in actore caussarum summas, & singulares esse laudes, confirmo. Quod autem oratori, idest, vnius artis homini, infitior planè, ac pernego.

93 Trium dicendi generum partitionem ex decoro deducũt, cuius admonitio, quid cuique opus sit, quid conueniat, quid deceat, tametsi est in omnibus artibus, immo in omnibus dictis, & factis necessaria, eius tamen consilium, & doctrina (si decori consilium ullum, si doctrina est ulla propria) dialecticae inuentionis, dispositionisq. propria est.

94 Nam si decori rationem rhetorcicae artis esse putas, necesse est sanè, ut referas ad aliquam earum partium, quas Rhetorice tribuis. quod cùm nec pronunciationis, aut memoriae, aut elocutionis uideatur esse proprium, decorum inuentioni, aut dispositioni tribuamus oportet.

95 Sed si usum, & in singulis rebus peritiam, ac paediam decorum hoc afferre, teneamus, meliùs dicemus.

96 Non itaque audiendi sunt illi, qui existimant, aliud esse rhetoricum, aliud dialecticum iudicium. Vnum est enim hominis iudicium, ad quoduis aestimandum, utrum uerum, aut fal-

ſum; quod enunciatione, quod ſyllogiſmo, quod methodo praeſtatur.

97 Quas itaque quinque partes, officia, ſeu membra iudicialis cauſſae faciunt, ſcilicet prooemium, narrationem, probationem, refutationem, perorationem, omnium quaeſtionum cōmunia facimus; quae omnia ex dialectica methodo ducimus.

98 Nihil dicitur ſine ratione, hoc eſt dialectica: ſine exornatione, id eſt, rhetorica, plurima dicuntur.

99 Et ſanè de tribus artibus communibus, Grammatice, Rhetorice, & Dialectice, anguſtiſſima eſt Rhetorice.

100 Dialectice itaque latiſſimè omnium pateat, tum Grammatice proximè ſequatur; poſtrema ſit Rhetorice.

101 Quare Zenonis Stoici manum nihil pertimeſcas; uel ſaltem aequalem Rhetoricen Dialectice, cum Platone teneamus.

a 1.Rhet. c.3.

102 Si itaque uel Ariſtot.[a] & Cic. teſtimonio, deliberatiui generis utilitas, & detrimentum, eſt finis; in iudiciis uerò aequum, & iniquum; ex humanis igitur rebus publica omnia, ex priuatis uerò iuſtum, & iniuſtum tantúm.

103 Hoc pacto non omnes res materiae erunt oratoris.

104 Aliarum itaque uirtutum, vitiorúmq. proprietates, praeter iuſtum, & iniuſtum, non tractabit orator? minimè, iuxta iſtos.

105 Quin & alia, quae cùm artium ſunt propria, tum & humanorum actuum, omnia ab oratoris puluere aliena uideri debent.

106 Quare nec naturalia: minùs etiam mathematica.

107 Nec fortè de intellectu differet? Nec de intellectu, nec de animo, nec de Ideis, eóq. ſecius de Deo ipſo.

108 Quid ſi hoc ipſum, Ciceronem, in perſona Craſſi, ſenſiſſe fatearis!

109 Nullam itaque partem, Rhetoricen habere in argumentis, tenemus. Ergo probationes non ſunt propriae Rhetorices?

torices?

110 Quid, si hoc esse Arist.[a] placitum, demonstrem.

[a] 1. Rh. c. 1.

111 Fortè igitur proprium oratoris, permouere? Nequaquam. quia Arist. extra artem videtur potiùs.

112 Pronunciationem igitur propriam oratoris esse dicimus; sed nec solam.

113 Iudiciale genus ex accusatione, & depulsione fit, aiunt. sub iudiciali tamē genere non reducuntur, nec caelestia, nec naturalia, ex his inferioribus, nec humana, nisi ea tantùm, quibus damnum, vel iniuria illata est: quae reficere debet iudex.

114 In iis itaque omnibus, in quibus neque vim, aut dolum cadere posse videmus, ex quibus damnum, vel iniuria oriri solet; iudiciale genus locum vllum habere, negandum.

115 Ex tribus constitutionibus, facti scilicet, definitionis, & qualitatis, vnam tantùm, quae facti est, rhetorum propriam esse remur.

116 In reliquis verò duabus Ius ciuile uersari, quiuis animaduertisse debuit.

117 Rhetores verò haec tamdiu tractarunt, & pro suis semper venditarunt: Quare plusquam centenaria praescriptione, sua fecisse, saltem videri debent.

118 At non aequo iure, sed uel ui, uel clam, uel certè praecario ab iis aliquandiu possessa, occupatáq. fuisse, cuilibet videri debet.

119 Controuersias itaque nasci uel ex iure, uel ex scripto, vel ex verbo, tenendum; & has nullo pacto ad rhetores, sed ad iurisconsultos pertinere, fatendum.

120 Et ex iure, cùm aut aequitas cum iure, aut ius scriptum cum non scripto contendit.

121 Ex scripto verò, cùm aut scriptum, idest, locutionis genus ambiguum est: aut sententia cùm scripto comparatur, aut contraria scripta reperientur.

122 Ceterùm ex uerbo, cùm id, propter ipsius ambiguam, ancipitémq. significationem definitione aperiendùm est.

123 Alia igitur erit controuersia, quae ex verbo, & alia, quae ex scripto? quid ni!

a 1.Rhet. cap.4. 124 Cùm deliberatiuum[a] genus sit illud, quod publicum respicit utile, ac damnum, quaecumque sunt uel diuina, uel humana, & priuata, quae huc non respiciant, extra hoc genus esse constat.

125 Demonstratiui autem generis finis honestum, & turpe, assignantur a primis magistris: cuius proprium, cùm sit laus, & uituperatio, quae non, nisi ad ea, quae bene, aut malè ex scientia, & electione operentur, dirigatur, paucarum, & non omnium rerum amplectitur campum.

126 Laudis enim subiectum uirtus est, ut uituperationis uitiū. quod uel ex fine eiusmodi generis manifestè patet, quippe cùm honestum, & turpe tantùm, sit materia demonstratiui. Sed illud aduertendum, quod Cic. negat, genus hoc, oratoris esse proprium.

127 At sac haec genera, iusti scilicet honesti, ac utilis, oratoris esse, nón ne circa determinatum genus uersabitur? Ita.

b 1.Rhe. c.1.& 2 128 At Arist.[b] tamen dixit pluries, nullum Rethoricen habere determinatum genus.

129 Non omnes itaque res modò erunt oratori subiiciendae? Sed neque tria genera, ab his ei attributa. Quin Moralis propria esse, uideri possunt.

130 Rectè itaque, oratorem nullum genus, ac materiam nullam habere, dictum sit.

131 Si oratoris proprium est, de re probabiliter dicere, & de una etiam in utramque partem dicet; uel indoctus, uel deceptor esse uidebitur. non itaque uir bonus, ut Quinctilia. uoluit.

132 Cur hoc? Modò si ad lucrum, vel ad uictoriam caussam dicet? quod maximè in iudiciali genere obseruamus.

133 *Nam & apud eos dicimus;* ait Cic.; *qui nesciunt, & ea dicimus, quae nescimus ipsi: itaque & illi aliàs, aliud iisdem de*

de rebus & sentiunt, & iudicant; et nos contrarias saepe caussas dicimus.

134 Non etiam deliberatiuum genus oratori tribuendum, neque apud paucos, neque apud tyrannum: ad quos loqui de iusto, uel de iniusto non ualebit.

135 Cur hoc? Quia finis deliberatiui generis, est utile publicum, quod tyrannus sibi tribuit.

136 Quid, si orator uelit tyranno utile persuadere? non admittet eum, nisi ad aures dicentem, tyrannus. Etiam iudiciale genus ablegabit hoc pacto? Esto.

137 Orator tamen valebit in regio statu? Nullatenus; praesertim si optimus sit rex, qualem describit Plato.

138 Sin minus? Tantundem. nam secretum habebit consilium, in quo non, nisi de rebus arduis, summissis uocibus, deliberatur.

139 Coram optimatibus? Neutiquam.

140 Quid! optimatibus opus est persona eius, qui nescit ipsemet quod exclamat!

141 Fortè in statu paucorum? Multò minùs: quippe qui, instar tyranni, quidquid eis placitum est, id exsequuntur.

142 Oratori tamen illum locum non denegabimus, quem obtinuisse uel Cic. testatur, apud indoctam plebem, seu apud rem pu., quae non legibus utitur scriptis.

143 Rectè itaque Cic. *haec una res in omni libero popula maximè in pacatis, tranquillisq. ciuitatibus praecipuè semper floruit, semperq. dominata est.*

144 Oratores, qui in iudicio caussas dicunt, ab iis, qui in senatu aliquid deliberandum proponunt, diuersum genus, ac seiunctum ponimus.

145 Neque enim dubium est, multas fuisse respublicas, quae sine alterutro gubernarentur, ut scilicet in iudicio oratores non receperint, in senatu, ac in deliberando, admiserint.

146 Rectè itaque in ciuitatibus, quae scriptis legibus utuntur, minùs

minùs uigent oratores, & docti etiam praeficiuntur iudices.

147 Ceterùm, cùm omnium ferè rerum ueritatis contemplatio haberi potest, earundem recta ratio dicendi acquiri debet.

148 Ergo & si sine ueritate, Oratoria haberi non potest, nisi ridicula; Rhetorice de omnibus rebus dicet, & praecipiet.

149 Vnde Rhetorice omnino ars erit bene dicendi, non in iudiciis modò, ceterísq. publicis coetibus, uerùm etiam in priuatis congressibus, eadem de magnis quibusque rebus, & paruis.

150 De omnibus ergo rebus Rhetorice Dialectice erit ἀντίστροφος, cùm ambae in eiusmodi rebus sint, quae a cunctis hominibus quodammodo cognosci, atque intelligi possunt. quod Arist. rectè dixit.

151 Nec item sunt in aliqua definita, ac certa scientia. quod & idem dixit rectè.

152 At dixisti, non rectè ab iis factum, qui Rhetoricen, de omnibus rebus praecipere, dicant: quod ab Arist., & Cic., aliísq. dictum esse, compertum est.

153 Verùm si ad duo genera tantùm, uel ad tria cum eo, quod Arist. addidisse fertur, eam restringamus, non rectè.

154 Quid itaque? Duplicem esse Rhetoricen, statuamus oportet.

ANTONII

ANTONII PERSII
IN DIALECTICIS
CONTRA DIALECTICOS.

ALBERTVM	CHRYSIPPVM	PORPHYRIVM
ALEXANDRVM APHROD.	CICERONEM	SCOTVM
AMMONIVM	DIODORVM	SIMPLICIVM
ARISTOTELEM	EPICVRVM	THEMISTIVM
AVERROEM.	EVDEMVM	THEOPHRASTVM
BOETHVM	PHILOPONVM	ETC.

155 DVO sunt uniuersa Deorum munera (ut dictum est) hominibus tributa; unde alia ferè omnia profecta sunt: ratio, & oratio. Rationis uerò doctrina Dialectice est; Ideóq. quidquid rationis, ac mentis proprium fuerit, quod sine ratione tractari, & exerceri non possit, id pro priè Dialecticæ adtribuendum esse censemus.

156 Ceterùm huius artis non pars quaedam (ait Aristoteles [a]) „ antè inuenta, & elaborata erat, pars altera minùs explanata; „ sed omnino nihil in eo genere adhuc ab aliis traditum exsta- „ bat: Vnde nihil habere de hac arte differendi, quod aliis acce „ ptum referat; sed se ipsum inuenisse fatetur: falsum. a 2.Elech.

157 Quid! Zenonis Dialectice nónne ex Platonis Parmenide, Sophista, & Politico innotescit!

Zeno, inquam, Eleates, ex Elea, Lucaniae ciuitate, inuentor Dialectices perhibetur. Gaudeant ergo Itali philosophi; Nos autem omnium maximè, qui conterranei sumus eius.

158 Sed si Archytas Tarentinus; ut a nonnullis; [b] categoriarum auctor fuisse traditur; uel harum, uel aliarum sit, conuincitur tamen mendacii Aristoteles. b ut Iābli cus, & Bo eth. in Arithm.

159 Vt eodem nomine sit, cur Itali, primi Dialectices magistri ue riùs dici debeant; & ex Italis nostrates Tarentini.

Quid

160 Quid si earundem auctor fuerit Eudoxus Cnidius! quem secutum Aristotelem, sunt, qui memoriae prodiderint.
a 13. Phi. 161 Sed cur Socrati idem Aristoteles,[a] definiendi, & diuidendi laudem tribuit, si ipse primus inuentor!
162 Demonstrationem esse finem Dialectices, Philoponus, & Graeci cum aliquot Latinis putarunt: falsum.
163 Quid! quod unius est partis tantùm, & ad fortuitum euentum alligatur, uniuersae fecerunt, & artis potestati subiecerunt.
164 Qui etiam definitionem, ut Auerroës; finem dixerunt, & alii, eodem premuntur incommodo.
165 Qui eius subiectum, Argumentationem; ut Albertus cognomento Magnus, posuerunt: falsum.
166 Item qui, Syllogismum; ut Scotus: falsum.
167 In posterioribus analyticis quattuor quaestionum genera agnoscuntur, An est, Quid est, Quia est, Propter quid est; ad medii inuentionem: falsó. cùm una communis sit inuentio medii; & ad multò plura, quàm hae quaestiones, se extendat inuentio.
168 Triplicem Logicen faciunt, demonstratiuam, dialecticam, & sophisticam: falsó.
169 Quid ais! Alexãder, Themistius, Porphyrius, Ammonius, Simplicius, deinde infiniti interpretes & Graeci pariter, & Latini, & Arabes, & omnium toto terrarum orbe scholarum magistri errarunt! Quid tum!
170 At nón ne enunciatum datur, quod sit apodicticum, dialecticum, sophisticum? Immo inde syllogismus apodicticus, dialecticus, sophisticus, sed non Dialectice.
171 Genus esse, quod de multis, & differentibus specie, in quaestione, Quid est, dicitur a Porphyrio, & Aristotele: falsó.
b 1. Phy. c. 2. 172 Quid! nón ne idem, specie differre dicis, quod ratione, & „ forma? Hoc ipsum dicit Aristoteles.[b]
173 At homonymia uerbi, Speciei, fallit: quia species logica cùm definitur a Porphyrio, esse, quae generi subiiciatur; hîc

non pro logica specie, sed pro forma, posita esse uideri debet.

174 Agnouit tamen Porphy. genus esse alicuius genus, & speciem esse alicuius speciem; at non pariter utrobique relationem usurpauit, definiendo.

175 Edissere clarius. Faciam: nónne speciem logicam, partem generis uis esse, cùm eam definire uelis? Esto, at in generis definitione, uerbum Speciei, non pro specie logica, sed pro caussa formali usurpat Porphy.

176 Ergo quaelibet duo different specie, quia forma different, cùm omnium rerum sua, & propria forma sit; qua res est, id, quod est, & differt a ceteris rebus. superfluè itaque in definitione generis.

177 Nisi uelis speciem, specie differre a specie. Rides!

178 Quod autem genus dicatur in quaestione Quid est: falsó: non enim generis proprium hoc; quin potius definitionis: in cuius tamen definitione neque ponitur.

179 Ac si non expresse Aristoteles diceret quaestionem, Quid est, non genere, sed definitione argui, & explicari.

180 Quid, si numquam interrogaretur Quid est, non esset genus? Aduenticium itaque, & externum.

181 Speciem esse, quae praedicatur de pluribus differentibus numero in quaestione, Quid est: falsó. licet Aristoteli alibi quidquid differat aut genere, aut specie differre uideatur. ideo numeri haec differentia reiicienda est.

182 Quae igitur indiuidua uocantur, non differunt numero? Minimè gentium.

183 At singularum substantiarum formae, vt puta, Socratis, & Platonis; aliter, quàm accidentibus, explicari non possunt: verùm non ob id sequitur, formas essentiales diuersas non esse: quas tamen ferè in omnibus rebus philosophi, se ignorare, dicere non erubescunt.

184 Quae item de homonymis, seu cognominibus, de polyonymis, siue multiuocis, quasi uoces essent, dicuntur ab Aristote-

le: falsó. Ita etiam de ſynonymis, ac amphibolis, ſiue ambiguis; quae Voces rectiùs dicuntur, a Grammatice peti debent.

185 Singulares, & indiuiduas eſſentias, primas & principales appellat Ariſtoteles, ſpecies autem, & genera ipſarum, ſecundas ſubſtantias, eásq. primis inferiores, ac minores: falsó.

186 Veriùs Plato; qui docet, Deum, Deíq. aeternam ſapientiam, Ideas, genera, ſpeciésq. rerum complexam uerè eſſe.

187 Contrà uerò, ſenſibilia omnia, quae ab Ariſtot. primae ſubſtantiae nominantur, cùm oriantur, & intereant in dies, uel in horas potiùs mutentur, uerè non eſſe.

188 Subſtantias haſce indiuiduas, ſolas uerè eſſe, ſolas principaliſſimè, primò, maximè eſſe; & iis ſublatis, nihil aliorum remanere: falsó.

189 Non itaque Deus Opt. Max., neque angeli, neque hominum animi ſubſtantiae erunt, immo nihil prorsús. Atheus erit ergo Ariſtoteles.

190 Erunt itaque Ariſtoteli indiuidui homines omni homine principaliores, magíſq. ac ueriùs, quàm omnis homo.

191 Quid! nónne accidit, ut Plato omni homine ſit praeſtantior!

192 Ac ſi non uniuerſae hominum naturae gratia ſinguli creati, conditíq. eſſent homines, ſed alicuius hominis gratia, uniuerſa hominum natura.

193 Scias itaque omnino partem propter totum, non autem totum propter partem eſſe factum. rectè ergo hoc animaduertit Pletho Conſtantinopolitanus in Ariſtotelem.

194 Subſtantiam diuiſit in primam, & ſecundam Ariſtoteles, & in logico organo tractauit: falsó. non enim ad logicum ita pertinet, tametſi de cauſſis, ad logicum tractare pertineat, modò pro eſſentia rei cuiuſque intelligatur: ſed ita non erit a ceteris nouem diſtincta.

Ora-

195 Oratio Aristoteli est quantitas: falsó.

196 At nónne syllaba longa, breuíq. ponderatur? Ita: sed ideo longa oratio, uel breuior, quia uel duo, uel unum habet illa tempora. tempus itaque erit caussa orationis longae, breuísq.

197 At tempus per se, quantitas minimè est. minùs oratio igitur. Quare cur oratio non sit potiùs actio, non uideo: cur etiam, ut aliquando qualitas oratio sit dicenda, nil pertimescendum.

198 Relata ponit Aristoteles unum ex decem categoriis: falsó. ubi agnoscis generalissimum, subalternum, & specialissimum, ut in ceteris opus est reperire!

199 Eodem quoque modo Aristoteles qualitatem, unum ex Decem facit: falsò; & eodem morbo laborat; modò si categoria est homogeneorum per generalissimum subalternum, & specialissimum.

200 Ita sit, quid inde? Quia qualitas per habitum, dispositioné, potentiam, impotentiam, passionem, & patibilem qualitatem, figuram, & formam &c. talis descriptio non est. Hae enim species homogeneae non sunt, nec unius generis proximi, cùm sit in unaquáque categoria, sua qualitas ex differentiis.

201 Non ergo unum, hoc pactó ex Decem? Si qualitas est, secundùm quam Quales dicimur, substantiae erit una qualitas, alia quantitatis, alia relationis, actionis, passionis, &c. quae omnes cùm homogeneae non sint, haec categoria ab aliis distincta minùs esse debet.

202 Quidam, qui in cellula nobiscum disputantes, conuincere uolebant, contraria tantùm pro specie contrarietatis apud Aristotelem accipi: falsó.

203 Non ergó solùm contraria in génere [a], accipi apud Aristotelem, demonstrauimus, sed etiam antiphase[s] nomen; quod proprium est contradictionis; pluries communiter pro omni affirmationis, & negationis oppositione usurpari apud Aristotelem, ostendimus.

[a] ut etiã Cic. uertit.

C 2 Non

204 Non homo, Aristoteles uim nominis non habere existimat: at infinitum nomen uocat, cuius generis nomina neutra solent appellari: falsó. nam haec, Negata, dici tenemus.

205 Item Aristoteles nominum, ac uerborum casum, nec nomina, neque uerba nominat: falsó.

206 Nominum igitur casus in syllogismo esse rectè poterit; Quid si hoc disputauit, & uoluit Aristoteles!

207 De nomine, uerbo, oratione tractat Aristoteles in Dialectice: falsó. non enim de his ad dialecticum, sed ad grammaticum, vel rhetorem.

208 Nec nos moretur scholasticorum distinctio, quò ad modum considerandi, haec plurium esse artificum.

209 Nón ne Dialectices finis est unicus, & perpetuus? Itá; bene ratiocinari.

210 Quid igitur aliud in nomine, & uerbo, & oratione, quàm purum sermonem spectamus? Rationem quoque. At in argumento, propositione, syllogismo, & methodo non qua nomina.

211 Coniunctio itaque, harum artium confusionem generauit, usus tantùm coniungendus, non praecepta.

212 Has propositiones, Aliquis homo currit, Aliquis homo nō currit (quas subcontrarias vulgò dicunt) sub oppositionis genere collocant: falsó. has enim alicuius contradictionis nomine, minùs uenire posse tuemur.

213 Homo est albus, Homo non est albus (quas infinitas vocant) esse contrarias: falsó. non enim contradictionis nomen, nisi abusiuè, conuenire potest.

214 Meritò itaque hoc ipsum reprehendit ante nos Georgius Graecus.

215 Omnis homo albus est, Aliquis homo albus est; & contrà, Nullus homo albus est, Aliquis homo non albus est (quas sub alternas uocant) etiam in numero oppositionum ponunt: falsó.

216 Disiunctionem ex contrariis, ueram esse, negantes; ut Cras

Cleon uiuet,aut non uiuet: falsò;ut Epicurus.

217 Ergo Chrysippus quoque deceptus est, cùm sic ageret pro fato, Necesse est, omnem enunciationem ueram esse,aut falsam. Ergo in contradictione rerum enunciatarum pars altera necessariò uera,pars altera necessariò falsa erit!

218 Quin Diodorus contra Chrysippi fatum agens, si praescientia esset,omnia uera necessaria,omnia falsa impossibilia, existimauit: falsó.

219 Quin & Cicero etiam ipse; qui horum sententias examinare,ac disceptare uoluit;eo relabitur,ut alteram contradictionis partem esse necessariò veram, alteram necessariò falsam, existimet,foedè,&turpiter lapsus: nisi corruptum Ciceronis librum,defendamus.

220 Si contingens futurum,iam uerum esset, esset quoque ne-
„ cessarium,ait Aristoteles: falsó.

221 Non itaque erit fortuitum, non vtrumlibet, non contin-
„ gens: Neque deliberare itaque, neque negotiari oportebit.
„ Non sequitur: Aristoteles homonymia nos fallit.

222 Sed an uerum est contingens futurum? Erit, cui uerum.

223 Si uerum fuit,semper uerum fuit; si semper uerum,non po
„ test id non esse,neque non fore: quod autem non potest non
„ fieri,necesse est fieri.quapropter si uerum est, est etiam neces-
„ sarium. Deliras secundo, & quinto gradu.

224 Ac si omne uerum esset immutabile!

225 Vides quòd nulla ex Aristotele praesentio futurarum rerum relinquitur Deo,neque prouidentia. Apage.

226 Syllogismus;ait Aristoteles, a Boëthus, b alii;est oratio, in qua quibusdam positis,quoddam ab his diuersum, ex necessitate, accidit,eò quòd haec sunt: falsum.non enim proximum genus est oratio.

a 1.pri. b Lib.2. de syll. cat.

227 Quin externum est rationis symbolum,nec essentiale syllogismi quidquam.

228 Cur ita? Quia syllogismus non ad externam, & prolatam orationem,sed ad intimam animi rationem spectat.

Quid,

229 Quid, si dicatur syllogismus, ratio? Nihil minùs. Quamobrem? Quià nihil proprium afferetur, cùm rationis nomine, tota logica & inuentio, & dispositio contineatur.

230 Quin etiam differentiae non rectè hìc adiectae uidentur, cùm nec exprimantur quae sint illa quaedam posita, & quid sit, quod ab iis diuersum accidit.

231 Quid! potéstne conclusionis necessitas aliunde concludi, quàm syllogismo? Ita ait Aristoteles.

232 Sed non ignorat, conclusionis necessitatem, eò quòd antecedentia sint, posse accipi ex rerum cum sequentibus necessaria cohaerentia, quandoque, & non syllogismo.

233 Aristoteles non solùm se nominat Logices inuentorem, sed perfectorem etiam: falsum.

234 Quid! ac si quae de enunciatorum coniunctorum materia, & contradictionis, iudiciíq. modo, in Aristotelis philosophia fuissent ulla.

235 Non igitur, Aristotelis aetate, Logice de compositis, & enunciatis, & syllogismis erat inuenta? Non utique.

a lib. 1. de syll. hyp.

236 Hanc enunciati speciem, hypotheticam uocat Boëthus:[a] falsum.

237 Ac si non essent aliae compositae enunciationes, praeter condicionales.

238 Sed quid! Aristoteli nón ne ὑπόθεσις est quaelibet enunciatio, quae pro uera ponitur, seu simplex, seu composita, seu connexa, seu disiuncta!

139 Non itaque rectè Theophrastus, & Eudemus, nec e Latinis primus Boëthus, syllogismi differentiam e propositionis hypothesi petiuerunt, dum syllogismum hypotheticum nominarunt.

240 Hypotheseos enim nomen generale est; & propositionis, non argumentationis, & syllogismi, nomen est.

b 1. pri. c 22.

241 Falsò itaque ab Aristotele[b] iudicatum, nullam, praeter simplicem, speciem syllogismi esse.

242 At Aristoteles ibidem, hoc syllogismo connexo utitur.

tur. Verum.

243 Et hoc magis mirabile est, ne dicam, ridiculum.

244 Falsò itaque syllogismi partitio non modò omissa, de simplicibus, & coniunctis syllogismis, sed in simplicium figuris omnes syllogismi falsò positi.

245 Quòd uerò rhetorum, seu oratorum, Aristotelis, [a] & alii credidere, esse exempla & enthymemata, logicorum verò syllogismos, & inductiones: falsum, & commenticium. a 1. pol. 1. & 1. Rhe.

246 Vsus enim, & experientia, Aristotelis principia, contrastant; ac si in oratoribus pleni syllogismi, plenae inductiones non minùs, quàm in Platone, & Aristotele, non inueniantur.

247 At scio; fortè non discitur in gymnasio, & exercetur, quod seriò postea tractandum sit in foro!

248 In demonstratione, aiunt, duplicem esse praenotionem, & anticipationem Quid, & Quia: falsò.

249 Non enim ad solam demonstrationem spectant, cùm hae praecognitiones communes sint omnis ratiocinatiuae scientiae.

250 Nec uerum & illud, ut axioma, & triangulus una praecognitione praecognoscantur.

251 Vtramque igitur requirunt? Vtramque.

252 Quid, si hoc dixerit etiam Aristoteles!

253 Nonne principium manifestum, ut propositio, assumptióq. pateant, omnis syllogismi commune!

254 Quaestio Memnonis (aut enim nihil discet, aut quae nouit)
,, ait Aristoteles; contingerit, nisi quae discat modò quidem a-
,, lio scire, alio autem nescire. nec enim id absurdum est, ut Scio
,, generaliter, specialiter Nescio. omnino tamen uerum non est.

255 Quinimmo Aristoteles magis Socratis reminiscentiam probare uidetur.

256 Quid! si Memnonis quaestio de infante iam nunc edito, moueatur; qui nullam noticiam rerum impressam animo, & insculptam habeat, neq; generalem, neque specialem; an hoc modo Memnonis dilemma dissolues!

Quid

a c.ult. 257 Quid! uniuersalia sunt principia scientiarum? At Aristote
b c.1.li.1. les ipse uel contrarium dicit, tum in posterior.[a] tum in philosophia[b] cum Polo Lucano, nostro, a quo desumpsisse hoc, gloriatur.

258 Quamuis igitur in integrae artis informatione uerissimum sit, a generalibus ad specialia progressionem esse, tamen in singulis partibus id nequaquam uerum esse experimur, ut nec definitio definito, nec partes toto, nec antecedens demonstrationis absolutae consequente generalius est, quin singula haec conuertuntur Aristoteli.

259 Falli interpretes, tenemus, qui ex Aristotele, tenent, axiomata ingenerata omnibus hominibus. id enim repugnat Aristotelis philosophiae.

260 Quòd si teneas ingenerari nobiscum, Platoni te adhaerere, dicemus: ac Platonica cum Aristotelicis permiscebis.

261 Demonstrationem esse subiectum genus, analyticorum posteriorum interpretes abunde intelligunt, & profitentur. falsò itaque demonstrationem disputat Aristoteles.[b]

b 1.po.c. 262 Cur hoc? Quia nulla ars subiectum sibi, & propositum ge-
3.15.16. nus disputare debet. ponendum igitur est, demonstrationem
17.18.19. esse; nec id dubitandum, aut disputandum: licet Latinis omnibus, praecipue uerò Linconiensi Grossatestae, non desint responsiones.

263 Graeci interpretes, ut Themistius, & Philoponus, eósq. secuti ferè omnes, secundo modo dicendi per se, accidentia propria adhibuerunt; quorum in definitionibus subiecta ponuntur, ut simitas nasi, &c. falsó.

264 Themistius, & Philop. & deinceps reliqui, duos modos per se primos ab Aristotele retineri, duos postremos abiici: falsum.

265 Dialectice; ait Aristoteles; non est definiti generis. non enim interrogaret: falsum.

266 Artifex, ait, certi generis, ut metaphysicus, uel demonstrator, non interrogat: falsum.

Ecquid

267 Ecquid vetat Aristoteles, interrogationibus artes, & scientias omnes, & dialogo aliquo constitui?

268 Platonis philosophia fortè erit dialectica. At quid, si huius contrarium alibi dixerit Aristoteles.[a]! a 1.po.c.9

269 Quaestionum tot sint; ait Aristoteles; quot rerum, quae sciuntur, genera.

270 At non Aristoteli, scientia definitur ex caussa prima necessaria, & uniuersali? Ita: Attamen multa quaeruntur, & fortuita, & sensilia, quorum tamen nulla talis est scientia.

271 Quaestionem An est, apodicticam esse non putamus: si modò subiectum simpliciter tantùm quaerat. subiectum enim tamquam principium ponitur in artibus.

272 Quaestio uerò Quid est, erit ne apodictica? Minimè, eadem ratione, si non quaerit accidens de subiecto.

273 At quaestionem Quia est, apodicticam aestimant: falsum. cùm Aristot. sine caussis, eam quid explicare posse docuerit: unde differat ab ea, quae Propter quid scientiam pollicetur: praesertim uerò cùm illa, utrum accidens insit, tantùm quaerat.

274 Quaestionem Propter quid, aiunt quaerere, propter quid accidens inest subiecto: falsum. potest enim quaeri Propter quid, aliud non accidens, ut genus de specie: ut propter quid homo animal; & alia, &c.

275 Tot esse quaestionum, quot sunt rerum, quae sciuntur, genera; & non nisi quattuor, An est, Quid est, Quia est, Propter quid est, tantùm definiri, si quaelibet quaestionum genera partiri uoluit Aristoteles, & interpretes etiam fatentur: falsum.

276 Omne problema, seu quaestio indicat; ait Aristoteles;
„ aut genus, aut accidens proprium, aut definitionem: falsum.

277 Si enim quaeram, utrum sit Babylon ad tyrannidem principum aedificata, an non? Quid horum quattuor quaeritur? nullum profectò, nisi finis. & hoc utrum natura, constat ex ma-

teria,& forma,an non?De partibus tantùm,non de genere.
278 Cur de ſpecie in topi. non praecipiatur? Quia a diſciplina reiicitur; & ſingularia praecepta nulla, in arte eſſe debent: falſum.
279 An igitur praeceptum uniuerſale de rebus ſingularibus nul lum eſſe poteſt!
280 Sed quid, ſi Ariſtoteles de ſpecie ſpecialiſſima praeceptum tradit!
281 Rationes;ait Ariſtoteles; quibus magnam argumentorum
„ copiam comparabimus,ſunt quattuor: quarum una eſt in pro
„ poſitionibus eligēdis,altera in diſtinguēdo, quot modis quid
„ que dicatur;tertia in differentiis inueniendis; quarta in ſimili
„ tudinis cognitione,& ſcientia:falsó.
282 Plurima enim genera argumentorum, ſunt inſtrumenta in uentionis dialecticae.
283 Sed nón ne abſurdum eſt,propoſitionem; quae ſyllogiſmi pars eſt,&argumenti diſpoſitio;inter argumentorum ſpeciem numerare!
284 Tres;ait Ariſtoteles;partes eſſe dialectici,& topici, inuētio
„ nem, diſpoſitionem, & elocutionem: falsó. elocutio enim Rhetorices pars eſt,non Dialectices.
285 Modi reprehenſionis;ait Ariſtoteles;alii ſunt circa dictio-
„ nem,alii uerò extra dictionem: falſum.
286 Non enim haec partitio logica eſſe uidetur.nam partem ca pit a Grammatice,& Rhetorice. Grammatice enim, ut Rheto rice,doctrina dictionis eſt,Logice autem rationis.
287 Itaque elenchi dictionis non logica uitia?Non utique, ſed grammatica,aut rhetorica.
288 Inſolentiam,putat Ariſtoteles,uitium, & elenchum ad Lo gicen pertinentem:falsó.grammatici eſt.
289 Ergo homonymia nō erit logicum uitium? Minimè:gram maticum eſt.cùm enim de perſpicuitate orationis praecipitur a Cicerone, de uitanda ambiguitate uerbi,ſermoníſq.prae cipitur.

Meta-

290 Metaphoram enumerat Aristoteles inter uitia dialectica: falsò. potiùs enim rhetoricum uitium est, quàm logicum.
291 Amphiboliam uitium dialecticum, ponit Aristoteles. grammaticum est, & grammaticae syntaxeos uitium.

ANTONII PERSII POSITIONES

PRO DIALECTICA FACULTATE.

292 SI Dialectices artis magistros primos requiramus, non Aristotelem profectò fuisse censendum est; sed multò antea, quamplurimos exstitisse, manifestum est; uel cum Platone Prometheum, ueluti Deorum interpretem existimabimus, quem in sacris litteris Noëum docti existimant; uel cum aliquot doctis, Mosis sacrũ illum sacerdotis ornatum, & uestitum Exhodi expressum.
293 Itaque Logices exercitatio apud Hebraeorum liberos singularis fuit, non in sophisticis de arte ipsa contentionibus, sed in explicatione historiarum, in canticorum, & poëmatum compositione, inq. aenigmatum enodatione, doctis uiris attestantibus.
294 Sed ne referas ad tã antiquos: neges etiam, Pythagoraeos fuisse logicos (quod tamen falsum, inde deprehenditur, cùm mathematicis artibus; quae sine Logice tractari non possunt; ita accuratè studuerint) Zeno tamen Eleates, ex Platone, & Laërtio, inuentor efficitur. quod & ad Parmenidem nostrum Lucanum Galenus[a] extendit.
295 Clinomachus Thurius, noster cõterraneus, primus de axiomatis seu enunciatis conscripsit, si Laërtio credimus. quod si uerum est, principiũ doctrine huius ei philosopho debeatur; quae deinde translata sit ab Arist. in librũ de interpretatione

[a] De hip. & Plat. plac. li. 9.

296 Non itaque Democritum Dialectices inuentionis,& dispositionis ignarum,ut nec Protagoram elenchorum;ut ex Platone patet; principem negare possumus.

297 Quin neque Platonem ipsum cum Socrate a Dialectices perfectae cognitione secludimus;de cuius schola Academicorum,& Peripateticorum sectae manarunt.

298 Dialecticen igitur,facultatem,seu uirtutem bene differendi tenemus,hoc est disputandi,disceptandi, ratiocinandi.

299 Quoties itaque ratione utimur, toties dialectico munere fungimur?Quid ni!

300 Naturalis ergo Logice?Facultas.

301 Vt enim uisus,& auditus facultas est naturalis,uidendi, audiendíq.; ita Logicen hanc,esse facultatem,omnia disputandi,intelligendíq.

302 Rectè itaque Aristoteles, omnes idiotas quodammodo uti Dialectice,confirmauit.

303 Duplex itaque;quinimmo haec,ueluti illius magistra,cõstituitur;cùm omnis disciplinae principium sit experientia, obseruatio,& inductio.

304 Dialectice itaque communis omnibus rebus, ratione tractandis,ueluti prudentia quaedam communis omnibus artificibus,qui cum differunt,non sua quadam,& propria,sed communi dialecticorum facultate,differunt.

305 Si,ut ait Aristoteles,finis a disciplina habetur,quando praestatur quod artis uiribus continetur,Dialectices finis erit, bene differere.

306 Subiectum uerò Dialectices ponimus,res omnes.quod uel Aristotele teste confirmamus.

307 Quid etiam si Non ens,subiectum Dialectices ponamus! ut omnino quidlibet seu uerum, seu falsum quid tractari, ac ratione disputari,& explicari possit.

308 Dialectices uerò partes duas esse tenemus, inuentionem, & iudicium : quas Adrastus Simplicii testimonio, peripateticus nobilissimus, adprobauit, ad aures fuisse Aristotelis; item-

itémq. Cic., & Quinctilianus.

309 Quamuis itaque opus aliquod artis huius, enunciatum scilicet, necessarium, uerisimile, captiosum dari potest; non ob id enunciati Logice partim necessaria, partim uerisimilis, partim captiosa esse debet, sed tota necessaria.

310 Genus illud uerè esse dicimus, totum partibus essentiale.

311 Vnde Hominem genus esse Catonis, & Ciceronis; Catonē uerò, & Ciceronem speciem esse Hominis.

312 Cùm uerò satiùs putemus, ueri, & proprii sermonis usum a iurisconsultis, & reipublicae principibus, quàm a scholis inertium philosophorum petere; meliùs quae duo indiuidua, uulgò dicunt, & unam speciem, illi duas species, & unum genus dixisse uideri debent.

313 Sed si deridebunt consultos, non ridebunt Platonem, neque Aristotelem.

314 Differentiam, quam Porphyrius declarare adgrediebatur, uel ad formam, & caussam, uel ad comparatorum locum, & ad inuentionem rectiùs adscriberem.

315 Accidentium nomine rectiùs facta adiuncta, & rerum inter se comparationes intelligi.

316 Genus item, & speciem ad locum de toto, & partibus rectè ablegamus.

317 Categorias etiam ad inuentionem dialecticam sternere uiam, melius est ut concludamus.

318 Paronyma ad coniugata reuerti debere aestimamus.

319 Locum adnumeramus in subiectis, & tempus in adiunctis.

320 Quae uerò cum aliquo conferantur, ad speciem oppositorum referamus.

321 Animi sensum, uel intelligentiam, rerum similitudinem es-
„ se uoluit Aristoteles: quae uerò sint in uoce, notas, & signa sen
„ sorum mentis esse: ut ea, quae scribuntur, eorum, quae sint in
„ uoce, sensa illa apud omnes eadem esse, symbola, & signa non
„ eadem, deprehendamus.

Quo

322 Quo fit, ut Dialectices, & Grammatices lata differentia contineatur, cùm illa tota sit animi, eadémq. apud omnes gentes: haec tota symbolica, in uoce, & scriptura.

323 Logice itaque sine symbolis interpretationis potest in animo consistere.

324 Rectè igitur in analyticis nullam Aristoteles interpretationis mentionem, sed syllogismi genesin, & analysin, tribus terminis, & propositionibus conclusit, & terminauit. non enim ad externum sermonem dirigi uoluit, sed ad internum.

325 Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit, nullum cõtradictionis nomen meretur.

326 Homo albus est, Homo non albus, tantundem.

327 Omnis homo albus, Quidam homo albus, & contrà; quae subalternae dicuntur; multò iustiore ratione tollantur: quia sunt ambae affirmantes, uel ambae negantes.

328 Quales sunt antecedentes caussae, talem euentus ueritatem esse tenemus. Ex caussis itaque necessariis futurum necessarium, ex liberis liberum, ex physicis physicum esse tuemur.

329 Nos Logicen compositorum enunciatorum, & per se, & in syllogismis maximè necessariam putamus.

330 Quod & Graeci Aristotelis interpretes profitentur, inuentionem illam Theophrasti, & Eudemi propriam esse. Cui & Boëth. de suo multa addidisse etiam, testatur; sed utrum omnia rectè, aliàs dictum.

331 Datur igitur enunciatum, compositum, seu coniunctum, praeter simplex; quod multas sententias coniunctas habet.

332 Cuius & sunt suae species, ut copulatum, disiunctum, connexum, & relatum, &c.

333 Attamen in disiunctione illud tenemus, ut omnis disiunctio absolutè uera, sit etiam necessaria, tametsi in partibus separatim nulla sit necessitas.

334 Nam disiunctionis necessitatem pendere e partium non ueritate, sed dissentione, palàm est.

Prae-

335 Praenotionem duplicem esse dicimus, uerborum alteram, rerum uerò alteram.

336 Et uerborum illam dicimus, quae in omnibus definitionis, & definiti; totius, & partium; demonstrationis, & demonstrati; omnísq. explicationis, & eius terminorum uocabulis omnino requiritur.

337 Rerum verò, quae debet esse in definitione, ad explicandum quod definitur; in distributione, ad explicandum quod distribuitur; in demonstratione, & quauis expositione, ad demonstrandum & ad exponendum quod quaeritur; alioqui nihil explicaret.

338 Itaque syllogismi Maior, & Minor hanc praenotionem haberent? Quid ni!

339 Immo eandem de terminis mediis, & extremis, ut constaret esse res iis significatas.

340 Conclusio ergo, & problema, quod concluderetur, hanc duplicem haberet praecognitionem? Non: acciperet autem, dum concluderetur ab antecedente.

341 Quid si hoc idem dixerit Aristoteles[a]! a c.2.& 8

342 Rerum autem praecognitiones, & anticipationes generales & uniuersales esse, unde speciales illis comparatae protinus concipiantur, & concludantur.

343 At uerò id praecipuè in informatione artis integrae uerissimum esse putamus, ut a generalibus ad specialia progressio sit.

344 Definitiones, & partitiones esse principia omnium ferè artium, uel inde sumptas quasdam maximas.

345 Principia uerò non tantùm priùs nota, sed esse notiora, ait
„ Aristoteles; immo uerò ita clara, ut contraria quoque inde
„ fiant manifestissima.

346 Cùm autem quae in scientia sunt, per se sint oportet, fit, cùm quid alicui aderit, uel simpliciter, uel quodãmodo erit: unde modi Per se emanant.

347 Et primum illum tenemus, quando attributum est in essen

tia

tia ſubiecti, & in eius definitione adhibetur.

348 Secundus modus Per ſe eſt primo contrarius: (Per ſe eſt, quod eſt in eſſentia, & definitione attributi) qui modus diſtributioni generis in ſpecies, aut differentias conuenit, ut primus definitioni: quod uel exempla Ariſt. palàm faciunt.

349 Accedit quartus modus; per ſe ineſt, quòd cauſſa ſit certa, & non fortuita. generalis ergo hic modus Per ſe, quoties ſcilicet cauſſae de ſuis effectibus dicuntur.

350 Propriorum accidentium erit ne ullus? Tertius. hic enim modus affectiones, & accidentia cognata quodammodo complectitur.

351 At quo pacto ex Ariſtot. littera? Ex diſſentaneo: Ideóq. nouo ſenſu, Ariſtotelis contextum declaratum iri.

352 Omnes itaque modos Per ſe, ab Ariſtotele retineri tenemus, nec abiici duos reliquos.

353 Vnde fit, ut conſequentes artes antecedentibus ſubalternae ſint, ubi aliquid docent, ſuperiorum decretis explicabile.

354 Ergo ſic Dialecticę omnes ſubalternae ſint in genere rationis uel inueniendae, uel iudicandae.

355 Omnem diſciplinam fieri aut per demonſtrationem, aut per definitionem, concedimus. quod & Ariſtoteles rectè confirmauit.

356 Ac per definitionem, & diſtributionem, accuratiorem ſcientiam confici, quàm per demonſtrationem, tenemus.

357 Quare non ſequitur, Scio ex cauſſa, propter quam res eſt. quoniam illius eſt cauſſa; nec aliter habere poteſt. ergo, Scio per ſyllogiſticam demonſtrationem.

358 De definitione uerò tam multa, quae diſſeruntur in lib. Poſteriorũ, e Platone ferè ſumpta eſſe, quiuis animaduertere poterit. Plato enim ad inſtituendas artes, definitionem, & diſtributionem propoſuit; ſyllogiſticae demonſtrationis, qualem Ariſtoteles commentus eſt, non meminit.

359 Tunc enim artes bene diſputare, docere, demonſtrare po-

terit quis,cùm logicam inuentionem in ipsarum natura,qualitatéq.tota,ex caussis,effectis,subiectis, adiunctis, ceterisq. argumentis peruidenda; cùm dispositionem,in eadem, uel [illegible] enunciati, uel syllogistico conclusionis iudicio aestimanda, & iudicanda, uniuersa tandem ordinanda, ab initio per media ad extrema exercuerit. & hoc pacto noster Telesius est progressus in sua philosophia conscribenda.

ANTONII PERSII

IN ETHICIS CONTRA ETHICOS.

ARISTOTELEM
CICERONEM
BOETHVM.
AVERROEM, ETC.

360 TAmetsi in scientia, & disputatione de moribus non esse omnium praeceptorum demonstrationem requirendam,rectè fortassis affirmet Aristot., tamen illud falsò,quòd ad percipiendam hanc disciplinam de moribus,praecepit,ut paedia in auditore praecedat.

361 Quòd autem ne adolescentes quidem percipiendis morib. esse idoneos uoluit Aristot. falsó.

362 Certè pueros quosdam uidimus diuinitate quadam mentis praeditos, ut in quibusdam,multorum uirorum iudicia ex superarent.

363 Quid,quòd docti uiri nullam aetatem tam infirmam experti,confirmarunt,quae non protinus quid rectum, prauúmq. sit,discat! quin cum Chrysippo putarunt,& ante triennium il

E los

los optimis imbui posse moribus.

a 3.po.c.1

364 Cùm ciuitas concretum quiddam sit, Aristoteli,[a] quemadmodũ aliud quid totum, constétq. ex multis partibus, quaeritur ab ipso meritò, quis sit ciuis.

365 Et ciuis uerò, qui omnino ciuis est, alia re nulla ei definitur, quàm iudicii, magistratúsq. communione: adeò ut cui etiam concessa sit sententiae dicendae, uel iuris dicundi potestas, eũ ciuem huius, uel illius ciuitatis esse, uelit: falsò.

366 Qui itaque ab honoribus, iudiciis, & consilio publico prohibentur, in ciuitate sua exsules erunt, & peregrini.

b l. in orbe. ff. de stat. hom. & nou. 78

367 Non rectè igitur imp. n Antonius Pius[b] constituit, in orbe Romano qui sunt, ciues ut essent Romani.

368 Nec etiam in urbe VENETIARVM praeclarissima, praeter nobiles, essent ciues: nisi cum quibusdam errare uelimus.

369 Sed uide: Arist. popularis status definiuit ciuem; Non ergo uniuersorum est definitio.

370 Sed quid, si nec populari haec cõueniat ciui! Siquidem Athenis; ubi resp. maxime omnium popularis fuisse dicitur; quarta classis infimorum tenuium, idest, populi pars longe maxima, lege Solonis,[c] ab honoribus, a senatu, a magistratuum sortitione arcebatur.

c Plutar.

d 4.polit.

371 Magistratus uerò, Aristoteli[d] praesertim, & sequacibus potissimùm, appellati sunt, quibus dicendae sententiae, iurisdictionis, & imperii permissa est potestas: falsò.

372 Quisnam igitur in rep. magistratus ista ratione dici poterit, cùm tanta magistratuum paucitas ad consilium admittatur!

373 Sed Arist. nónne multa genera magistratuum nos docet, qui nec imperium, nec iudicium, nec consilii capiendi ius ullum habent? Ita. Quod etiam alia ratione falsum esse, aliàs dicetur.

374 Et sententiae quidem dicendae ius, priuatis concedi, & iurisdictionẽ etiam minimis quibusque, nemo est, qui ignorat. unde priuati iudicare, ac decernere quidem, non imperare possunt. quid igitur ad imperium!

Sed

375 Sed heus,ſenatum magiſtratum fateris? Quid tum! Quia eius decreta,principis egent ſanctione; nec aliter uim haberent,quàm ſi princeps ipſe iuberet.

376 Vnde hoc? Quia Senatus nullum imperium,nullam habere iuriſdictionem uidetur,niſi principis,aut populi patientia; qui acta ſenatus probare, quae non improbat, uideri debet.

377 Hinc enim illa,SENATVS DECREVIT, POPVLVS IVSSIT. Quae igitur ſenatui,uel magiſtratibus tribuuntur, rationem habent a ſummo imperio diuiſam: unde quae ſenatus decernit,non priùs uim habitura ſunt,quàm a populo,uel optimatibus,uel principe ſanciantur.

378 Illud itaque maximè in omni rep.intuendum eſſe uidetur, quis imperium magiſtratibus dare,& adimere, quis leges iubere,aut abrogare poſſit;utrũ unus, an minor, ſeu maior pars ciuium.

379 Ceterùm quòd inter alios Cic.remp.definit,hominum multitudinem, bene uiuendi cauſſa,ſociatam.

380 Eſſet enim hoc pacto Pythagoraeorũ coetus reſp.; quin & eorũ omnium,qui,bene uiuendi cauſſa ſimul coëunt. Indicatus eſt hac definitione finis quidẽ reip.optimus;ut eruditi animaduertunt;at non uis,& natura.

381 Fortè meliùs Cice.alibi remp. definiuit, coetum multitudinis, iuris conſenſu,& utilitatis communione ſociatum.falſum & hoc.

382 Ac ſi eodem imperio,niſi & legibus iiſdem deuinciantur, ciues dici non poſſint;atque reſp.non ſat ſit,ut ſub eodem imperio definiatur.

383 Praeterquam,ſi preſſiùs,iſtos remp.pro ciuitate,& urbe,definiſſe defendamus.

384 Quaedam συναλλάγματα;ait Ariſt.; ſpontanea ſunt, ut emptio,
„ uenditio: quaedam uerò, quia ſine conſenſu partium fiunt,
„ inuoluntaria appellantur.

385 Et haec, quae contra uoluntatem obuenire ſolent, aut ex

ignoratione,aut ui quadam inferuntur.

386 Ex ignoratione,ut furtum, ut adulterium, ut ueneficium; ui autem uerbera,&c.falsó.

387 Si commerciorum rationem feruare uelis,ut fint rei cum re commutatio,quid,obfecro,is,qui uerbera,aut etiam mortem perpeffus eft,pro damno recipit? Si ita accipies συναλλάγματος nomen,non euades.

388 Arithmeticam proportionem in iuftitia commutatiua, feu emendatiua maximum locum habere,uult Arift., ubi res rebus,lucra damnis conferuntur.

389 Nihilq. intereffe uult,utrum bonus uir fceleftum fpoliauerit,an bonum improbus;fed lex, damni folùm fpectat diffimilitudinem: falsó.

390 Ac fi legislatores non perfonarum,fed tantùm damni,& lucri,fimplicitérq. exceffuum rationem haberent.

391 Cur itaque, obfecro, ex bene conftitutis legibus grauiùs punitur is, qui uirum, magiftratum gerentem percufferit, quàm qui ciuem; uel qui principem,quàm plebeium?

392 Quid fi Arift.hoc ipfum aliàs dixerit!

393 Fortè,ut alii refpondent, Arift. ad id, quod ut plurimùm modò euenire folet,refpexiffe: falsó.

394 Vel ille locus,ut alii,de priuatis accipi debet, non autem fi perfonam publicam laeferit:falsó.

395 Auerroës autem,ideo grauiùs puniri putat eum, qui magiftratum, uel principem percufferit, quòd talis iniuria, quae principi infertur,ab intenfiori; ait ipfe; malitia proficifcatur: falsó.

a c.4. 396 Fortè,ut alii,quia Arift.[a] de pecuniario nocumēto,non perfonali loquebatur:falsó.

397 Quid fi,ut alii,quoniam iniuria dupliciter exiftimari poffet,uel ut intereft reipublicae;& fic ad ius diftributiuum; uel ut priuati alicuius;& ita loquitur Arift.falsó.

398 Nulla enim harum,uerba Arift.pugnantia conciliat.

399 Sed illud etiam non parui refert, quòd Prudentibus noftris

ſtris repugnant.

400 Meliùs itaque noſtri Conſulti, Vlpianus, [a] Macer, [b] Calliſtratus, [c] & Claudius Saturninus, [d] quàm Ariſtoteles.

401 Ius, ait Ariſt., perpeſſionis mutuae non congruit, neque iuri
» legitimo, ideſt diſtributiuo, neque ciuili: dico autem ciuile,
» quod in communione uerſatur: falsò.

402 Nónne uirtus quaelibet iure legitimo contineri debet? Ita iuſtitia mutuae perpeſſionis uirtus eſt.

403 Sed quid! nónne idem Ariſt. probat, hoc eodem iure; mutuae ſcilicet perpeſſionis; ſeruari ciuitates, & ſocietates!

404 At ſcio; eradent homines docti a libris Ariſt. uerba haec.

405 Pythagoraeorum de iuſtitia opinionem argumentis multis reprehendit Ariſt. falsò.

406 Quid! Pythagorici ius ipſum ſimpliciter, mutuam, ac reciprocam paſſionem definiebant, nónne? Ita.

407 Rectè itaque Ariſt. non placet; cùm nullo modo id ius eſſe uideatur, ut ſinguli eadem patiātur, quae ipſi fecerint, ut dens pro dente auellatur, aut oculus eruatur pro oculo.

408 Verùm ego non hanc Pythagoraeorum ſententiam fuiſſe exiſtimo.

419 Simpliciter nimis, & craſsè Ariſt. uiſa eſt poena talionis Pythagoraeorum, pro reciproca nimirum, & mutua paſſione.

410 Sed haec reprehendendi ratio Ariſt. ualde peculiaris, ſolet eſſe liberior, & iniquior, & ad ſpeciem quandoque, non re uera, dum magiſtris contradicit.

411 Pro tali comparatione meliùs eſt, ut intelligas, in qua inueniuntur utrinque & antecedentes, & conſequentes rationes.

412 Qui ſemel iuſtè fecit, ait Boëthus, eum non eſſe iuſtum, neque qui ſemel adulterium commiſit, eum eſſe adulterum; ſed cùm iſta uoluntas, cogitatióq. permanſerit: falsò.

413 An qui caedem fecit, non erit homicida!

a l. mori §. poenarum. ff. de poen.
b l. 10. 14. eo.
c l. 28. §. 3. 6. eo.
d l. 16. eo.

ANTONII PERSII
POSITIONES
PRO ETHICA FACVLTATE.

414 QVemadmodum homines e corpore, & animo constant,ita duas ad res nati,& ad agendum,& ad intelligendum uideri debent.

415 Inde cunctae res,quarum usum in terris habemus, studiáq. nostra,cuiuscumque modi illa sunt, corporis alia, alia animi naturam,rationémq.sequuntur.

416 Quare duae similiter uitae partes,possunt constitui; & ad corporis quidem conuenientes effectus, & actiones, prudentia;ad animi uerò excellentes cogitationes, atque intelligentias,sapientia.

417 Sed inter artes omnes,quas humana ratio deprehendit,nulla praestantior est,quàm haec de caussis uirtutum,déq. ciuilibus officiis doctrina: ex hac leges rerump., ex hac humanitas omnis, quae propria sic uocatur, orta & propagata est.

418 Hac itaque doctrina,illi ipsi scriptores legum, quibus hodie utimur,instituti fuerunt;& res ipsa loquitur, publici iuris elementa, & semina in his philosophorum disputationibus contineri.

419 Atque huiusmodi inquisitionem de fine bonorum,ad scientiam hanc,ac ciuitatum regendarum pertinere.

420 Cum autem uirtutes circa affectus, actionésq. uersari exstimauerint,in iis excessum peccare, defectum uituperari, medium uerò & laudem,& rectam exsecutionem consequi dixerunt.

421 Ex uno autem actu summum uitium,ex uno etiam actu summam uirtutem esse posse tuemur.

422 Neque ob id tamen infitiamur,confirmari,roborariq. uirtutem,

tutem,ac uitium.

423 Aliud igitur erit,adquiri uirtutem, & aliud,confirmari : & aliud est,adquiri scientiam,& aliud,confirmari.

424 Ceterùm uno quidem die ex tenacissimo, fieri largissimus possum,nónne?Ita.

425 At uno die, si sum indoctus, non possum fieri doctissimus.

426 Doctrinae igitur per gradus certos paullatim adquiruntur, & ueluti ascendunt;uirtutes uerò etiam sine gradibus, & ueluti impetu quodam adiri possunt.

427 Per hos uerò gradus a scientia retro ad ignorãtiam, descendimus, à uirtutibus etiam non gradatim in imum corruere possumus.

428 Cur hoc?Quia non ita infestatur scientia ab inscitia, ut uirtus a uitio.quoniam uirtus austera est,uitium plerumque blandum,& supparasitans.

429 Duplex prudentia a doctis nominata est, ut alia absoluta, alia relata; nisi mauis priuatam illam dicere, hanc communem.

430 Et priuatam quidem dicimus,quae cuique priuato homini bona,maláue;utilia,& inutilia;commoda, & incommoda uitae cognoscendi,diiudicandi, adipiscendi, fugiendíq. uiam commonstrat.

431 Relata uerò,& communis prudentia tum ad familiam refertur,tum ad ciuitatem,& rempublicam.

432 Prior autem Oeconomica,posterior Ciuilis prudentia appellatur.

433 Familiaris igitur rei, & oeconomica prudentia est,quae in re familiari,ac domesticis negotiis cernitur,in administratione familiae,ipsiúsq. partium mutua quadam, & concordi societate inter se conspirantium utilitatem,uersans.

434 Componitur autem primaria quidem ratione, domus ex duabus,iisq. minimis, & simplicissimis partibus, possessore, ac possessione;quemadmodum & reliquae omnes societates, quae

quae in terra consistunt, dum quodam imperio, certáq. quadã administratione coërcentur, conseruantúrq.

435 Itaque prudentiae rei familiaris uis primo omnium spectatur inter uirum, & uxorem. haec enim prima, & maxima secundùm naturam est societas.

436 Si quidem communis animantium omnium est, coniunctionis appetitus, procreandi caussa, ac simile sibi producendi; per quod quasi perpetuò uiuere expetunt: quod sine maris, & feminae commistione fieri non potest.

437 Quae quidem non solùm ut legitimè facta, sed temperantia, & pietate simul operante, habita esse uideatur, non uoluptatis, sed procreandae sobolis caussa, mulieribus admisceantur homines, animaduertendum; multò antea, solius naturae praeceptis admonitus noster Ocellus ostendit.

438 Altera uerò societas, & secunda prudentiae pars, in liberis consistit; ex quorum diuersa ad parentes habitudine, diuersa quoque prudentiae documenta oriuntur. horum enim alia ad parentes, alia ad liberos spectant.

439 Parentes educationem, & institutionem liberis, ceteráq. necessaria uitae praesidia debent, qui spectant in eos solos, nec aliud ullum possunt habere profugium.

440 Liberi contrà, parentibus, quorum beneficiis maximè obligati sunt, officium, animíq. gratitudinem.

a §. ult. in sti. de her. quali.

441 Illi, inquam, qui, ut Imperator[a] ait; *uiuo quoque patre quodammodo domini existimantur.*

442 Vltima, & postrema societas est quae ad rem possessam pertinet. quae quia tamen paret, iccirco ex alterius praescripto uiuit, nulla, uel sanè exigua prudentiae particula indigens.

443 Inanimata enim res, & muta possessio, quae ratione, & mente uacat, itémq. animata, sed quae ratione caret; brutorum animantium; nullis omnino prudentiae praeceptis reguntur.

444 At serui? Soli, hiq., qui non laboribus, sed curandae fami-

liae

liae destinati sunt, quadantenus eius munere donantur, [a] ut do minorum praecepta capessant, ipsorúmq. uoluntatibus obtemperent. [a] 1. polit.

445 Porro autem animatae possessionis ad bruta animantia pertinentis uaria reperiuntur discrimina.

446 Quaedam sunt fera, & agrestia, ueluti quae in aquis, aëre, & terra capiuntur; quaedam mansueta.

447 Mansueta tantùm ad usum, ut ad uecturam equi, uenationem canes, culturam terrae, boues.

448 Tum etiam ad fructum, quem ea praebent, quae lac, lanam, & pelles ad corpora uestienda, reliquáq. similia suppeditant, ut oues.

449 Quorum etiam animalium magna ex parte uictu, & cibo utimur.

450 Inanimata quoque possessio non est uniformis, & simplex; sed alia quidem secundùm naturam, alia praeter, alia medium locum obtinere conspicitur.

451 Quae praeter naturam est, ea propriè ad adquisitionem nũmorum, & nummulariam pertinet; quae mercaturam, cauponariam, feneratione, & mercenariam continet.

452 Sed enim illa possessio omnium optima est, quae naturalibus usibus succurrit; & ad comparationem rerum in uita necessariarum, quibus omnis societas continetur, est idonea. talis uidetur esse ipsa agricultura.

453 Illarum uerò rerum quaestus, quae ex terra perueniunt, ceu metallorum; ut auri, & argenti fodiendi, & lapicidinae, & siluae ceduae; ueluti medius est.

454 Hae enim quamquam praeter naturam omnino non sunt, tamen non ita humaniter fiunt, atquè agricultura.

455 Cur hoc? Quia in metallis fodiendis, terrae uelut parenti, ac rerum omnium genitrici, inferantur manus, eius uiscera fodiendo.

456 Nónne hoc ipsum fit in agricultura? At benigniùs: quippe cùm iusta, nec iniuriosa sit huiusmodi fossio; neque uiolenta,

F sed

ſed mitis, & pia; quae neque inhumaniter, neque ab inuitis extorqueatur.

457 Ciuilis uerò prudentia, quamquam in maiori uerſatur ſocietate, eáq. perfecta, & nullo indiga; quam Ciuitatem appellamus; ex iiſdem tamen propemodum principiis, iiſdémq. ferè membris conſtat, quibus domus.

458 Eſt autem & ipſa quidem, propter uarias & diuerſas partes, uaria & multiplex.

459 Nec infitiamur, alios eſſe interpoſitos gradus inter primam illam ſocietatem, & antiquiſſimam, quae uiri, & uxoris eſt; & ultimam, quae ciuitatis, & reipublicae.

460 Nam poſt liberorum coniunctionem, quae paullulum a prima diſcedit, fratrum ſequitur inter ipſos; pòſt agnatorum, & gentilium. qui cùm iiſdem tectis capi non poſſint, in alias domos migrant, quib. ſunt res, rationésq. diſtinctae.

461 Sequuntur affinitates, & noua connubia, ex quibus plures propinqui ab agnatis gentilitate diſiuncti. cùm uerò ab affinitatis coniunctione diſceſſeris, proxima eſt, amicorum uirtute parta ſocietas: tum uicinorum, qui propagata ſobole in plures uicinias, coniunctis aedificiis coaleſcunt.

462 Sed aucta uicorum multitudine, quò tutiores eſſent a peregrinis, foſſa primùm ſeipſos cinxerunt, opibúsq. muniuerunt: unde Opidi nomen.

463 Cùm autem non ſatis eſſet in foſſa praeſidii, uarris primùm (unde V alli fortè nomen) deinde moenibus opida ſepſerunt: quae Vrbes a Latinis dictae ſunt.

464 Iam uerò cùm ciuium numerus augeretur, pomeria proferri oportuit, uel colonias aliò mitti: quae, quòd iiſdem morib. àc priores uterentur, una & eadem Ciuitas dici coepit.

465 Sic igitur paullatim amicitia, ſocietatis humanae uinculū, ab una domo in plures diuiſa familias, uicos, urbes, ciuitates, nationes, eò uſque propagata eſt, quoad omne genus humanum complexa tueretur.

466 Quandoquidem reſpublica aut legibus, aut recta rerum ge renda-

rendarum administratione, necessariò conseruatur.

467 Recta autem administratio in deliberando, & consultando, ac etiam iudicando posita est.

468 Priorem, legalem, alteram deliberatiuam, tertiam iudicialem uocemus.

469 Ea legalis est, quae legibus praeest. cuius officium in condẽdis optimis, atque utilissimis ciuitati legibus, quae tũ ad mores ciuium, tum ad urbis situm accommodatae sint, cernitur.

470 Quae cùm omnibus inferioribus artibus, & scientiis, quae ad conseruandam societatem hanc pertinent, imperet, rectè ab Aristotele Architectonica uocatur.

471 Est igitur legislatrix facultas Architectonica, & princeps; ciuilis uerò ministra, & famula eiusdem.

472 At haec Politica etiam ab Aristotele uocatur. Esto: at nomine generis.

473 Atque haec quidem prudentiae pars, magistratus, eorúmq. qui res administrant, est propria; unde etiam custodes legum appellantur.

474 Exsequuntur itaque hi praecepta legum aut deliberando & consultando, aut iudicando.

475 At Iuris prudentia neque legalis, neque politica esse uideri potest prudentia.

476 Quid itaque? Media inter utramque, atque utriusque particeps esse uidetur.

477 Legislatores enim, & iurisconsulti idem habent genus subiectum.

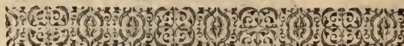
478 Legislator itaque optimus condendarum legum auctor, ac princeps.

479 Iurisconsultus earundem peritus interpres.

480 Magistratus uerò diligentissimus praedictarum exsecutor.

481 Verùm id quoque inter iurisconsultum, & legislatorem non parùm interesse existimandum est, quòd legislator rationem omnium legum nouit ueram, & immediatam, & proximam.

482 Iurisconsultus non proximam, & necessariam, sed potiùs probabilem, & coniecturis uerisimilibus constantem.
483 Quod & ipsius nomen attestari uidetur: Iurisperiti enim a peritia nominantur.

ANTONII PERSII
IN IVRE CIVILI
CONTRA

IMPERATORES
DIOCLETIANVM
IVSTINIANVM
MAXIMIANVM
IVRISC. VETERES
AQVILLIVM GALLVM
ARISTOTELEM
CAIVM
CELSVM
CICERONEM
HERMOGENIANVM
IVLIANVM
NERVAM
PAPINIANVM
PAVLLVM
PEDIVM
PROCVLVM
SERVIVM
TRIBONIANVM
VLPIANVM
RECENTIORES
ACCVRSIVM
ANGELVM
AZONEM
BALDVM
BARTOLVM
CYNVM
GOVEANVM
IOANNEM INTERPR.
LONGOVALLIVM
ODOFREDVM
PAVLLVM CASTRENSEM
PLACENTINVM
ROFFREDVM
SOCCINVM
SOLOMONIVM
SPECVLATOREM
ZASIVM, ETC.

484 PLERIQVE Ius ciuile non uia quadam, & certa methodo tradi arbitrati sunt; quinimmo experientia quadam tantummodo cognosci: falsò.

485 Quid! Quòd ceteras artes, ac disciplinas; quae multis numeris Iure ciuili, dignitate sunt inferiores; ordine tractari posse fatentur, in sola Iuris prudentia principe artiũ negare audent!

486 Plerique enim Iuris prudẽtiae studiũ ita a philosophiae cognitione detrahunt, ut nihil commune, aut simile esse opinentur: falsò, & imperitè.

487 *Summa diuisio*, ait Imperator, [a] *de iure personarum haec est, quòd omnes homines aut liberi sunt, aut serui.* deinde alibi, *sequitur*, ait, *de iure personarum alia diuisio: nam quaedam personae sui iuris sunt, quaedam alieno iuri subiectae sunt:* falsò.

a §.1.instit.de iur.pers.

Non

488 Non uides, priorem illam diuisionem differentias, longè dissitas, seu mediatas accipere, & non proximas, atque oppositas! quod peccatum cauendum est in diuisionibus.

489 Non uideo, si libertas tam antiquissimi iuris est. Cuius? Naturalis. At falsó.

490 Seruitus ergo cuius erit? Iuris gentium. Rectè. At patria potestas? Iuris ciuilis tantúm.

491 Sed qui patriam potestatem, Iuris ciuilis esse existimant, falsò existimant.

492 Igitur diuisio hominum in seruos, & liberos, de iure gentium intelligenda est? Vtique.

493 Neque enim alii serui, alii liberi iure naturali sunt, sed liberi omnes, serui autem nulli.

494 At Aristoteles docet, seruos, & liberos natura reperiri. At nihil ad Iurisprudentiam.

495 Libertas igitur duplex erit, altera a natura inuenta, & orta; quae non ut differentia, opposita erit seruituti, sed ut habitus priuationi; altera uerò iuris gẽtium, quae uerè ut differentia, seruituti opponitur, & ex aduerso respondet.

496 Latiùs enim patet haec diuisio, altera illa; atque iccirco praecedere debebat priorem.

497 At respondent uiri doctissimi, quòd potiùs sit subdiuisio, & pars illius summae diuisionis, hoc modo: Liberorum enim hominum alii sunt sui, alii alieni iuris.

498 Sed lege uerba Imperatoris, in secunda illa diuisione. *Rursus*, ait, *earum, quae alieno iuri subiectae sunt, aliae sunt in potestate parentum, aliae in potestate dominorum.*

499 *Transeamus nunc*, ait Imperator, *ad aliam diuisionem personarum: nam ex his personis, quae in potestate non sunt, quaedam uel in tutella sunt, quaedam in curatione, quaedam neutro iure tenentur:* falsó.

500 Quam ob rem? Quia si ius personarum, est status, uel condicio singulorum hominum; quo quisque eorum sibi ius uel libertatis

bertatis,uel ſeruitutis uindicat; non includeretur in hac tractatione pupillus, aut adultus.

501 Nec ſi ſtatum appellas primum illum a natura, & iure naturali tributum;quo nulli cenſentur priuati eſſe, praeter quàm ſerui,& filiifamilias;ut bene notat Accurſius alibi; rectè includerentur.Quid! maior factus, eſt alius? At non differt perſona,ab eo,qui ipſe erat pupillus,aut adoleſcens.

502 Quod non ab re dialectici confirmare uidentur, cùm non concedant differre Catonem ſenem a ſe puero.

503 Ceterùm perſonarum multiplex eſt uarietas: nam miles a pagano differt, ſenator a plebeio, magiſtratus a priuato, tutor a pupillo, pupillus a maiore XXV. ann. nec tamen de omnibus his agit Imperator.

504 Sed nón ne ampliùs magiſtratus, aut ſenatoris, aut tutoris perſona extrinſecus aſſumitur! nec enim propterea mutatur ſtatus perſonae.

505 Hic autem de ſtatu perſonarum agitur, qui non ad dignitatem,aut aliam uitae condicionem adtinet.hinc Statuliberi, & quaeſtio ſtatus in iure.

506 Seruitutis uerò, aut patriae poteſtatis qualitas incluſa eſt in ipſis nobis,& diuerſitatem iuris conſtituit.

507 Rectiùs itaque pandectarum auctores cùm de ſtatu hominum tractare uellent,nihil de magiſtratibus, aut tutoribus attulerunt,ne quid inſereretur,quod eſſet prorsùs alienum.

508 *Ex hoc iure gentium*; ait Imperator; *omnes paene contractus introducti ſunt: ut emptio, uenditio, locatio, conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum*,&c.: falsó.

509 Quid! nón ne iure gentium conuentiones omnes introductae,exceptis quibuſdam,quae iure ciuili introductae ſunt? Minimè gentium.

510 Hoc tamen dixit Hermogenianus libro primo epitomarum. Quid ſi id numquam Hermogenianus!

511 Ac ſi ius gentium ullum umquam, conuentionum aut finẽ, aut modum expreſſerit: temere igitur illis & finem,& modum

audemus nos statuere.

512 *Pubertatem*; ait Imperator; *ueteres quidem non solùm ex annis, sed ex habitu corporis in masculis aestimari uolebant. nostra autem maiestas dignum esse castitate nostrorum temporum bene putauit, quod in feminis etiam antiquis impudicum esse uisum est; idest inspectionem habitudinis corporis; hoc etiam in masculos extendere:* falsò.

a l.ult.C. quand.tu. uel cur.

513 Falsum erit etiam & illud, quod & Iust.[a] Mennae PP. rescripsit; *indecoram obseruationem*, inquiens, *in examinanda marium pubertate resecantes, iubemus, quemadmodum feminae post impletos duodecim annos, omnimodo puberes iudicantur; ita, & mares post excessum quattuordecim annorum, puberes existimentur, indagatione corporis inhonesta cessante.*

514 Audistin'umquam ueteres, quotquot sint, qui puberes definiuerunt, huiusmodi impubertatis meminisse!

515 Legimus tamen, puberes uel ex corporis habitu, uel ex certo annorum numero, uel ex utroque iudicandos.

516 Verùm non per habitum corporis, inhonestam aliquam inspectionem; ut sibi, & analphabeto Iustiniano persuasit Tribonianus; sed cum Cicerone, & Liuio, uniuersi corporis formam, figuram, ac dispositionem, siue aliquam corporis totius ad liberorum procreationem, naturae prorsùs idoneam, commoditatem intelligemus.

b l.32. ff. de mino.

517 Falsus ergo Accursius, qui pro Iustiniani, & sua opinione, Paullum[b] citat fautorem? Falsus.

518 *Minores*; ait Imperator; *xxv. ann. olim quidem excusabantur: nostra autem constitutione prohibentur, ad tutelam, uel curam adspirare; adeò, ut nec excusatione opus sit:* falsò.

c §.2.insti.qui testa.tut.da.

519 Quid! quòd uel ipsemet[c] sibi contrarius est; dum minorem testamento datum, non priùs, quàm uiginti quinque annis maior factus fuerit, fore tutorem, uoluit.

520 Non excusabantur itaque minores, apud antiquos; sed illud

lud idem, quod sibi tribuit Iustinianus, apud eos constitutum erat. quod uel ex Paullo facilè quiuis intelligere potest. Frustra itaque Iustiniani [a] constitutio de hoc cauit.

521 *Minus*; ait Imperator; *iuris est in usu, quàm in usufructu. namque is, qui fundi nudum habet usum, nihil ulteriùs habere intelligitur, quàm ut holeribus, pomis, floribus, foeno, stramētis, lignis ad usum quotidianum utatur*: falsò.

a l.ult.C. de leg. tu.

522 Ceterùm Vlpianus [b] contrà, *sed Sabinus, & Cassius*, ait, *& Labeo, & Proculus, hoc ampliùs etiam ex his, quae in fundo nascuntur, quod ad uictum sibi, suis sufficiat, sumpturum, & ex his, quae Nerua negauit*. uides!

b l.12. de usu. & habit.

523 Quid! rem ridiculam, Imperatorem, eo loci, Neruae sententiam nobis tradere, quam a Sabino, Cassio, Labeone, Proculo, Vlpiano, & Paullo repudiatam, atque explosam testatur in pandectis.

524 Iustiniani lege, [c] donatio ante nuptias Propter nuptias, appellata est; & constante matrimonio fieri, & augeri potest. at si fiat post nuptias, itidem Propter nuptias, a Iustiniano appellatur, Graece autem ἀντιφέρνη, propterea quòd a marito uicissim in gratiam dotis tribuitur; ueluti quoddam dotis genus ab ipso inuentum: ineptè, & absurdè.

c l.ult.C. de do. an. nupt.

525 Cur ita? Ecquid enim in hoc nouo dotis uirilis genere utilitatis adinuenit!

526 At Iustinianus uult, ut propter nuptiarum affectionem facta sit.

527 At hoc disertè uetitum est antiquorum iurisconsultorum responsis, & Iustiniani sanctione firmatum, ut donationes inter uirum, & uxorem prohibeantur quaecumque sint illae.

528 Reuocatae itaque in usum, Iustiniani constitutionibus donationes coniugales, & tamen una ex parte dumtaxat.

529 Fortè illud dici posset, antidotem a Iustiniano propter dotis securitatem institutam fuisse. Neque illud uerum.

G Anti-

a l.24. fo. matrim.

530 Antiquo enim iure[a] mulieri licebat dotem constante matrimonio exigere, si modò animaduerteret, ita mariti facultates diffluere, ut seruare dotem non posset.

531 Parùm itàque opus habemus remedio, in hac re, alterius cōstitutionis Iustiniani; quam A. Mennae P.P. scripsit[b], De iure dotium. Esto.

b l. ubi ad huc.

532 Sed nónne esset aliquis antidotis effectus? Quis? Vt post uiri mortem, &, soluto matrimonio, actio mulieri concedatur.[c]

c nouell. 61.

533 At olim istoc pacto coniugales donationes post mortem, ualebant.[d]

d l. 32. de dona. int. ui & uxo.

534 Sed quid! maritús ne oneri est uxori, aut uxor onera matrimonii sustinere dici umquam potest!

535 Quòd olim soli ex uirili sexu nepotes, neptésue Suorum in ordinem admittebantur; ex muliebri uerò in ordinem cognatorum, atque post agnatorum lineam uocabantur, *tam in aui, uel proaui materni, quàm in auiae, uel proauiae siue paternae, siue maternae successionem, diui principes;* ait Iustinianus; *non passi sunt talem contra naturam iniuriam:* falsi illi cum ipso.

536 Nulla enim uidetur istis iniuria ab antiquo iure facta: habent enim hi nepotes familiam.

537 Ac si gentium, & familiarum dignitati, & propagationi consulere, sit contra naturam.

538 Quid de diuinis legibus[e] respondebunt! quas tam accuratè de ea cauisse, ex Mosaicis legibus intelligi potest.

e nu.27.

539 Rationes itaque habuisse leges antiquas, non futiles, tenemus.

f l. cū q5. C de nat. lib.

540 Is; ait Iustinianus[f]; qui a muliere libera procreatus, cuius ma
„ trimonium minimè legibus interdictum fuerat, ex nostra con
„ stitutione, dotalibus instrumentis compositis, in patris pote-
„ state fit, legitimúsq.

541 Immo & sine dotalibus instrumentis, sine dote, sine dona-

tione

tione propter nuptias, si modò apud acta profiteatur uelle se eam sibi uxorem esse, aut filios, quos ex ea fortè suscepit, sibi esse suos.[a]

542 Quin hoc non solùm apud eos magistratus singulari priuilegio fieri potest, qui actorum conficiendorum potestatem habent, sed etiam apud utrumque, uel alterum fisci patronum, qui aerarii caussas agit in foro praef. praetorio, ex constitutione inserta in C. eiusdem Iustiniani; ut doctissimi quique animaduertunt.

543 Si unius pluriúmue patronorum plures liberi diuersis gradibus sint, qui proximior est, praefertur, hereditásq. in capita ut diuideretur, Iustinianus iactat se, nouum hoc ius instituisse: falsó.

544 Nihil enim noui iuris, quod ad hanc rem adtinet, Iustinianus instituisse uidetur, cùm Iulianus,[b] & Vlpianus[c] hoc idē antea scripsissent.

545 Quod Iustinianus[d] imperator Iuliano rescripsit de uenditione, ut nulla sit emptio sine certo, constitutóq. pretio: quod si in alterius arbitrium conferatur, sua ipsius lege tum ualebit, cùm ille pretium definierit: falsó.

546 Nam hoc ipsum ante Iustinianum Caius[e] respondit, si modò Caii esse uelitis, responsum.

547 Pretium consistere, nisi in numerata pecunia; tum a iuriscōsultis[f], tum ab imperatoribus[g] constitutum est.

548 Vnde Sabini, & Cassii sententiam reprobarunt qui alia in re pretium, quàm in pecunia numerata, constituebant: Neruaéq., & Proculi tum Paullus, tum Diocletianus, & Maximianus cum nostro Iustiniano sententiam approbarunt: falsó.

549 Ac si emptio, & uenditio ante nummos excogitatos nō fuisset! Esto; at hominum consensu nummis repertis, in ipsis tantùm pretium constitutum est.

550 Sed quid prohibet, quò minùs, etiam post eosdem repertos, sine iis consistat!

a l. laudabi'e C. de aduo diuer. iud. Nou. 117.

b l. 23. §. 1. de bon. lib.

c Insti. c. 27.

d l. ult. C. de contr. empt.

e l. 25. loc.

f l. 1. de cōtra. empt.

g l. pe. C. de rer. per mu.

a l. 11. C. de contra empt.

551 Stipulationes his conceptae uerbis, *Pridie quàm moriar*, aut, *Pridie quàm morieris*; quae olim inutiles habebantur, sicut illae, quae post mortem; Iustiniani instituto comprobatae sunt; inepté.

552 Modò stipulationes institutae sint adquirendi caussa inter uiuos, non autem post mortem; cuius tantùm caussa, instituta testamenta sint.

553 At quid? nónne pacisci licet, ut post mortem detur actio?

554 At haec pactio, mortis caussa donatio appellanda.

555 Sed audi, An fieri potest, quemquam post mortem suam dare, aut cuiquam post mortem suam dari!

556 Ceterùm, si Vlpiani, rationem inuentae stipulationis non adspernaberis, ut scilicet sibi adquirat, quòd sua interest esse inuentas huiusmodi obligationes.

557 Stipulationes, quae obligationem ante condicionis euentum constituebant, praeposterae, inutilésq. habebantur; Iustiniani imperio in usum deductae, receptae sunt: inepté.

558 Haec itaque stipulatio Iustiniano ualebit, *Si nauis cras uenerit, hodie dare spondes?* & tamen repugnantia continet.

559 Contractus emptionis, quem per scripturam fieri conuenit, nisi perscripto ritè instrumento, fieri non possit, Iustiniani uelut nouo instituto cauetur: falsó.

560 Nihil igitur noui statuit Iustinianus? Nihil, praeterquam quòd ad nonnulla conficiendi instrumenti solemnia pertinet. Quod ut nunc, sic etiam iamtum ueteri illo iure obtinuisse non dubito.

561 Sed quo auctore hoc putas? Cicerone, & Vlpiano. Quo loci? Vbi dicit, Sine pretio nulla uenditio est. *non autem pretij numeratio, sed conuentio perficit, sine scriptis habitã emptionẽ.* nisi postrema uerba non Vlpiani esse putemus, sed Triboniani, ut doctis quibusdam placuit.

562 *Si nihil*, ait Imperator, *de partibus lucri, & damni nominatim,*

tim conuenerit, aequales scilicet partes, & in lucro, & in damno spectantur.

563 Nos, si de omni impendio haec accipiatur, errare tuemur. nam si impar expensi ratio fuit, imparem quoque accepti rationem, cum Aristotele putamus.

564 Diocletianus, & Maximianus[a] rescripserunt, ea, quae per infitiationem in lite, crescunt, ab ignorante etiam indebita soluta repeti non posse: iniquè. a l. 4. C. de cond. ind.

565 Eius rei rationem, cum quibusdam doctis, obscurã esse aio, nec quae communiter datur, quidquam facere.

566 Iniquum enim uidetur, ut qui legatum, dare nũquam damnatus, uel damnum numquam dedit, si eo nomine indebitè soluisset, iccirco eum perdere solutum.

567 Nisi regulam illam non ita generaliter accipere uelis, ut eruditi quidam.

568 Imperator[b] ait, *dubitatum fuisse apud ueteres, si ex parte soluendo sit is, qui rem utendam accepit; ut possit non in totum, sed particularem solutionem ei facere; an habeat furti actionem, an non:* falsó. b l. ult. C. de furt.

569 Non enim putamus ullum dubium fuisse apud antiquos. quod nobis palàm facit unus ex illis Iabolenus.[c] c l. 114. de uerb. sig.

570 Quod scripsit Imperator, *apud antiquos fuisse quaesitum, & paene fuisse concessum, ut re commodata surrepta, commodatario, qui soluendo esset, non autem domino, furti actionem dandam:* falsum putamus.

571 Non enim hoc fuisse dubitatum inter ueteres; immo pro confesso, & explorato in pandectis tradi: nisi emendanda sit Iustiniani littera, ut quibusdam eruditis uidetur.

572 *Certum est;* ait Imperator; *non posse actorem suam rem ita ab aliquo petere,* SI PARET EVM DARE OPORTERE: *quia quod actoris est, id ei dari non oportet.*

Nos

a C. de for.subl. 573 Nos uerò contrà, immo si ita dare oportere dicat, caussam non amittet, ex lege ipsius Iustiniani.[a]

574 Cur hoc? Quia pinguiùs loquens quis Latinè, Dare, pro Restituere, poterit usurpare.

575 *Noxa*; ait Imperator; *est corpus, quod nocuit, idest, seruus: Noxia ipsum maleficium:* falsó.

576 Nugatorium enim hoc, & confictum ab Latinae linguae imperito. Noxia enim non reperitur; & in *Noxae* uerbo, *nomine* intelligi debet.

577 *Aequè*; ait Imperator; *si debitor creditore deferente, iurauerit, nihil se dare oportere, adhuc obligatus permanet: sed quia iniquum est de periurio queri, defenditur per exceptionem iurisiurandi:* falsó.

b l.7. de iureiu. c l.9.eo. 578 Actionem enim per iusiurandum, ipso iure concidisse, ac penitus interiisse, tenemus. quod & edicti[b] uerba, & Vlpiani responsum comprobare probabimus.

579 Nisi dicas, ut quibusdam uidetur; praetorem non cogniturum; sed actionem cum exceptione daturum, si is, scilicet, aduersùs quem iudicium petitur, apud praetorem obiiciat, se iurasse: tunc enim de eo praetor non cognoscet.

580 *Summa*; ait Imperator; *diuisio interdictorum haec est, quòd aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhibitoria:* falsó.

581 Non enim haec summa est, nec prima, nec essentialis, cùm tantùm interdictorum accidentia attingat, nimirū uerborum formam.

582 Meliùs itaque Vlpiani diuisio, & quae substantiam, materiam, scilicet, & uim interdictorum tradidit; cùm alia de rebus diuinis, alia de publicis, alia de possessionibus interponi ait.

583 *Publica iudicia*; ait Imperator; *dicta sunt, quòd cuiuis e populo exsecutio eorum plerumque datur:* falsó.

584 Non enim ideo Publicum dici existimamus, quia cuiuis e populo datur; sed contrà, quòd non propriè ad ullum ciuem pertinet,

pertinet, sed aequè uniuersè ad omnes, Publicũ esse dicimus.

585 Quid esset Iuris prudentia, primi, & ueteres iurisconsulti in uarias sententias, & sectas deducti, mihi esse uisi sunt: alii enim ius esse quandam artem, opinati sunt: falsó.

586 At huius sententiae Celsum, Marcum Tullium Ciceronem, Vlpianum, & ceteros ferè omnes iurisconsultos fuisse constat; nónne? Scio.

587 At alii crediderunt, Iuris prudentiam esse scientiam: falsó.

588 Hui, Vlpianus eam scientiam esse putauit, ac per eam definiuit; & Imper. sectatus est eius opinionem; qui eam Diuinarum, & humanarum rerum notitiam, iusti, & iniusti scientiam descripsit: negas? Haudquaquam.

589 Non erit propria cognitio Iuris prudentia? Minimè gentium.

590 Ecquid enim cognitio aliud est, quàm separatio, & discretio ueri a falso? Iuris prudentia uerò non distinguit uerum a falso.

591 Erítne scientia? Neque idipsum.

592 Quid Iuris prudentia? & circa quae? Circa contingentes res, corruptioni, generationíq. quae in nostra potestate sitae sunt, obnoxias

593 Erítne Intellectus? Intellectus! immo prudentia, & intellectus sunt duo habitus rerum contrariarum, & oppositarum.

594 Erit fortè sapientia, ut opinatus est Celsus? Mihi certè numquam.

595 Cur ita? Quia sapientia est habitus, ex scientia, & intellectu compositus.

596 Erit saltem opinio? Neque etiam opinio. quia opinio est rerum tum earum, quae a natura; tum earum, quae a nobis efficiuntur; itémq. earum, quae sunt, uel non sunt.

597 At habeo. cum Vlpiano, & Cicerone sentis, Ius esse artem. Neque ars esse potest. uel ex nomine certior fieri poteris.

598 Sed quid, si omnes idem sensisse defendamus; ac potiùs istaec omnia, placita otiosorum philosophorum, praesertim

Ari-

Aristotelis commenta, probemus!

599 *Ius naturale*; ait Vlpianus[a]; *est, quod natura omnia animalia docuit*: falsó.

a l. 1. de iust.& iu. b l. 5. eo.

600 Non enim ius belluas habere fas est.

601 *Ex hoc iure gentium*; ait Hermogen.;[b] *introducta bella, discretae gentes*. quem & Imperator secutus est: falsó.

602 Bella enim iuri naturae potiùs quàm gentium, accepta ferimus.

603 Falsò ergo Iustinianus, dum seruitutes, & captiuitates etiã illi iuri acceptas refert? Falsus.

c l. 2. illo tit.

604 *Iulianus*[c] *libro septimodecimo digestorum, tres esse species mortis caussa donationum ait*; ut refert Vlp.; *Vnam, cùm quis nullo praesentis periculi metu conterritus, sed sola cogitatione mortalitatis, donat, &c.*

605 Item Paullus, *mortis caussa donatio fit multis modis, aliàs extra suspitionem ullius periculi; a sano, & in bona ualetudine posito, & cui ex humana sorte mortis cogitatio est*: omnes falsó.

606 Non enim hanc, mortis caussa donationem, esse putamus. potiùs enim, inter viuos donatio, nobis videri potest.

607 Et quando caussa mortalitatis euanescet, cuius quidem, periculum est caussa efficiens! uumquam itaque: donatio eiusmodi peribit, quae, extincto tantùm periculo, euanescere solet.

608 Vnde non erit uerum quod uulgo dicitur, donantem se malle habere, quàm eum, cui donat.

609 Rectiùs itaque Martianus,[d] *ubi ita donatur mortis caussa, ut nullo casu reuocetur, caussa donandi magis est, quàm mortis caussa donatio. & ideo perinde haberi debet atque alia quaeuis inter uiuos donatio.*

d l. 27. eo.

610 *Riparũ*; ait Caius; *quoque usus publicus est iure gentium, sicut*

cut ipsius fluminis; sed proprietas earum, illorum est, quorum praedijs haerent: falsó.

611 At Imperator postea idem confirmauit.

612 Scio & Celsum filium hoc idem priùs scripsisse, ut Pomponius[a] refert. a l. 30. de acq.re.do.

613 Omnes igitur hi falsi? Falsi.

614 Quid pro te habes? Rei naturam.

615 Sed nullum iurisconsultum, ac auctoritatem; quibus leges regi solent; habes? Habeo & consultum.

616 Quem? Paullum[b], qui Labeoni hac ipsa in quaestione refragatur. b l. 65. eo.

617 Arbor itaque in ripa fluminis nata, uicini non erit? Licet.

618 Hoc uerò dixerunt Caius, & Celsus. Assentior.

619 Cur itaque contra ipsos tenes? Sed non quia solum priuatum est, sed alia ratione.

620 *Quod per alluuionem*; ait Caius; *agro nostro flumen adijcit iure gentium nobis adquiritur:* falsó.

621 Nam alluuionem non gentium, sed Iure ciuili (ut a iurisco̅sultis usucapionem) institutam dicemus; disputatione uidelicet iurisconsultorum, qui dominorum negligentiam coërcere uoluerunt.

622 Vnde haec prodis? Ex Aggeni Vrbici, De limitibus agrorum, libro, & Cassii Longini, prudentissimi Iuris auctoris, uerbis patet.

623 *Dolum malum Seruius quidem ita definit*; ait Vlpianus[c]; *machinationem quandam, alterius decipie̅di caussa, cùm aliud agitur, & aliud simulatur.* c l. 1. de do. mal.

624 Verùm haec definitio proba esse, non uisa est Antistio Labeoni; quòd tam simulatio absque dolo, quàm dolus malus absque simulatione esse possit.

625 Ergo eade̅ ratione minùs proba illa C. Aquillii Galli, qui aliquando interrogatus a Cicerone, quid Dolus malus esset,

H respon-

respondisse fertur, *cùm aliud agitur, aliud simulatur.*
a li. 1. scn. 626 Eodem pacto illa Paulli [a] iisdem perscripta uerbis.
627 At strictior illa Pedii, qui, *dolo*, ait, *fieri, quoties circumscribendi alterius caussa, aliud agitur atquè agi simulatur.* nec hãc reprehendit Vlpianus alibi.
628 At haec non differt ab illa Serui Sulpicii? Ais.
629 Cur itaque approbat illam Labeonis? Quam?
630 *Labeo autem;* scribit Vlpianus; *ipse sic definit dolum malum, Esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Labeonis definitio uera est,* ait Vlpianus.
631 Falsa itaque illa Sulpicii? Non video.
632 At approbat Labeonem reprehendentem Sulpicium. Sed alibi similem non reprobat definitionem, Sulpicii definitioni.
633 Quid, si Labeonis definitionem parum differre ab illa Sulpicii, doli definitione, teneamus! Quo pacto?
634 Quid aliud est, esse machinationem quandam, alterius decipiẽdi caussa, cùm aliud simulatur, & aliud agitur; ut Sulpicius; quàm omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitã, ut Labeo putat!
635 Falsò itaque reprehenditur Sulpicius? Si non captetur eius definitio, sed ex aequo, & bono aestimetur.
636 Hoc pacto uersum illum, cum quibusdam eruditissimis, nõ esse Vlpiani, ex Sulpicio; teneamus oportet, *machinationem quandam, alterius decipiendi caussa?* Tunc rectior esset Labeonis reprehensio.
637 Falsò itaque Tu defenderis Labeonis reprehensionem, cõtra Sulpicium, in adnotat. ad legem 1. De dolo malo? Minimè.
638 Nam si exactiùs definitio expendatur, priora uerba Sulpi-

cii sat erant; superfluè autem haec, *cùm aliud agitur*, &c. quae, fallaciae propriè conueniunt.

639 Modò ergo dolus sine fallacia fit, & aliis artibus, machinis, ac tendiculis probetur, tum uerior est illa Labeonis, ut doctissimi animaduertunt.

640 *Mutuum*; ait Paullus; *ex eo dictum, quòd ex meo tuum fiat.*

641 Veriorem fortè trademus, doctissimorum iudicio, originationem Mutui; quàm quae Paulli est.

642 *Est autem tutella; ut Seruius*[a] *definiuit; uis, ac potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui per aetatem sua sponte se defendere nequit; iure ciuili data, ac permissa:* falsò. a l.1. de tu.

643 Cur hoc? Modò sit uerum, quod alibi Vlpianus[b] dixit: *tutores*, ait, *constituuntur tam masculis, quàm feminis: sed masculis quidem impuberibus dumtaxat, propter aetatis infirmitatem: feminis autem tam impuberibus, quàm puberibus, & propter sexus infirmitatem, & propter forensium rerum ignorantiam.* b inst. tit. 11.

644 Quid, si Seruius definierit solam marium tutellam? At non propterea excusaretur Imperator, uel Tribonianus, qui feminarum nullam docuit.

645 Addenda fortè haec uerba, ut Cicero dicit, *aut infirmitatem consilij.*

646 Ait Vlpianus, de Atiliano[c] tutore loquens, *diuus Seuerus, & imperator Noster huiusmodi consulum, uel praesidum decreta quasi ambitiosa esse interpretati sunt:* falsò. c l.3. de min.

647 Nam si Capitolino[d] credimus; dū, *praetorem*, inquit, *tutelarem primus fecit, cùm antea tutores a consulibus poscerentur, ut diligentiùs de tutoribus tractaretur*; non rectè ad Seueri tempora tutelaria consulum decreta traxit Vlpianus. quia nulla cura consulibus, imperante Seuero, sed omnis praetori d De Antonino imp. loquenti.

H 2 tute-

tutelari pupillorum, minorúmq. cura incumbebat; eóq. iure ante Seuerum populus Romanus, annos prope triginta, usus erat: nisi in uerbo *Consulum*, mendum esse, cum quibusdam doctis putemus.

648 *Testamenti factio;* ait Papinianus; *non priuati, sed publici iuris est:* falsó.

649 Cur ita? Quia tametsi priùs calatis comitiis, ante translatam in principem potestatem, populi Romani opus haberet auctoritate, attamen sublato iure publico, calatísq. comitiis, testamenta condi desierunt.

650 Quid tum? Priuato tum iure per aes, & libram condebantur, ut nec principalis quidem in iis interponeretur auctoritas: & hoc pacto, Papiniani tempore fiebant.

651 Nónne ius faciendorum testamentorum, iure publico, & legibus tribuitur? Quid tum?

652 Rectè ergo Papinianus. At non hoc quaeritur apud Papinianum, sed cuius iuris sit testamenti factio.

653 Differt itaque, quo iure tribuatur, & quo iure fiat. Quid!

654 Omnium actionum; ait Vlpianus; summa diuisio in duo ge-
,, nera diuiditur; aut enim in rem sunt, aut in personam. quod &
,, itidem secutus postea Imperator: falsó.

655 Dantur enim mistae, quae tum in rem, tum in personam, ut & Imperator[a], & iurisconsulti [b]dixerunt.

a §.18. de act. b l.22. fa. ercisc.

656 *Haec uerba* ait Proculus li. 2. Epist. *Ille, aut ille, non solùm disiunctiuae, sed etiam subdisiunctiuae orationis sunt. disiunctio uidetur esse, cùm dicimus, Aut dies est, aut nox est: quorũ posito altero, necessè est tolli alterum; item sublato altero, alterum poni:* falsum.

657 Orationem disiunctiuam definit per syllogismum disiunctum, ubi de disiunctis duobus assumitur, ut reliquum in cõplexione tollatur; aut tollitur, ut statuatur.

Quid,

658 Quid, si non in omni disiuncto uerum esse istud, comperiamus; ut sit reperire ueram disiunctionem, attamen assumpto, & posito altero, non tolletur reliquum, ut ei contrarium concludatur: ut Aut decem possunt, aut unus non potest. at, Vnus non potest, non tollatur ob id, ergo Decem non possunt: & tamen esset secundùm regulam Proculi.

659 Sequitur Proculus, *Subdisiunctiui genera duo sunt, unum, cùm ex propositis finibus ita non potest uterque esse, ut possit neuter esse; ueluti cùm dicimus, Aut sedet, aut ambulat. nam ut nemo potest utrumque simul facere, ita aliquis potest neutrum, ueluti is, qui accumbit: alterius generis est, cùm ex propositis finibus ita non potest neuter esse, ut possit utrumque esse; ueluti cùm dicimus, Omne animal aut facit, aut patitur. nullum est enim, quod nec faciat, nec patiatur; at potest simul & facere, & pati:* falsò.

660 Aquam profluentem; quam communem esse Iustin. scribit; Accursius pluuiam esse putat, & quae de caelo; ait ipse; cadit: falsò.

661 Pluuia itaque quo nomine intelligetur? Aëris quidem nomine comprehenditur.

662 At illius, si Profluens alia intelligatur, non esset communis usus, sed proprius. Nego.

663 Rescripserunt Alexander, & Claudius, posse prohiberi. Homonymia te fallit.

664 DE IVRISDICTIONE OMNIVM IVDICVM in pandectis sic legi, falsum.

665 Iusdicentem esse, qui habet merum, & mistum imperium, Interpres, & alii putant: falsum.

666 *Qui magistratum*; ait edictum; *potestatémue habebit, si quid in aliquem noui iuris statuerit, ipse quandoque, aduersario postulante, eodem iure uti debet.* a l.1. quod quisq. iur.

667 Accursius uerò, & Bartolus ad statuta ciuitatum, ad rescri-

pta

pta principum, ad priuilegia referentes, falſum ſcripſerunt.

668 Quaſi alia ratione ſtatutum, uelut lex communis municipii, non teneat omnes; uel princeps non poſſit indulgere priuilegium, quod perſonam non egrediatur, uel reſcriptum.

669 *Nouum ius ſtatuerit*, Accurſius, & Bartolus, & ceteri, pro ſtatuto, & lege municipali intelligunt: falsó.

670 Statutum pro Lege municipali, uerbum inauditum fuit praetori, & conſultis Latinis.

671 *Ipſe quandoque, aduerſario poſtulante, eodē iure uti debet.* Accurſius, Bartolus, & plerique omnes putarunt non pertinere poenam ad eos, contra quos non fuit impetratum nouum ius: falsó.

672 Non enim hic, eo poſtulante, in quem dixit, ſed *aduerſario poſtulante*, praetor ait; ideſt, quicumque poſtea, aduerſarius futurus eſt magiſtratui ipſi.

673 Ergo quòd poenam edicti, QVOD QVISQVE IVRIS, non extendi, Accurſius, & Bartolus putarunt, ad omnes aduerſarios, ſed ad eum tantùm, aduersùs quem obtinuit; falsó?

674 Quin peruertunt hi ſententiam edicti.

675 Duumuiros Accurſius confundit cum municipalibus magiſtratibus, & defenſoribus ciuitatum: falsó.

676 Melior itaque eorum eſt ſentētia, qui duumuiros, duos ex ipſis decurionibus fuiſſe exiſtimant.

677 At Angelus maximum fuiſſe duumuirum magiſtratum exiſtimat. At maximè labitur.

678 Fuerunt tamen duumuiri Capitales, qui capitalibus quaeſtionibus praefuiſſent. Verùm de his non intelligit Vlpianus.

679 *Is uidetur, ius dicenti non obtemperaſſe, qui quod extremum in iuriſdictione eſt, non fecit.* Extremum, ait Accurſius; ideſt, Minimum, uel Viliſſimum: falsó.

680 Quae uerò tertiò Accurſius comminiſcitur ex Ioann. ut extremum intelligat pro Primo, & Vltimo iuriſdictionis; exem-

plo

plo maioris, & minoris extremi syllogismorum; ridiculum putatum est a multis, attamen defendi posse remur.

681 Bulgarus uerò Extremum, id est, Vltimum, & Exsecutionem sententiae, exposuit. cuius interpretationem Interpret oppugnat: falsò.

682 Accursius Interpretationem Bulgari, ad actorem accommodari non posse existimat, quòd Vlpiano repugnat: falsò.

683 Quin etiam si actor in iudicio reali uictus, ad expensas, & sumptus condemnetur, recuset autem id, quod extremum iurisdictionis est, nempe exsecutionem fieri, nõn ne ad actorem extendetur!

684 In iudicio, SI QVIS IVSDICENTI, non meram poenam contineri, doctores putant: falsò.

685 Quid! ait Vlpianus, *Et cùm meram poenam contineat, neque post annum, &c.*

686 Propinquorum hereditatem, in stirpem, non in capita diuidendam esse, Accursius, & plerique alii putant: falsò.

687 Ac si ex parentum persona, & successione, in ipsorum gradum, & non iure proprio; quia scilicet agnati, hereditatem peterent.

688 Quin & Vlpianum habent, in hac re, contrarium eis, docentem.

689 Iusdicentem, & Iudicem, idem esse putant Bartolus, & alii: falsum.

690 *Iusdicentis officium latissimum*, quòd dixit Vlpianus, de omni iudice locutus uidetur Bartolo: falsum.

691 Iudicem, necessitate cogi ad ius dicendum, probari ex lege Munerum. §. Iudicandi, D. De mun. & hon. putat Bartolus: falsum.

692 Officium Iudicis, prout non cohaeret personae, idem quod Iurisdictio; transposito tantùm significatu; significare uidetur Bartolo: falsum.

693 Bartolo uidetur Iurisdictio inesse personae: falsum.

Et

694 Et qui eodem pacto diceret inesse territorio: falsum.

695 Quod Interpres,& Bartolus dicunt,Ab Vlpiano non afferri,neque esse,definitionem meri imperii, quae scribitur ad L. Imperium,De iurisdictione: falsum.

696 Iurisdictionem dici a Iuris,& Ditione,Interpres,Bartolus, & alii: falsum.

697 Bartolus dicit, de misto imperio; *cui & iurisdictio inest;* sicut genus inest speciei suae: falsum.

298 Imperium Bartolo est Iurisdictio, quae officio iudicis nobili expeditur: falsum.

699 Merum imperium inde dicitur Bartolo, quasi Liberũ; hoc est,quia collatum in principem imperium,libere, nulli necessitati subiectum: falsó.

700 Deinde Merum,idest Liberum,non Seruum: falsum.

701 Iurisdictio; ait Bartolus;accipitur in genere generalissimo: falsó.

702 Ac si supra Iurisdictionem non esset aliud genus, Potestas, vel Qualitas.

703 In primo gradu,Bartolus,meri imperii, legis condendi potestatem ponit: falsó.

704 Quid enim commune habet legislator cum iusdicente, & praetore!

705 Bartolus item putat, iisdem magistratibus competere mistum,quibus merum defertur: falsó.

706 Ecquis enim dubitat,praetoribus, aliis sortem de criminibus,& rebus capitalibus, aliis uerò iuris dicundi de re priuata,obtigisse!

707 Merum imperium est iurisdictio, quae officio iudicis nobili expeditur, publicam utilitatem respiciens principaliter: falsó.

708 Quin Bartolus parum sibi constat, cui iurisdictio non diuiditur in Imperium merum.

709 Sed quid! iurisdictio expeditúr ne? Si priùs ligata fuit.

At

710 At haec finitio obſcurior eſt profectò ſuo definito.

711 Sed an alii magiſtratus, alia iuriſdictionis ſpecie utentes, publicam non reſpiciunt utilitatem!

712 Officio, ait, nobili, quia per ſe ſtat: falsó.

713 Ergo ſi per accuſationem quis quemquam puniat, efficietur mercenarium.

714 Miſtum imperium; ait Bartolus; eſt iuriſdictio, quae iudicis officio nobili expeditur, priuatam utilitatem reſpiciens: falsó.

715 Per id, quod dixi; ait Bartolus; iudicis officio nobili, differt a iuriſdictione: falsó.

716 Ad petitionem enim fideicommiſſi non ſolùm competit actio, ſed etiam officium iudicis.

717 Iuriſdictio; ait Bartolus; eſt, quae officio iudicis mercenario expeditur; priuatam utilitatem reſpiciens: falsó.

718 Sed Bartole, dare iudicem, éſtne iuriſdictionis? Ita ait Vlpianus.

719 Mercenario itaque officio dabitur iudex.

720 Bartolus ait, cauſſas liberales, & ſtatus, eſſe maximi gradus iuriſdictionis: falsó.

721 Modò definitionem a ſe datam defendere paratus ſit: non enim haec officio mercenario expedietur, ſed nobili.

722 Quod Salomonius, Longouallius, & Goueanus dixerunt, merum imperium poſſe definiri, ut ſit, Cui grauior, & atrox competit coërcio: falsò, & obſcuré.

723 Miſtum ſit modica coërcio, cui iuriſdictio ineſt: falsó.

724 Ecquid enim coërcio cum aliquo iſtorum!

725 Definitiones itidem, quas affert Speculator, falſas, ac obſcuras, ut ceteras, ſuſtinemus.

726 Et ne ſingula, quae infinita ſunt, perſequi uideamur; omnia,

quae Bartolus ipse dixit de iurisdictione, falsa esse tenemus.

727 Quod interpretes aiunt, solam furti nec manifesti actionē, aduersùs raptores dari: falsó.

728 At Paullus scribit, aduersùs manifestarium ereptorem nec-manifesti furti actionem dari. Licet.

729 Quid? ergo ista tantùm teneri docet?

730 Falsus Accursius, & ceteri, qui definitione actionis omnem in Iure actionem complecti putant.

731 Actionem omnem uel in personam, uel in rem esse; quam diuisionem doctissimi quidam a fine petitam tenent: falsó.

732 Nos uerò, a materia potiùs sumptam.

733 In constituto quamuis, si ciuilis fuit obligatio, magna utilitas non perspicitur, attamen si mutetur; ueluti si sub condicione, uel in diem debitum iure constituatur; quaesitum uideo, an priori actione uti non liceret.

734 Licèt quidam, non licere dicant; nos contrà, non modò nō extingui priorem obligationem, uerùm etiam quamuis actū sit constituticia; non facta tamen solutione, agi ex ea posse.

735 *Omnes actiones*; ait Iustinianus; *aut ipso iure competere, aut a praetore dari*: inde doctores putant, actiones alias Natiuas, alias Datiuas dici actiones: falsó.

736 Nullae enim sunt Datiuae actiones, quamuis quasdam actiones, praetoris edicto esse constitutas, numquam negauerim.

737 Nec quis dubitet, omnes actiones a praetore esse impetrandas.

738 *Testamentum ob serui testimonium, qui & liber habebatur, nec status controuersiam patiebatur, non uitiari*, dixit Iustinianus.a

a l. 1. C. de tut.

739 Cuius rationem putant esse uulgò, quòd communis error facit ius: falsó.

Ri-

740 Ridiculum enim eſt, quod imperium, poteſtáſq. ſumma Caeſarum peperit, communem errorem auctorem facere.

741 Quod Accurſius, Bartolus, & alii doctores dicunt, mutuum duplex eſſe, ſcilicet naturale, & ciuile; quod ſcilicet ex chirographo debetur: falsó.

742 Nec enim Paullum umquam de hoc mutuo mentionem fecisse apparet; & cui etymon mutui contradicat.

743 Omnia igitur, quae de natura, cooperante mutuo ciuili, congerunt doctores; falsó? Immo mera ſomnia.

744 Quod autem Bartolus de teſtibus concordandis dicat, ſcilicet ſi unus dicat, negotium factum eſſe ante nuptias, alius uerò poſt nuptias; ut intelligendum ſit, ante nuptias ſcilicet finitas, &, poſt nuptias ſcilicet contractas: falsó.

745 Ergo meritò deridet eum Baldus alibi.

746 Quod Accurſius, Bartolus, & ceteri doctores Longobardi tenent, duas eſſe certi condictiones diſtinctas, & ſeparatas, unam, quae generalis dicitur, alteram, quae certi condictio ſpecialis ex mutuo: falsó.

747 Stipulationem etiam ſine cauſſa inualidam eſſe cenſet Roffred., Zaſius, & alii: falsó.

748 *Eum*; ait Vlpianus; *qui ſine cauſſa ſtipulatus, litem conteſtatur, doli exceptione repelli.* nata eſt igitur obligatio ipſo iure.

749 Quod ait Vlpianus, *euictus eſt Stichus: Iulianus, in factū actionem a praetore dandam: Ille ait, ciuilem incertam actionem,* &c. Bartolus, & ceteri, actiones alias eſſe natiuas, alias datiuas dixere: falsó.

750 Nulla enim actio dari a praetore, non rectè dicetur.

751 In ea ſtipulatione, qua quis ſtipulatur debitum in tribus terminis, ſeu intra tres terminos proximos, & nihil nominet amplius; utiliter ſtipulatum. At intra tres annos pecuniam ſoluẽdam Bartolus reſpóndit, ex l. 3. De ann. legat. falsó, & puerili

ter,ex ignoratione bonarum litterarum errauit: Quo nomine eiusmodi paene infiniti eius errores leguntur.

752 Rectiùs ergo Raphaël Cumanus opinatus est, qui, arbitrio iudicis,terminos declarari scripsit.

753 Quod in definitione legati,a Iustiniano adiectum uiderunt doctores;ut scilicet *sit donatio, a defuncto relicta, ab herede praestanda*; haec uerba postrema non adiicienda tenemus; ideóq. falsò doctores putant.

754 Nam legatum sine facto heredis, recta uia in legatariū transit,ex Papiniano.[a]

a l.80.eo.

755 Falsò itaque illi,qui in testamenti definitione comprehendi legatum dixerunt.

756 Non ergo erit pars essentialis testamenti, ut quidā dicunt? Minimé.

757 Neque,ut alii,quantitatiua?Immo neque subiectiua.

758 Excludis itaque omnino legatum a testamento!Excludam!

759 Licèt non esse partem,profitemur.

760 Quidam,bonorum possessionem esse aliquid, defendunt: falsó.

761 Sed quid,si aliquid esse,nos concedamus!

762 Duplicem faciunt bonorum possessionem; alteram edictalem,quae competit ex edicto praetoris mortui, & respicit ius quaerendum;alteram decretalem, quae decernitur per praetorem uiuum,in qua de iure iam quaesito: falsó.

763 Et hi sunt Accursius, Cynus, Bartolus, & Baldus, & Paul. Castr. & communiter doctores. Et communiter falsa obtrudunt.

764 Quidam praetorem, heredem posse facere,contendunt: falsó.

765 Quaerunt doctores cur,cùm ex Paullo, dominii principiū & caussa fuerit ipsa possessio, de dominio adquirendo Compositores P.priùs docuerunt,quàm de possessione.&,Petri Bellaperticensis impugnata opinione, uel suppleta, respondit Soccinus, a dominio, ut a magis confuso, ad tractatum

de

de possessione,ueluti distinctum magis,transisse: falsó.

766 Et si ordinem in his centonibus non religiosè quaerendum tenemus; tamen, si naturam spectes,dominio priorem ponamus;at non,si dignitatem,ac perfectionem, iurísq. auctoritatem: nam ita posterior est possessio.

767 Sola traditione dominium adquiri, Placentinus, Ioannes, atque Azo scripserunt;uacuam possessionem abnegantes: solámq.asininam,ut uocantis: satis esse admittentes:falsó.

768 Quin idem Accursius,Odofredus,Bartolus,atque Baldus, ceteriq. falsum falso addiderũt:ac l.Si fundum,De fundo do tali,declaratum iri.

769 Bartolus, & ceteri, possessionem discerpunt in naturalem, corporalem, & ciuilem; & quaedam fingunt: omnia falsó.

770 Tam est enim ridiculum putare, quemquam solo corpore possidere,quàm si diceres, mortui hominis cadauer possidere fundum,ubi iacet.

771 At solo animo possessio haberi potest? Licet.

772 Solo autem corpore,nisi uoluntas adsit, non potest.

ANTONII

ANTONII PERSII POSITIONES PRO IVRE CIVILI.

773 Ametsi quid esset Iuris prudentia, in uarias sententias deducti fuerint; eorum tamen, meo quidem iudicio, ceteris probabilior uisa est sententia, qui Iuris ciuilis cognitionem neque ad artem, neque ad scientiam, referri posse, sed esse potius quandam prudentiae partem, sicuti ferendarum legum peritiam, existimauerunt.

774 Haec enim a Iuris prudentia, sola ratione, non re, & subiecto, differre uidetur.

775 Huius opinionis & Plato, [a] & Aristoteles, non uno in loco, fuisse perhibentur.

a li. de Re p. & leg.

776 Quamquam existimo, penitus nullam, aut certè perexiguam tantùm uerborum controuersiam huic disceptationi inesse.

777 Iccirco Cicerònem, Iustinianum, Celsum, Vlpianum, ceterosq. omnes diuersis notis, atque descriptionibus eandem rē significare exprimereq. uoluisse.

778 Iuris prudentiam itaque non esse habitum cognoscendi, aut efficiendi, tenemus; sed agendi, & prudentiae partem.

779 Non enim ars ipsa Iuris prudentia erit, cùm quaelibet ars proprium habeat, & particularem aliquem finem, cuius gratia est profectó: iurisconsultus uerò non uoluptates, non priuata corporis, aut fortunae, sed totius humanae societatis bona cō sectatur.

780 Versatur enim in ciuili societate; in qua felicitatem; cuius gratia omnis societas constituta est; nititur conseruare custodireq.

781 Tuetur enim iurisconsultus iustitiam politicam, uirtutem om-

omnium praestantissimam,& nobilissimam, quae suo ambitu ceteras omnes continet,complectitúrq.

782 Iuris prudentiam quoque ceteras artes,& scientias omnes, quae in actione cernuntur,finis,ac subiecti generis nobilitate, superare atque excellere tenemus.

783 Nobilitaté ne Medicinam Iurisprudentia, ceterásq. disciplinas anteuertit?Nulli dubium esto. Quod & ante nos Aristoteles rectè perstrinxit.

784 Fine equidem ceteris artibus praestat, propterea quòd Iuris prudentiae finis est ipsum bonum simplex,summum,& extremum;quod per se tantùm expetitur, & ad quod cetera omnia tamquam ad perfectissimum, & ultimum aliquid referuntur.

785 Huius porro finis est ipsa felicitas, quae in societate humana spectatur.

786 Iam uerò genere subiecto,alias artes a Iuris prudentia longè superari,quis non uidet!

787 Non uideo. Videbis,si earum subiecta cum subiecto Iuris prudentiae comparaueris.ad cuius quidem respectum uiliora erunt illa.

788 Iuris prudentia uerò longè diuiniùs quoddam considerat.

789 Bonum,& aequum forté?Nonutique.

790 Iustitiam ergo?Tantundem.

791 Bona animi?Ne id quidem.

792 Scio.actiones hominum,qua legitimae sunt: quod & aliàs tutatus es,& ab eruditissimis comprobatur.Nescis.

793 Quid itaque?Homo,inquam, quatenus ratione praeditus est,eáq.,in societate hac,& ciuili communione utitur; quem iurisconsultus omnibus uirtutum generibus,maximè uerò ea, quae ad iustitiam pertinet,instructum,ornatúmq.efficere conatur.

794 Iuris autem ciuilis,disciplinae cognitionem sine Politices, Oeconomices,& Ethices notitia haberi minimè posse, tene-

mus;tum quia hae disciplinae sunt partes, & principia Iuris prudentiae,tum quia suppeditant rationes,& caussas actionũ, & honestatis fontes aperiunt.

795 Iuris ciuilis ergo studium, ultimum inter has artes sibi uindicare locum; túmq. rectè, & magno cum fructu doceri ac tradi, si priores illae scientiae tamquam prima eius principia & elementa praecedant.

796 Iuris prudentiae finem aliter alii concipiunt,atque alii.quidam enim Iuris prudentiae finem, tranquillitatem reipublicae.

797 Alii,iustitiae,seu(ut Cicero dicit)*legitimae, & usitatae in rebus caussisq. ciuium aequalitatis conseruationem.*

798 Nonnulli autem,in legibus interpretandis, & aequitate populo explicanda,constituerunt.

799 Nos uerò in humana quadam societate summum bonum, quod per se,& propter se,atque etiam primò expetitur, esse ipsius aequalitatis legitimae conseruationem; quae Iustitia appellatur,tenemus.

800 Alios uerò summi istius boni gratia esse, ac propter illud.

801 Iustitiam uerò duplicem ponimus, particularem, & uniuersalem.

802 Particularem uerò iustitiam uel in distributione,& recta,& legitima diuisione, uel in commerciis hominum emendandis consistere.

803 Distributionem uerò in quadam comparatione consistere, tum personarum,tum rerum inter se, quae personis tribuuntur,notum est.

804 Haec,quae a mathematicis analogia geometrica uocata est; quae propriè in eo spectatur, ut aequalibus aequalia, inaequalibus, secundùm comparationem, inaequalia tribuantur.

805 Altera uerò, quae contractus commerciáq. hominum inter se, dirigit, atque ad aequalitatis normam reducit,biparti

ta,

ita eſt,ut & ipſi contractus ſeu commercia.

806 Quaedã enim commercia, quae conſenſum ex utraque par te exhibent,ſpontanea atque uoluntaria dicuntur.

807 Quaedam uerò,quia ſine conſenſu partium fiunt, inuoluntaria dicta ſunt ab Ariſtotele.

808 Et quae contra uoluntatem euenire ſolent,aut ex ignoratio
,, ne nobis contingunt;ut furta,adulteria, ueneficia, lenocinia,
,, ſeruorum ſeductiones, dolo & fraude perpetrata homicidia,
,, falſorum teſtium productiones,& his affinia.

809 Aut ui,qua patimur uincula,mortem, raptus, membrorum
,, mutilationem, contumelias atque conuicia.

810 Siue igitur clandeſtina haec mala ſint,ſiue ui illata, ubi deprehenſa fuerint, ab emendatrice iuſtitia corriguntur atque emendantur.

811 Quemadmodum ergo prior iuſtitiae priuatae ſpecies in proportione,ſeu comparatione geometrica,ita haec poſterior in arithmetica.

812 Non tantùm perſonarum differentias; ſcilicet ut ſi quis magiſtratum laedat,grauiùs puniri eum,quàm ſi priuatũ laeſerit; in Iure ſpectari,ſed etiam an nobilis ſit aliquis, an ignobilis; ſeruus,an liber;pater,uel extraneus; & in ceteris eorum diſcriminibus eodem modo.

813 In iis itaque συναλλάγμασι, quae perſonam reſpiciunt, & cõtra uoluntatem aut ui,aut exigua ratione,nobis obueniunt;in quibus poena, & ſupplicium locum habent; non tam iuſtitia emendatiua, quae primò, ac per ſe, quàm diſtributiua cernitur.

814 Altera uerò uniuerſalis appellatur, quae non in debita, & aequali honorum,uel praemiorum diſtributione, aut etiã contractuum,& commerciorum aequalitate,atque fide ſpectatur, ſed quae omnis uirtutis eſt quoddam receptaculum.

815 Háncq.duplicem faciunt, alteram abſolutam, quae omnium animae uirtutum comprehenſio eſt, & totius animae quaedam rectitudo.

816 Alteram,quae relata est,quatenus ad alium refertur, hoc est,quatenus societatis in consuetudine hominum, uinculum est,ac omnibus reipublicae partibus,ut in anima uiribus,debitum suum reddit.

817 Et haec politica, seu legitima, & uniuersalis quoque appellatur.

818 Haécq.praestantissima;optima, pulcherrima, & difficillima dicitur.

819 Rectè itaque Polus Pythagoricus Lucanus noster, iustitiã hanc, matrem, & nutricem ceterarum uirtutum appellauit. nam sine illa nec temperantem,neque fortem,neque prudentem esse quemquam constat.

820 Haec utilitatem in multitudinem,& uniuersas rerum comprehensiones praestat: si quidem in mundo principatum omnem obtinens, prouidentia uocatur,& harmonia,& cõstitutio generis eiusdem deorum,qui ipsam ita disposuerunt.

821 In ciuitate autem pax,& aequitas meritò nominatur.

822 In domo autem haec est, uiri, & uxoris concordia mutua.

823 Item famulorum in heros beneuolentia.

824 Dominorum autem erga famulos benigna curatio.

825 In corpore sanitas,& perfectio membrorum.

826 Ceterùm in anima est sapientia,quae per scientiam, & iustitiam hominibus comparatur.

827 Haec itaque & legislatoris,& iurisconsulti,& magistratuũ, qui illarum custodes, & conditores sunt: haec eadem uirtus ultimum & extremum,ad quod & consilia, & deliberationes, & responsa referantur uniuersa, sit propositum.

828 Obligationes iure gentium ortas esse,exceptis quibusdam, quae Iure ciuili introductae sunt,tenemus.

829 Omnes conuentiones,iuris gentium esse tenemus.

830 At Vlpianus[a] conuentionis tres species facit, & legitimam unam.

[a] l.5.de pac.

831 Vlpiani responsum uero sensu declaratum iri.

Non

832 Non igitur uerum, conuentionem priuatam in legitimam, & iuris gentium diuidi? Minimè.

833 Omnes enim conuentiones siue publicae, siue priuatae, siue denique legitimae sint, iuris continuò gentium sunt.

834 Nihil ergo prohibet, quin publica quoque conuentio iuris gentium sit: & haec quidem definitur ab Vlpiano.

835 Verba igitur, quae sunt in Vlpiani diuisione, *aut iuris gentium*, quid explicant? Nisi Triboniani, aut scioli alicuius sint, nihil omnino. Quin particulam, *priuata*, ut expan. Fl. animad uertitur, temere repetitam.

836 Quod si ita est, erit igitur conueniens; ut eruditi quidam ad ferunt; eundem, qui tres esse dixit conuentionum species, tres esse iuris gentium conuentionum species, affirmare.

837 Nec quidem iuris dumtaxat gentium conuentio publica est, sed etiam ut legitima esse possit, nihil uetat.

838 Itaque fit ut legitimae conuentiones sint iuris gentium? Nouum fortasse!

839 Rectè itaque Paullus, *legitima conuentio est, quae lege aliqua confirmatur.* Sed antequam confirmaretur, erát ne conuẽtio? Nisi stipes, uel caudex, nullus negabit.

840 Priuatae etiam conuentiones, cuiusmodi est stipulatio, iuris tam gentium erunt, quàm ciuilis.

841 Cicero mulieres, contendit, perpetua tutella teneri.

842 At Imperator, & consulti contrà duodecimo quidem anno eas a tutella liberari tradiderunt.

843 Ceterùm quid, si utrumque uerissimum esse defendamus!

844 Caius rationem reddere uidetur, de illa institutione loquens; *quos Titius uoluerit*; ideo uitiosam esse affirmans, *quòd alieno permissa est arbitrio.*

845 Verum est: at Pomponius respondit, *si quis Sempronium heredem instituerit sub hac condicione, si Titius in Capitolium ascenderit, utilem esse institutionem*; quamuis hoc ipsum

sit in alterius uoluntate positum.

846 Hae (ut cum aliquot doctis uiris ingenuè fatear) Iuris ciui lis subtilitates plus habent artis, & ostentationis, quàm aequi tatis, & solidae doctrinae.

847 Haec ergo institutio, *si uolet Titius*, uitiosa est iurisconsultis; illa uerò, *Si Capitolium ascenderit*, utilis; tametsi in utraque do minetur Titii uolũtas, & in eo sitũ sit, Sẽpronius sit heres, an nõ

848 Vtriusque tamen rationem dabimus, quoad illorum doctri na sustineri possit.

849 Aquam profluentem nihil aliud esse, quàm aquam fluminis nemo ambigat.

850 Nec refert si ex priuatis fontibus fluat, an ex publicis flu minibus.

851 Pupillarem tantùm propriè substitutionem esse tenemus, aliàs uerò abusiuè.

852 Substitutionum genera duo esse tenemus.

853 Quid si tria!

854 Agnatorum hereditatem non in stirpem, ut ceteri, sed in ca pita diuidendam tenemus.

855 Rectè itaque Nos ad legem 1. Si pars her. pet., adnotaui- mus interpretum errorem. & ob iurisconsultorum auctorita- tem, & alias rationes, in caussis forensibus, obtinuimus in facti specie.

856 *Omnes stipulationes*; rescripsit Leo imperator; [a] *etiam si non solemnibus, uel directis, sed quibuscumque uerbis, con- sensu contrahentium constitutae sunt, uel legibus cõpositae, suã habeant firmitatem.*

a C. de cõ trah. stip.

857 Quod cùm Iustinianus confirmarit, nulli dubium esse pu- to, a ueterum iurisconsultorum instituto ualde alienum esse.

858 Olim enim certa stipulationum uerba formulaéq. usurpa- bantur, ut Pomponius declarauit.

859 Quod cùm ita sit, in eam opinionem facilè deducor, ut nullum ferè aliud sit contractus genus, quàm stipulationis,

seu

ſeu nullam eſſe differentiam inter pacta conuenta, & ſtipulationem.

860 Pretium alia in re, quàm in pecunia numerata, conſtitui poſſe, cum Sabinianis tenemus. idq. comprobatum iri tenebimus ex aliquot Imperatorum reſcriptis.

861 In quo itaque differt permutatio ab emptione? In aliquo; in ſiimli fortè, uel diſſimili animo.

862 Itaque ſi poſt pretium iam conſtitutum res aliqua uel pro pretio toto, uel pro eius parte ſoluatur, emptionem contrahi tuemur,

863 Contrà uerò ſi poſt permutationem conſtitutam, pecunia uel in totum, uel ex parte in locum rei ſuccedat, permutatio uidetur iccirco.

a l. 52. §. 13. illo.

864 *Furtum ſine contrectatione non fit*, ait Vlpianus.[a]

865 In re igitur incorporali furtum fieri non poſſe tenemus.

866 At ſi rei incorporalis furtum fieri admittimus, nobis non contradicimus.

867 Actionis definitionem non omnes actiones complecti tenemus.

868 Remouentur enim tum publicae, tum populares.

869 Omnem obligationem, uel quae metu, aut dolo, aut errore contracta ſit, iuſtam eſſe actionis cauſſam, tenemus.

870 Quid ſi eandem iniquam eſſe teneamus!

871 Iusdicens, & Iudex; item Iuſdicere ac Iudicare, ut idem ſint, non admittimus.

872 At fuit iamdiu, ut idem ſignificarent. Admitto.

873 Eſt etiam, ut hodie idem ſignificent. Dubium uerò id eſt!

874 Ergo Iuſdicentem, & Iudicem idem eſſe dices. Pulcrè uerò!

875 Dicam tamen, nec mihi repugnabo. Phy!

876 L. munerum §. Iudicandi uerum ſenſum declaratum iri.

877 Iuriſdictionem non perſonae ineſſe dicemus.

878 Ineſt itaque territorio? Ineſto.

At

879 At cur ſine territorio iuriſdictio eſſe poteſt? Nec tamen nego quin & magiſtratui inſit.

880 Vtrique igitur ineſt, & ſimul.

881 Quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, non de lege municipali intelligimus; ut ceteri; ſed ſtatuere nouum ius, uel conſtituere in aliquem, tunc magiſtratum, intelligimus, cùm contra leges, uel qua in re deſiderantur, aduersùs mores aliquid decernit, & ius dicit.

882 At hoc, Statutum, ideſt Lex municipalis, dici non poteſt.

883 Ex edicto, QVOD QVISQVE IVRIS, neminem cogitationis poenam pati tenemus.

884 Rectè itaque l. cogitationis poenam, De poenis, ad hoc edictum, QVOD QVISQVE IVRIS, pertinere tenemus, cùm ex eodem libro Vlpiani ſit.

885 Rectè etiam Nos in ſcholiis ad Pan. adnotauimus, ex eiuſmodi edicto neminem cogitationis poenam pati, in aliis uerò; & ſi non tantùm effectus, ſed etiam uoluntas puniatur; nihil uetare.

886 *Is uidetur, iusdicenti non obtemperaſſe, qui quod extremum eſt in iuriſdictione, non fecit*: ſi extremum, ideſt Vltimum, accipiamus; ut antiqui interpretes acceperunt; non errabimus.

887 Nec illud iudicium ad intereſſe litigantium reſpicere uidetur. *non enim ad id;* ait Vlpianus; *quod intereſt, ſed quanti ea res eſt.*

888 Rei itaque perſecutoria non eſt, ſed merè poenalis.

889 Vnam eſſe certi condictionem, tenemus, generalem tamen, quae ſub ſe multas habeat ſpecies, & ſpeciales actiones.

890 Tametſi in mutui contractu, conſenſus contrahentium requiratur; tamen ideo re contrahi dici putamus in mutuo, quòd praecipua huius, & ſimilium contractuum, cauſa efficiens

ciens Res eſt, ſine cuius praeſtatione omnino perfici nequeunt.

891 Appellatam, ait Paullus, mutui dationem ab eo, quòd de meo tuum fiat. Quid uerò, ſi de tuo meum fiat! Verùm ita ludere iuriſconſultis placuit in quorundam uerborum notatione, ut in Teſtamentum, Sacellum. Iuriſconſulti enim noſtri (ut rectè eruditi etiam uiri teſtantur) imbuti ſunt a Stoicis, qui licentiores in ducendis nominum originibus notare ſaepe ſolent.

892 Mutuum reciprocum eſt, & ad illum pertinet, & in eius perſona propriè eſt, qui aliquid reddit.

893 Itaque debitor propriè mutuum reddere dicitur.

894 Sed in hoc contractu quia mutuationi initium facit creditor, is quoque mutuo dare dicitur.

895 Quem contractum iuris gentium eſſe tenemus, atque in arithmetica proportione uerſari, ac aequalitatem ſcilicet eorum, quae data ſunt, exigere; unde ſtricti iuris.

896 Obligationem primùm rei corporalis Circumligationem dictam eſſe: unde iuriſconſulti ab eiuſmodi rebus, quae ſunt, ad eas, quae intelliguntur, transferentes, Obligatum hominem dixerunt, qui ob maleficium, uel contractum quaſi ligatus aliis paret, & ad faciendum patiendúmue quidpiam, tamquam diſtrictus aliquo iure, adigi poteſt.

897 Sed & hanc ſignificationem duplicem eſſe tenemus, naturalem, & ciuilem.

898 Illa quidem ſiue beneficio accepto, ſiue pacto etiam nudo, & uoluntate obſtrictus quis ſit, obligationem demonſtrat; quam & apud omnes gentes, priùſquàm ciuilia iura prodita eſſent (ſi modò Latinè locutae ſint) demonſtrauit: ut uerba eiuſdem ſenſus apud aliarum linguarum peritos.

899 Haec uerò, poſtquam ciuile ius conditum eſt, eam modò obligationem ſignificare coepit, quà, neceſſitate lege impoſita, cogimur quid praeſtare alteri.

900 Obligatio autem, auctore Iuſtiniano, *eſt iuris uinculum.*

quo

quo necessitate adstringimur alicuius rei soluendae secundùm nostrae ciuitatis iura.
901 Vinculum autem magis quàm uinctionem, obligationem esse, uoluit; ut non actum obligandi, & contractum, sed equum quiddam perpetuò durans intelligamus, dum ab eo nexu absoluamur certis modis.
902 Sed ubinam exsistit hoc aequum, quod in Iure lex tam frequenter consistere ait? in nobis ne, an in rebus ipsis? In nobis, si obstringimur.
903 Contrà uerò eiusmodi ius in corpore esse, atque in re, qua sublata & ipsum euanescit, Lex alibi ait.
904 *Legatum*; ait Florentinus; *est delibatio hereditatis, qua testator ex eo, quod uniuersum heredis foret, alicui quid collatum uelit.*
905 Modestinus uerò, esse *donationem testamento relictam.*
906 Sed hae definitiones non satis distinguere uidentur legata a fideicommissis.
907 Rectè itaque forsan Vlpianus, qui in Institution., *legatum quod legis modo, id est, imperatiuè,* & directis uerbis *testamento, relinquitur* putauit.
908 Vnde caussa efficiens legati, benigna uoluntas testatoris esse uidetur.
909 Legatum uerò si Iuris ciuilis, & philosophiae subtilitatem consideremus, non esse uerè donationem, tenemus.
910 Quis enim ignorat, donationem, liberalitatis esse speciem! at illa circa pecuniam, & proximiùs circa dationem, & receptionem uersatur.
911 At in legato potest esse paenitentia.
912 Donatio uerò ab eruditis definitur, Esse largitio, quae reddi non debet.
913 Ideóq. si donatio quaedam definitur a Iustiniano, non improbandum.
914 Cùm autem praetorem dupliciter sui copiam fecisse traditum

tum fit,pro tribunali,ſcilicet, eburnea curuli ſella ſedens; & extra tribunal,ac de plano: inde bonorum poſſeſſionem duplicem fuiſſe animaduertimus, Decretalem ſcilicet, & Edictalem.

915 Decretales itaque,cauſſae cognitionem requirebant,qualis Carboniana,uentris in poſſeſſionem miſſio,eius,qui captiui,furioſiue nomine mittendus,&c.aliae uerò edictales.

916 Efficiens itaque bonorum poſſeſſionis eſt praetor, qui eam defert: at non ſola, quia & uoluntas eius cui defertur.

917 Vt materiam omnes res,dicimus,ac omnia commoda, & incommoda hereditaria.

918 At quorſum?Vt is,qui Iure ciuili contra aequitatem naturalem,hereditate excludebatur, benignitate iuris praetorii, ſucceſſionem ſibi debitam adquirat.

919 Qui Dominium definierunt,eſſe Ius, de re corporea liberè diſponendi,ut ab effectu haec definitio petatur,non reprehendendi.

920 Rerum itaque incorporalium non erit dominium?Nec poſſeſſio.

921 Poſſeſſio autem,ex Theophilo,eſt Rei corporalis detentio. additur tamen a doctis,ex Theophili locis, Cui affectus tenendi,& opinio dominii,uel proprio nomine,uel alieno,ineſt.

L MA-

I.

922 MARINA Venetiarum urbs ideo minimè alicuius imperio parere uisa est nō nullis, quod exstet ea de re priuilegiū, cuius ope, quasi uindicta, in libertatē adserta uideatur. Aliter aliis. qui putant, si priuilegiū a se Veneti amiserint, nihilominus liberam urbem remanere; propterea quòd altero naturae priuilegio, MARINAE scilicet aquae, (quòd in mari est sita) longè antiquiora libertatis iura tueatur.

923 MARINA igitur aqua caput ē, ut liberi Veneti, nulliúsq. iurisdictioni, dictóue sint umquā audiētes futuri; aín'tu? Nēpè.

924 Quin ex inueterata cōsuetudine, uectigalia imponentes Veneti, portoriáq. sine auctoritate principis, non iniustè fecisse incusandi erunt.

I I.

925 IVSTINIANA uerò constitutio, quae feminas masculis aequauit, non omnino ratione caruisse uideri potest.

926 Vnde, cùm natura muliebrem sexum, aequè ác uirilem, humano generi conseruando necessarium ostendat, utrumque pari in hereditatibus adeundis iure esse uoluit.

III.

927 PAVLLIANA autem actio rectè creditoribus, quorum in fraudem res alienatae sunt, conceditur; qua coërceatur is, qui sciens debitorem in fraudem creditoris hoc facere, suscipit quod in fraudem eorum fiebat.

928 Et cùm hac actione res traditae, perinde quasi traditae numquam fuissent, postulantur; hanc contra Ius ciuile dari putamus: quippe cùm id rescindatur, quòd Iure ciuili ratum erat.

IV.

929 CORNELIA uerò lege meritò damnatur, *qui testamentū amouerit, celauerit, eripuerit, deleuerit, interleuerit, subiecerit, resignauerit.*

930 *Quiue nummos aureos, argenteos, adulterauerit, lauerit, conflauerit, raserit, corruperit, uitiauerit, uultúue principum signatam monetam, praeter adulterinam, reprobauerit.*

ANTONII PERSII
IN IVRE CANONICO CONTRA CANONICOS, ET PRAGMATICOS.

ANTONIVM DE BVTRIO
ARISTOTELEM
FRANCISCVM DVARENVM
FRANCISCVM CONNANVM
GRATIANVM
HOSTIENSEM
INTERPRETEM
SCOTVM, ETC.

931 QVòd Hostienſis, atque alii materiam Iuris pontificii modò Praecepta patrum, ſeu Decretales epiſtolas, modò Fidem catholicam dicunt eſſe: falsó.

932 Omnia, iure naturae, communia eſſe, Gratianus ſcribit: falsó.

933 Dominium itaque, & rerum diuiſio de iure naturae.

934 Ferarum uenationem quidam pro turpi & illicito exercitio habent, ex Auguſtino [a] comprobare nitentes: falsó. [a] c. qui ue natoribus d. 86.

935 Quod igitur Hoſtienſis, Anto. de Butrio, & alii contẽdunt, principem illud ius auferre poſſe, & prohibere: falſum. [b] c. n6 eſt De deci.

936 Multi dubitant, an principum prohibitiones, praeſertim poenales, contra uenantes ualeant. & qui principum auribus inſuſurrare adſolent, atque blandiri, etiam tales poenas ad mortem extendi poſſe contendunt: falsó.

937 At iniuriarum tenetur, qui contra prohibitionem ingreſſus eſt? Tamen iniuriae poena tanta eſſe non debet, praeſertim cùm tunc in principem ut principem, & ad uiolandam eius perſonam, maieſtatẽmq. non delinquatur.

638 Quid! ac ſi uenationes ad regalia pertineant, quidquid in

regno Neapolitano usurpetur.

939 Graduum mentionem facientes canonici, deinde Arborẽ, & folia ei appingentes: falsò, & ridiculè: ac si gradus essent arborum, & non scalarum proprii.

940 *Ascendentium*; ait uulgaris regula cognationis; *& descendẽtium quot sunt personae, de quibus quaeritur; computatis inter medijs, una dempta; tot sunt gradus inter eos*; falsò.

941 Non enim inferior linea ascendit, neque superior contrà descendit; quippe cùm in linea superiori sint ascendentes, in inferiori descendentes; idest, Titium tantùm ad parentes ascendere, descendere autem ad liberos.

942 Ridicula igitur est larua illa, quam modò Petrucium, modò Loriotum appellant, uel Ioachimum; ut Hostiensis.

943 *Quot sunt personae, tot sunt gradus*, aiunt: falsò, ac perperã intellexerunt regulam sacratissimi Consulti.[a]

a §.6.inst. de gra.

944 Quam? quae dicit, *Semper generata persona gradum adijcit*. non enim *persona* dicitur, sed *generata*.

945 Duae igitur personae requiruntur ad gradum faciendum.

946 Putãt doctores, cognatos, qui a latere sunt sinistro, cognatos illis dici, qui a latere dextro sunt, & utrosque inter se referendos: falsó.

947 Ad solum enim Titium referendi sunt.

948 Quòd gradibus collateralibus etiam in ascensu utantur doctores, falsò, & praeposteré.

949 Nesciunt, descensus tantùm caussa descriptos esse omnes collaterales.

950 Quod ẽt dicitur, ĩ Iure ciuili ob nihil aliud graduũ mẽtionẽ factam esse, nisi ob hereditates; in Canonib. uerò, ut apertè mõstretur, usque ad quotã generat., cõsanguineorũ nuptiis sit abstinendũ; cõtrariũ certè inueniet, qui Ius ciuile perleget.

951 Ac si successio, & sumptio posset esse sine eo, qui eam reliquit, & ad quam illa rediret.

952 Vnde falsius illud, iuriscõsultos in singulis personis singulos perfecisse gradùs, Canones uerò, quia nuptiae nõ possunt esse

sine

ſine duab. perſonis, ideo duas numerare perſonas. quem in errorem incidiſſe uidetur etiam Franciſcus Duarenus, F. Connanus, & alii doctiſſimi uiri.

953 Quod praecipitur, cùm de duarũ perſonarũ matrimonio quaeritur, omnibus praetermiſſis intermediis perſonis, continuò ad originẽ, ſiue ad ſtipitẽ cognationis eſſe deuolandũ: & ab ea diſtractũ circinũ bipartitò, ad utrũque fratrẽ, & ſororẽ ſenſim producendum, aut ab ipſis, relicto ſtipite, unum gradũ numerando: ſecũdò ad duos filios, tertiò ad nepotes, & ad eos uſque, quorum de nuptiis quaeritur; ridiculè, & ſuperfluè.

954 Nam amputandi eſſent omnes maiores, ac poſteri, qui in arbore deſcribuntur, cùm inter hos prohibitae omnino, & nullius ſint uſus, nuptiae.

955 Deinde nónne uides, quòd non niſi patris nomen eſt neceſſarium, unde origo generationis eis conſtituitur!

956 Neque ergo in eorum Arbore habebunt locum patruus, auunculus, magni, maiores, maximi.

957 Cur hoc? Quia hi ſine auo, proauo, atque abauo, quorum hi liberi ſunt, non poſſunt habere locum.

958 Deinde? Quia canonici non niſi a patre ſumunt cognationis exordium.

959 Ac ſi inferiores tantùm generationes in cognatione deſcribenda, & non ſuperiores, praecipuè uerò communio ſanguinis, deſcribendae eſſent.

960 Sed quid, ſi praeter profanos auctores, Deum ét ipſum iuriſconſultorum more, gradus numeraſſe probabimus!

961 *Quoto gradu*; aiunt; [a]*remotior diſtat a ſtipite, eodem gradu inter ſe*: falsò. a c. ult. de conſa.

962 *Si uis ſcire*; inquit Interpres; *in quo gradu aliquae duae perſonae diuerſarum linearum ſibi adtineant, recurre ad communem ſtipitem ſibi parentem, a quo deſcenderunt; & deſcende, aequaliter computando per ambas lineas, quouſque altera illarum primo occurrat*: falsò.

Non

963 Non uides quàm incerta, atque obscura ratio computandi ineatur! uix enim fiet, quin pro auo, aut proauo, abauum plerumque, aut tritauum accersamus.

964 Contrà uerò, si gradatim per singulos gradus ad eum, qui nobis communis sanguinis proxima caussa fuit, ascendamus, nullo fermè errore rem omnem assequi poterimus.

965 Vidistín' umquam, fratrem referri posse ad patrem!

966 Sed quomodo fratres erunt in primo, si inter eos non sit unica generatio! nec iidem ad patrem referri possunt.

967 Quinimmo c. ad sedem, duas requirit personas in gradu faciundo. quid si unam sufficere commostrem, in altera linea, ex alio capite!

968 Falsissimè itaque, solum canonici descensum imperant, ascēsum uerò prohibent: cùm communis stipes inueniri, nisi ascendendo, non possit.

969 Abneptem fratris, uel sororis, canonici[a] permittunt uxorem ducere.

a gloss. ex d. c. ult.

970 At iurisconsulti non admittunt, cùm liberorum loco sint: utri melius?

971 Nec fortè, quae de inueniendo numero a filiis duorum fratrum, Gratiā.[b] commemorat, ex Isiodoro, uera esse affirmabimus: quin, cùm in Isiodori libris ea exstare non legerim, suspecta esse existimabimus.

b 35. q. 5. c. 1.

972 Vsuram definiunt doctores, Quod suprà sortem redditur: falsó.

973 Quid, si quis ex societatis commodo, supra sortē percipit, uel ex poena!

974 Alii uerò, Vsuram esse lucrum supra sortem exactum tantùm propter officium mutuationis: falsó.

975 Ac si ad unam mutuationis caussam restringi debeat Vsura, & ad fenus tantúm.

976 Falsò itaque Romanas leges ob eam caussam damnandas esse censent quidam, quòd usuras permiserint.

Quin

977 Quin rectè Iustin.[a] concilii Nicaeni canones, qui eiusmodi usuras reprobauit, approbasse uideri.

978 Quid ita? Quia cur non improbant eas leges etiam, quas nemo improbat!

979 Nónne emptori permittitur actio in id, quod illius interfuit, moram esse a uenditore commissam in re uendita tradenda!

980 Idem itaque uenditori aduersùs emptorem concedendum.

981 Quid tum? Quia Vsura nihil aliud est, quàm compensatio eius, quod creditoris interest, alium uti eius pecunia.

982 Ex re sterili igitur capies fructum contra naturam? Tantum abest. Fortè uerò Aristotelis negotiationis huius uituperatio sine ulla distinctione suscepta alios impulit ad eam damnandam, & a rep. penitus relegandam; falsò tamen, & imprudenter nimiùm; cùm saepe utile, ac necesse sit etiam, alterum alterius pecunia uti, siue ad rem propriam tuēdam, augendámue, siue quaestum honestum exercendum. qua in re cùm eo inuito debitor usus sit pecunia, ideóq. eius intersit, usu carere suae pecuniae; iustitiae consonum ualde uisum est legumlatoribus nostris, compensationem aliquam eius damni petere.

983 An qui tantùm de damno uitando certat, eius damni aliquam compensationem petere potest! Quod theologi nostri longè indulgentiùs permiserunt, ut subtilissimus Scotus,[b] & alii.

984 Si a mercatore ad nundinas proficiscente, quis pecuniam, quam eò deferebat, mutuam accepit, permittens ei certa die soluere, unà cum tanto lucro, quantum uerisimile esset creditorem, si usus esset suis nummis, in iis nundinis facturum; Hostiensis[c], & alii eum secuti, aequam, & probandam conuentionem, responderunt: falsó.

985 Ridiculum fermè est, ut aequiores nostri sint iurisconsulti, quàm hi, qui iurisconsultos carpunt, & reprehendunt iniquitatis nomine.

Non

a epist. inter claras. C. de sum. tr. & Nou. 131.

b 4. sent. d. 15. q. 2.

c c. salubriter de usu.

a l.Iulianus 13. de act. empt.

986 Non uidetis, iniquum esse,ᵃ nudam pecuniam tantum adferre emolumenti, quantum industriam cum pecunia coniunctam!

987 Non enim quidquid consequi creditor potest, Vsuram comprehendere, sed tantùm partem.

988 Quòd autem aliqui putant, litis contestationem, affirmando fieri posse: falsó.

989 Nam Imperator per contradictionem uult eam constitui, nisi affirmata responsio contradicat actioni propositae, uel pro ea habeatur.

990 Quod autem hodie usurpatur, ut dilationes saepe quinquennio, uel sexennio durent, litisq. ueram contestationem morentur; falsò, & contra formam Iuris.

991 Vterque enim tam actor, quàm reus de iure suo certus esse debet, antè, quàm ad agendum procedat; nec in conflictu dilationem petere debet. iura sanè in republica constituta sunt, ut ortas lites secundùm ea decidamus, non ut prorogemus.

992 Pro litis contestatione, utuntur pragmatici hac formula, ANIMO LITEM CONTESTANDI, NEGO NARRATA PROVT NARRANTVR: falsó.

993 Nónne iudex post huiusmodi litis contestationem, aequè incertus est in quo lis contestatur, àc fuit antè!

994 Vt hodie fit per articulatos libellos, & ad singulos articulos responsiones, quibus utuntur, fieri litis contestationem, tenent: falsó.

995 *Non enim per positiones, & responsiones*; ait Pontifex; *ad eos, sed per petitionem in Iure propositam, & responsionem secutam litis contestatio fit.*

996 Non ergo uera in iudiciis hodie litis contestatio est, àc reperitur.

ANTONII

ANTONII PERSII
POSITIONES
PRO IVRE CANONICO.

997 CVM duplex ius sit, alterũ naturale, positiuum alterum, hoc ut in triplex scindatur, nihil prohibet, in Ciuile scilicet, Canonicum, & Diuinum.

998 Iccirco iurisperito, seu canonistae praeferendus est theologus omnimodo (parcent mihi Hostiẽsis,[a] & Panormitanus) siue haereses pullulauerint, siue non.

999 Subiectum Iuris canonici aliquibus posset uideri Actiones canonicae, ut in Iure ciuili legitimae.

1000 At melius fortasse, si Homo, qua canonicè agat; idest, iuxta decreta pontificum, ac sanctorum patrum, ponatur.

1001 Scripturam non esse de essentia Legis; quod & Abbas, & Decius, & alii scripserunt: rectè.

1002 Licèt uenationem, piscationem, & aucupium de iure naturali tenere possumus,[b] tamen piscatio ab his separari solet, tamquam ius magis licitum: eóq. piscatio ecclesiasticis personis permissa est, uenatio[c] non item.

1003 Nam, quò cruentius est ius uenationis, eò uidetur magis ab humanitate esse alienum, minúsq. ecclesiasticis conuenire personis.[d]

1004 Licèt itaque uenatio ab aliquibus improbetur, tamen uerior est Panormitani,[e] & aliorum sententia, ut abusus, nõ usus sit in turpibus habendus.

1005 Iure itaque diuino, seu naturae, & gentium, uenationis usum nobis esse concessum, tenemus, etiam & ciuili.

1006 Gradum nihil esse aliud, quàm generationem, tenemus.

a c.1.de affi. & consang.

b l.2.3. de adq.do.

c c.1.2. d. 34 c. 1. 2. de cle. uẽ. c.1.ne cle.

d Esau.d. 86.

e d.c. 1.

1007 Cognationem uerò ius quoddam inter certas personas institutum, quae natura, uel legis fictione inter se cognatae sunt.

1008 In graduum igitur enumeratione hanc regulam in uniuersum obseruare quis debet, *Quoties*[a] *quaeritur, quoto gradu quaeque persona sit, ab eo est incipiendum, de cuius cognatione quaeritur; & si ex inferioribus, uel superioribus gradibus est, recta linea sursum uersùm, uel deorsum tendendo, facilè inueniemus gradus, si per singulos gradus proximum quemque numeremus.*

a l. 10. de grad.

1009 Totidem ergo gradibus remotus aliquis a Titio dicatur, quot ab ipsis generationibus distat.

1010 Cognatio autem cùm non ex generatione, sed etiam ex communione sanguinis per generationem contrahatur, quando idem, & quasi commune nascendi initium diuersis personis contingat, ipsa ob hanc caussam non in descendendo tantùm, sed etiam in ascendendo etiam, considerari debet.

1011 Rectè itaque Paullus [b], *cognationem a Graeca uoce* [illegible] *deriuari, cognatósq. dici, quòd quasi unà communitér ue nati, uel ab eodem orti progenitiue sint.*

b l. 10. de grad. l. 4. eo.

1012 Rectè igitur is, cuius de cognatione quaeritur, ut a iurisconsultis dicitur (quem Titium, uel aliũ quemque uocemus) in medio ponatur; qui ueluti uniuersa cognationis caussa nobis appareat, supra quem, originem ac generationem generantem cernamus; infra uerò eiusdem progeniem, & generationẽ ab eo generatam; dextra uerò, & sinistra neutrum quoddam generationis genus, earum scilicet personarum, quae neque Titium generarunt, nec a Titio generantur.

1013 Omnes igitur lineae collaterales, descensus tantùm caussa sunt descriptae, cùm omnes personae in his comprehensae, originem ab his duxerunt, quas linea directa sursum uergens complectitur.

1014 Communem uerò stipitem; a quo nos distantiam, & interualla

ualla metiri, Pontifices iubent, reperiri, nisi ascendendo, non posse, quidquid Interpres[a] dixerit. a c.ult.de consa.

1015 Tametsi Vsura pro Vsu ab auctoribus, rectè usurpetur, attamen nos pro usurae mercede; quomodo iurisconsultos usur passe liquet in tractatu De usuris; dici tenemus.

1016 Eius uerò duas species posse reperiri profitemur, alteram, quae distinctum a suo genere nomen habeat; quae uocatur Fenus; alteram uerò, quae in generis sui appellatione consistat.

1017 Et Fenus[b] quidem ab eo dictum, quòd quasi fetura quaedam pecuniae sit. b Fest. & Gell.

1018 Vnde propriè etiã quiuis intelligere potest, lucrũ illud, quod quis captat ex nuda pecunia, ut mensarii, Fenus dici.

1019 Sed Vsura, cùm ab Vsu appellata sit, aliam uim, atque significationem ab hac notatione retinuit.

1020 Alter itaque de lucro captando, alter uerò de damno uitando contendit.

1021 Rectè itaque Paullus,[c] *Vsurae non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur.* c l. cũ quidam 17. §. 1. hoc tit.

1022 At non incongruum erit, ut pro fenore Vsura sumatur? Si nomen generis obtinet.

1023 Vsura uerò speciatim sumpta, rectè ita ab eruditis definita esto, ut sit Merces usus consumptae sortis cum damno creditoris.

1024 Ceterùm usuram ad earum tantùm usum rerum pertinere censemus, quae usu ipso pereunt, atque consumuntur. d §. plus inst. de ac.

1025 Rectè itaque Iustinianus,[d] *eum, qui praematurè, & ante diem petit, plus petere uideri, uelut qui tardiùs soluit, quàm soluere deberet, minùs soluere intelligi.*

1026 Ceterùm illud tenendum est, usurarum, non propter moram, sed tantùm propter id, quod interest, rationem haberi.

1027 Ergo & sine ullo morae respectu eas deberi, quoties creditoris intererit, usu carere suae pecuniae.

1028 Aestimandam igitur illam differentiam, decernimus, in-

ter eos, qui animo fenerandi, occasionem mutui dandi quaerunt;& eos, qui quodammodo inuiti, & repugnantes, amici precibus, aut beneuolentia in eum ad credendum inducuntur.

1029 Nec, si usuram nihil aliud esse diximus, quàm id, quod uerè, & non simulatè interest, ideo nihil alterum ab altero differre putandum est.

1030 In quo ergo differt? Quia illud nullis finibus circũscriptũ est, cùm usura ad certum modum redacta, & restricta sit.

1031 Non ergo quidquid creditor consequi potuisset, usuram comprehendere, sed tantùm partem. quòd uerum putem esse, & cum aequitate, rationéq. coueniens. qua quidem in re quid ueri alii senserint, aliàs dicetur.

1032 Rectè itaque a Iustiniano modus constitutus est, & praescriptus eius scilicet, quod interest.

1033 At uerò quod quaesitum est a quàm plurimis, utrum scilicet fenoris negotiatio in republica toleranda sit; nulli dubiũ esse puto, & naturae, & ciuili, ne dicam diuino iure, esse ipsam prohibitam: neque me pugnantia protulisse.

a 5. de leg. 1034 Rectè itaque Plato[a], rectè itidem Aristoteles, ille hos in republica adeò damnandos esse censet, ut ei, cui fenerata pecunia est, permittat & sorté, & usurã retinere; hic uerò eam contra naturam existimat, quòd fructus ex re sterili exigatur.

b l. 2. de usufr. 1035 Rectè etiam iurisconsulti,[b] qui pecuniam, & alias res, quae in abusu consistunt, neque naturali, neque ciuili ratione usum fructum recipere: ac proprietatem earum ab usufructu nullo modo separari posse, responderunt.

c Luc. 6. 1036 Verba illa, *mutuum dantes, nihil inde sperantes*, alio sensu quàm uulgò accipiuntur, declaratum iri.

d Deu. 20. 1037 Cur itidem Iudaeis permissum fenus a Deo sit, probabilior ratio, quàm quae uulgò datur, afferetur.

e Chryso. super Matth. 1038 Rectissimè & nostri ecclesiae patres,[e] & cõcilia (quib. fenus dãnatur, ut cùm ueneno, & morsui Aspidis cõparatur; quòd per omnia mẽbra discurrit; aut modico fermẽto, quod ut totã con

spersionem

ſperſionem corrumpit: ſic fenus totam ſubſtantiã, & facultatẽ hominis abſumit, & perrodit) illud reprobarunt.

1039 Rectè itaque Bartolus uſuras iure ét ciuili peti non poſſe ut uſuras, ſed ut intereſſe, & meliùs Baldo, Qui Imperatorẽ [a] ſcripſit loqui in l. cunctos populos, de fide catholica, reſpectu trinitatis, non aliorũ capitũ, quae requirũtur ad ſalutem animae.

a C. de sũma trin.

1040 Cùm uerò omnis actio, omnis itẽ exceptio ex iure ſimul, & facto conſtet, nec quaeſtio oriri, neque li tis conteſtatio perfici poteſt, niſi uel ius, uel factum, uel utrumque negetur.

1041 At uerò omnis cauſſa, ex qua uel agitur, uel excipitur, nihil eſt aliud, quàm argumentatio.

1042 Ideóq. de his certius iudicari non poteſt quàm, ſi in formã ſyllogiſmi, uel enthymematis redigatur.

1043 Quamuis uerò Speculator, libelli partes aliter diſponat, nos uerò, ſi ſyllogiſmum practicum, & iudicialem cũ Bartolo eum nominabimus, non alucinabimur.

1044 Nec ſpecies duas libelli reiicimus, conuentionalẽ ſcilicet illam, ſeu ciuilem, & criminalem.

1045 Libelli uerò propria eſſe haec, tenemus, ut ſit rotundus, dilucidus, concludens, non obſcurus, non incertus, neque generalis, aut alternatiuus.

1046 Libelli uerò cauſſam efficientem, legem, ponimus.

1047 Ac in omnib. cauſſis libellum offerendũ ponimus, de quib. iudicium conſtituitur, & inter plures lis eſt.

1048 Tametſi in cauſſis ſummariis requiri nõ ſemper tenemus.

1049 Huius uerò finem eſſe dicimus, agentis deſiderium proponere, iudicem, ac aduerſariũ de ſpecie futurae litis inſtruere.

1050 Vnde cũ iudicii partes praecipuè ſint, litis cõteſtatio, & ſententia, uariis tamẽ modis apud antiquos facta eſſe uidetur; ſpõſione ſcilicet uel ſacramẽto, uel nuda teſtatione coram teſtib.

1051 Litis uerò cõteſtationẽ rectè Imperator docuiſſe uidetur; Lis; ait; *tum conteſtata uidetur, cùm iudex per narrationem negotij, cauſſam audire coeperit.*

1052 Hui! quãdo lis uidetur cõteſtari? factis actis? Tũc profectò, cúm

cùm acta referuntur iudici in eam dicturo sententiam.

1053 At Imperator alibi, *cùm lis fuerit contestata per narrationem propositam, & contradictionem obiectam*, &c. Esto.

1054 Ergo, Litis contestatio est, principalis negotii apud competentem iudicem facta narratio, & ad eam secuta responsio; ut uulgò circumfertur; definitio uera? Maximè.

1055 At hoc ante acta facta expeditur: falsum ergo quod priùs dictum est.

1056 Ceterùm tripliciter ad id, quod propositum est, ab aduersario responderi posse tenemus, distinguendo, uel actioné differendo, uel denique negando.

1057 Verùm nec distinguendo, aut litem transferendo, litem cõtestari dicimur, sed tantùm negando.

1058 Rectè itaque: & ueluti idem rhetores uocant Intentioné, & Depulsionem, seu Caussarum conflictionem, ex qua status caussae oritur, nos Litis contestationem uocamus.

1059 Idem igitur est litis contestatio, & status; qui rectè ab rhetoricis definitur, ut sit Quaestio, quae ex prima caussarum cõflictione oriatur.

1060 Litis contestationem tam aduocatis in disputando, quàm iudicibus in iudicando necessariam esse tenemus; quae cùm hodie uix, ac ne uix in iudiciis reperiatur, immortales, ac infinitas lites in ciuitatibus, & populis uersari uidemus.

1061 In extraordinariis uerò cognitionibus, & caussis, quae magis officio iudicis, quàm iure actionis expediuntur, litis contestationem necessariam non esse tenemus.

1062 Ex triplici ergo iudicandi ratione, (quam eruditi animaduerterunt) prima scilicet quando iudex actionum exceptionũ requisita, & singulorum requisitorum probationes respicit; & secunda, cùm ipsius facti species, eiúsq. circumstantias considerat; tertiam probabiliorem putamus, scilicet si cùm statũ caussae, & summam controuersiae iudex considerat.

1063 Iudex itaque non debet uagari nunc huc, nunc illuc, non ad infinitas probationes; nec tamen ad circumstantias caussa

rum,

rum,ſed in cauſſae ſtatum oculos figat.

1064 Tria denique in omni actione inquirat, primùm quid petitum ſit,ex qua cauſſa,& quo iure:quae omnia,ut certiùs per agat,in formam ſyllogiſmi coniicere debet.

1065 Vt iudicium iuxta Dei mandatum fiat, reddatúrq. eius populo incorrupto;Cui ſempiterna laus obtingat: nósq. cunćta bona noſtra laturi accepta ſimus, tum uerò noſtrorum Et nati natorum,& qui naſcentur ab illis.

1066 Quae contra canonicos, uel quoſcumque dicta eſſe reperiũtur,ita intelligenda proponimus,ut nullo umquam pacto ſanctiſſimi,ac beatiſſimi noſtri Pontificis,atque catholicae,& Rom.eccleſiae auctoritatem conuellere uideantur; ſed iuxta c.Haec eſt fides 24.q.1.haec,& quaecumque a nobis edẽda ſunt,intelligenda eſſe profitemur.

ANTONII

ANTONII PERSII

IN PHYSICIS CONTRA PHYSICOS.

ALEXANDRVM APRHODISIENSEM
ARISTOTELEM
AVERROEM
AVICENNAM
GALENVM
HIPPOCRATEM
OCELLVM LVCANVM
PLATONEM
TIMAEVM, ETC.
PRAECIPVE' AVTEM CONTRA VNVM ARISTOTELEM

1067 NE solus Arist., ipsiúsq. sectatores sibi solis sapere uideantur; quantum a uera philosophi, naturaéq. secreta indagare uolentis persona abfuerint, ex his, quae de mundo ipso, & singulis eius partibus, ac structura, naturaéq. principiis scripta sunt ab eis, animaduertere licebit.

1068 Vniuersum hoc Arist. ueluti suo arbitratu effingens, ex quattuor asserit esse compactum elementis, igne, aëre, aqua, & terra: falsó.

1069 Quibus addit & quinctum corpus ab his diuersae, alienaéq. naturae: falsó.

1070 Ac falsum ideo asserere tenemus, quòd nec aër, nec mare magnae mundi partes uideri possunt.

1071 Peripatetici tenent, nec materiam, nec formam generari, sed tantùm compositum: falsó.

1072 Arist. quae generantur, ex contrariis fieri affirmauit: Nos uerò falsum id esse tenemus, cùm generationem omnem a simili fieri, sit uerum.

1073 Lucem agere in tenebras, quas discutit; aiunt Peripatetici; quod falsum tenemus.

1074 Vapores in terrae concauis retentos,& gelatos,in lapides concrescere,falsum esse dicimus : quia priùs in fluores, quàm in lapides inuerti necesse est.

1075 Arist.e uaporib. aquã generat;& nõ omnib.,sed ex iis, qui ex aquis terrae inclusis educuntur: falsum esse ; quia ex terra potiùs,ni uelit Tartarũ,quem Platoni negauit , admittere.

1076 Aquã Aristoteles nõ e terra,neque e uaporib. e terra eductis generat;quòd arida,siccáq.illa,materiam ad humidae rei constitutionẽ emittere inepta uidetur : falsum esse totum id,

1077 Arist.quaecumque generantur,a sole generari omnia, solo quidem,quae sponte,nullóq. semine fiunt : at quae e semine oriuntur,a calore ampliùs semini incluso:falsum Arist. uisum esse tenemus. a 2.de ge. ani.c.3. & 4.c.6.

1078 Sed,Aristoteles,quae ranae ad solem similitudo, & proxima ea,qualis nobis inquiritur,sit l non profectò explicas , neque explicare umquam queas.

1079 Quo fit,ut neque suis placuerit omnibus; tametsi alii , & longè quidem clarissimi,hominis positionibus adquiescere nequeuntes , uniuersalem , atque unicam mundo indidere animam,quae se ipsam materiae indat cuiuis.

1080 Quidam intelligentiam commenti sunt; cuius id esset munus,formas nimirum rebus indere,ut Auicenna,& plurimi ex Latinis,qui eum secuti sunt.

1081 Sed utrosque hos mirari liceat, qui quae fiunt omnia, a calore constitui intuentes ; & ipsum insuper , quem uenerantur , audientes , Aristotelem , a calore constitui omnia enunciantem ; calore omisso, aliam indagasse substantiam,uoluerunt.

1082 Quo circa antiquorum , ut uidetur , nullus , quae sponte fiunt,a simili fieri,satis explicasse uideri debet.

1083 At neque fortè quae e semine constituuntur,eos explicasse.

1084 Arist.,& sequaces,plãtis,& similib.aliis entib.,calori itẽ,& frigori negãt sensũ eẽ:illúmq.tãtùm adesse animali ponũt: nos ,

N autem

autem falsum esse totum hoc, tenemus.

1085 Oculos, nares, aures instrumenta esse sensuum, Arist. fatetur, ac Peripatetici: falsum.

1086 Caelum caloris expers, ac incapax tenet Aristoteles: falsum.

1087 Solam materiae appetentiam, quae scilicet una sit, & communis omnibus, corruptionis caussam esse Peripateticis uidetur; ideóq. sublunaria etiam omnia corrumpi contendunt omnes: falsum hoc esse tuemur.

1088 Inexsistere quod Peripatetici autumant materiae uniuersae, & cuilibet materiae portioni formas omnes qualitatésq.; non omnes tamen actu, sed unicam tantùm, reliquas uerò potentia: falsum existimamus.

1089 Quod item Peripatetici[a] dicunt, actionem agentis nil aliud esse, quàm extrahere rem de potentia ad actum: & quòd materiam ipsam inexsistentibus formis, & in ea delitescentibus externae similes concinnant, & aptam illis faciunt, propriámq., quo facto elucent illae, & in opus exeunt: falsó.

a Anen. dif. 2. fol. 5. dub.

1090 Quod neque Peripateticis[b] ignis motus is, quo cum caelo circumuolui apparet, sed qui sursum est, Aristot. uidetur: falsum.

b 1. cae. c. 2.

1091 Demum rationes, quibus Arist. caelum caloris expers, & incapax probare contendit, nullius esse momenti tenemus: ideóq. falsas.

1092 Terram Arist. moueri asserit: falsum.

1093 Vni substantiae, & corpori unus tantùm dandus est Aristoteli motus: falsum.

1094 Motui sursum, contrarium esse motum, qui deorsum est, Arist.: falsum.

1095 Vnde falsi omnino uideri Aristotelici debent, ignis uniuersitati non proprium, naturalémq. attribuentes motum, at & ipsi immobilitatem, ueluti & terrae.

1096 Nequaquam igitur, & terram ipsam, & corpora omnia na-

turalia,

turalia,omnino mobilia poni debuere,ipsi Aristoteli.

1097 Quem praesentis gratia positionis, non & sensus, & propriorum etiam decretorum obliuisci oportebat; sed in iis, quae,sensum,naturámq.secuto semel posita fuerant, perpetuò standum,& natura perpetuò sectanda, & propriae positiones illi accomodandae.

1098 At neque quae in proprio loco natura quiescere, & immobilia esse uidentur,sponte etiam sua ad illum deferri,uisa, proprio,& naturali motu deferri uideri debent.

1099 Nec quòd terrae partes a proprio loco abstractae, sponte delabantur sua,eóq. uelociùs,quò maiores,& quò proprio loco propinquiores factae,is naturalis,uel terrae ipsius,uel eius partium motus.

1100 Ideo uerò summè terrae partes immobiles esse uideri debent,quòd in sublimi sustinere sese minimè queant.

1101 Contrà ergo quae sese sustinendi facultatem habent, mobilitatis indicium,principiúmq.praeferunt.

1102 Quae ui mouentur Arist.[a]ubi longiùs ab eo,quod uim intulit,distant,tardiùs;ubi uerò propinquiora sunt locis suis, celeriùs feruntur;eò quia motus proprius magis assiduè cōcitet, uiolentus ille contrà languescat: falsum. a 1.cae. c. 8. b 3.cae.c. 5.

1103 Cur autem grauium ad inferna motus assiduè magis concitetur,propterea quidā Peripatetici inquiunt,quia e sublimi decidit lapis extremum, & terrae contiguum spatium uelociùs conficit;quòd simili,cognataéq. terrae proximior factus, propriae naturae, & propriae etiam grauitati, quibus ab alieno loco,& a contrariis ueluti exutus fuerat,restituitur: falsum putamus.

1104 Falsum & illud, quod quidam alii, quòd minor scilicet subsit aër,& qui itaque faciliùs findi possit.

1105 At quòd alii, quia assiduè a maiore aëris copia propellatur, deiiciatúrq., uanum id esse, & falso innixum fundamento.

1106 Eandem uel sui ipsius, uel materiae quantitatem calori, c 1.Met.c.

frigoríq. tributam esse Arist. putauit: falsum.

1107 Stellarum, quae currere uidentur, uelocitas, & solis albedo non igneum esse caelum Arist. indicare uisa sunt: falsum.

1108 Quinimmo signa, quibus orbes, stellásq. ab igne diuersas esse, Aristoteles putauit, contrarium ostendere; & orbes, & solem, stellásq. igneas esse declarant.

1109 Ne ipsi quidem igni ut propria substantia, inexsistit calor (aiunt Peripatetici) omnibus tamen, ut inexsistentis formae minister, organúmq. potius inest: falsum.

a 5. phy. 105. 1110 Quod Peripateticorum nonnulli a nequaquam substantiae cuilibet substantiam quamlibet opponi negarunt, non siquidem simplici simplicem; quas nimirum apertè sibi ipsis opponi enunciarit Arist., sed compositae compositam: haud rectè eos dixisse opinamur.

1111 Minùs itaque malè, & fortè rectiùs alii, qui nō formae formam contrariam; sed aliam substantiam, negant.

1112 Substantiam ergo quod dixit Arist. nec magis, nec minus suscipere: falsum.

1113 Quod Peripatetici substantias adserunt, sensu non percipi: falsum.

1114 Rectè tamen aliam a calore substantiam entibus Peripatetici indant, si illorum quaedam uel agant quid, uel operentur; quòd calor agere aut operari non possit.

1115 Nimis itaque praesentium positionum ubique tenaces Peripatetici, qui eas modò ne deserant, nihil moliri, nihil effingere, nihil etiam propriis decretis repugnare uerentur: qui nimirum summè cùm eas modò indendas esse entibus substantias, concedant, quarum uel actio quaepiã, uel operatio appareat; quae nihil agere, nihil operari uidetur, summè eas indere prohibeant: nihilq. in igne cùm intueatur, quòd calor quiuis per se, nulliq. igni inhaerens, & nullius igitur ignis formae organum agere, operaríq. possit; aliam a calore substantiam igni indant.

Te-

1116 Temerè itaque,& paene desidem illam inertémq.

1117 In animalibus uerò,& eò magis assiduè,quò oportet aduolans,& actionis immutans modum,animae organum iure Peripateticis ponatur.

1118 Verùm quo pacto uel anima ipsa quò opus est, illum mittit,uel unde opus est, illum auocat; uel quomodo eius uires, actionésq. uel intendit, uel remittit, uel ipse per se calor stupidus Peripateticis uisus, animae uoluntatem percipit, & cur illi obsequi, & morem gerere uult, ex qua ratione, actionis modum immutat, Peripatetici declarent.

1119 Id iam non praestiterunt,nec praestabunt umquam.

1120 Quid itaque? Quod ne igitur animae organum, sed ipsa animae substantia,uideri debet.

1121 At neque simplicia constituens Aristoteles,[a] aliam usquã praeter calorem, affert substantiam,a qua constituta illa,aut illorum quid,uideri possit. [a] 2.de gẽ. c.1.

1122 Itidem neque mista componens; quae omnia ex elementorum componit differentiis,non quidem integris,sed mutuò passis,imminutisq.

1123 Quin & animalium etiam animae, ubi eorum generationem proximiùs intuetur,a calore constitui, Aristoteli[b] uidentur. [b] 3.de ge. a ui.

1124 Nec uerendum uel Peripateticis ipsis, substantias quòminùs ponant sibi ipsis etiam contrarias. nam uel rerum principia;quae rerum formae,& rerum substantiae sunt, & a quibus res constituuntur;inquirens Aristoteles,contraria illa ponit.

1125 Magis itaque,& minus suscipient?Quid ni!

1126 Miniméq.omnium id Aristoteles negare poterit, cui nimirum simplicia omnia mistis inesse placet, remissa illa, atque imminuta:remittuntur itaque.

1127 Quinimmo, & entia quaeuis, & ipsa etiam eiusdem speciei animalia longè diuersissimis propriis predita uiden-

uidentur uiribus, longéq. diuersissimè proprium conficere opus; quòd diuersae sint ipsius formae, uigentes scilicet, languentésq.

1128 Valeat organi ineptiae caussatio.

1129 Valeat itidem materiae seorsùm malignitatis incusatio.

1130 Arist. quae priora sunt contraria, & quae continent ma-
,, gis, & magis secundùm rationem nota exsistunt, principia po
,, nenda existimauit; qualia Par, & impar, Magnum, & paruũ,
,, & excessus omnino uidetur, defectúsq.

1131 Quae uerò continentur, posterioráq. sunt, & secundùm
,, sensum notiora; qualia calidum, frigidúmq., & humidum, sic
,, cúmq., & densum uidentur, rarúmq.; minimè recepit: Quin
immo haec ponentes, hoc ipso damnat, & illa afferentes, hoc
ipso admittit, probátq. sed falsó.

1132 Porrò esto, haud perperam principia, quae alia continẽt, miniméq. ab aliis ipsa continentur, ponenda esse Aristoteli uisa sint. At non eousque producenda est res, ut ne ea ponamus, quae ab aliis contineri uideri possunt; ea sensibilium rerum agentia principia ponamus, quae neque sensu ullo comprehendi queant, neque agere, constituerée quid; quin ne exsistere quidem ipsa, at a nobis imaginata, effictáq. continere illa uidentur.

1133 Nec clam me est, Aristot. ad rerum generationem, quandam eius priuationem, ut non ens, adduxisse.

1134 Hoc uerò modo, *Nullo pacto, priuationem unum ex principijs esse, ut credam adduci possum.* Quod cùm aliàs tutatus sim, nonnulliq. id oppugnare nequidquam aggressi sint, cùm tamen expugnasse uideri uellent; si talem exitum sortietur illorum irruptio, qualem tum sortita fuit, quid obstat, quò minus integram caussam, sartámq. tectam adhuc retineam?

a 1. de ge. 1135 Sensibilis corporis principia inquirenti Arist.[a], & etiamnũ sensi-

ſenſibiles indagatae ſunt contrarietates, & quae maximè exſiſterent communes,& omnibus ineſſent ſenſibilibus corporibus,tactiles uidelicet,& quae primae eſſent.

1136 Huiuſmodi autem uiſae ſunt, caliditas,frigiditásq., tum humiditas,& ſiccitas: falſum.

1137 At omnibus ineſt Ariſt. quòd a nullis ipſae manát, neque a ſeipſis mutuó.

1138 Quin & qualitates reliquae, ab his manare uidentur.

1139 A contrariis porro principiis, & mutuò in ſeſe agentibus,
,, mutuóq. patientibus conſtituta prima corpora, mutuò in ſeſe
,, inuerti,immutaríq.omnia: falſum.

1140 At multò illa faciliùs, promptiúsq. quae alterum princi-
,, pium commune habent; in quibus nimirum modò inuerten-
,, dum ſit,immutádúmq. falſum: licèt Ariſtotelis furtum in his
,, omnibus pateſiat.

1141 Quin ſi duorum mutuò in ſe agentium altera in utroque inuertatur qualitas, harum itidem migrationem facilem eſſe: falſum.

1142 Quod itaque ad primorum corporum conſtitutionem, duplici utitur Ariſt. oppoſitione: falſum.

1143 Item quòd altera utitur, quae & nihil agere, & manare ab altera, ipſi uidetur: falſum.

1144 Si una; inquit;[a] ſit contrarietas, iuxta quam corpora muta
,, tionem ſubeant, duo ſint prima corpora neceſſe eſt: materia a 2.de ge.
,, enim medium eſt, inſenſibilis ipſa, inſeparabiliſq. Cùm igi-
,, tur plura uideantur prima corpora, duae ad minimum contra
,, rietates erunt: falſum.

1145 Duae autem cùm ſint, tria corpora eſſe non poſſunt, ſed
,, quattuor, quot uidentur: falſum.

1146 Non igitur, quod facere uiſus eſt, agentia priùs principia indagaſſe uidetur Ariſt., & iuxta principiorum numerum, corporum numerum poſuiſſe; ſed ipſorum corporum numerum priùs intuitus, tot attuliſse agentia principia, quot ad illum explendum, ſatis uideri poterant, uidetur; errore qui-

dem

dem lapsus non uulgari.

1147 At illud mirari hominem liceat, quòd omnia e terra a sole constitui intuitus, & praedicans etiam; terrae itaque Matris nomen, Patris caelo attribuens, non primum alterum corpus terram, caelum alterum ponit.

1148 Quinimmo, caelo ipso omisso, & aquam, & aërem, qui nos ambit, & qui caelo subiacet, caeli loco prima statuit.

1149 Nec obstat quidquam nobis, si Hippocratis rationes obii cias; a quo (ut Galenus [a] quoque falsò existimauit) Aristoteles desumpsisse uidetur, quattuor esse elementa.

a 1. Meth.

1150 Quin fortè nec; quod magis refert; obstet Ocelli Lucani Bernardini Telesii uiri doctissimi, & nostri conterranei, doctrina: quam edoctus priùs Hippocrates fuit; deinde uerò Aristoteles eam totam ita excoluit, ut non solùm de quattuor elementis doctrinam, sed de mundi aeternitate, totam, & eius singulas rationes longioribus uerbis transcripserit. Quae, & cetera furta, doctrina uir eximia deteget F. Patricius.

1151 Is enim Pythagorae auditor, sexagesima Olympiade docuit, multò quàm Hippocrates, antiquior; qui & Socrate, anno tantùm, senior fuit.

1152 Nec ullis rationibus uel esse prima corpora, uel quae illa sint, colligendum uidetur, sed a sensu ea habenda.

1153 At si rationibus ullis, quae sint ea, declarandum, non huiusmodi afferendae sint, quae non remotae tantùm, sed quod quaeritur, fortè sumere uidentur.

1154 Vnde quod dixit Hippocrates [b] si unum exsistat homo, nul
„ lo umquam tempore dolere posset: falsum.

1155 Rectè itaque ex hominis morbis, plures esse naturas agentes, ratiocinatus Hippocrates, non rectè humiditati itidem, siccitatíq. agendi uim attribuit.

1156 Quod uerò ait Hippocrates; nisi calidum cum frigido, &
„ siccum cum humido mediocritatem, & aequalitatem mutuā
„ inter se habeant; sed alterum quàm alterum multò excellat,
„ & uehementiùs quàm infirmum, generatio fieri minimè poterit:

rit: falsum.

1157 Calorem item omnem, remissus qui exsistit, propterea remissum esse, imminutúmq. quòd frigore commistus sit, & ex aduerso: & humiditas, quae non summa est, talem omnino esse siccitatis commistione: falsum.

1158 Caloris itaque remissionem (id quod Arist. postea uisum etiam est) & contrarii omnino imminutionem, contrarii alterius commistione fieri, supponere uisus Hipp. falsum.

1159 Quod ampliùs, ait Hippocrates, necesse esse, hominis
» corpore intereunte, unumquodque ad suiipsius naturam se-
» cedere, & humidum ad humidum, & siccum ad siccum, & cali
» dum ad calidum, & frigidum ad frigidum; qualis natura tum
» animantium, tum aliorum omnium: falsó.

1160 Quod porro dicta quattuor corpora, prima esse, rerúmq.
» aliarum omnium, atque animalium elementa innuens, quia
» eorum corporibus quattuor humores insint, quorum singuli
» illorum singulis, proportione quadam, respondere, & similes
» esse uideantur: falsum.

1161 Quod item terrae similem uult Hipp. atram bilem, flauam verò igni, aquae pituitam, ac aëri sanguinem; quod totum semper Galenus [a] testatus est deinde: falsum.

[a] 8. de Plac. Hip.

1162 At esto; detur hoc Hippocrati, nequaquam scilicet ab unica natura agente constituta esse entia, sed a pluribus; at non propterea humiditas itidem, siccitásq. agentes rerum esse, ue luti & calor, frigúsq. uideri possunt.

1163 Nec enim quae immutant (vt dictum est) propria ui ulla, aut agendi facultate, aut actione omnino ulla, immutant; sed mole & quantitate, qua aucta, uel imminuta, & partes ipsae a propria dimouentur dispositione.

1164 Quippe qui ipsis inexsistit spiritus, quod summè ei molestum est, dolorificúmq., in angustius agitur constringitúrq.

1165 Neque enim ibi animal dolet, ubi uniuersum, & aequè singulis partibus, cibis in propriam singularum actis substantiam, excrescit, maiorémq. occupat locum, sed ubi pars quae-

piam seorsum ab aliis,uel omnes simul ab alienis intumescunt humoribus. Quod & Galenus non negat.

1166 Quare non rectè Hippocrati collectum uidetur ad animalium, rerúmq. aliarum constitutionem, quattuor illis principiis sibi ipsi commistis opus esse,cùm unum satis sit, calor commodam nactus naturam.

1167 Et rectè quae corrumpuntur,in ea resolui oportere,e quibus composita sunt,decernens;non rectè ex iis,in quae resolui uidentur;e terra,aqua,aëre,& igne,simul inexsistentibus;composita esse ratiocinatur.

1168 Quod igitur inde dicta quattuor corpora prima esse, uideantur,quòd rebus,animaliúmq. corporibus quattuor humores insint: falsum esse constat.

a 2. de gen.

1169 Quod itē Arist.[a] ait,ex igne aër fit,siccitate depulsa; & terra ex aqua, eius humiditate deuicta, deiectáq.; ut humiditas in siccitatem agat, & e contrà: falsum: licèt ab Ocello furatus.

1170 Nec uerò in simplicium constitutione,humiditate,siccitatéq., ut materia,& subiecto,usum dixeris Aristotelem: quòd vtique alibi innuere videtur,pati illas,atque in mistorum compositione,passiui principii uicem subire.

1171 Quando apertissimè idem (ut dictum est) ad primorum corporum constitutionem nequaquam duo satis esse agentia, constituentiáq. principia, quòd quattuor illa sint, enunciat.

1172 Et prima etiam corpora non solùm constituenti, sed inuertenti etiam illa,& commiscenti,humiditas,& siccitas agentes uidentur Aristoteli, nihilóq. quàm calor, & frigus, minús.

b 4. Meteo.c.1.

1173 Sed quid,si alibi eadē eidem Aristoteli, [b] quae priùs agēs uisa est oppositio,agere nihil,& pati tantùm, & constitui ab altera,uisa est!

1174 Nec itaque in eo tantùm prima corpora constituens, accusan-

cusandus uideri potest, quòd generatilem substantiam dupli-
ci oppositione, & aequè utraque prima, & agente, informat;
sed quòd illam adiecit, quae ipsi itidem agere nihil videtur, at
pati tantùm, sibi primùm contrarius.

1175 Nec uerò; quòd facerent in mistorum modò compositio-
ne, passiuas illas uisas fuisse Aristoteli, Peripatetici dicant, &
non in simplicium itidem constitutione.

1176 Non enim ibi tantùm pati humiditas, siccitásq. Aristoteli
videtur, vbi sibiipsis commiscentur, sed utraque illarum per
se, & seorsum exsistens.

1177 Vt non iisdem in commentariis, sed uerbis paene in iisdẽ,
secum ipse pugnare Aristoteles uideatur.

1178 Rerum certè naturam suo arbitratu immutare Peripate-
tici uidentur, dum simplicibus inexsistẽtem humiditatem, sic-
citatémq. agendi vi donant: vbi verò sibi ipsis immiscentur,
ea illas spoliant.

1179 At quid! non secum ipse pugnare modò Aristoteles vide
tur, humiditati, siccitatíq., agendi uim praebens, sed cum natu
ra ipsa, & ipso etiam cum sensu.

1180 Nullam enim umquam uel humiditatem intueri licet, uel
siccitatẽ, quae in oppositam eo agat pacto, quo qualitates, for
maéq., agentes omnino naturae, agere, Aristoteli uiden-
tur.

1181 Itaque nihil terra umquã quod non exhauriat, imbibátq.,
exsiccat, nec aqua humefacit, quae non subit, quibúsve se non
indit. si hoc, humefacere est, & exsiccare illud, perpendi-
to.

1182 At simplicium etiam edocens constitutionem, [a] calorem
modò, & frigus agere docet; humiditatem, & siccitatem pati
tantúm. Quid ais! nón ne iisdem paene in uerbis, secum ipse
pugnat Aristoteles!

a 2. de gen. c. 8.

1183 Quae a calore cõcreuere, a frigore dissoluenda esse, eóq.
„ humido [b]: falsum.

b 4 Met.

O 2 1184 Ca-

1184 Caliditas ſiccitati immiſta, ignem Ariſt. conſtituit; frigiditas uerò humiditati, aquam: haec uniens, non modò cum ſenſu, & natura, ſed ſecum etiam ipſe pugnare uideri debet.

1185 Terram ſicci magis, quàm frigidi; aquam frigidi magis, quàm humidi; aërem humidi magis, quàm calidi; ignem calidi magis, quàm ſicci (quae omnia ex Ocello ad uerbum, non ex ſe litteris mandauit hic εὑρετικώτατος Ariſt.) falſum.

1186 Nec uerò eo ſolo incommodo premi Ariſtoteles uidetur, quòd duplici ad elementa utitur oppoſitione, ſed alio itidem, & nihilo fortaſſe minore, quòd ſcilicet ſingula duplici donet natura, ſeu forma, oportet. Quod & Galenus[a] ſecutus ubique uidetur.

a Li. de elem.

1187 Neque enim ſi ab altero tantùm oppoſitionis utriuſque cõtrario ſingula conſtituta ſint, in omnia inuerti queant immutaríq. omnia: at in contraria tantùm ſingula.

1188 At quoniam in omnia immutari uidentur omnia, quattuor ponenti prima corpora, a duplici oppoſitione omnia, & ab altero oppoſitionis utriuſque contrario conſtituenda fuere ſingula, ut ſingula, quibus non utroque altero ſaltem oppoſita principio in reliqua immutari queant omnia.

1189 Rectè quidem modum uenatus Ariſtoteles, quo corpora a duplici conſtituta oppoſitione, in ſeſe mutuò tranſmutentur omnia.

1190 At is etiam inueniendus ei erat, quo, a duplici conſtituta illa principio, & duplici donata natùra, unum ea eſſe, non duo ſingula, probaret.

1191 Nec illud emplaſtrum nobis placet, quod alii ſuperimponere tentarunt, ut ſcilicet non qualitas utraque, formae uicem obtineat, ſed materiae altera.

1192 Neque illud, quod alii inquiunt, quòd e qualitatibus duae agere, pati duae, & ſingula prima corpora pati, & agere uidentur; ſingulis actiuarum alteram, qua agere, & paſsiuarum itidem alteram, qua pati poſſent, aſsignari oportet. abſurdum enim & hoc.

Niſi

1193 Nisi & illud dicatur, quòd altera qualitas uerè formae uicem obtinet, altera uerò materiam disponit, aptámq. reddit: quae igitur priùs insit oportet, & dispositionis subeat uicem. hoc autem non siccitas magis, atque humiditas, quàm calor praestat, & frigus.

1194 Dicta quidem incommoda uitantes fortè, & Aristotelis sententiae haerentes magis, (qui hoc ueritus; ut uidetur; haud aequè a qualitate utraque singula prima corpora detineri pronunciat, sed unũquodque elementum unius magis esse) nequaquam illis minora subeunt mala.

1195 At neque seorsum singula intuenti, qualia Peripateticis ponuntur, uideri possunt.

1196 Primùm enim quod in aquae loco exsistens mare, aquae uniuersitas Aristoteli uidetur, & uideri omninò debet.

1197 At calidum, siccúmq. eidem uidetur, & uideatur necesse est, salsum exsistens, crassúmq.

1198 Nec propria illud natura frigidum, & dulce, humidúmq. adferat, & tenue; at tenuium, dulciúmq. partium abscessu, & calidae, siccaéq. exhalationis commistione a delabentibus delatae pluuiis, in contrariam actum esse naturam.

1199 Salsedinis caussa inspecta dictã de mari dubitationem sol
„ uet, reiiciétq., & efficiet ut primam de mari existimationem,
„ qua mare, aquae elementum statuebant, rectè, & necessariò
„ ponamus mare, aquae elementum: falsum.

1200 Aërem in ignem inuertens Arist. sola immutata humiditate, & e terra, atque aëre ignem constituens, a calore summo ipsum constitui declarat: falsum.

1201 Siquidem a calore summo, & ab eodem omnino, a quo ignis, aërem constitui ipse apertissimè declarat Aristoteles, in ignem ipsum inuertens, sola immutata humiditate; & e terra, atque aëre ignem constituens, huius calore, illius remanente siccitate.

1202 A calore igitur summo constitutus aër, ueluti, & ignis per se ipse caleat semper, nulla externa, ut calidus fiat, ope indigẽs

Frigi-

1203 Frigidus certè nūquam fit;at is ubi a reflexa solis luce non calefit,non modò non calidus,sed etiam frigidus fit.qualis esse quandoque etiam Gale.uisus est.

1204 Et aquae igitur summum frigus,& summum aëri calorem tribuēs Aristoteles,nihil eorum naturas, nihil proprias etiam positiones alibi positas,at praesentes modò intuitus videri potest.

1205 Aristoteles,inquam,qui uix dum humidi, sicciq. rationibus,& iis,quae utrique eueniunt,& quae utriusque propria uideri possunt,expositis;cùm eorum , quae sicci sunt, nullum, quae uerò humidi sunt, igni omnia inesse appareat, & nihil omnino terrae simile habere is uideatur, summam igni attribuit siccitatem,& ex dimidio terrae eundem facit.

1206 Peripatetici etiam, terrae interdum albedinem tribuunt, falsó.

1207 At falsò terrae, atque igni commune praebens Aristoteles principium,rectè utrique principatum tribuere uideri potest.

1208 Aëri itidem,atque aquae principatum tribuens, aequè ac terrae falsum.

1209 Si itaque elementa,ac corpora talia sunt,qualia Arist.ponuntur,tunc si eorum alterum,altera sui natura, alterum exsuperet,& ab eodem exsuperetur altera; altera itaque utriusque natura,materiam omnem occupante,id ex utroque fiat, quod a remanentibus,exsuperantibúsq. naturis fieri uidetur. Ex igne nimirum,& aqua,si illius siccitas huius humiditatem, huius verò frigus, illius calorem deturbet.ignis itaque siccitas, & aquae frigus utrumque uniuersum occupet; terra ex utroque constituatur,cuius naturae sunt naturae,quae remansere.

1210 Ex aëre uerò,& terra,si illius calor,huius frigus, & huius siccitas,illius humiditatem deiiciat;aëris itaque calor,& terrae siccitas utrumque omne occupet;ignis fiat, qui a naturis illis constitui positus est: falsum. Et fortè Arist. tot furtis hanc symbolam de suo contulit.

1211 At

1211 At uel propriae positiones Aristoteli, aërem ex illis potiùs, ex his uerò aquam, uel aquae multò quàm igni proximius ens, & magis simile fieri declarare poterant.

1212 Ipsi enim si ex primis corporibus neutrum exsuperat alterum, id tertium omnino constitui uidetur, quod utriusque medium uideri possit.

1213 Potiùs igitur ex igne, & aqua aër, ac ex terra, & aëre aqua fieri uidetur.

1214 Vbi prima corpora [a] in sese mutuò agunt, nec eorum ullius „ natura reliquas exsuperat, deturbátq. & sola ipsa subiectum „ occupat; sed ueluti ex aequatis agẽtes uiribus, se se omnes mu„ tuò tantùm debilitant, atque imminuunt; nulla itaque penitus „ corrupta, remanent quidem omnes, at mutua actione refra„ ctae, remissaéve, & imminutae: hoc ubi fit, nequaquam in illo„ rum ullum accretio fit; nec simplex omnino cõstituitur, sed ex „ omnibus mistum, compositúmq. a 2. de gen.

1215 Huiusmodi autem innumera paene fiunt; nec enim indiui„ sibiles primorum corporum uires, & quae se unico excedant „ pacto; sed carnes, & ossa.

1216 Multò autem ea perfectiora esse, nobilioráq. quàm prima „ sunt, simpliciáq., quae nimirum ad illa materiae uicem obti„ neant.

1217 Necessario item mistorum singulis prima omnia simul in„ exsistere.

1218 Neque enim fieri potest, ut rebus in proprio terrae loco „ confectis non ipsa insit terra: falsum.

1219 At nisi aqua etiam adsit, quae terrae infusa, ceu gluten „ quoddam, ipsam contineat, terminétq., per se consistere im„ potens defluat terra, dilabatúrq., nec corpus ex ea compona„ tur ullum: falsum.

1220 Terra porro inexsistente, & aqua, & aër itidem insit oportet, atque ignis.

1221 Eorũ itidẽ substãtiã, formámq. nullã esse e quattuor dictis naturis, nec purã, uigẽtémq. nec alteri commistam; sed aliam omnino

omnino a qualitatibus,& longè ipsis praestantiorem,nobilioremq. falsum.

1222 Prauè porro prima corpora constituens Aristoteles, peiùs etiam ex eorum omnium mutua commistione reliqua componit.

1223 Qui nimirum ab eorum unius uel altera,uel,si uisum foret, utraque natura, at imminuta ea debilitatáq.,singula constituere, & singulis oppositionis utriusque alteram modò naturam,at propriam substantiam indere cùm posset,singulis priorum corporum,omnium naturas omnes simul indidit summè inter se contrarias oppositásq.

1224 Et credendum omnino illis, si & commisceri interse prima corpora,quo illis placet pacto,possint.

1225 Quid! non possunt prima corpora interse commisceri, ut Aristot.aliisq.,uisum est?

1226 Quo pacto?Vt scilicet adeò sibi ipsis uniantur,ut nihil illorum ullius perse,& seorsum ab aliis fiat; sed uerè unum omnino atque idem omnia fiant, eorum nullo abolito, interemptóq., sed omnibus in propria natura seruatis?Ita. Nusquamgentium.

1227 Quin prima corpora, nec corpora omnino ulla, quo Aristot. placet modo, sibiipsis commisceri posse, uel ex iis, quae Aristot.dubitat,manifestum uidetur.

1228 Mistio,inquit,fieri non posse multis uidetur;siquidem eo-
„ rum, quae miscentur, nullum perit, sed singula quantúmuis
„ in minuta redacta,in propria seruantur natura; uel si summè in
„ minuta ea sint, refractáq., nihil nunc, quàm priùs, sibiipsis
„ commista sunt, sed apposita potiús.altero autem corrupto,eo
„ rum mistio facta non est, sed alterum perit, superest alterum:
„ mistio autem eorum est,quae seruata sunt. eodem autem mo-
„ do, cùm utrumque confunditur, ac temperatur, & utrumque
„ consumitur,atque interit.

1229 Sed deberes eiusdem Aristot. ad haec solutionem lectitasse. Nam tametsi per obscura res sit, & quae naturae ipsi repugnare

gnare uideatur, tamen magnae agendae sunt gratiae Aristot. qui nos ex iis angustiis liberare uisus est.

1230 Quin rē hanc, si, ut oportet, Arist. explicet, non modò quē amemus, laudemúsq., sed quē admiremur, ueneremúrq., dignus sit. sin cōtrá? Summè, ut opinor, incusandus, atque odio etiam habendus uideri possit; qui nimirum rerum naturam, naturaéq. operationes docere nos professus, iis posthabitis, reiectísq. etiam, suas nobis tradit opiniones, & summè eas naturae aduersas, repugnantésq.

1231 Solus credo, & oscitanter Arist. responsionem legisti. nūc uerò diligenter eam audias. Audiam.

1232 Entiū, inquit, haec quidem actu, alia uerò potestate sunt:
,, contingit itaque quae commista sunt, quodāmodo esse, & quo
,, dammodo non esse. quod ex ipsis effectū est, actu quidē aliud
,, ab iis, e quibus effectū est, exsistit, potentia autem ea omnia,
,, quae priùs, quàm commiscebantur, erant, nec abolita.

1233 Videntur enim quae commista sunt, e separatis priùs coiis
,, se, & posse separari: neque igitur actu permanēt, ueluti corpus,
,, & album: neque corrupta sunt, neque alterum, neque utrum-
,, que: seruatur enim utriusque potētia. habésne Arist. solutionem? Habeo, sed falsam.

1234 Magnas mehercule Arist., ut ingenuè fatetur ipse, actus, potentiaéue distinctioni gratias debet; cuius nimirum ope ex angustiis quibusuis euadere nihil desperat.

1235 Et prima igitur corpora in aliā omnia acta rē, & unam eam eandémq. omnia, & penitus ab ipsis diuersam; uerè tamē qualia erant, remanere singula, affirmare nihil ueretur Aristot.

1236 Quoniā enim sensui expositae res, & quatenus sensibiles sunt, tractātur, sensui utique exponendae manifestandaéq. sūt omnes, & eae diligentiùs, quae sensui aduersari uidentur.

1237 At non distinctionibus, & inanibus omnino uerbis quae fieri non possunt, falsáue apparent; sed rebus ipsis, & quae fieri possunt, & uera esse ostendat, qui rerum naturam explicat, oportet.

P At

1238 At ne hoc quidem Aristoteles facit, cùm secundorum corporum partes singulas in ea prima corpora reliquis promptiùs inuerti non declarauit, e quibus constitutae ipsae sunt, quando quoduis e quouis fiat, non magis secundis prima inesse, quàm e primis secunda constituta uideri possunt.

1239 Quare nec iis prima corpora omnia inesse, nec abolita ea, & in aliam acta rem eidem declaratum est.

1240 Vnde minimè iam e primis corporibus sibi ipsis penitus commistis, & mutua actione in aliam, & in eandem omnibus actis rem, secunda corpora ponat.

1241 At e quibus? ex appositis igitur illis, & in debilitata ea quidem refractáq., at in propria singulis seruatis natura.

1242 Secunda itaque corpora Aristoteli erunt prima omnia sibi ipsis apposita? Ita.

1243 Id uerò minimè omnium concedet Aristoteles uerum.

1244 Non enim ei mistio est, ubi eorũ, quae miscentur, nullum perit, sed singula uel in minutissima redacta, & uel eorum uiribus summopere imminutis, seruantur tamen; ubi nimirum in id, quod efficitur non aequè agantur omnia.

1245 Itaque neque si coire queant simplicia corpora, quo insint mistis pacto, satis explicent Peripatetici umquam. oportet autem hoc, mistorum constitutionem a simpliciorum generatione differre uolentibus, quòd in hac simplicium alterum corrumpatur, & generetur alterum; nullum in illa generetur, & corrumpatur item nullum: Insint itaque omnia, at non integris uiribus mutuò a se ipsis passa, imminutáq. Quod quo fieri queat pacto, longè obscurissimum. in diuersa itaque feruntur, neque ullus alteri placet.

1246 Non itaque ex omnibus primis corporibus, sed ex unica re constituta entia, eáq. in res corrumpi possunt, quae illis singulis similes uideri queant.

1247 Quin ut terra, e qua praecipuè mista fieri uidentur, se se contineat, ne concidat, diffluátq., aqua opus est, quae illam,

ueluti gluten,contineat:falsum.

1248 Si ſiccum eidem eſt,quod proprio termino continetur,optimè.

1249 Nec itidem aqua ineſſe etiam ulla, aut alia omnino humiditas compoſitis uidetur multis.

1250 Et neque indenda eſt,ut ſeſe illa contineant.

1251 Neque enim terra,a qua praecipuè componi uidentur miſta,aut ſiccum omnino quod eſt,delabatur defluátq. nō ab humiditate aliqua retentū,coërcitúmq., ut Ariſtoteli uidetur.

1252 Neque Ariſtoteli ipſi hoc ipſum uideri poteſt;ſi poſitionē ſuam agnoſcere uelit;quod ſicco attulit.

1253 Quin quò exſiccatur quid magis,eò etiam Ariſtoteli conſiſtit magis,magíſq.denſatur,& unum fit.

1254 Ferrum itaque ſaepius fuſum ne liqueſcere quidē, & fundi amplius Ariſtoteli uidetur.

1255 Humidum contrà,quod ſe ipſum continere minimè poteſt,ſed diffluit,dilabitúrq.

1256 Nihil igitur contra proprias poſitiones,propriáq.decreta dicere Ariſtoteles magis queat, ſiccum ſcilicet ut conſiſtat, a re maximè diffluente continendum.

1257 At ſicca,ut exiſtimare licet;ſolidáq., & denſa, quadam humiditate a praepotente calore emuncta concidere Ariſtoteli uiſa.quae igitur ab humiditate contineri uideri poterant, e propria hominem deiecere poſitione,& compulere, inuitum reor,ut ſiccū ne concidat,humido habere opus, aſſereret.

1258 Mirari licet:nam & multa intueri potuit,nulla penitus ſuperſtite humiditate,ſeſe ualentiſſimè continentia,longéq. facta duriora,denſatáq.magis.

1259 Non temere igitur propria poſitio deſerenda erat, quae praeſertim ſenſui conſentiret,ſed aliud priùs conſiderandū.

1260 Quid itaque! num ſcilicet quae humiditate elabente diſſoluuntur, propterea diſſoluantur, quòd humiditas, a qua, ueluti a glutine quodam continebatur,elapſa eſt omnis,an alia magis de cauſſa!

1261 Nec enim quae aqua infusa contineri uidentur, ab ea, ut ab humidissima, & summè diffluente, summéq. tenui continẽtur re, qualis mistionem effugiat, praeterlabatúrq. omnem.

1262 Quare si uera sit Aristotelis ratio, aër terram contineat maximè, cui propria esse humiditas, Aristoteli prima componenti corpora, uidetur.

1263 Neque aëris modò, modò aquae humiditatem propriã esse asserere liceat. quod & Aristoteli uisum quoque, rerum naturam suo arbitratu immutanti. Quod, ut dictum, a Galeno partim amplexatum animaduertimus.

1264 Nec uerò propriam utriusque humiditatem asserat quis, ut Peripateticorum nonnullis placet.

1265 Vtrumque enim, quod humidi proprium uidetur, multò aër, quàm aqua habet magis.

1266 Aëris igitur perpetuò propria humiditas Peripateticis uideri debet.

1267 Et qui terram contineat, si ab humido cõtinẽda est ullo.

1268 Nec uerò siccum ut contineatur, humido quidem opus habere, non aërio, aliqua possunt dicere ratione.

1269 Terra igitur ipsa sese, & propriis uirib. continere uidetur.

1270 Nequaquam itaque ad secundorum corporum compositionem opus habet aqua Aristoteles.

1271 At multò etiam minùs ad mistorum compositionem aër erat Aristoteli afferendus.

1272 Neque itidem ignis.

1273 Non enim quid aër in terram agat, uel quomodo cũ igne ad illam delabatur, docere nos potest.

1274 Vt enim detur ei, aliquas ignis partes a caeli motu commotas, deturbatásq. deuolui, ac deiici, non quidem ut ad terram usque delabantur, dari potest.

1275 Et non ad terram usque delabi illas oportet, sed ad maris fundum, & ad profundiores terrae partes.

1276 Cur ita? Quia in his mista fiũt longè plurima, & sũmo prae

dita

dita calore, salsa, nitrosa, sulphurea, bituminosáq.

1277 Nec quidem eousque a caeli motu deiiciatur ignis aut stellarum ui & uirtute, ut Peripateticorum nonnullis placet.

1278 Longè minùs, illarum etiam uoluntate.

1279 Nec illorum commentum admittendum, qui dicunt, mistorum, quae assiduè fiunt, nequaquam e simplicibus constitui ullum, sed a praeexsistentibus mistis omnia.

1280 Nec uerò si modum Peripatetici inueniant, quo ad misto rum compositionem, & aërem deferant, & ipsum etiam ignē, in tuto iam apertóq. sint.

1281 Cur ita? Quia & aliae illos excipiunt angustiae, & quas fortè longè euadant aegriùs, quòd scilicet propriis positionibus, & ipsi rerum naturae maximè aduersari, repugnaréq. uidentur.

1282 Quid id est? Dicam. naturae uidelicet summè inter se cō trariae iungendae, & in uno eodémq. locandae subiecto.

1283 Quid ampliùs? Nec contrariae agentes naturae coniungendae modò, sed inter se conciliandae insuper, earúmq. actiones sistendae omnes, coërcendaéq.

1284 Minùs haec nos laedunt Peripateticos. remanent quidē, at mutua actione refractae, remissaéue & iminutae; unde fit mistum ex omnibus, compositúmq.

1285 At illud, quòd maximè opus est, non explicat Aristoteles, nec uos etiam.

1286 Quod nam illud?

1287 Cur, inquam, in sese agere cessant naturae agentes? nū actionem pertaesae, ac pugnam?

1288 Non tantùm hoc fortè, sed quòd sibi ipsis mistae, sese mutuò oppugnare desistunt.

1289 Intelligo; uelut foedere inito, aut induciis factis, in eodē regnant subiecto. nónne? ridicula capita!

1290 Qui igitur in eodem exsistentes subiecto, quiescant illae, cùm in separatis exsistentes, agere tamen semper in opposi-

tas

tas ipsis in primis, uidentur Peripateticis.

1291 Huc illuc ferantur Peripatetici, rationem tamen numquam inibunt, qua inter se contrarias agentes naturas simul iungant, & in unum agant.

1292 Illud insuper certissimo indicio est, nequaquam secundis corporibus prima omnia, omnésq. eorum naturas mutua actione passas, imminutásq. inesse, & aquam primum corpus non esse, quòd succi longè plurimi longè illa sint frigidiores.

1293 Nec uerò succis ullis non aquae modò, sed terrae itidem frigus inesse dixerint, quòd siccitati iunctum robustius effectum sit.

1294 Calorem itaque exacuere uisa siccitas, frigus obtundere uideri debet.

1295 Incusandus praeterea Aristoteles, si frigus exacuit siccitas, quòd summum illud humiditati copulauit, non siccitati.

1296 Igitur quod aiunt, siccitatem non caloris modò, sed frigoris limam esse: falsum.

1297 Non contentus porro Aristoteles, primorum corporum principia attulisse, quae materiae, & quae formae rationem habent, efficientia itidem inquirenda proponit.

1298 Superuacaneè; ut uidetur. quoniam enim efficientes caussae iis, quae formae, & iis itidem, quae finis sunt, uel Aristoteli eidem in naturalibus uidentur.

a 2. de gen.

1299 Qui ignem ponunt, [a] praeterquam, quòd rem pro principio agente ponunt, quae non agere modò, sed; quòd efficienti caussae minimè conuenit; pati etiam uidetur: falsum.

1300 Simile quid faciunt, ut si quis serrae, & organis singulis, effectorum caussam attribuat: serra namque exsistat, si secatur, necesse est; non tamen serra secat: sic ignis, & peiùs etiam, quoniam instrumenta non mota, nihil mouent.

1301 At calor, & frigus, nisi ab utente ipsis moderentur regan-

gantúrue, subiectum corrumpunt.

1302 Aliud itaque pati ipsum impotens, & qualitatum fortè,
,, ut organorum, opera usum, & ipsas perficit, & nobiliores sub-
,, stantias constituit.

1303 Caelum uidelicet ipsum, & caeli motus, obliquus praeser
,, tim, qui generatiuum adducens, abducénsq. solem, generatio
,, nem facit, & ipsi contrariam corruptionem: falsum. sed cur nõ
,, dixti Arist. a quo haec sumebas ad uerbum!

1304 Calor, & lux a stellis fit, aëre ab illarum latione contrito:
,, falsum.

1305 Motus enim ligna, & lapides, & ferrum ignire aptus
,, est · rationabiliùs igitur id, quod igni propinquius est: propin
,, quior autem est aër, ueluti & in iis, quae feruntur sagittis: hae
,, enim & ipsae sic igniuntur, ut plumbei earum mucrones colli
,, quescant: falsum.

1306 Et quoniã hae igniuntur, necesse est eum, qui in ipsarũ cir-
,, cuitu est, aërem hoc idẽ pati. hae igitur ipsae incalescunt, quia
,, in aëre feruntur, qui ob plagam motu ignis fit: falsum.

1307 Eorum autem, quae sursum sunt, unumquodque in sphae
,, ra fertur, ut ipsa quidem non igniãtur: aërem autem, cùm sub
,, corporis circulariter moti sphaera exsistat, necesse est, cùm
,, illa fertur, incalescere, & hac maximè, qua sol exstat in-
,, fixus.

1308 Quapropter exoriente ipso, & appropinquante, & supra
,, nos exsistente, generatur calor: falsum.

1309 Motionem, secernendi, incendendíq. aëris facultate prae
,, ditam uidemus: itaque una solis motio calori, teporíq. afferẽ
,, do est satis: incitatam enim esse oportet, & procul non distare:
falsum.

1310 Ac quae quidem stellarum est, uelox sane est, sed procul
,, abest; quae uerò lunae, inferior quidem est, sed tarda: solis au
,, tem motio satis utrumque habet.

1311 Porro calorem unà cum sole excitari, rationi
con-

„ consonum esse intelligimus, ex iis, quae apud nos fiunt, simili tudine sumpta.

1312 At & ipsum, eorum, quae apud nos fiunt, similitudine, peni tus falsum uidetur.

1313 Nã & hic si quaedam ui ferantur, proximus aër primùm
„ incalescit: id quod recta euenit ratione, quandoquidem rei so
„ lidae motus, aërem maximè secernit: falsum.

1314 Partim itaque hanc ob caussam ad hunc locum calor per
„ ducitur, partim quòd ignis aërem ambiens, motione saepius
„ diuellatur, & ui deorsum feratur: falsum.

1315 Nihil itaque ignem contingens sol, & circulo ipse delatus, qui ignem deorsum deiaculetur, imaginari minimè licet.

1316 Vt nimius propriarum positionum amator Aristoteles uideri possit, qui modò ne caelum igneum fateatur, calorem, qui a sole fit, modo, rationéq. fieri ponat, quae non modò manifestè falsa sit, sed quae nulla concipi queat imaginatione.

1317 Nec eo modo, ut Aphrodisiensi placuit, eáq. ratione sublunarem aërem, nihil eum contingens, sol conterat, qua Torpedo in retibus deprehensa, piscatorum manibus torporem infert, nulla re tali retia ipsa afficiens. falsum enim uideri potest.

1318 Quin ipsemet Aphrodisiensis neque Torpedinis exemplo contentus, neque iis, quae ab Aristotele acceperat, adquiescere ualens, rei omnino cessit difficultati.

1319 Vnde fortè non impatibile diuinum corpus. neque enim inalterabile ipsum demonstrasse Aristoteles, eidem Aphrodisiensi uisus est.

1320 Quare minimè uidetur Aphrodisiensis reformidare, caelũ calefieri a motu, fateri, sed illud abhorrere, ne scilicet etiã ipsum corrumpi, fateri cogatur.

1321 Summè certè incusandus Aphrodisiensis, qui calorem a caelo ipso manare intuitus, proprium ei dare reformidarit,

alienum

alienum dederit libens, a quo nihil, quàm a proprio corrumpatur, minús.

1322 Fortè & magis.

1323 Auerroës uerò licèt nihil a non contingente, locali motu moueri posse, intermedio corpore non commoto, praedicet, ne tamen; quod summum scelus Peripatetici putant; Aristotelis positionum desertor uideatur, malum scilicet & ipse malo mederi uidetur.

1324 Minimè enim ipse adseruit, solem ipsum aërem conterere, at uires tamen, & quasi robur suppositae orbium parti subministrare, & ueluti densitatem communicare. quod nihil aliud est, nisi figmenta figmentis fulcire.

1325 Quae igitur non propria tantùm ui, & extranea sui parte, qua aërem contingit, agens, sed cùm uniuerso supposito caelo, & cum maximo, & densissimo sole robustiùs agat, & ui aërem conterat maiore, ueluti Solis densitatis facta particeps.

1326 Caloris quidem discrimina, quorum ratio reddenda est, uel nulli ignota, ante oculos tamen ea ponere philosophi ne dedignentur.

1327 Quàm longissimè Peripatetici absunt, praestare id ut possint.

1328 Cùm enim eadem perpetuò sol circumuoluatur uelocitate, nequaquam uel crassiorem, repugnantem itaque magis, quàm tenuiorem conterit.

1329 Vel in meridionalibus magis illum terris, quàm in borealibus, uel aestiuus ipse magis, quàm hibernus; uel medium caeli tenens magis, quàm eius extrema, robustiùs conterere uideri potest.

1330 At neque terris illum planis, humilibúsq. adiacentem magis, quàm adcliuibus, editísq., sed secus omnino.

1331 Lux itidem in aëre fit; Arist. ait; a Solis motu contrito, ue„ luti & calor: falsum.

1332 Nequaquam etiam igneum esse solem, lucere etiam uisum, & luce calefacere: falsum.

1333 Neque etiam Solis propriam esse lucem, sed & ipsam, ue luti & calorem, a Solis motu fieri: falsum.

1334 Quoniam uerò iuniores Peripatetici aequè aërem uniuersum terris contiguum cōteri intelligentes, at quae a luce illustrantur loca, longè quàm quae non illustrantur, calidiora, & ipsam omnino lucem calidam sentientes; ab ipsa itaque admoniti re, non motu tantùm, sed luce itidem, calorem a sole fieri dixerunt: & ita Arist. uisum placitúmq. adserunt: falsum.

1335 Nec si propterea non iuxta terram, sed in sublimiore loco nubes congregari, & frigidiorem omnino esse illum, quē, iuxta ipsius positiones, multò calidiorem esse oportebat, propterea id euenirę dixerit, quòd a reflexis radiis minùs calefit; propterea solem luce calefacere, placuisse illi, uideri potest.

1336 Neque igitur, si uel iuxta hominū uulgus loquutus Arist. uel ab ipsa coactus re, noctes, ubi luna uniuersa a sole illustratur, tepidiores percipiens, propterea tales esse affirmet, quòd lux ab ea copiosior resilit.

1337 Nec item quòd rationem reddat Arist. cur in lunae defectibus, terraemotus fiant, quòd Solis lumine priuata, lucem, calorémq. non ampliùs accipiat, aëríq. illum communicare nequeat, luce solem agere, eum uoluisse tenendum.

2338 Nam lunam, quódq. inter ipsam, solémq. est, corpus calorem suscipere ullum, summè est ab Arist. dogmate alienum.

1339 Luce quidem agere solem nullus ibi umquam dixit Aristot. ubi oportebat maximè.

1340 Nec antiquorum Peripateticorum ullus, quomodo calor a sole iuxta Arist. fiat, inquirens, lucis meminit umquam.

1241 Quorsum itaque Aphrodisiensis tam anxiè inquirit caussam, cur non aequè calefiant quae sol non collustrat, àc quae collustrat?

1342 Reformidatum itaque Arist. fuit, luce agere uideri solem, longè itidem absurdissima Alexandri uideri potest inquisitio.

1343 Iunio-

1343 Iunioribus poſtea Peripateticis, & ipſi in primis Auerroi; ut qui in ipſis, quae ab Alexandro allata fuerant, adquieſcere minimè poſſet, nec rationem ipſe inuenire ullam, qua loca a ſole non conſpecta, minùs calerent; luce itidem agere is uiſus eſt.

1344 At quae a ſole emanans non calido, minimè calida ſit: falſum.

1345 Neque igitur per ſe, & a propria calefaciat ſubſtantia, A-
„ uerroi; ſed ueluti; inquit; calorem generat motus non calidus
„ ipſe, ſed calidi corporis conſeruatio, & perfectio.

1346 Si quidem modo eodem & lux, & motus, ignem perficiāt, calorémq. falsó.

1347 Nam quàm longiſſimè abeſſe uidetur Auerroës, ut motus exemplo, a non calida luce calorem fieri poſſe declaret.

1348 At quid! uel ipſe Auerroës in motus exemplo minimè adquieſcens, a re coactus tandem ipſe, ſtellas igneae adſerit naturae.

1349 Et lucem itidem calidam? Ita.

1350 At Ariſt. iuramento obſtrictus, nequaquam libero, apertóq. id proferre audet ore, ſed ueluti muſsitans.

1351 At qui irritari a reflexione lucem, & irritatam, calefaciēdi uires adſumere adſerunt, deteriùs etiam Auerroē.

1352 Nihil iis meliùs, qui aërem calore a luce donari, quòd tenuitate, proprio caloris ſubiecto, donetur, contendunt.

1353 Eodem laborant morbo & alii, ac grauioribus etiam premuntur malis, qui licèt a luce tenuiorem aërem fieri affirmēt, ac propterea etiam incaleſcere, non tamen quòd ingenitae tenuitati calor accedat, ſed quòd aër amplior factus undequaque uniuerſus ſimul diffunditur, uariísq. commouetur modis, & propterea incaleſcit.

1354 Omnium certè peſſimi, qui huiuſmodi adſerunt eſſe lucis naturam, ut minimè ipſa calida cùm ſit, calefaciendi uires a reflexione adſumat.

1355 Summè certè etiam Timaeus Telesii conterraneus, (cum quo & Plato incusandus est) qui nihil cùm in sole, quod solidum ipsum, renitentémq. magis, quàm flammas quasuis declaret, intuerentur, ueluti contracto eo, & summè duro inuento, non soliditatem modò, & renitentiam ei tribuēre, sed terram insuper indidere, a qua scilicet illas haberet.

1356 Propriorum & ipsi dogmatum; ut uidetur; parum memores.

1357 Et si circulari caelum mouetur motu, non ut intellectum imitetur, qui si unum, ut, Peripateticis placet, atque idem perpetuò intelligit, non circulo; cuius similes quidem, at innumerae sunt partes; sed puncto potiùs, centróq. intelligere uideatur.

1358 Falsò itaque abstracti, separatíq. atque immoti motores indagati sunt, quos intelligēs, appeténsq. & quibus simile fieri studens caelum motu circumuoluatur aeterno.

1359 Res non summè modò obscura, & quantam ne cogitatio ne quidem adsequi ualeas, sed quae fundamento Arist. innititur tota longè infirmissimo.

1360 Quid si & insuper cum positionibus alibi positis stare minimè uelit!

1361 Rectè quidem quae praeter naturam mouentur, ab alio separato ab ipsis, distinctóq. moueri uideri debent.

1362 At nequaquam horum exemplo, quae sponte sua, & natura moueri uidentur, non a seipsis, sed ab alio, & ipso ab ipsis separato, distinctóq. moueri declarandum uidetur.

1363 At si rectè & animalia ab anima, ut a distincta separatáq. re moueri uidentur, minimè id tamen Arist. ponere licuit, qui nimirum id ponentes, summè alibi damnat.

1364 Falsum itaque Arist. ut diuersum animalia habeant mo-
„ uens a moto; ut ueluti in nauibus, & in iis, quae minimè natu
„ ra constant, sed arte; sic & in animalibus diuersum esse mo-
„ uens a moto.

1365 Licèt & ipsa; ut dictum est; rectè fortè ab anima, ut a di-
stincta

ſtincta re, nec ualde diuerſo modò corpori inſidente, quàm nauta naui, moueri uideri poſſunt.

1366 Falsò itaque animalium totorum motus exemplo, ſimplicia quae ſunt, ab alio ab ipſis diſtincto ſeparatóq. moueri declarare licet.

1367 Cur item animatorum modò, & uiuentium animalium nimirum proprius uideri debet motus, non & eorum omnium, quae a ſeipſis moueri aſſiduè, & ſeruari uidentur motu!

1368 Quin & conſiſtendi uim ineſſe ipſis oporteret, ut ignis nō
„ aſcendere tantùm, ſed & deſcendere, & motum ſiſtere etiam
„ poſſet, ſi per ſe, ut animalia, moueatur: falſum, & abſurdiſſimum.

1369 Summè item incuſandus Ariſt., qui uni, eidémq. enti, & mouendi, & à motu ceſſandi, principium indit.

1370 Et ſi rectè quidem quae motus principium in ſeipſis habent, omnibus ea motibus moueri poſſe uideantur, at ſuiipſius oblito.

1371 At non propterea non & ignis propria natura mobilis, & a ſeipſo moueri uideri debet, ueluti & ſpiritus, uel rectoſolo, Ariſt. moueri uiſus.

1372 Non igitur non a ſeipſo moueri uideri debet ignis, ueluti & animalia, quòd non multis & ipſe, ſed unico Ariſt. moueri uidetur motu.

1373 At multò etiam minùs, quòd continuus exſiſtit, & unus omnino, idémq. uniuerſus.

1374 Falsò itaque motus proprius, ut paſſio, uideri poſſit.

1375 Licèt multis diuiſionibus, ac multo apparatu, nequaquam tamen non à ſeipſis, & a propria natura, ſed ab alio ſeparato ab ipſis, diſtinctóq., quae natura mouentur, moueri declaret Ariſtoteles.

1376 Sed lignum, quod ignis potentia eſt, ignis motu moueri non poſſe, niſi actu ignis fiat, & ignis naturam adſumat, uirésq.

1377 Neque enim id inquiritur mouens, quod lignum uertit.

Sed

1378 Sed a quo actu exsistens ignis eo modo ad proprium impellitur motum, quo lapides a proiiciente, & animalium corpora ab anima.

1379 Nusquam igitur locali illa motu a generante, aut alio ullo moueri declarat Arist.

1380 At ea donari natura, eáq. forma, cuius is proprius exsistit motus.

1381 Nusquam igitur satis hominē mirari queas, qui cùm eorū, quae natura mouentur ab alio ab ipsis separato, distinctóq., nullum omnino in iis moueri declararit, at fieri tantùm ab alio; ex iis illa omnia ab alio moueri, enunciare nihil ueritus sit.

1382 Et propterea etiam mobilia quae sunt entia, nequaquam efficiens motus sui, nec faciendi omnino in seipsis principiū habere, sed patiendi tantùm; quod falsum omnino est.

1383 Caelo itaque, horum exemplo, aliud a propria natura mouens adiicere falsò possit Arist.

1384 Per se mobile ut sit omnino, cuius pars altera moueatur,
„ moueat altera, non autem moueatur: falsum.

1385 Quod autem totum seipsum moueat totum, contingere
„ non posse demonstratur. quomodo enim uel effingi possit, eo-
„ dem motu deferre aliquid, & deferri! alterare, & alterari!
„ Eandem igitur rationem idem docebit, & discet: eandem sa-
„ nitatem curabit, & curabitur: falsum.

1386 Rectè quidem Arist. idem secundùm idem calefacere, & calefieri; agere, & pati; immutare omnino, immutaríq. nō posse, positum uideri debet.

1387 At horum exemplo quae a seipsis moueri uidentur, similaria praesertim quae sunt, & tota simul motu eodem moueri non a seipsis, sed ab alio quopiam separato, uel a quopiam eorum per se, eáq. immota moueri ponere Aristot. minimè licuit.

1388 Vel si uocum aut inopia, aut ambiguitas, uel propriae ipsius positiones, id ut poneret, suadere debebant.

1389 Neque enim uel uocibus temere interdum inditis, uel

pro-

propriis etiam positionibus sensus posthabendus est.

1390 Quid! ac si alterationis, immutationísq. propria ratio motui umquam conuenire posset.

1391 Mouere itaque, & moueri, penitus idem uideri potest.

1392 Nec si propterea quae mouentur, locum omnia immutare Arist. uisa sunt, & actu ibi a motu fieri, ubi potentiâ erant priùs; quae natura, & a seipsis totis tota moueri uidentur; non a seipsis totis moueri uideantur, quòd id si fiat, idem & potentiâ, & actu ad idem sit: nam falsum.

1393 Quid! ac si quae in proprio circumuoluuntur loco, locũ mutarent.

1394 Quod igitur Arist. uidetur, ut per se mobile id esse dica-
„ tur, cuius pars mouet tantùm, pars tantùm mouetur; & quae
„ mouet, ut sit ipsa penitus immobilis; quae mouetur, moueat
„ interdum aliquid extrinsecus, interdum moueatur tantùm: falsum.

1395 Ac si omnia ex diuersis partibus, & nulla similiaria essent.

1396 Videtur hoc; inquit; in animalibus apertissimè.

1397 At mihi quidem nihil aequè obscurum, non modò si ex anima, corporéq. ut e forma, & materia cõpositum sit animal, ut alibi Arist., sed si anima corpori insit, ut nauta naui, ut aliàs eidem placere uidetur.

1398 Et placeat necesse est, separatum distinctúmq. enuncianti mouens a moto.

1399 Quin & quod ait, rationabile immotum oportere esse,
„ quod mouet; quoniam est quod mouetur tantùm, & est quod
„ mouetur, & mouet, & id ibidem esse, rationi congruum est,
„ quod mouet tantùm, & non mouetur: falsum esse.

1400 Liceret enim ex illis colligere tertium, quod scilicet gestare tantùm possit impelleréue quomodo dici omnino uideri debet, at minimè id immotum tamen. Tametsi nos aliàs demõstrauerimus, rerum ordinem exposcere, quartũ, quod scilicet nec moueatur, nec moueat. quod Arist. ignorauit.

Quin

1401 Quin quod quaeritur sumere uidetur Arist.

1402 Ac si diuersa sint mouere, & moueri in iis, quae natura mouentur, & a seipsis.

1403 Quoniam igitur alia ex anima, corporéq. ut e distinctis, separatisq. Arist. suísq. ponuntur, & motus ab anima sola fieri, eiúsq. solius proprius esse, nequaquam animatum uideri illis debuit caelum.

1404 At neque si sua natura immobile sit caelum, ueluti animalium corpora, modum effingere Arist. queat, quo a separata, immotáq. substantia moueri ipsum possit.

1405 At eo moueri caelum, ne ipsi quidē Arist. placere potest, spiritu nimirum ab anima appetente quid, uel auersante calefacto, frigefactóq.

1406 Nec praeterea qualecumque exsistat, ob externi cuiuspiā appetitum moueatur.

1407 Rationes itaque Alexandri, & aliorum ualeant.

1408 Nec, si Dei optimi maximi uoluntate dicant moueri caelū, cuius motu his inferioribus proueniat bonum, non erit necessarius, salutarísq. ei motus.

1409 Horum itaque gratia numquam moueatur caelum, nisi necessarius, salutarisq. & longè etiam iucundissimus sit ipsi motus, quóue ut propria oblectetur, seruetúrq. operatione, ut alibi, a ueritate coactus, edoctúsq., ipse itidem affirmat Aristoteles.

ANTO-

ANTONII PERSII POSITIONES IN PHYSICIS

CVM PRAETER ARISTOTELICAE PERIPATETICAEVE PHILOSOPHIAE, TVM AVTEM PRAETER OMNIVM QVOTQVOT HACTENVS FVERVNT, PHILOSOPHORVM,

HOC EST IVXTA BERNARDINI TELESII CONSENTINI DOGMATA.

VNIVERSI NATVRA.

1410 CVM a Deo creati optimo maximo, atque in hoc mundo tamquam in amplissimo quodam theatro collocati fuerimus, qui, primùm ut spectatores humanarum actionũ, uicissitudinúmq., secundo loco ut actores, iudicésq. factos nos dixerit, uerè pronunciarit.

1411 Non enim possumus, si oculos habemus, non spectare res naturales: quas & orbium caelestium assidua conuersio, & hic telluris globus immobilis quotidie spectandas contuendásq. nobis uel inuitis offert, admirabili quidẽ uarietate differẽtes, sed constanti tamen & perpetua uicissitudine recurrentes.

1412 Non ab re itaque harum rerum caussa natos homines, magni philosophi dixerunt.

1413 At uerò θεωρία haec, quae & historia naturalis appellari potest, huius theatri admirabilem modò structuram, amplitudinẽ, &(ut uno uerbo dicam) Mundũ, siue κόσμον ostẽdit.

R Qua

1414 Qua quidem in re contemplanda non uersabimur eorum more, qui nimis fortè sibi ipsis confisi, nequaquam, quod oportebat, res ipsas, earúmq. uires intuiti, id rebus ingeniũ, eásq. facultates, quibus donatare uidētur, indidere: sed ueluti cum Deo de sapientia contendentes, decertantésq., Mundi ipsius principia, & caussas ratione paene sola inquirere ausi, & quae non inuenerant, inuenta ea sibi esse existimantes, uolentésq., ueluti suo arbitratu Mundum effinxere, & corporibus, e quibus constare is uidetur, non eam magnitudinem, eámq. dignitatem, & uires, quibus praedita uidentur, sed quibus donari oportere propria ratio dictauit, largiti sunt.

1415 Nos uerò non adeò nobis confisi, & tardiore ingenio, & animo donati remissiore, & humanae omnino sapientiae amatores, cultorésq. (quae quidem uel ad summum peruenisse uideri debet, si quae sensus patefecerit, & quae e rerum sensu perceptarum similitudine haberi possunt, inspexerit) Mundum ipsum, & singulas eius partes, & partium, rerúmq. in eo contentarum passiones, actionésq. atque operationes intueri proposuimus.

1416 Ex illis enim rectè perspectis propriam singulis magnitudinem, ac speciem, ex his uerò ingenium, uirésq., & naturam cognita habebimus: ut si nihil diuinum, nihil admiratione dignum, nihil etiam ualde acutum nostris inesse uisum fuerit, at nihil ea tamen uel rebus, uel sibi ipsis repugnent umquã; sensum uidelicet nos, & naturam, aliud praeterea nihil, sequuti sumus, quae sibi ipsi concors, idem semper, & eodem agit modo.

1417 Tametsi Mundus uniuersus, primo aspectu intuenti, e Caelo, Terráq., & mari, tum ex aëre; qui, quod in Caeli, Terraéq., & maris medio spatium est, occupat uniuersum; constare uidetur.

1418 Attamen diligentiùs intuenti, nec aërem, nec mare magnas mundi partes esse, uideri debet, sed solum Caelum, & Terram solam.

Superio-

1419 Superiorem etiam aëris partem, & eum fortè, qui supra montium uertices continetur, Caelo apponendum esse tenemus, cum eóq. circumuolui.

1420 Qui porro reliquus sit (qui cum illo circumuolui nō uisus, penitus illi idem uideri non potest) ut ille, qui infra montium cacumina, nobis adflare uidetur, minùs est.

1421 Mare itidem, ut aër, quàm longissimè abest, ut magna Mundi pars poni possit. Nam ut nihil minùs Terra latum, minúsq. amplum sit mare, breuissimum certè est uniuersum, ut caeruleus in uniuersum eius color declarat.

1422 Quid! Terra mundi pars magna, ut ex aequo, Caelo comparari, aliquo modo possit? Quid ni!

1423 Non itaque ab aqua, & magis ab aëre exsuperatur? Minimé. Quinimmo omnes has, uel simul iunctas longè excedit.

1424 Tandem cum Caelo ne comparanda quidem? Apage. Quid si, materiae quantitate, ac eius pondere animaduerso, haud fortè immensum quid ab hoc illam exsuperari demonstremus!

1425 Caelum, & Terram non modò magnas mundi partes esse tenemus, sed primas, praecipuásq., non scilicet magnitudine tantùm reliquas exsuperare, sed robore etiam, uiribúsq.

1426 Caelum porro, & Terra, non modò ab aliorum nullo neque haec, neque illud constitui, sed ne immutari quidem quid uidetur.

1427 Terram tamen ipsam a sole solo immutari fatemur.

1428 At non uniuersam ipsam, sed suprema tantùm superficie.

1429 Caelum itidem nihil ab alio ullo umquam immutari, uideri debet.

1430 At eius modò opera, uel quae ualde ei similia facta sunt, proximáq., a terra sola immutari, tuemur.

1431 At uerò aër ipse,& mare,aquaéue omnes, & cetera omnia,quae in Caeli,Terraéq. medio sunt,& quae in profundioribus Terrae partibus a Terrae naturâ dimota, assiduè immutari,corrumpíq., & assiduè generari, uel cuilibet uideri potest.

1432 Quod ab uniuerso utrumque Caelo,a longè praesertim robustissimo effici sole,& a Terra etiam ipsa,in propriam cuiusque agi naturam,affirmamus.

1433 Caelum itidem, & Terram, non modò robore uiribúsq. partes mundi esse deprehendemus;sed dignitate quoque ipsas ceteras exsuperare.

MATERIA:

NATVRAE AGENTES, CALOR, FRIGVS.

1434 Omnia e duplici natura composita esse affirmamus, e remanente nimirum altera,ex altera pereunte.

1435 Non itaque totum corrumpetur, quod generatum est? maximé.

1436 Rides Peripatetice! sed audi alia:nec enim totum generari compositum, tenemus, nec idem totum corrumpi. Ringeris!

1437 Non datur igitur nec generatio, neque corruptio? Quid ni!

1438 At si eam dari concedamus,pugnantia non dicimus.

1439 Hanc autem naturam, quae accedit, recedítq., nequaquam unam esse, & uerè simplicem, tenemus, sed multiplicem, & ueluti in multas distinctam species.

1440 Quoniam autem speciem, atque ingenium generari, itidem eadem corrumpi significauimus, hanc eandem naturam accedentem,recedentémq. agendi vi; alias nimirum e propriis sedibus eiiciendi, interimendíq., & sese in illis generandi

randi, ac entia omnino constituendi ui praeditam esse confirmamus.

1441 Quam eandem, eadem remanente mole ac materia, inexsistente natura eiecta, sese indere, unde corruptio sequuta fuit, adserimus.

1442 Hanc eandem naturam, quae accedit, recedítq., incorpoream esse tenemus.

1443 Naturam autem, quae remanet, vnam omnino esse, atque eandem, tenemus.

1444 Quae itidem nullam agentem auersetur, neque odio habeat, sed aequè omnibus communis, propriáq., & quae illis omnibus aequè libens coëat congruátq.

1445 Ex hac itaque una eadémq. in omnibus exsistente, tam longè diuersissima constituuntur entia?

1446 Quinimmo ni ita esset, non quodlibet constitueretur ex quouis ente.

1447 Háncq. eandem nulla agendi, aut operandi ui praeditam esse tenemus, sed penitus inertem, desidémq. ac ueluti demortuam.

1448 Quo fit, vt nulla actio, neque ulla operatio, quae ab ente vllo edi videtur, huius sit, sed illius omnis, quae accedit, recedítq. naturae.

1449 Molem tantùm praestabit haec, ac corpus, & ueluti domicilium agentibus naturis, cui haereant, & in quo seruentur. Qua in re nobiscum etiam conuenit cum Ocello Lucano, ceteroqui in aliis aduersae tabellae.

1450 Naturas agentes perpetuò inter se decertare tenemus, nec id temere, ac nulla occasione.

1451 Quibus omnibus tametsi aequè communem, propriámq. fecimus alteram praeexsistentem, tamen non quouis dispositam pacto, quibuslibet conuenire naturis, sed propria sit, aptáq. oportet.

1452 Quod autem id totum agat, nihil aliud est, nisi natura accedens, materiam scilicet disponens.

Quae

1453 Quae se ipsam producens, proprio ingenio propriaéq. aptum facit subiectum operationi.

1454 Quae cùm sola potita fuerit, depelletur omnino altera, atque interimetur, impatiens societatis.

1455 Contrariae porro cùm inter se exsistant formae, mutuóq. in se ipsas agant, & mutuò a se ipsis patiãtur, intendantur oportet, remittantúrq.

1456 Magis itaque, & minus suscipient? Quid ni!

1457 At neque uerè exsistentes, & materiae immersas formas sub sensum cadere, & sensu percipi, uel Peripateticis negare licet.

1458 Calorem itaque, & frigus non modò in sese mutuò agere, & mutuò sese deturbare, atque interimere, & alterum alterius sedem occupare adserimus, sed & ab ipsis quaepiam fieri experimur.

1459 Tenuitatem itaque manifestè a calore fieri, & calorem insequi, & caloris propriam esse, uidere quiuis poterit.

1460 Quinimmo crassissima quaeuis, durissimáq. lapides, ferrum, & etiam Terra a calore summo in aquas, uaporésq. agi uideri a quouis potest.

1461 Vnde quaecumque occupat frigus, (uel tenuissimi uapores) crassescere, gelari compingíq. duriora omnino fieri crassioráve omnino uidentur.

1462 Crassitiem itaque ponimus frigoris opus, ut caloris propriam tenuitatem.

1463 Sed quid! nónne a calore itidem durescere quaedam, & crassescere uidentur multa? Videntur.

1464 Non itaque propria frigoris crassities? Nego.

1465 Lucem itidem caloris propriam, & manifestè calorem insequi, & a calore fieri tenemus.

1466 At non a quouis summam ipsam, & vigentem, purámue, sed a summo tantùm, & in tenui exsistente re.

1467 Lucis itaque naturae penitus repugnans frigus aduersum penitúsq. contrarium esse, sensus ipse declarat.

Equi-

1468 E quibus & albedo a calore constitui, uideri debet.

1469 Tum tenuitatis summè propriam, & perpetuò tenuitatem insequi, & ueluti a tenuitate emanare albedinem, confirmamus.

1470 Motum postremò & ipsum caloris summè proprium, & caloris opus, adserimus.

1471 Immobilitatem uerò contrà, frigoris propriam esse, & frigoris omnino opus, mobilia quae sunt, & quae immobilia, declarant omnia.

1472 Soli itaque calori, & frigori soli, agendi operandíq. uis tribuenda omnis uidetur.

1473 Cum uerò motus a re, cuius est, & a qua fit, diuersus manifestè appareat, cogitetúrq., quod non ita de calore fatendum est, ueluti caloris operatio quaedam erit, & sequela.

1474 Quare calorem motum natura, & dignitate praecedere, confitemur.

1475 Quid si etiam tempore eidem praeire confirmemus!

1476 Ob id itaque motum, caloris propriam esse operationem, dicemus; si quidem calorem perpetuò sectari, & ibi esse tantùm, ubi & calor, & a calore omnino, & solo eo edi uidetur.

1477 Propterea igitur calor adtenuare uidetur, quòd motu gaudens ipse subiectum sibi, quod subleuare, atque euehere possit, concinnat, tenue nimirum, leuéq.

1478 Quem eundem a materiae copia opprimi, mouceríq. prohiberi, fatemur.

1479 Frigus contrà, crassa, quae occupat, facit; quòd immobilitate gaudens subiectum sibi quàm potest, ad motum ineptissimum constituit.

1480 Quare tenuitatem, ut propriam perfecti caloris sedis dispositionem, lucem uerò ut propriam perfecti caloris speciē, ac motum, ut caloris operationem, tuemur.

1481 Eodémq. pacto his opposita frigoris omnia.

1482 Ad uerso porro calore, & ab eodem etiam, & non semper agente, sed agere interdum cessante, uel e materia eadem, & e diuer-

diuerſa materia, uel difformi, a calore eodem, & eodẽ uſquequaque agente modo diuerſa conſtitui entia, tenemus.

1483 Quibus itaque diuerſus ineſt calor, diuerſa ſunt entia? Diuerſa: immo quibus idem quidem, eiuſdémq. ordinis, & uel copioſior, uel magis exiguus ipſe inexſiſtit.

1484 Igitur quae modica exſiſtens materia, quantumuis adtenuetur, amplificetúrq. & maiorem omnino occupet locum, naturam tamen agentem copioſiorem minimè ſuſcipit, quàm ipſamet ſummè in anguſtam acta, & in minimam redacta molem.

1485 Multum itaque, in ſe ipſum nimirum collectum, calorem a ſe ipſo exiguo, nihil fortè differre minùs, tenemus, quàm ab integro, robuſtóq. imminutum, languidúmq.

1486 Neque enim eum, qui ſibi ipſi colligitur, calorem magis agere tenemus, quòd maiores, atque alias adſumat uires, ſed eaſdem omnino.

1487 Diuerſa etiam ipſa natura agente inexſiſtente, uel eadem ſpecie conſpecta, diuerſa & contraria inde entia eſſe neceſſe, ponimus.

1488 Eò itaque ampliùs entia, & ſpecie, & diſpoſitione diuerſa, a diuerſa natura agente donata.

1489 Illud magis miraberis, eandem rem, & a calore inſuper eodem, & non uſquequaque agente, ſed agere interdum ceſſante, in alia atque alia agi.

1490 Si igitur qui agere coepit calor, agere interdum ceſſet, minimè, ubi iterum agere incipit, quam fecerat, nactus diſpoſitionem, ſed uel ab alio calore, uel etiam frigore longè ab ea factam diuerſam, non idem ampliùs ſubit, nec eodẽ ampliùs adtenuat modo, neque idem conſtituit ens, ſed longè ab incepto diuerſum.

1491 Quaedam itaque uidere quiuis poteſt, quae ueluti ab utraque contraria natura per uices agente, conſtitũta uideri poſſint.

Vtraſ-

1492 Vtraſque ergo naturas in ente quopiam erit uidere? Minimè gentium.

1493 Non itaque quòd utriuſque ſimile ingenium,& utriuſque uis,& natura omnino utraque ente in ullo,ſimilare quod ſit, & uerè unum,ſpectetur,aut ineſſe omnino poſſit.

1494 Si tamen in multis,utriuſque ſpectari actionem, dixerimus,pugnantia non loquemur.

1495 Neque negamus, frigus a calore,& calorem a frigore,nullo temporis momento,deturbari, & quod exſuperat, deiecti interemptíq. locum ſubire,occuparéq.

1496 Negamus uerò,calorem,craſſum quod eſt, tenue facere; uel conſtringere frigus,& craſſum, quod eſt tenue facere ilico;ſed & calor,& frigus diu agant oportet.

1497 Qui porro calor,quantúsue; quod nimirum caloris robur,& quae eius copia; quam Terram,& quae entia in qualia inuertat,minimè inquirendum uideri.

1498 Quo fit ut caloris uires,ſeu calorem ipſum ueluti in gradus partiri,neminem diſtinctè poſſe exiſtimemus.

1499 At qui,quantúsq. calor,quae entia, qua donet diſpoſitione,intueri licebit.

1500 Et quod de ſingulis caloris differentiis, roboris, atque copiae dicimus,idem de materiae conſpiſſationis diuerſitate dicendum erit.

1501 Itaque craſſitiei,tenuitatíſq. diſcrimina omnia innoteſcere non poſſe,tenemus.

1502 Vtriuſque tamen propriam eſſe latitudinem, qua ueluti terminis quibuſdam diuidatur,non negamus.

1503 Quoniam materia ipſa per ſe non alio a ſe ipſa differre poteſt,quàm quòd ſibi ipſi uel magis unita exſiſtit, magíſue in ſe ipſam conſpiſſata,& in anguſtum acta,uel minùs; craſſitiē tenuitatémq. molis materiáue, & materiae omnino diſpoſitionem eſſe,tenemus.

1504 Et craſſitiem quidem,ſummam materiae conſpiſſationem

exſiſtere, tenemus.

1505 Tenuitatem uerò contrà, ſummam materiae explicationē extenſionémq. atq; ue amplificationem.

1506 Materia ergo tunc uerè craſſa facta eſſe uidetur, cùm adeò in ſe ipſam conſpiſſata eſt, atque in anguſtum acta, ut ampliùs conſpiſſari, ínq. anguſtius agi minimè poſsit.

1507 Et quae item nihil contingenti, prementíq. locum praebeat, & nihil umquam omnino cedat.

1508 Quae itidem ſi ſuperpoſitae opprimentíſq. molis pondus ſuſtinere, aut impulſum ferientis reiicere non poſsit, diſrumpitur.

1509 Haec eadem ne luci quidem aditum praebet.

1510 Tenuis uerò contrà, moles uidetur, ueluti in corporea facta, nihil contingenti reniti, & ne percepta quidem illi cedere.

1511 Haec eadem luci, quantacumque illa ſit, tranſitum praebet; nihil eam uel retardans, uel robur imminuens, aut colorem foedans.

1512 Quare quod in ſeipſum quid cogi poſſe uidetur, magíſq. conſpiſſari, id craſſum in tenue agi, & tenuitatis omnino adſumere ingenium, tenemus.

1513 Vnde quod flectitur, non omnino craſſum eſſe tenemus.

1514 Neque itidem quod extenditur, dilatatúrq.

1515 Neque propterea ullam craſsitiem nobis facere licet.

1516 At quaeque in anguſtius a nobis tamen agi uidentur; inexſiſtentis tenuitatis expreſsione, uel alia cauſſa.

1517 Frigus enimuero ſolum craſsitiem moliri poteſt.

1518 Neque igitur tenuitas ulla in craſsitiem agi uideri debet.

1519 Quid! nónne aqua, quae tenuis, cùm gelatur, craſſa fit? Minús.

1520 Limites itaque ac termini, quibus craſsities ad tenuitatem proficiſcatur, philoſopho ſunt noſcendi: & is primus uideri poteſt, quo lentor, flexibilitáſq. contineri uidetur.

1521 At gradus, quibus a craſsitie ad tenuitatem itur, innumeros

ros,& longè illos minutiſsimos intueri,explicaríue impotentibus, lentor omnis, omníſq. flexibilitas, uel ualde a ſe ipſa differens,una poni poteſt.

1522 Flexibilia uerò,lentáq. omnia ſint,quae aegrè quidem,at flecti tamen,& in ſe ipſa cogi,& comprimenti cedere apparét.

1523 Secundo uerò ſpatio, a lentore diuerſa,mollities omnino ponenda uideri poteſt.

1524 In tertio uiſcoſitas atque γλισχρότης.

2525 Viſcoſitati fluor ſuccedit,& multò quàm uiſcoſitas,promptiùs contingenti cedens,& luci peruius tranſſpicuúſq.

1526 Quinctum uerò, atque extremum ſpatium,tenuitatem occupare tenemus.

1527 At uerò ſi quid naturae agentes commune habent, in eo entia itidem ab illis conſtituta, conuenire inter ſe congruéréq. oportet.

1528 Ceterùm ſi ſeruandae ſint naturae,non ſummum modò illis conſeruationis appetitum,ſummúmq. propriae deſtructionis odium indi oportuit,ſed cognata inſuper ſimiliáq., & contraria diſsimiliáq. dignoſcendi uim.

1529 Calori igitur, & frigori, propriae conſeruationis, & propriae deſtructionis ſenſum traditum eſſe tenemus.

1530 Eo etiam omnia entia donata eſſe meritò, tuemur.

1531 Quod inde facilè intelligere licet,quòd propriae interdũ naturae uim inferre entia uideamus; mouentur nimirum, quae immobilia ſunt, & mobilia; ſi quidem naturali, inſueto certè motu.

1532 Agentia rerum principia contraria oportere eſſe, neceſſariò ipſi itidem Ariſtoteli uiſa eſſe tenemus.

1533 Quin & ipſi itidem,oppoſitio unica ſatis eſſe uiſa eſt,neque alia addenda eſſe.

1534 Non enim aliorum entium,uel ſi nobiliora ea ſint,amplioráq., ſed eorum omnino principia, quorum conſtitutioné, & conſtituentes omnino naturas quaerimus,afferenda ſunt.

1535 Rerum itaque naturâ cõſtantium,hoc eſt,ſenſibiliũ agẽtia

principia inquirentibus, si quidem plura ea uisa sint, & quarũ alia aliis ampliora sint, & contineant; angustiora uerò alia, & quae contineantur prima omnino, & quae magis continẽt, principia ponere debemus, ut Aristoteles.

1536 At sensibilia omnino, agentiáq. afferenda sunt; a quibus nimirum, res, quarum principia inquirimus, cõstituentur; qũa lia non posuit Aristoteles.

1537 Nec uerò uerendum est quidquam, ne, iis positis, ullum nos excipiat incommodum, uel ne omnium, quae eis eueniũnt, caussas pulcherrimè reddere liceat.

1538 Vniuersalissima igitur arbitratus Aristoteles oportere esse contraria, quae principia ponuntur, & a nullis contenta; at ipsa cetera continentia, formam ipse attulit, & priuationem, quae contraria omnia continere Aristoteli uidentur, nobiliora illa quidem, praestantioráq., ignobiliora haec, & deteriora.

1539 Nequaquam igitur ut non ens posita Aristoteli priuatio uidetur, sed ut natura quaedam, & ipsa deteriora contraria cõtinens, & omnino ut deterius contrarium.

1540 Quod etiam antè Aphrodisiensis animaduertisse uidetur.

1541 Nec uerò illud obstet quidquam quòd paullò pòst priuatione, vt non ente, ad rerum generationem uti uidetur Aristoteles.

1542 At ut horum etiam quid reiiciant, illud certè nemo non admittat, probétq., & Aristoteli placitum non fateatur, a duobus scilicet primis contrariis substantiam, in qua generationes, & corruptiones fiunt, detineri.

1543 Id porro uel Ocelli, uel Hippocratis, uel Aristotelis, uel cuiusuis testimonio non aliud esse potest, nisi summum propriae naturae robur, puritásq., quibus perpetuò, qualia sunt ipsa, seruẽtur, nihil ab aliis ullis passa umquam, aut immutata quid, nisi a se ipsis mutuò, & ibi id modò, ubi eorum alterum mole exsuperet, quantitatéve alterum.

Eorum

1544 Eorum nullum omnino ab alio constituatur, at singula se ipsa constituant, generéntq.; alia omnia ab ipsis patiantur, im mutentúrq.; & corrumpantur, ínq. alia agantur.

1545 Nec quòd Hippocrates ratiocinatus est, si unum exsistat
„ homo, dicens, nullo umquam tempore dolere posset, nobis
„ obesse uideri potest.

1546 Ens enim quoduis uel summè unum, summéq. similare, uel a natura eadem, a qua constitutum est, innumeris paene modis pati potest, immutaríq.

1547 Nec negamus quin dolor a propria natura sit recessus, uel eius potiùs sensus.

1548 Quid! nónne quattuor humores insunt nostris corporibus? Minimè, sed innumeri paene.

1549 Plures ergo biles, plures & pituitae, & specie, naturáq. inter se differentes.

1550 Quinimmo nec eorum ullus, dictorum corporum ulli, si talia sint, qualia Hippocrati ponuntur, similis uideri potest.

1551 Atra siquidem bilis, uno colore excepto, summè in reliquis a Terra dissidet, calida omnino, fluidáq.

1552 Et pituita item, quae praesertim corpori commoda est, summè aquae dissimilis Hippocrati uideri debet; nisi aqua frigida iis non sit.

1553 At neque uel igni flaua bilis, uel aëri sanguis similis uideri potest.

1554 Quinimmo proprias positiones intuenti Aristoteli, duo tantùm prima corpora uideri debuisse, nemo infitiari poterit.

1555 Quo pacto? Hoc quidem.

1556 Nónne prima contraria, in natura quauis, quàm longissimè a seipsis posita esse affirmat, in medio eadem quidem, at imminuta, & sibi ipsis commista? Ita sanè.

1557 Ceterùm tenuitatem ui agendi ulla praeditam esse, minùs admittemus.

Qui-

1558 Quinimmo nihil in ſeſe agere tenuitas, craſſitiésq. contraria uiſa, nec ſe ipſas conſtituere uideri debent.

1559 Nec, ſi tenuitatem albedo inſequi uidetur, illius haec, ſed eius omnino, cuius & tenuitas, opus uideri debet.

1560 Nec, ſi quae ſummè ſunt tenuia, prompta illa ad motum uidentur, motum a tenuitate manare confitebimur.

1561 Quinimmo eius naturae opus tenuitas eſſe uideri debet, cuius proprius exſiſtit motus.

1562 At lux ſaltem in tenebras atque obſcuritatem agere uidetur; aërem nimirum per ſe inuiſibilem, obſcurúmq., uiſibilem facere, atque illuſtrare.

1563 Nos uerò lucem id agere negamus.

1564 Et quoniam nil aliud lux eſſe uidetur, niſi uiua, & uigens, & per ſe uiſilis albedo.

1565 Sic albedinem, per ſe non uiſilem, imminutam, & languentem, lucem eſſe affirmamus.

1566 Albedo itaque non agit in nigredinē? Immo nigris quantumuis appoſita alba, nihil in illa agere, immutaréq.

1567 Idem motum in immobilitatem ullo pacto agere, uel contrà, omnino negamus.

1568 Humiditas item certè nulla, quantumuis infuſa, & immorata quantumuis, rem nullam in uapores, aut in aquā, tenuius quid, humidiúsq., inuertet umquam.

1569 Nulla igitur humiditas humiditatem generabit ſummā, quouis agens modo, at ſolus illam facit calor.

1570 Manifeſtè enim quaecumque exſuperat calor, tenuia facit omnia, & in uapores, fumúmq. inuertit.

1571 Liquefacit ſaltē, emollít q. quae non penitus ſuperat, quae humoris propria eſſe omnia, ipſi in primis Ariſtoteli uidētur.

1572 Vbique igitur humiditatem, tenuitatémq. facere uidetur calor, & craſſitiem auerſari.

1573 Frigus cōtrà, craſſitiē, ſiccitatémq. inferre ubique, & tenuitatem, humiditatémq. undique deturbare.

1574 Et hoc nō a ſēſu magis, quàm ab ipſo habemus Ariſtotele,

dum

dum alienorum disgregatiuum, similium congregatiuum calorem adserit, frigus contrà, omnium congregatiuum.

1575 Neque tamen omnia a calore secernuntur; non si quidem pix a cera, sed illi immiscetur magis.

1576 Nusquam tamen, ubi calor non adest, esse posse humiditas Arist. uidetur, & ibi nulla esse penitus, ubi nullus adest calor.

IGNIS, CAELVM, SOL, STELLAE, LVX: TERRA.

1577 Entia omnia, si eorũ constitutionem animaduertere uelimus, a sole ipso, atque e Terra constitui omnia, sentimus.

1578 Summũ Soli caloré, summámq. albedinem, & lucem, & sũmam sese mouendi inesse uim, uidemus.

1579 Terrae contrà, summum frigus, summámq. obscuritatem, & summam sese mouendi impotentiam adesse, animaduertere debemus.

1580 Vnde fit, ut entibus reliquis nõ alia res ulla, sed calor omnibus, uel frigus, & lux, aut obscuritas, & sese mouendi uel facultas insit, uel impotentia.

1581 Quibus omnibus, Solis inquam, Terraéq. naturas, species, & facultates, non & ipsas summas, integrásq. inesse pronũciamus, sed remissas omnes, imminutásq.

1582 Nullum itaque aequè Soli calidum erit, nec lucidum, nec mobile? Nullum.

1583 Nullum itidem aequè Terrae frigidũ, nec obscurum, nec immobile affirmare audebis? Nullum.

1584 Quid, si corpus summè lucidũ, summè calidum, at mobile tibi praebeam? Modò unum excipito, nullum inuenies.

1585 Vt quod dictũ est, Caelũ, & Terrã ipsã ceteras anteire dignitate, easdem ueluti tempore omnibus praecellere, dicere non uereamur, qua quidem in re sacrae nostrae, & diuinae litterae nobis fauere uidentur.

1586 Caelum, & ipsum praesertim robustissimum solem, Terram ipsam immutare assiduè cùm uideamus, in res longè minùs quàm ipsa est, inuertit.

Hoc

1587 Hoc est minùs frigidas, minúsq. crassas, minùs nigras, obscurásq. atque minùs immobiles.
1588 Itidem & in ualde etiam similes cognatásq. Caelum inuertit eandem; in tenuissimos nimirum, albissimósq., & bene calidos, & bene mobiles uapores.
1589 Quid! & in ipsum quandoque etiam ignem.
1590 Terra contrà, tametsi, ob generationem, minor facta, & minoribus donata sit uiribus, tametsi non in Caelum ipsum omninò, in Caeli tamē opera omnia, uel quae summè Caelo, Solíq. similia effecta sunt, proximáq., deperditas omnino sui partes, & in Caeli naturam agi coeptas, recuperat assiduè, sibíq. ipsi restituit uniuersas.
1591 Caelum itaque, & Terra in sese mutuò agendi ui praeditũ uideri debet.
1592 Caelum itaque nō est simplex, neque minùs Terra? Quin immo nec ipse sol, aut ens aliud omnino ullum, uel summè similare, summéq. simplex, atque unum conspectum, uerè simplex, ueréq. unum esse tenemus.
1593 Palàm itaque esse tenemus, solem ipsum, & Terram agere, & non mole, & corpore, sed illis naturis, quae generari, ac corrumpi uidentur.
1594 Caelo uerò, Solíq. tenuitatem, albedinem, lucem, mobilitatémq. inesse, nemo sit qui dubitet.
1595 Quae itidem, & in entibus, quae generantur, corrumpuntúrq., generari, corrumpíq. apparent.
1596 Nihil igitur uel summè mobile Caelum, & perpetuo, perenníq. circa Terram circumuolutum motu, eandem mobilem facit umquam? Nihil, nec ipsa aërem immobilem.
1597 Non itaque agit Terra? Immo quàm maximè. Rides!
1598 Cùm nihil penitus Caelo inesse, nec agere aut operari Caelum uidetur, nisi quae caloris propria sunt; & nihil Terra habere, neque agere aut operari; nisi quae frigoris propria sunt, & quae agit operatúrq. frigus; a calore Caelum, &

Ter-

Terra a frigore constituta uideri debent.

1599 Itidem nullam aliam nec Terrae, nec Caelo inesse agẽtẽ, aut operantem naturam, tenemus.

1600 Caelum itaque non loco magis, quàm specie, agendíq., & operandi ui, a Terra dissidere tenemus.

1601 Quinimmo summè omnino terrae contrarium, oppositúmq., a contraria omnino Terrae natura constitutum uideri debet.

1602 Reliqua uerò entia nihil omnino habere, quod eorum alteri non insit, quod eorum alterius non sit; sed uel Caelo omnia, uel Terrae similia, uel talia omnino, quae utriusque media, & ab eorum omnino altero, at non penitus exsuperante, neque integro, sed ab altero imminuto, paſsóq. effecta uideri possint.

1603 Vnde fit, ut neque ente in ullo natura alia agens agere, aut inesse omnino uideri possit, nisi ea modò, a qua effectum id est, constitutúmq.

1604 Item nec ab alia ea pati uidetur, nisi uel a contraria, uel a simili.

1605 Natura itaque agens quaeuis, quae agere numquam cessat, similes, cognatásq. oppugnat, deturbátq.? Modò nũquam proprii ingenii obliuiscatur.

1606 Cum ergo Caelum in Terram agat, in propriam illam inuertat naturam, longè interea plurima, longéq. diuersissima constitui entia, tenemus.

1607 Caeli itaque, ac Terrae naturae nequaquam indiuisibilibus praeditae sunt uiribus.

1608 Nec caloris, nec frigoris summi, integríq. uires statim uel integras constitui, uel penitus perire, sed paullatim generari, & paullatim imminui tenemus.

1609 Quo fit, ut uerè dictum sit illud, naturae cuiusque agentis progressus, non saltus, sed quasi fluxus quidam exsistat.

1610 Priùs itaque quàm in Caeli, Solísq. speciem Terra aga-

T tur,

tur, multas interea ſpecies, naturáſq. adſumat multas, & in entia inuertatur longè plurima neceſſe eſt.

1611 Quoniam ſol Terram paullatim a propria dimouet ſubſtantia, eámq. paullatim ſuiipſius natura, ac diſpoſitione, ſpeciéue donat; quae ab illa minùs diſtant, priùs ex illa conſtitui, & haec poſtea in ea agi, quae Soli, Caelóq. proximiora, ac ſimilia magis ſunt, tenemus.

1612 Malè itaque antiquiores, in ipſos primùm uapores eam inuerti aeſtimauerunt, e quibus qui egreſſum nacti ſunt, ſublunarem conſtituerent aërem, reliqui uerò in Terrae concauis retenti, & a Terrae frigore gelati, in lapides concreſcerent.

1613 Paullatim, itaque meliùs eſt ut dicatur, propriis Terra ſpoliata diſpoſitionibus, & iis uiribus, iiſq. donata ſpeciebus, quae inter Terrae, Caeliq. naturam, ſpeciémq. mediae ſunt, multa omnino alia interea facta in ipſum poſtremò agi aërem.

1614 Nec uapores in metalla cogi priùs oportere, non in medias priùs res actos, non conſpiſſatos ipſos, in fluores nimirum.

1615 Neque e uaporibus, & non omnibus; ut Ariſtoteli placuit; ſed ex iis modò, qui ex aquis Terrae incluſis educuntur, aquas generari, uerum eſt.

1616 Porro diuerſa, & longè plurima generata a ſole entia, in Terram agente, non ſolùm quòd a ſole longiſſimè dimota, longéq. diſſidente ſit ingenio; ſed ampliùs fortè, quia nō ueluti ordine quodam, & quadam ſerie, in tenuiora aſſiduè, ſed ueluti retro agi quaedam, & craſſiora, uel etiam frigidiora fieri uidentur.

1617 Inde etiam fit, ut haec ita fieri exiſtimemus, quòd ſummè uario, ſumméq. difformi calore agat ſol in Terram, uariè ab ipſo iam paſſam, uariéq. immutatam.

1618 Quapropter ex Solis actione Terram non ſummè modò ſibi ipſi diſſimilem factam tenemus, ſed bene etiam difformem.

Sol

1619 Sol itaque non in eandem aſſiduè agit, ſed agere interdum ceſſat.

1620 Cedit igitur locum Terrae ſol? Cedunt ſibi inuicem. Rides!

1621 Ob idq. ſi eius opera non deſtruat, corrumpátq., at retardet, atque impediat, & ueluti retro, aut in diuerſa agat.

1622 Sol igitur huc, atque illuc actus, & pro directo obliquus factus, uiribus agit longè diuerſiſſimis.

1623 Solem itidem non tantùm proprio, atque ex ipſo emanante calore, ſed eo etiam, & nihil fortè minùs, quem terris indies indit, & iamdiu indidit, agere tenemus.

1624 Quem quoque, non ſolùm in Terrae partes profundiores, & quae a ſupremis occultantur, non iiſdem uiribus agere, ſed neque in eius ſuperficiem omnem, aut in proximiores etiam, & contiguas eius partes uniformiter agere cenſendum.

1625 Sanè nobis, uel ipſa (ni fallor) luce clariùs, quae fiunt, a ſimili fieri intueri licet; & uel ex iis, quae dicta ſunt, ſatis reor conſpectum id eſſe.

1626 Quo fit ut omnia a ſimili fieri, rectiùs nobis, quàm antiquioribus uiſum ſit, uideri poſſit.

1627 Quinimmo non ea tantùm a ſimili conſtituta uideri debent, quae eandem conſtituentibus, externam ſpeciem nacta ſunt, ſed ea itidem, quae ſpecie quidem diuerſa, diſſimiliq.

1628 Summè itaque calidus ſol, at in frigidiſſimam, craſſiſſimámq. agens Terram, & nequaquam, quas inuertit Terrae partes, in ſolem inuertit omnes, at omnes a Terra dimouet; calore uidelicet quodam omnes, & quadam donat tenuitate; propriae nimirum ſubſtantiae, & propriae ſpeciei participes facit.

1629 Quid! eſt & quas bene etiam calidas, & bene tenues facit; ut quas uel in calidiſſimos, tenuiſſimósq. agit uapores.

est & cùm uel in ipsas animalium animas.

1630 Primorum porro corporum alterum in altero contineri non ab re oportuit.

1631 Sphaericum itaque Mundum fieri uniuersum, non in longum extendi, directúmq., at in altera ipsius parte Caelum locari, Terram in altera: Quod noua ratione factum esse explicabimus.

1632 Itidem non ab re Caelum ipsum non iisdem uniuersum, nec magnis donatum uiribus, ponimus.

1633 Ob id stellis reliquis, & ipso longè maximo, longéq. lucidissimo, atque unico distinguendum fuit sole, a quo illustrentur omnia, & omnia etiam uiuificentur.

1634 Quibus omnibus, & Soli ante omnes, duplex adsignatus esse motus non incongruè uideri potest, licèt sensu nō probetur; cùm Astrologis tamen aliàs speculabimur.

1635 Qua ratione factum est, ut neque sibi ipsi copulatum, unitúmq., & unum omnino esse oportuerit Caelum, sed ueluti in plures diuisum distinctúmq. orbes.

1636 AEternum uerò utrumque agens principium, atque utrūque primum corpus esse, iam facilè apparere poterit, si alterū ab altero, summè etiam contrario, oppositóq., corrumpi non uideamus.

1637 At uerò quae propriè generant, non extrahunt de potentia in actum inexsistentes formas in materia priùs; sed uerè illas generant, praeexsistentes nihil, ac se ipsas amplificāt, multiplicántq., & proxima propria afficiunt natura.

1638 Rectè quidem Aristoteles ignotam Caeli substantiam ab operatione uenatur, & Caeli ad sublunaria differentiam, ab horum ad illius operationem, discrimine. unius siquidem substantiae, ut eidem uidetur, unica est operatio, & substātia quaelibet suam propriam habet.

1639 Rectè itidem & illud; factus, inquit, ignis statim mouetur; propriam nimirum operatur operationem, & dum exsistit ignis, moueri numquam cessat, & moueri prohibitus;

pro-

propria uidelicet prohibitus operatione;nihil extinguitur segniùs,quàm si propria priuetur natura.

1640 Propriam uerò operationem eam uideri debere, quam entium uniuersitates in proprio loco, propriáq. exsistentes natura,& quam perpetuò,atque incessanter operantur, & qua oblectantur, seruantúrq.

1641 Non omnino propria,quam uel entium partes a propria abstractae uniuersitate,uel uniuersitates etiam ipsae, at a proprio loco,propriáq. operentur dimota natura.

1642 Aliena omnino sit, contrariáq., qua corrumpi uidentur entia.

1643 Ceterùm rectè diuersa a sublunarium Caeli substantia Aristoteli posita sit,si Caeli motus; Caeli nimirum operatio a sublunarium operatione diuersa appareat.

1644 Quid si in iisdem itidem uniuersis,nihilq. passis,ut in Caelo factum est,non in partibus a propria uniuersitate abstractis,conspecta uisa sit!

1645 At sublunarium Terra immobilis,atque immota semper, & seruari immobilitate,corrumpiq.a motu apparet.

1646 Terra igitur penitus Caelo contraria,ipsi in primis Aristoteli uideri debet.

1647 Eidem uerò quàm simillimus sublunaris aër, Terrae contiguus haud penitus dissimilis.

1648 Nec uerò is tantùm,ut Aristoteli placuit, proprius ignis uideatur motus,quo rectâ ad proprium locum, & ad propriã fertur uniuersitatem,& non circularis itidem.

1649 Substantiae itaque uni, & corpori uni nequaquam unus modò dandus est motus,sed eius,quod mobile est,aequè proprii sunt omnes.quòd uel animalium spiritus corpori inclusus,motus omnis auctor exsistens,nobis ostendit.

1650 Quid! ignis non aequè omnibus seruari,& uiuificari, accendíq.uidetur omnibus!

1651 At rectus tantùm,& ad superna proprius est, naturalisq.: reliqui ergo alieni,contrariiq.,aut diuersi.

Qui-

1652 Quinimmo non ſcilicet motui ulli ullus uel contrarius eſt, uel diuerſus motus.

1653 Quid igitur contrariũ motui? Immobilitas, immotióq. ſi dicere liceat, uel Ariſtoteli ipſi.

1654 Non ergo proprium eſſe ignis motum, quo momentaneo minima, & uix ſenſibilis ipſius particula, alieno genita in loco, ad proprium locum, & ad propriam fertur uniuerſitatem, & non illum, quo perpetuo perenníq. uniuerſus ipſe in ſe ipſo, & in proprio circumuoluitur loco.

1655 Qua in re Pletho nobiſcum facit.

1656 Nec uerò uerendum eſt quidquam, ne tanta mole exſuperans calor, frigus e materia omni deturbet, & eam ipſe occupet omnem.

1657 Ignis uerò ipſe humidus rectè cuilibet uideri debet; & non ſolùm humidus, ſed aëris etiam ipſius, & rei cuiuſque humidiſſimus. Rideat Peripateticus; at non irrideat, quia ita Ariſtoteli uideatur etiam, eſt neceſſe.

1658 Licèt non quidem humiditatis, ſiccitatiſq. rationem exponenti Ariſtoteli, quae illis eueniunt, & quae illae pati áptae ſunt, afferenda erant, ſed quid ipſae omnino ſunt, earúmq. ſubſtantia; a qua & conſtituuntur, & ut quae pati uidentur, pati poſſunt, & ab iis, quae pati non poſſunt, immunes ſint; ponenda.

1659 Tamen ſi paullò attentiùs intuitus illas foret, dubio procul, quae nobis uidentur, Ariſtoteli itidem conſpectae forent.

1660 Nec enim alia ratione a ſe ipſa diuersè materia diſponi poteſt, niſi quòd uel ſummè in ſe ipſam conſpiſſatur, uel ſummè expanditur, extenuatúrq., uel medio quodammodo afficitur, unde mollities, uiſcoſitáſq.

1661 Quòd ſi magis illas aperire, placitum foret, poterat utique humiditatis loco tenuitatem ponere, & pro ſiccitate craſſitiem.

1662 At esto; dentur haec Aristoteli; si iuxta ea, quae humido attribuit, siccóq., consideret quis, humidum ignē pronūciet, necesse est.

1663 Aristoteli in primis sublunarium omnium ignis, purus praesertim ille, syncerúsq., qui Caelo subiacet, sublunarium omnium mollissimus, maximéq. cedens, humidissimus uideri debet, non aliis modò omnibus, sed aëre etiam ipso tenuior ipsi uisus, eáq. ratione aërem tenuitate excedere, qua aër aquam, & aqua Terram.

1664 Nec, si propria certè figura igni danda est, Pyramidalis ea sit, sed sphaerica omnino.

1665 Terrae porro summè oppositum, summéq. contrarium esse ignem, quae utrique insunt omnia; & ipsa in primis utriusque manifestat operatio, quibus omnibus summè a Terra dissidere uidetur ignis, & nihilo paene quàm Caelum minùs, Caelo similis, cognatúsq.

1666 Itaque ut summè crassa exsistit Terra, summè opaca, summè nigra, obscuráq., & summè denique immobilis sit oportet.

1667 Ignis contrà, summè sit tenuis, transspicuus; nihil itaque caelestium adspectum adimat, uel immutet omnino, summè albus purus ipse, nulliq. commistus fumo, summè lucidus, in se ipsum conspissatus collectúsq., & summè denique mobilis.

1668 Iis porro, quae dicta sunt, Terrae ignem opponi, ipse manifestat sensus.

1669 At neque ipsi in reliquis fortè; sed in eo tantùm Peripatetici dissentiant, quòd & Terrae interdū albedinē tribuūt. quid si quandoque nigredinem!

1670 Quinimmo non iuxta leuitatem, & grauitatem, & iuxta contrarios tantùm motus, Terra igni opponi, Aristoteli uidetur, at iuxta motum itidem, quo perenni gaudere uidetur ignis, atque immobilitatem, in qua perpetuò quiescit Terra; quae maior oppositio uidetur.

Quo-

1671 Quoniam igitur id omnino a primis corporibus secunda differunt, quòd haec non ab integris, purisq., ut illa, constituta naturis; sed imminutis, languentibúsq. uiribus praedita sunt; quid illorum singula in reliqua agerent, & quid a reliquis paterentur, uidendum Aristoteli erat.

1672 Ignis uerò, & Terrae non actio tantùm, summas eis inesse uires, sed passio itidem, seu potiùs ad patiendum ineptia manifestat.

1673 Quoniam igitur alia inuertunt omnia, ab aliis ipsa nullis inuertuntur, rectè proxima corpora Aristoteli posita uideri possunt.

1674 Idq. tantùm in iis Homini peccatum, quòd aquam nullo negotio, Terram uerò longè aegerrimè ab igne inuerti intuitus; hanc ab altero igni communi principio, illam ab utroque opposito constitui, statuerit. quod etiam Galenum in errorem deduxit.

1675 Quod item ex igne, & aqua Aristoteli Terra, ac ex aëre, & Terra ignis fiat, neque Aristoteles, reor, nec suorum ullus, eorum alterum factum conspexit umquam.

1676 Et si (quod rerum naturam inquirentibus faciendum omnino est) proprias positiones tantisper missas faciant, & res ipsas, earúmq. naturas, & actiones, passionésq. inspiciant, fieri omnino non posse, manifestum & ipsis fiet.

1677 Quoniam non aliud omnino uideri ignis potest, nisi tenuitas summo calore praedita; Terra item & ipsa non aliud, nisi crassities uideri potest, cui summum inest frigus.

1678 Vnde si quid agere ignis, & non calore, & si quae, non frigore, Terra Peripateticis uidetur, ille tenuitate id agere, haec autem crassitie, uideatur necesse est, & uidetur omnino.

1697 At uerò, ut ex igne & aqua Terra, atque ex aëre & Terra ignis fiat, numquam reor Peripateticorum ulli uideri poterit.

1680 Corpora igitur quaedam prima esse, & ex iis reliqua omnia fieri, rectè antiquioribus omnibus, & ipsi itidem Aristoteli positum uidetur.

1681 At illud uidendum, num quomodo nobis positum est, rectiùs, an ut antiquioribus uisum est.

1682 Nobis enim a primorum altero exsuperante, secunda constituuntur.

1683 Quae igitur singula natura unica, ueluti & prima, constituta sint, ídq. a primis differant tantùm, quòd non integra, uigentéq. natura, sed imminuta, remmissáq. sunt.

1684 Primorum igitur corporum formis, & constituentibus etiam naturis ab Arist. inuentis, & illorum, & rerum omnium, efficientia itidem principia inuenta esse uideri debuerunt.

1685 Esto; & si ita uis, proprium aëris calorem perficiat Caeli motus; ut Peripateticis placet; & prima corpora omnia; calor certè in aëre factus, motum modò a Caelo suscipiente aliud nihil, aëris proprius, non ab eo diuersus, nec eo erit praestantior.

1686 Rectè quidem Aristoteli, quae ratione in agendo nulla, nulláq. arte uti, & quae pati & ipsa potest, ea uerè efficiens rerum caussa esse posse uisa non esset.

1687 At contrà, quaecumque constituta sunt, corrumpi uisa, in teriréq., pati ipsum manifestant.

1688 Non itaque ex se ipso ratione uti, mensuráq. uideri debet.

1689 Ecquid enim agentis substantiae ingenio conueniat minùs, quàm agendi uim, propriam scilicet naturam reprimere, cohiberéue, & se ipsam amplificandi studium deponere, atque appetitum!

1690 Quod igitur si aeternum apparet, nihil passum umquam, uel Mundi constructione immutata quidquam, uel rerum qua rumuis generatione, constitutionéq. nil obstet.

1691 Et si mensura, & ratione agere uidetur, summa omnibus ratione affectis, mensuráq., non ab ipsis fit contrariis agentibus principiis.

1692 A quo igitur? Ab illorum moderatore, & uerè omnium principio, nequaquam tamen illorum immutante naturam, &

uices reprimente, cohibentéq. umquam, sed alia longè diuiniore ratione,& modo.

1693 Vt licèt effusis uiribus, & quantum possunt agant, sese tamen cohibere & ueluti mensura uti uideantur.

1694 Neque igitur sese mutuò perdant, aut imminuāt omnino quid; at longè plurima constituant, longéq. pulcherrima, & eadem semper ratione omnia.

1695 Huiusmodi, DEVS ipse optimus maximus, non obliqua Solis latio, uideatur.

1696 Illa igitur delatus sol, terras illustrat, fouétq. omnes, & omnes animantibus omnibus, & humano etiam generi commodas praebet sedes.

1697 At neque utrumque agens principium obliquae lationi attribui potest.

1998 Quae igitur, quoniam interire, corrumpíq. uidentur omnia, Soli oppositum inueniendum erat Aristoteli, cōtrariúmq. ens, quod a contrario constitutum principio, & contraria praeditum natura, contrariis omnino agens uiribus, quae a sole cōstituta sunt genitáq., perdat, corrumpátq.

1699 Illud item, in quod agens, constituat illa sol.

1700 Ridiculum igitur, accedenti, directóq., solem recedentē, obliquúmq. facere contrarium.

1701 Falsum est itaque, solem accedentem, generationis; recedentem uerò, corruptionis caussam, dicere.

1702 Quid, si quò magis recedit sol, eò etiam generare magis teneamus!

1703 Vbi itaque diu directus imminet sol, nullus ibi, aut perrarus emanat fons, planta nulla exoritur, quae passim in temperatis fiunt regionibus, & in humidioribus ampliùs, mollioribúsq.

1704 Nec uerò huiusmodi aequinoctialis appareat regio, ut scilicet torreat sole directo, quinimmo tēperata, & beata aequinoctialis plaga.

1705 Rectè quidem Aristoteles eorum, quae apud nos fiunt, similitudi-

militudine sumpta, quomodo aër a sole incalescat, inquirit.

1706 At non quidem huiusmodi aër, nec eo a sole pati modo, qualia quae conteruntur, ac quo pati a cōterente illa uisa sint.

1707 Nullo igitur pacto calorem aëri indere uideri potest sol, quòd illum conterat, diuerberétq.

1708 Nec minùs ignis partes detrudat, nec minùs ad nos usque illas deiaculetur, & hoc pacto aërem accendat.

1709 Solis itidem color, uel Aristoteli ipsi, igneum illum declarare potuit.

1710 Caelum itaque igneum esse, non solùm sensu, sed etiam ratione probari, nobis palàm est.

1711 Caelum enim, uel Aristotelis testimonio, longè uelocissimo, & numquam cessante motu circumagi, ideo calidum eidem uideri debuisse.

1712 Corpori itidem nobilissimo cùm nobilissima qualitas debeatur, fit, ut Caelum, calidum existimemus, & eò etiam magis, quòd non qualitates modò, sed illae Caelo inesse uidentur, quae caloris maximè propriae sunt, & quae a calore constituuntur.

1713 Nec Peripateticorum rationes, quibus calorem, & frigus substantias non esse putant, quemquam mouere debent.

1714 Et quae igitur in Mundo uniuerso summè a se ipsis distant, ea tantùm a contrariis primis, summísq., & puris detineri, & prima omnino esse, simpliciáq.

1715 Quae uerò in horum medio spectātur, secunda omnia, mistáq., ab iisdem quidem contrariis, & sibi ipsis commistis, & mutuò a se ipsis passis, effecta uideri debuere. Itaque uisam Aristoteli? Quid tum!

1716 Nil aliud, nisi in Caelo, & Terra sola summas, & summè inter se contrarias inesse uires, easdem, at languentes, debilésq. iis omnibus, quae in eorum sunt medio, proptereáq. haec duo esse principia, uel ipsi Aristoteli sua agnoscenti, uideri debuisse.

1717 Quoniam itaque modus reperiri nullus poteſt,quo aërem conterat ſol,nihil ampliùs declarandum uideri poteſt, ſolem non propterea calorem facere,quòd aërem cõterat; ſed quod uerè calidus ipſe,atque igneus ſit.

1718 At ſi magis etiam id manifeſtandum uidetur, ex iis, quae calori eueniunt, e caloris nimirum diuerſitate, quae quidem ſumma eſt;manifeſtari optimè poteſt.

1719 Cuius quidem diſcriminum omnium cauſſa manifeſta eſt,ſi luce agat ſol, quorum nullius nulla reddi poteſt, ſi calor eius motui,aërîſq. adſignetur contritioni.

1720 Calor enim in meridionalibus terris longè, quàm in borealibus, & per aeſtatem, quàm per hiemem, & ſole medium Caelum tenente,quàm uel exoriente, uel occidente.

1721 Et in aëre itidem craſſiore,quàm in tenuiore.

1722 Et in planis, atque humilibus terris quàm in adcliuibus, editiſq.

1723 Et in concauis,quàm in planis.

1724 Et in ſolidis,densíſq., quàm in apertis,laxíſq.

1725 Et in aequabili, tranquillóq. mari magis,quàm in fluctuãte eo agitatóq.

1726 Magnus itidem in lacubus,ſtagníſq.

1727 Et ſummus, ubi denſum quid,& quod lux permeare minimè poſſit, luci opponitur; eóq. ampliùs ſi id leue ſit, terſúmq., & concauum.

1728 Et nihilo fortè minùs,ubi ſolida quaedam, rotundáq. per tranſit.

1729 Diſcriminum horum omnium,& aliorum mille cauſſa omnibus philoſophis reddẽda omnino iuxta proprias poſitiones.

1730 Peripateticis quidem, quoniam calor a ſole aërem conterente fieri uidetur, ibi magis aër conteri, ubi maior ſit calor.

1731 Nobis uerò,quibus lux illum facere uidetur,ibi robuſtior illa eſſe,uel copioſior.

1732 Solis, atque ignis;rerum uidelicet, quibus & ſummus, & per-

perfectus ineſt calor; propria lux. Quae calida, uel ab illis ſeparata, percipitur, non modò caloris ſummi, perfectiq. ſpecies, ſed calor ipſe, ea uideri poteſt.

1733 At ut ſpecies modò exſiſtat, ubi multa in unum ipſa colligitur, calor itidem; cuius ſpecies ipſa eſt, & quo calefacit; multus & ipſe fiat neceſſe eſt.

1734 Copioſior porro ibi fit lux, ueluti & calor, ubi tenuitati inditur uel craſſiuſculae, uel in ſe ipſam conglobatae.

1735 Seſe enim generandi, multiplicandiq. facultate, praedita lux, ueluti & calor, tanta & ipſa in materia quauis fit, quantam ea illam capit. Et manifeſtè, qđò in craſſiore, accenſa eſt re, eò & calidior, & ſplendidior fieri uidetur. Nec in infinitum id tamen, ſed dum craſſitiem, cui inditur, ſuſtinet, exſuperátq.

1736 Et quae ualde tenui rei inditur, ea nec calefacere, nec ui ſummouere uidetur. At ſumma in tenuitate, plurima colligi poteſt lux.

1737 Nec tamen, agentium more naturarum, quamuis rem ſubit, ei ut propriae materiae haerere, tantáq. in ea fieri, quantam capere ea poteſt, uidetur lux.

1338 Nuſquam igitur, uera quae exſiſtit lux, ſummáq. niſi in ſolo conſpecta igne. Itaque ſi Solis propria uiſa ſit, liquidò calidum ipſum, atque igneum manifeſtet.

1739 Motum manifeſtè non caloris partem ullam; ſed eius operationem eſſe, ſummè illam quidem caloris propriam, & a caloris omnino ſubſtantia, ingenióq. fluentem, & ſine qua ſeruari nequeat calor.

1740 Sed aliam omnino a caloris ſubſtantia, & a calore ipſo, & quam a calore, ſeiunctam, ſeparatámq. intueri, & frigidis etiã indere liceat rebus.

1741 Nulla porro ignis, aut caloris ullius exſiſtens pars motus, nec etiam illi inhaerens, minimè illum perficere uideri poteſt.

At

1742 At quibus motus datur, caloris itidem iis; a quo solo prouenit, motus; substantia, ingeniúmq. indatur necesse sit. Ergo imaginari liceat, calorem a non calido motu fieri posse.

1743 Lux contrà, igni, perfecto nimirum calori, penitus inhaeret, penitúsq. infixa est, & ab eo separari, uel alia in re fieri modo nullo potest.

1744 Quin & ipsa perpetuò caloris consequitur casum, cum eo scilicet exoritur, uigétq., & languet cum eo, & cum eo etiam interit.

1745 Itaque si non calor ipse eius certè; ut dictũ est; species, & uelut adspectus uideri possit.

1746 Et eius itaque perfectio esse, nõ quòd ab ipsa, ueluti a motu, à calore distincta, bonum quidpiam ei eueniat; sed quòd ibi tantùm colori accedit, ubi perfectus is fit.

1747 Tamen non lucido modò corpori, caloríq. inhaerens, sed quàm longissimè ab eo profusa, calida sentitur tamen. Non itaque pacto ullo imaginari liceat, non calidam ipsam esse.

1748 Auerroës itaque falsò talem quandoque putauit. At si idẽ calidam enunciauit, inuitus quidem, & a re coactus tandem, & ab ipsa admonitus ueritate.

1749 Neque enim natura agens ulla, materiae dispositionem & sequitur; ibi nimirum fit, ubi eius ingenio concinna illa facta est, propriáq., sed ipsa agens natura se ipsam materiae, tum eo dispositionem etiam, qua gaudet, indit.

1750 Vt si calor a luce, & tenuitas indi uidetur, calor omnino illi inesse, & summus is uideri debeat; cuius scilicet propriũ subiectum tenuitas est.

1751 Quoniam itaque lux non, quocumque modo reflectatur, aequè calefacit, sed eò assiduè magis, quò magis in seipsam reflectitur; sibi ipsi nimirum unitur magis, & ignis ibi instar exurere, ubi directa in se ipsam resilit.

1752 A propria ergo omnino ſubſtantia,& propriis uiribus, nō a reflexione adſumptis, calefacere uidetur.

1753 Neque enim aliud magis a reflexione recta, quàm ab obliqua luci aduenire uideri poteſt;niſi quòd in illa, ueluti duplex facta,propriis itidem uiribus duplicatis donata eſt; ſecus omnino,ubi ſummè obliqua reflexio fit.

1754 Quoniam igitur nō motu,ſed luce calefacere uidetur ſol, & lux calida uiſa eſt,& Solis propria, ab ipsóq.emanare ſole; neceſſariò & ſol ipſe calidus uideri debet. Stellae itidem reliquae, orbésq. uniuerſi.

1755 Si quidē & ſol ipſe, & ſtellae omnes orbibus,in quibus continentur, & quibus cum circumuoluuntur, eiuſdem omnino naturae, ſubſtantiaéq. uideri debent.

1756 Stellas in corpore illas,& nequaquam a propria ſubſtantia diſſimilis contineri.

1757 Item & quod Caelo ſubeſt ſpatium, corpore itidē repletū eſſe Caelo ſimili,cognatóq., ratiocinari licet.

1758 Caelum itaque ipſum eiuſdem illis eſſe ſubſtantiae,ſtatuēdum eſſe cenſemus.Nec,ut illas,calefacere, nec lucere, nec uiſile omnino eſſe,ratione tuebimur noua.Quod & ipſum ſumma donatum eſſe tenuitate, ratiocinabimur.

1759 Caelum itaque iiſdē omnino uiribus,eadémq.ſtellis ſpecie donatum eſſe uideri poteſt.

1760 Nec propterea uel Stellae reliquae, uel ſol ipſe uel uerè ſolidus, reniténsq., uel in craſſitiem omnino ullam actus uideri poteſt; quam ſcilicet ſummè auerſatur calor, & quae uel perexigua lucem foedat, & pro alba puniceam facit, flauámq.

1761 Candidus itaque conſpectus ſol, e tenuitate omnino cōſtitutus uideri debet,at ita in ſeipſam conſpiſſata conglobatáq., ut ſummus in eo calor,puriſſimáq.uigeat lux,qua & illuſtret, & uiuificet omnia.Neque eſt cur ſummus eius calor explicare illam uelit.

Non

1762 Non itaque alia subiecti dispositione aequè gaudere uideri potest calor, quàm quae Soli tributa est; pura nimirum, synceráq. tenuitate, at in se ipsam eò usque conglobata, dum nihil calorem suffocet, uel lucem etiam foedet.

1763 Ergo si parum quid magis conspissetur, si calor non suffocetur, lux certè obscuretur quid. Si magis explicetur, & calor langueat, & lux.

1764 At licèt densus appareat sol, non tamen non ex solo componi uideri debet igne, sed e Terra etiam, a qua soliditatem habeat, ut Timaeo, philosophi eminentissimi Telesii conterraneo, Platoníq. placet.

1765 At ut solem & calidum omnino ipsum, atque igneum statuamus, non sensus modò, & humana ratio omnis manifestat, sed sacrae etiam diuinae litterae testantur.

1766 Nónne Dei optimi maximi ministros, igneos appellant! Quin quod supremum est Caelum, empyriū uocant. & Deus ipse, ex ignea columna Moysem allocutus.

1767 Propterea igitur mouetur Caelum, quòd calidum igneúmq. est. Circulari porro mouetur motu, non tantùm quia hic motus aliis perfectior, sed alia non uulgari ratione.

1768 Minimè tamen, sciatis, illud umquam profiteamur, caelestia uidelicet omnia, aut pleraque, aut multa esse nobis nota, diuinā constituta sapientia, longissiméq. a sensu remota: Caeli nos naturam, substantiámq. in sole inspexisse contenti; quae sese ipsa nobis manifestauit, sentiendámq. praebuit apertissimè; & ipsam operationem, & ipsam sensu perceptam, & propriae conformem naturae, & pauca quaedam talia.

1769 Cetera, quae longè supersunt plurima, & longè scitu dignissima, ne inquirenda quidem uideri debent, ut quae homini innotescere nullo queant pacto.

1770 Nec ob id eorum, quae diximus, rationem reddi non posse negamus.

1771 Quod cùm ita sit, sciscitor, si propterea mouetur Caelum, quòd calidum est, & motus propria est caloris operatio, quae cali-

calidiora sunt, nónne uelociore ea motu opus habent? Rationi sanè congruum.

1772 Calidissimis itaque orbium partibus celerrimum coueni re motum; Soli nimirum, stellisq.

1773 At uel longè fortè orbibus calidior uisus sol, non fortè uelociùs moueri opus habet.

1774 Quid si idem omnino Solis, qui orbium, fortè est calor!

1775 At si copiosior in sole factus, robustior etiam factus est calor, uelociore igitur indigebit motu. Esto; & iam multò quàm orbis uelociùs moueri uidetur sol.

1776 Nõ itaque ab illo sol modò circũducitur, sed ipse per se, & longè quidem rapidissimo circumuoluitur motu.

1777 At non circumuoluitur luna. Ita uerum esse non diffitemur.

1778 Stellae reliquae, si non & ipsae Solis lucent luce, & propriis orbibus calidiores, uelociùs moueri appetunt. Circumuoluuntur igitur & ipsae, ueluti sol.

1779 Polis proximae partes non usquequaque immobiles, non proprio tantùm, sed a primo etiam delatae, circũactaéq. omnes.

1780 Quin non reliquae modò orbiũ partes moueri uideãtur, sed ipsi etiam reliquorum orbium poli.

1781 At neque primi fortè immobiles & etiam ipsi huc illuc aguntur.

1782 Quid enim non & primo is etiã, uel ei similis coueniat motus, qui nuper in stellato deprehẽsus est Caelo, trepidationis, ab eius inuentoribus dictus!

1783 Sphaerico certè exsistẽte Caelo, & circulari circumuoluto motu, quale esse, & quo moueri oportuit pacto, nec aequè omnes ipsius moueri queãt partes, nec fortè necesse sit; quae scilicet a proximarum partium motu, ac calore seruari, foueríq. possunt; omnibus certè illum, quo opus habent, tributum esse dubitare minimè licet.

1784 Quoniam igitur propria natura mobile uidetur Caelũ, & a propria moueri substantia; nequaquam abstracti, separatiq., atque immoti motores indagandi sunt. Quos intelligens, appetensq., & quibus simile fieri studens Caelum, motu circum uoluatur aeterno.

1785 Quod autem dubitatum est ab aliis, a quonam moueantur quae natura mouentur, non animata corpora: &, neque, a seipsis, decretum est, quia uitale, & animatorum proprium, ridiculum apparet.

1786 Quin horum, ignis uidelicet, & multò etiam quàm animalium, magis proprius uideri debet.

1787 Omnibus enim moueri apta, mobilia entia, eo solo assiduè mouentur, quo moueri opus habent, & quo optimè moueri, maximéq. oblectari possunt.

1788 Illud etenim quàm longissimè abesse uideri debet; motus scilicet ut passio uideri possit, proprius qui exsistit, naturalísq.

1789 At si motum quandam passionem, teneamus, pugnantia non loquemur. At neque in aliud actio uideri potest motus.

1790 Verùm motus ipse operatio est; & sola fortè nobilissima certè, maximéq. suprema, & rectè ab Aristotele ipsi assignata Caelo.

1791 Et quando nec Aristoteli quidẽ, quae mouentur natura, uerè ab alio moueri uidentur, sed fieri modò, aut ab impedimento liberari; quae naturà mouentur, omnia a seipsis moueri ponamus.

1792 Et multò Caelum ampliùs, quòd neque ab alio Aristoteli generatur, & cuius motus à nullo retardari, aut impediri potest.

1793 Neque enim quae natura, & a seipsis mouentur, quae num tota a seipsis moueantur, inquiritur, & cuiusmodi ignis quiuis sublunaris praesertim, & Caelum ipsum apparet, ab alio ullo deferri, sed moueri, & uerè, dicitur idipsum.

Non

1794 Non ampliùs itaque, & quae ex ſeipſis, & natura mouētur, & quae itidem natura ipſa immobilia ab aliena agitantur ui, moueri utraque eodem dicantur pacto.

1795 Quid nónne idem ſecundum idem impelli, & impellere, penitus uideatur impoſſibile! Neque enim quae in proprio loco, & in ſe ipſis circumuoluuntur, ea locum mutare uideri poſſunt.

1796 Non ſolae ſcilicet uoces; ſi rerum naturam inſpicere propoſitum eſt; audiendae ſunt; quae temere interdum poſitae, uel perperam perceptae, in multos nos iniiciunt errores; neque certè ſolae ipſae aperire illam ſatis poſſunt; ſed multò priùs, multóq. ampliùs res ipſae, earúmq. operationes, facultatésq. inſpiciendae, & tales utraeque ponēdae, quales eſſe uiſae ſint.

1797 Rerum itaque aliae mobiles, ſui natura, aliae uerò immobiles; & has ab illis geſtari interdum, impellíue, illarum contrà, motum cohiberi ab his interdum, retineríue ſtatuendum.

1798 Immotum uerò quod eſt, alia impellere, aut ſeſe mouendi facultatem aliis praebere, efficiens omnino motus cauſa eſſe, quae ab Ariſtotele inquirebatur, minimè umquam, ut quod minimè umquam uiſum eſt, nec fieri poſſe, imaginari licet.

1799 Mouens igitur non ſui deſiderio, aut odio mouens, quale hic, non inquiritur, & quod immobile eſſe, animatúmq. nihil prohibet; ſed quòd efficiens ſit motus, immotum nullum. Quae uerò a ſeipſis mouentur tota, a ſe ipſis totis mouētur.

1800 Nec uerò corporeū, finitúmq. Caelū, quò sēper moueatur, incorporeo opus babet, immotóq. motore, a quo longè robuſtiſſimo, penitúsq. immutabili ſeneſcens, aut ueluti dehiſcēs resarciatur. aut ab aſſiduo motu debilitato robur ſubminiſtretur, aut dirigatur motus.

1801 Nam ipſi in primis Ariſtoteli numquā aegrotare, ſeneſcere numquam uidetur Caelum.

1802 Non igitur ut aeterno, atque infinito tempore aliquid sit, & tempore ut infinito iuxta propriam operetur naturam, humana quidem ratione incorporeum id, uel infinitum esse oportet, uel alio huiusmodi opus habere.

1803 Sed quantulumcumque exsistat, a contrario modò nihil patiatur, immutetur nihil, per se aeternum sit illud, & numquam a propria cesset operatione;nullius ad eam edendã opera indigens aut ope.

1804 Quoniam igitur numquam a motu cessare, uel defatigari uidetur Caelum, non e duplici & ipsum substantia, & ex immobili altera,ueluti animalia,compositum uideri debet.

1805 Vniuersum itaque ipsum mobile, & spiritus substantiae quàm simillimum.

1806 Sed quid si motus etiam ipsi Aristoteli,Caeli est opus, & propter motum insuper sit Caelum!

1807 Neque igitur perperam Auerroës, caelestes orbes a motoribus moueri asserit, & sui ipsorum gratia,& formarum insuper materialium.

1808 Terrae uerò partes nequaquam sponte sua,propriòq. deorsum moueri ingenio,sed decidere magis,& pati quodãmodo, sustinere sese impotentes.

1809 Quódq. non a frigore fortè magis,quàm a crassitie; a materiae nimirum copia,habere uideantur.

1810 Ergo terrae partium descensus, non motus, atque operatio? Quid ni! Potiùs casus delapsúsue, & passio quaedam uideri debet.

1811 Quod uel ab igne ipso,& ab ipsis etiam flammis in crassiusculis accensis rebus,deorsum delabentibus, nobis palàm fieri potest.

1812 At Terra nónne in sublimi sustineri uidetur? Ita. Mouetur itaque?Non sequitur:ad contrariúm ne declinabit!

1813 At neque qui motus assiduè magis cõcitatur, naturalis is, pro-

propriúsq., sed praeter naturam omnino uideri debet.

1814 Nec si quidem in eo a naturali uiolentius differet, quòd hic aßiduè magis languescat, ille uerò aßiduè ueluti robur sumat, & magis concitetur.

1815 Sed quòd perpetuò idem est, nihilq. uel remittitur, uel concitatur umquam.

1816 Caussam uerò cur grauium delapsus non uniformis sit, sed magis aßiduè concitetur, summè illam anxiè inquirentes Peripatetici omnes, nullam, ut uidetur, hucusque reddere potuerunt. At uerò illa eadem iuxta ea, quae a nobis exposita sunt, manifestißima esse uidetur.

1817 Quoniam uerò neque quod inalteratur, immutatúrq., ab immutante quid recipiat, agentéq., quòd eius proprium non sit, nobilius praesertim, praestantiúsq.; quae prima habent corpora, & ex ipsis constituta, compositáq., quouis constituantur modo, uel caloris uideri debent, uel frigoris propria.

FLVORES, ENTIA.

1818 Tametsi tot gradus ex craßitie ad tenuitatem esse significauimus, Lentorem tamen, & mollitiem, uiscositatémq. uel puras, syncerásq. esse, uel craßitiei, fluorísq. commistione factas.

1819 Ergo craßities, tenuitásq. coire iungíq., & simul esse poterunt? Quid ni! Et tamen calor, & frigus numquam simul? Numquam.

1820 Et puras quidem, syncerásq. a calore quouis, uel summis praedito uiribus, fieri posse tenemus. At bene uniformis sit calor oportet.

1821 At a calore quouis fieri cùm poßint, commodiùs a languidiore fieri uidentur.

1822 Et puro omnino lentore donata quae sunt, & mollitie, uiscositatéq., cuiusmodi aurum uidetur, a calore huiusmodi, languen-

languente nimirum, lentóq., & bene uniformi, facta uidentur.

1823 Vnde aurum ab igne liquefactum, nihil, aut insensile quid imminui uidetur.

1824 Haec tamen pura fieri a calore quouis, at commodiùs a languidiore, dum e bene similari re fieri dignoscas.

1825 At impurae quae sunt, crassitiei, fluorísq. commistione factae, e re omnino dissimilari, & a calore quocumque etiam.

1826 Ceterùm contrario ordine fieri uideri debent, ut languidior lentorem primùm, si copiosior tenuiórq., mollitiem postremò, & uiscositatem faciat.

1827 Vehemens contrà, fluorem in uiscositatem, & uiscositatẽ in mollitiem, & mollitiem in lentorem, & lentorem in crassitiem agit calor.

1828 Huiusmodi porro & debilioris, & robustioris caloris indissimilaria actiones, & tales dictas esse dispositiones, uel oua, quae elixantur, uel quae assantur carnes declarant.

1829 Porro si in tenuitatem crassities agatur, in medias dispositiones agenda est omnes.

1830 Attamen non omnia, quae e crassis tenuia fiunt, in medias dispositiones agi uidentur.

1831 Viscositas etiam, quae praesertim e dissimilari fit re, languentis, magis quàm uehementis caloris opus uideri debet.

1832 Quinimmo & quae a uehementi fieri uidetur, a languente omnino fieri tenemus.

1833 Languentem itidem calorem ad crassitiem, uel summam, in fluores inuertendam satis esse, ipsi satis declarant fluores in profundioribus Terrae partibus enascentes, & metalla paullò minús.

1834 At bene diuturnus sit calor oportet, & qui non diu modò, sed assiduè agat, & multùm se omnino rebus, in quas agit, indat, hoc est sui copia exsuperet.

Et si

1835 Et si (ut dictum est) caloris cuiusuis opus fluor, & a uehementiore promptiùs faciliúsq. fiat;at non a summo tamen fieri affirmamus.

1836 Quod de fluore diximus,idem de tenuitate dicendum esse tenemus.

1837 Vt tenuitas postremò, quae uera, & summa uideri potest; quae scilicet non cedit modò, sed latet etiam tactum, & non in se ipsam conspissata,uisum fugit,uel a languente etiam calore effici posse uidetur.

1838 At uel summus, integérq., & penitus crasitiem exsuperans, ubi in disimilare agit ens, non puram illam facere; sed minutissimis quidem rebus, & longè illis crasisimis commistam,quae fuligines dicuntur, uidetur.& eò etiam plures,quò uehementior sit calor,ingenerari uidemus.

1839 At contrà,ubi non tantis uiribus agit calori,& ubi insuper non diu agit,cineres etiam facit, minutos quidem & ipsos, at bene crassos.

1840 Cinis itaque crasities est', quae ab igne inalterari quidē, at non inuerti potuerit.

1841 Calor igitur unius opifex tenuitatis, crasitiei itidem opifex uideri potest.

1842 Quoniam de uniuerso calore,ac materia diximus,illud tamen sciri uolumus, quòd nec materiae, rerúmq. similitudo, nec caloris aequabilitas uera,exquisitáue ente in ullo,aut ulla in entis cuiusuis constitutione haberi potest.

1843 Sol igitur non erit idem? Immo nullo temporis momento idem permanet.

1844 Nulla itaque similaris exsistit uerè res, & calor nullus uerè uniformis!

1845 Quae igitur erit similaris res? Ea profectò,ísq. uniformis calor uideri potest, quae dissimilaris,& qui difformis non apparet.

1846 Quae ergo ab hoc solo, atque uniformi calore, & e similari in-

ri insuper materia constituta uideri possunt? Quae & sibi ipsis similia uidentur uniuersa, & quae dispositionem nacta sunt, caloris actioni propriam.

1847 Quae haec sint, clariùs explica. Quae tenuia sunt, uel fluida, uel lenta, uel alba, tenuitatis omnino, & eorum, quae tenuitatis propria sunt, participia.

1848 A quae itaque tantùm erunt hae?

1849 A quae nimirum omnes, & omnes omnino fluores, & quae e fluoribus, a calore diutiùs agente cõspissatis, compacta sunt; si non a uerè uniformi calore, at ab eo omnino, qui parum ab uniformi differat; & si non e uerè similari re, at quae ad similarem proximè accedat.

1850 Qui uerò fluores calore, tenuitatéq., & iis omnibus, quae tenuitatis sunt, exsuperant, ii & a robustiore calore, & e Terra magis inuerti se sinente, effecti sint oportet.

1851 Crassiores uerò contrà, frigidiorésq. a calore debiliore, & e magis repugnante Terra effecti uideri debent.

1852 Quid! nón ne dari possunt, qui calore quidem exsuperét, tenuitate uerò exsuperentur? Possunt.

1853 Et id quidem, quod marinis ad fontanas aquas euenire apparet.

1854 Crassiores itaque multò, multò etiã calidiores aquae marinae, fontanae contrá.

1855 Eorum uerò, quae e fluoribus efficiuntur, multò alia tenuiora, at non alba tamen, ut gemmae multae, quae transspicuae quidem, puniceae, uiridésq. sunt. Alia uerò econtrà, alba quidem, at non perspicua, cuiusmodi lapides multi.

1856 At uerò e fluoribus a calore conspissatis ea omnia compacta uideri debent, quibus ea insunt, quae maioris tenuitatis propria sunt, quàm qua praedita sunt ipsa.

1857 Ossa igitur animalium hoc pacto effecta uideri debent, & ea omnia, quibus solidis inesse apparet albedo; e tenuitate, in quam, in se ipsam conspissata compacta sunt.

1858 E semine enim, dubio procul, ossa cõstituta esse tenemus,

&non

& non ex eo a frigore gelato.

1859 Sal itaque(& quae sali similia sunt)eódem pacto concretū uideri debet.

1860 Argentum uerò cùm non modò album,sed candidum, nitidúmq. sit? E fluore.

1861 Neque candor,nitórq., qui argento inesse apparet, crassiori,quàm fluor est,rei indi posse uidetur.

1862 Et metalla igitur,nec ea tantùm,quae argenti similia sūt, sed reliqua etiam omnia,non si quidem alio,quàm quo argentum fit,fieri reliqua,existimare licet.

1863 Quae uerò bene quidem calida,ac minimè alba,minimèq. transspicuitatis,ac ne lentoris quidem participia apparent, a robusto quidem calore,& e fluoribus facta uideri debēt summè dissimilaribus.

1864 Sunt uerò & quae calida quidem,& dura, densáq., & nequaquam tenuitatis defectu,sed eius ueluti nodo,cuiusmodi quae a frigore gelantur, talia a calore quidem constituta uideri debent.

1865 A calore,inquam,si quidem calida,at non solo, sed á frigore etiam uel ueluti per uices agente, uel caloris actionem excipiente,& fluorem a calore factum ueluti ligante,compingentéq.; inexsistente calore,minimè inde eiecto, & nihil omnino uel modicum quid passo.

1866 Talia porro uideri possunt &quae bene aequabilia,& bene leuia apparent: nam quae á calore duritiem adsumunt, inaequabilia,durioráq.fieri uidentur.

1867 Quae uerò transspicua sunt,densáq., & frigida,cuiusmodi & gemmae, & lapides etiam nonnulli; caloris quidē actione tenuia primùm,fluidáq., mox, calore extincto, a frigore gelata,occupatáq. uideri debent.

1868 Et talia,quae sunt,dicto modo constitui, glacies declarat, cryställúmq., quod e glacie confectum ui deri potest.

AQVA.

1869 Aquas porro nullas a frigore constitutas esse, & nullas omnino esse frigidas, aquarum omnium generatio, constitutióq., & earum actio, passióq., & ipsa ampliùs manifestare poterit operatio.

1870 Quae siquidem e nubibus fiunt e uaporibus, e calida omnino re omnes Aristoteli etiam fiunt, in se ipsam coacta, spissatáq., aliud passa nihil.

1871 Nullae itaque pluuiae, dum non in unum coëunt uapores; at ibi semper, ubi in se ipsas coactae sunt nubes, & in se ipsos spissati uapores; seu id, loci angustia, seu uentorum ui, quacumque demum fiat occasione, uel in summè etiam calido ambiente.

1872 Nec certè si ad aquarum generationem conspissatio sola satis non sit, & frigore etiam opus sit.

1873 Tum ad uapores, in aquas cogendos, conspissationem satis esse, nullius ope indigentem frigoris, uel ipsis intueri licet oculis.

1874 Vbicũque uidelicet quacumque occasione in se ipsos spissantur, in ualde etiã calidis rebus, nec uapores modò reliqui, sed fumus etiam ipse in aquas crassescit.

1875 Neque enim aliud uideri aqua potest, nisi uapor in se ipsum conspissatus. Veluti neque uapor aliud, nisi adtenuata aqua.

1876 Aquarũ item constitutio omnis, minimè frigidas aquas declarat: nam si Terram ipsam, ut nobis placet, in aquam inuertit sol, nulli dubitandum sit quidquam, nec summè frigidam, nec frigidam omnino esse aquam.

1877 Non itaque frigus in his sit summum, quale aquas Aristoteli constituit.

1878 *Aquam omnino, calidam, ponimus; eáq. frigidiorem esse Terram, pro certo habemus:* Id quod annis superioribus tutati sumus. Quod quoniam nouum, uelutíq. a me ortum uidebatur, mirum, quos cachinnos excitarimus cuidam asino non solùm ad nostram hanc, uerùm etiam ad Aristotelis Peripateticam

cam lyram. qui cùm eorum uerborum sensum percipere non posset; at se tenere probè, opinaretur; me; omnino calidam aquam pronunciantem, calidissimam, hariolatus est, eam declarauisse. Quaeso, iterum in litterarii ludi puluere se exerceat.

1879 At neque actio ulla, quae nimirum, uel liberalissimè epota, nullum animalibus malum infert.

1880 Nec uerò linguam constringit quidquam. Nam Galeno; & rectè; sapor, si quid aliud, rei cuiusuis naturam manifestare uidetur.

1881 Nec solùm nulla aquae actio magnum ei inesse frigus, declarat, at neque passio ulla; quae nimirum feruens facta, & magno donata calore, tantum abest, vt corrumpatur, uel aqua esset, ut magis aqua fiat.

1882 Propria itidem operatio, non modò non frigidam declarat aquam, sed calidam omnino; quae cùm motu seruari uisa, calida omnino uideri debet.

1883 Aqua deinde ignem quidem, licèt extinguere uideatur copiosa in eum iniecta, at in aquam agere; frigus uidelicet illi indere, & crassiusculum facere, uisa certè est numquam.

1884 At oportebat passim ubi mole exsuperat, uel nihil illi cōmista, nihilq. illum contingens, nihilóq. segniùs, quàm ab igne ipsa, nihil ab eo contacta, uel in igni proximam rem, uel in ignem omninò, diuturniorem eius morata actionem, agi uidetur.

1885 Minùs etiam terram aqua inuertit: at ab igne tamen in aquam terra inuerti apparet.

1886 Non igitur e lignis modò accensis, sed e saxis effluere illa passim uidetur: ut dubitare nihil liceat, Terrae, atque ignis mediam esse aquam, & secundum omnino corpus.

1887 Quinimmo neque aërem inuertendi potens aqua uideri potest.

1888 Solus itaque Ignis, & Terra sola, prima corpora.

AER.

1889 At non & aëri itidem, atque aquae commune possumus

praebere principium, ut Aristoteles; si quidē ignis nullus ab aëre inuerti uisus est umquam.

1890 Terra itidem nihil omnino ab aëre pati uidetur, sed quantulauis eius glaeba in aëre quantouis perpetuò seruari.

1891 At neque aquam, uel succum omnino ullum in propriam agere naturam uidetur aër, nisi uel a Sole, uel a Terra, cōtrario sit affectus modo.

ANIMALIA.

1892 Ergo quae e diuersis partibus manifestè composita sunt; cuiusmodi & animalia, & plantae uidentur; e materia omnino ualde dissimilari confecta esse uideri debent.

1893 Quo uerò a calore? Ab uniformi, & perblando.

1894 Quam enim tenuitatem calor ipse, & quem ingenerat spiritum, uel e non dura re minimè illum educit.

1895 Non igitur mirandum, quod diximus, solem ipsum sūmè calidum, in frigidissimam agentem Terram, Terrae partes inuertere, & calore quodam omnes, & quadam donare tenuitate. quin & quas etiam benè calidas, & benè tenues facit, in calidissimos, tenuisímósq. agit uapores, & in ipsas animalium animas.

1896 Nec uerò de humana etiam anima id dictum existimet quis, quam a Deo ipso in singula hominum corpora infusam esse, non sacrae tantùm diuinae litterae; sed; ut aliàs, Deo ipso fauente, disputabitur; humana etiam ratio nos docet: at de ea modò, quae e semine educitur, & quae agentis naturae opus uideri potest.

1897 Ecquid enim aliud sunt animalia (ut aliàs latiùs, Deo duce, disputabitur) quàm spiritus proprio integumento, propriόq. inclusus organo?

1898 Quae itidem a semine fiunt, uel non e singulis corporis partibus eo proueniente, & nequaquam iis praedito partibus,

bus, quibus quae ex eo constituuntur, animalia donata uidentur; a simili tamen fieri, manifestè nobis uidentur.

1899 Vteri ergo calor; qui (ut aliàs dicemus) praecipuè in animalium constitutione, opificis uicem subire uidetur; & semen ipsum, & femineum sanguinem, & spiritum in semine confecto attractum bene, utrumque uarium, uariè immutat, uarias utrique substantias, & uarias species, variásq. indit dispositiones.

1900 Quin & ignis; qui motu, & duorum corporum adtritu fit; & ipse a simili fieri uidetur.

1901 Quem eundem a motu factum, a propria caloris factum operatione, ac substantia, existimamus.

1902 Tametsi propriae conseruationis, & proprii boni sensum naturis agentibus datum confitemur, at non eundem tamen utrisque, sed longè calori exquisitiorem, ut spiritus, animalium corpori inclusus declarat.

1903 Quò igitur quis calidior, eò usque, sensu praeditus exquisitiore, eóq. stupidior, quò frigidiori, seu natura tales sint, siue etiam morbo, aut occasione alia quauis.

1904 Rectè ergo Galenus, furentes, & iracundos, caloris abun-
„ dantia; graues, & pigros, temperaturae frigiditate fieri.

1905 Nil itaque sensus aliud, quàm propriae passionis perceptio, uideri potest.

1906 Nec uerò quòd organa, quibus sentire animalia uidentur, reliquorum nulli data sunt, sola propterea animalia sentiendi facultate praedita uideantur, entia uerò reliqua eius expertia esse omnino.

1907 Non igitur quod organorum est munus, operandi, sentiendíq. facultatem, aut etiam facilitatem, sentienti animae sensoria praebere uidentur.

1908 Praestant tamen illud, vt scilicet sensilium actiones admittant, uel non ualenter repellant.

1909 Non itaque organa esse, sine quibus aut nihil omnino, aut aegriùs sentiat quid?

1910 Sunt tamen uiae omnino, atque aditus, quibus externarum rerum actio, & res ipsae ad inexsistentem, & uerè sentientem deferantur spiritum.

1911 Vt enim sensus animali fiat, ad spiritum ipsum sensilis actio perueniat, & in ipsum agat spiritum necesse est.

1912 Quo fit ut ibi omnino sentire animal uideatur, ubi ipse patitur spiritus, alibi nusquam.

1913 Quare qui in animali fit sensus, non uniuersi est corporis, sed neruosi modò generis; quin neque huius omnis, sed spiritus, qui illi inexsistit.

1914 Ceterùm ualidas, & uigentes caloris, frigorísq. uires quauis corporis parte animal percipere tenemus, atque ibi exquisitiùs, ubi copiosior adest, & minùs obtegitur spiritus.

1915 Languentes uerò easdem, & ueluti stertentes, demortuásq., quales quae cibis in exsistunt, apparent, uix in una.

1916 In spiritum, modò mollissima contectus sit re, uel languidissimae illae agere uideri debent.

1917 Neque igitur in spiritum odores, aëris nimirum affectiones, uel lux agere poterunt? Nimirum.

1918 Ad ipsum itaque oportet ferantur spiritum, nullis contectum neruis, cute nulla, & ipsi omnino immisceantur spiritui.

1919 Quare non aliud uel narium meatus, uel summè transspicuae oculorum tunicae praestare uidentur, quàm subeunti modò aëri patentes illi, & luci hae peruiae, ingredientibus ipsis praebere iter.

1920 At neque aures aliud quidquam, sed aërem modò ad ipsas delatum excipere, & seruare unitum, diffundi dissiparíq. illum, & qui in illo factus est, motum prohibentes, qui, spiritui communicatus, sonus apparet.

1921 Entia uerò reliqua nullo donata tegumento, sed quod uidentur, exsistentia, proprias vt percipiant passiones, nullis habent opus tegumenti foraminibus.

DEVS

DEVS OPTIMVS MAXIMVS.

POSITIONES

I

DEVM porro esse, & rerum omnium conditorem, non Caeli motus, appetitúsq́, sed is eius motus, eáq. eiusdem a Terra, manifestet, distantia; quibus prouisum uidetur, vt longè etiã exsuperans Terram sol, nullam tamen eius partem exurat, & nullam non illustret, viuificétq., nulli demum sua non largiatur bona: & admirabilis Caeli ipsius constructio; tum reliquorum entium, animalium praesertim paullò minús.

II

Hanc certè constructionem intuitus qui fuerit, quantumuis ferus, impius, caudex, stipes, plumbeus, ac stupidus etiam fuerit, nequaquam fortuitò, aut casu factam esse, suspicari aut queat, aut uelit; sed verè DEI ipsius consilio.

III

Eius substantiam, aut alias inquirere operationes, non arrogans magis, quàm stultum uideri potest; ut quae homini innotescere nullo modo possint. Quae de se sciri uoluit, ea nobis ipse manifestauit DEVS. Iis contenti, nequaquam nostris alia uiribus, aut humanis inquirere audeamus rationibus: quae scilicet longè animi nostri aciem exsuperent, longéq. sint lucidiora, quàm quae humanus intueri queat oculus. Ibi spero inspicienda omnia, ubi corpore exsolutus animus, ad ipsum, unde profectus est, euolarit DEVM: Cui sempiterna laus, & gloria a nobis debetur in secula seculorum.

ANTO-

ANTONII PERSII POSITIONES PRO ARISTOTELE.

1922 GEnerationem omnē a simili esse, quique sapientes; quia omnia quaecumque fieri uidentur, a simili facta dignorunt; protulerunt.

1923 Naturas uerò, a quibus talia cōstitui, antiquioribus uisa sunt, minùs declaratas esse comperiemus.

1924 Et Plato quidem; nihil hic intuitus, cui plantarum, animaliúmq. sponte sua enascentium constitutionem adsignare posset; rerum omnium ideas, similitudines nimirum, & agentes eas constituentésq. esse opinatus, e quibus singulis singula constituentur entia.

1925 Remotissimam attamen, obscurissimámq. rem, & fortè minimè Naturali afferendam; cuius cognitio omnis a sensu pendet. Iure igitur passim ab Aristotele reiectam explosámq.

1926 Longè itaque ipse proximiùs, apertiúsq., & quod ipsis paene intueri licet oculis, a sole nimirum generari omnia; tametsi ranae ad solem similitudinem declarare minùs posit, cùm sol Aristoteli, caloris expers sit, ac ueluti conterens aërem, calorē tantùm generet.

1927 Rectè Aristoteli uisum, Terram immobilem esse.

1928 Itidem frigori, a quo in primis constitui uidetur Terra, immobilitas tributa est.

1929 Rectè, summè mobile uisum Arist. Caelum.

1930 Rectè itidem motum, leuitatémq. calori tribuit.

1931 Rectè principium primúmq. materia est, inseparabilis
„ quidem, sed contrariis subiecta. nec enim calor frigori, nec
„ illi hoc; sed quod utrique subiicitur, materia est. quare primò,

„ mò,quòd potentiâ ſenſibile corpus principium eſt, tum con-
„ trarietates ipſae,ceu calor,& frigus, &c. uidelicet ex Ocello
Lucano omnia. ſimplicium tamen ſubſtantia,calor eſt Ariſto-
teli.

1932 Rectè calidum,& frigidum,& humidum, & ſiccum princi
„ pia apparent; quae nimirum & agere uidentur,& pati, & pri-
„ ma eſſe, qualia primorum corporum; & quae in ſeſe mutuò
„ tranſmutantur,principia eſſe oportet.

1933 Rectè, ſola materia,& prima contrarietas ad primorũ cor
porum conſtitutionem,ſatis eſſe, Ariſt. uiſa eſt.

1934 Rectè,tangibiles oportere eſſe tangibilium corporum ſpe
„ cificas differentias: corporis enim ſenſibilis, hoc eſt tãgibilis,
„ principia quaerimus.

1935 Similares partes ex elementis conſtituuntur,ſeu ueriùs ex
„ uiribus elementorum;non tamen omnibus,ſed ex calido, fri-
„ gido,humido, ſicco.

1936 Rectè itidem & Peripateticorum optimi dixere, calorem
ſubſtantiam eſſe,quoniam ignis forma.

1937 Elementa omnia contrarietatem habent,quoniam ipſorũ
„ differentiae contrariae ſunt;differentiis porro, a quibus con-
„ ſtituuntur,immutatis,& ipſa itidem immutantur: frigore igi
„ tur in calorem immutato,aqua in aërem tranſit,& aër fit: at ſi
„ neutra differentia, neutram uicerit, mutuò autem in ſei-
„ pſas agentes,& mutuò a ſeipſis patiẽtes, ſeſe mutuò imminue
„ rint debilitauerintq., ut utriuſque uis retuſa appareat, ac re-
„ fracta,utrumque immutatur; ac nec aqua ampliùs remanet,
„ nec aër,neque aër conſtituitur,nec aqua; ſed tertium quoddã
„ ueluti ex utroque compoſitum. Miſtorum ergo ſubſtantia A-
riſtoteli nulla eſt,praeter calorem,& frigus. quod cùm ita ſit,
rectè ſenſit.

1938 Simplex,& naturalis generatio,tranſmutatio eſt, facta ab
actiuis qualitatibus,a calore uidelicet, & frigore, e ſubiecta
materia: rectè.

1939 Generātur in Terra, humoréq. animalia, quoniam humor
„ in Terra, ſpiritus in humore, calor animalis in uniuerſo eſt; ita
„ ut quodammodo omnia animae plena ſint: quamobrem conſi
„ ſtunt celeriter, cùm calor ille comprehenſus, ſiue exceptus eſt.
„ comprehenditur autem, & humoribus incaleſcentibus effici-
„ tur, ueluti bulla ſpumoſa. Animalium itaque animae, ubi eo-
rum generationem proximiùs intuitus eſt, a calore conſtitui,
Ariſt. ſunt uiſae.

1940 Ineſt in omniū ſemine, quod calor uocatur; id autē nō ignis
„ nō talis aliqua facúltas, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſóq.
„ corpore continetur, & natura, quae in eo eſt ſpiritu, proportio
„ ne reſpondens elemento ſtellarum. Quamobrē ignis nullum
„ animal generat, at Solis, & animalium generatiuus calor: ne-
„ que is modò, qui ſemine continetur, uerùm etiam ſi quid ex-
„ crementi ſit, quamuis a natura diuerſum.

1941 Quoniā igitur non quodlibet agit in quodlibet, nec quod
„ libet a quolibet patitur; ſed contrarium modò in contrarium
„ agit, & contrarium a contrario patitur; quae agunt princi-
„ pia, formae nimirum, ſubſtantiaéq., contraria eſſe opor-
„ tet.

1942 Tum praeterea, quoniam nec ab alio oriri oportet princi-
„ pia, nec a ſeipſis mutuò, & ab ipſis conſtitui omnia; propterea
„ contraria illa eſſe oportet. Et prima inſuper contraria, integra
„ nimirum, nihílq. imminuta.

1943 Adeò manifeſtum eſt, agentia, formaliáq. principia con-
„ traria oportere poni, ut antiquiores ueluti ab ipſa coacti ue
„ ritate, in hoc conuenerint ad unum omnes: omnes enim cōtra
„ ria poſuere.

1944 Rectè itidem & illud, quoniam contrarius eſt generatio-
„ ni interitus; contrariorum autem contrarias eſſe oportet cauſ
„ ſas agentes; quae agunt, efficiúntq., contraria ſint, neceſ-
„ ſe eſt.

1945 Nos autem ſenſibilium corporum materiam quandam eſ
ſe

,, se dicimus; eam autem separari non posse, sed semper cum con
,, trarietate esse: numquam scilicet ab altero contrario seiunctã,
,, sed ab altero perpetuò detentam.

1946 Materiam ponimus inseparabilem quidem, sed cõtrariis
,, subiectam, formis nimirum, substantiísq.

1947 Rectè itaque defendi posse remur, substantiam aliquã sub
stantiae non esse contrariam.

1948 Nequaquam mistio fit, ubi eorum, quae miscentur, perit
,, alterum; sed in id, quod exsuperat, accessio: ueluti si gutta ui-
,, ni decies millenis aquae mensuris infundatur, non misce-
,, tur.

1949 Vbi verò aequis quodammodo uiribus praeditae sunt, ibi
,, utrumque e sua natura in id quidẽ, quod uincit, immutatur:
,, at non tamen alterum fit, sed ueluti inter utrumque mediũ, ac
,, commune: rectè.

1950 Modica igitur aqua plurimo uino infusa, vinum fit; quia
,, perit aqua, uini formã nihil, aut insensile quid immutatã.
,, quòd si aqua copiosior assiduè infundatur, magis assiduè patia
,, tur, debilitetúrq., ac remittatur, & aqua etiam tandem fiat,
,, uel aquae similis res, postremò aqua omnino: rectè.

1951 Tangibili differentia tangibilia corpora, inter se differre
,, oportet.

1952 At neque principia ex se ipsis mutuò fiunt: nam contraria
,, sunt: ex iis autem omnia; iis enim materiae accedentibus, en-
,, tia constituuntur omnia.

1953 Generatio praeterea omnis iuxta mutationem fit, muta-
,, tio uerò in contraria omnis.

1954 Neque enim uel quodlibet agat in quodlibet, uel a quoli
,, bet patiatur quodlibet; non scilicet album e musico, per se fiat;
,, sed e nigro omnino, aut purpureo, aut medio alio colore: Ne-
,, que in quodlibet corrumpitur quid, sed in contrarium modò;
,, non scilicet in musicum, album per se, sed in nigrum modó.

1955 Quodcumque igitur fit, & quodcumque corrumpitur, e

contrariis fit, & in contraria corrumpitur, uel in media: quae & ipsa a contrariis primis generantur.

1956 Omnino itaque enunciare licet, omnia natura constituta „ uel contraria esse, uel e contrariis: contraria quidem, extrema, „ e contrariis autem media.

1957 Simul fieri nequit, ut primae contrarietates sint plures: si- „ quidem in natura una, & uno in genere, cuiusmodi substantia „ exsistit, unica tantùm prima est oppositio.

1958 Cuius differentiae, hoc aliquid; habitum uidelicet, for- „ mámq.; significant, id magis substantia est; cuius contrà, dif- „ ferentiae, priuationem magis, id magis non ens est. his autem „ differentiis, ignis, & Terra differunt. Contrarium itaque alterum praestantius nobiliúsq., forma, atque habitus Aristot. uidetur; priuatio alterum, deterius scilicet, & ignobilius.

1959 Prima itaque contrarietas, habitus est, & priuatio.

1960 Si generationes ex contrariis in natura fiunt; e forma au- „ tem, & formae habitu, aut ex aliqua formae priuatione fiunt; „ patet omnem quidem contrarietatem, priuationem quandam „ esse: priuationem autem non omnem fortasse, contrarietatem „ esse. patet etiam per inductionem: omnis enim contrarietas, „ contrariorum priuationem habet.

1961 Quare per priuationem semper contrarium alterum dici „ patet.

1962 Sed num eadem sint omnium principia? Sunt fortè, & non „ sunt, ueluti corporum forsan sensibilium, calidum quidem est, „ ut forma, frigidum verò alio modo priuatio est; & materies, id „ quod haec est, potentia primùm per se.

1963 Similitudine itaque rationis, omnium principia eadem di „ cere possumus, perinde atquè si quispiam dixerit, tria esse prin „ cipia, formam, priuationem, atque materiam.

1964 Ceterùm unumquodque istorum circa unumquodque ge „ nus, diuersum est; ut in colore album, nigrum, superficies; lu- „ men, tenebrae, aër: ex his autem dies emergit, & nox.

1965 Qui itaque haec considerant, tria esse elementa considera

re,

„ re,cum ratione coniunctum,ut dictum est, uidetur.
1966 Quin nec plures contrarietates primae esse possunt: quan
„ doquidem substantia unum quoddam genus est eius, quod
„ est.principia igitur eò solùm, quòd prius est, & posterius,non
„ genere inter se differrent: etenim uno in genere una semper
„ est contrarietas,& contrarietates omnes in unam semper redu
„ ci uidentur.
1967 Substantia,in qua generationes fiunt,& corruptiones,ue-
„ luti natura quaeuis alia, & aliud genus quoduis,a duobus tan
„ tùm detineri potest primis contrariis: reliqua,quae inesse ui-
„ dentur,prima non sunt, neque alterius omnino generis, sed a
„ primis illis manant, & sub prima illa,reducenda omnino sunt;
„ illa eadem uidelicet,at non integra puráue, sed imminuta, &
„ sibi ipsis commista.
1968 Prima item contraria in natura quauis, quàm longissimè
„ a seipsis posita sunt; in medio eadem quidem, at imminuta,&
„ & sibi ipsis commista.
1969 Calor,& frigus,efficiendi uim habent; siccitas uerò, & hu-
„ mor,patiendi; id quod inductione probatur. calor enim, & fri
„ gus cùm ea,quae eiusdem, tum quae diuersi generis sunt, de-
„ terminare,coniungere,immutare,humectare, exsiccare, dura
„ re,emollire,in omnibus uidentur: rectè.redde Ocello quadru
„ plum,trifur.
1970 Humida uerò,& sicca tum etiam per se, tum quae commu
„ niter ex utrisque concreta sunt, corpora terminari, & aliis,
„ quae dictae sunt,qualitatibus affici.
1971 Tenuitas, mollitiésq., & uiscositas principia non sunt:
„ nam sub humiditatem reducuntur, & humiditatis propriae
„ sunt; humiditas nimirum illarum quaelibet, at non pura sin-
„ ceráq.
1972 Durum est, quod concretum, gelatúmq. est: quod autem
„ concretum est,siccum est.
1973 Alienorum disgregatiuus est calor, similium congrega-
„ tiuus.

Frigus

1974 Frigus contrà, omnium congregatiuus.

4 Mete. 1975 Quaecumque exſiccantur, uel calefacta exſiccantur, uel ,, frigefacta: at ſiue hoc, ſiue illo fiat modo, a calore exſiccantur ,, omnia, uel externo, humiditatem eliciente, uel ab interno a ,, frigore eiecto, extrusóq. humiditatem ſecum educente.

1976 Quae aquea ſunt, unius caloris exitu concreſcunt: ſoluun ,, tur itaque, unius caloris ingreſſu; & non aquea tantùm, ſed ,, quae ex aqua itidem ſunt, & Terra.

1977 Quae ad Terrã, & ad aquam, ſed plus ad Terram adtinẽt, ,, ſi ex eo, quòd calor exierit, concreta ſunt, calore, ubi rurſus ad ,, uenerit, liquantur; ueluti lutum, cùm gelu adſtrictum eſt.

1978 Quae refrigeratione, & caloris uniuerſi exſpiratione con ,, creuere, ea non ſoluuntur, niſi caloris exſuperantia, ſed mol- ,, liuntur; ut ferrum, & cornu.

1979 Eo locari entia oportet modo, ut contenta continentibus ,, ſimilia ſint cognatáq.

1980 Humidum id eſt, quod proprio termino indeterminabile ,, eſt: alieno uerò bene determinabile: quod ſcilicet ſeſe conti- ,, nere, & in propriis terminis, propriáq. figura ſeruare minimè ,, poteſt; & quod alienos terminos, alienámq. figuram prom- ,, ptè ſuſcipit.

1981 Tenuitas, mollitiéſq. humiditatis ſunt, & illarum utraque ,, humiditas quid paſſa; craſſities cõtrà, & durities, ſiccitatis pro ,, priae, & utraque ſiccitas quid paſſa: ſi quidem illarũ utraque, ,, quae humiditatis; hae contrà, quae ſiccitatis ſunt, habere, & fa ,, cere uidentur.

1982 Siccũ contrà, quod proprio quidem termino bene determĩ ,, nabile eſt: alieno uerò bene indeterminabile: quod ſcilicet ſe ,, ſe cõtinet, & in propriis terminis, propriáq. ſeruat figura; & a- ,, lienos terminos, alienámq. figuram non ſuſcipit.

1983 Humidum enim, quoniam proprio termino non contine- ,, tur, & alienum facilè ſuſcipit, & facilè ſe impelli ſinit, reple- ,, tiuum uidetur: id uerò, quod tenue eſt, praeſtat.

1984 Si quidem e partibus exiguis conſtat; tale autem quod

eſt,

„ est,quia totum ipsum,quibus apponitur,contingit tota; reple
„ tiuum omnino exsistit.
1985 Mollities uerò in sese refugit,ceditq., id quod humidi om
„ nino est,& humidum facere solet.
1986 Ad proprium locum ferri unumquodque, ad suũ simile,
„ & suam speciem est ferri;&sic utique quis existimabit id,quod
„ antiqui dicebant,simile ad simile ferri.
1987 Quoniam id,quod omnibus substat,fertur ad mediũ,neces
„ se est,quod omnibus supereminet,ferri ad extremũ regionis,
„ in qua faciunt motum:extremo enim medium contrarium est;
„ quod autem substat,ei,quod supereminet.quapropter &ratio
„ nabiliter graue,& leue duo sunt:etenim loca duo,medium,&
„ extremum.
1988 Est igitur & inter haec medium,quod ad utrumque ipsorũ
„ dicitur alterum:quod enim intermedium est, ut extremum,&
„ medium amborũ est;ob hoc est etiam aliud graue, & leue, ut
„ aqua,& aer:nihil enim prohibet ut inter contraria sit unum,
„ & plura,quemadmodum & in colorib. summè igitur contra
„ ria igni Terra, Aristoteli.
1989 Oportet ut firmum quid stabiléq. habeat Caelum, circa
„ quod moueri queat;Terram esse immobilem,& in medio posi
„ tam.quod enim circulo mouetur,necessariò circa medium sta
„ bile mouetur.
1990 Terra autem exsistente, & ignem exsistere necesse est: si
„ enim alterum contrariorum naturâ,naturâ & alterũ: siquidẽ
„ eadem contrariorum materia,& prior est affirmatio negatio-
„ ne,ueluti calidum frigido.
1991 Quies autem,& graue dicuntur iuxta leuitatis, & motus
„ priuationem.
1992 Vbi extrema quaedam,prima praesertim quae sunt, in se
„ se mutuò agunt, si neutrum exsuperat, alterúmq. in propriã
„ agit substantiam,id tertium cõstitui uidetur, quod utriusque
„ medium uideri possit.

A ca-

1993 A calore,& frigore res omnes effici,corrumpíq. rectè Aristoteles.

1994 Caelum circulari mouetur motu.Est enim ipsi bonum moueri,quàm manere,magis;quoniam operari magis,quàm non operari.

1995 Aeterno autem corpori conuenientissimus circularis motus,qui neque principium habet,neque finem:rectè.

1996 Moueri igitur Caelum, quoniam proprium est ipsius, opus.

1997 Neque hoc tantùm,sed esse etiam propter motum.

1998 Singula,quorum opus est,esse operis gratia: Dei autem actio immortalitas;quia necesse est,diuino uitam exsistere sépiternam.

1999 Quoniam autem Caelum tale(diuinum enim corpus) propterea habet circulare corpus,quòd naturâ circulo moueatur semper.

2000 Moueri Caelũ;ait;quoniam bonum appetit; id autẽ motu consequi,& propterea diuersos orbes,diuersis moueri motibus:non enim eisdem omnes bonum consequi posse. Qui locus ut Aristoteli uerè uisus est esse Deorum sedes, atque immortalium;sic nobis rectiùs,ueriúsq., unius & trini DEI,cum beata uirgine MARIA, sanctisq. omnibus immortale, sempiternúmq.domicilium esse,creditum,exploratúmq.factũ est. quem ad locum coetúmq.eorum,qui sanctè uixerunt,& corpore laxati,eum incolunt, nobis quoque eandem, eadem uita, uiam insistentibus,aditus patefiat.

ANTO-

ANTONII PERSII

PROBLEMATA, CCCLXXII.

QVORVM QVAESTIONES SOLVET, ET AD INTERROGATA RESPONDEBIT LIBRO QVI PROPEDIEM EDETVR.

IVXTA SVAE PHILOSOPHIAE DOGMATA.

1 CVR vacuum, atque inane, summè auersari, & pati omnino non posse natura uidetur.

2 Cur Caelum eiusdem substantiae cum stellis, est ponendum.

3 Cur Caelum non, vt stellae, calefacit.

4 Cur nec lucet.

5 Cur nec omnino uisile esse uidetur.

6 Cur Caelum iisdem omnino uiribus, eadémq. stellis specie donatum esse uidetur.

7 Cur nec aër, nec mare magnae mundi partes uideri possunt.

8 Cur solum Caelum, & Terra sola, Mundi magnae partes.

9 Cur qui supra montium uertices continetur, aër, Caelo apponendus est.

10 Cur nō solùm magnae Caelum, & Terra, Mundi partes, sed etiam primae, principésq., hoc est, robore etiam uiribúsq.

11 Cur assiduè in aquas, grandinésq., & niues crassescit aër.

12 Cur non solùm Caelum, & Terra, uirium robore reliquis, sed dignitate, & tempore praecedunt.

13 Cur Caelum, & Terra in sese mutuò agendi; vtrumque uidelicet, alterum in propriam substantiam inuertendi; ui praeditum uideri debet.

14 Cur nihil uerè simplex, uerèq. unum esse uideri debet.

15 Cur e duplici natura composita omnia.

16 Cur non detur uera entis totius generatio, uel corruptio.

17 Cur ea natura, quae accedit, recedítq., nō una, ſed multiplex.

18 Cur natura, quae accedit, recedítq. agendi ui; aliás ſcilicet e proprijs ſedibus eijciendi, & ſeſe in illis generandi, conſtituendiue entia; ui praedita uideri debet.

19 Cur incorporea ſit.

20 Cur per ſe, nulliq. haerens corpori, ſubſiſtere, & eſſe omnino non poteſt.

21 Cur quae remanet natura, una eſſe omnino, atque eadem ui detur omnis.

22 Cur agentem nullam auerſata, neque exoſa.

23 Cur omnem ſuſcipiat, ſeruétq.

24 Cur nulla agendi, aut operandi ui ſuſcipiens natura, praedita apparet.

25 Cur perpetuò inter ſe decertant naturae agentes.

26 Cur non quaeuis ſedes cuiuis conueniat naturae agenti.

27 Cur plures eidem ineſſe ſimul minimè poſſunt.

28 Cur tenuitas non agere uidetur.

29 Cur neque craſſities.

30 Cur, ſi tenuitatem albedo inſequi uidetur, tenuitatis opus albedo non eſt.

31 Cur, ſi quae ſummè ſunt tenuia, prompta illa ad motum uidentur; motus tamen a tenuitate non emanat.

32 Cur lux non agit in tenebras, nec ex aduerſo.

33 Cur nec motus agere uidetur, nec contrà, immobilitas.

34 Cur tenuitas a calore fieri, & calorem inſequi, & caloris propria eſſe uideri debet.

35 Cur contrà, craſſities a frigore ipſo.

36 Cur, cùm a calore itidem dureſcere quaedam, & craſſeſcere uidentur, non utriuſque opus craſſities uideri debet.

37 Cur lux caloris propria, & ipſum ea inſequi, & a calore fieri uidetur.

38 Cur non a quouis calore ſumma ipſa, & uigens puráue; ſed a ſummo tantùm, & in tenui exſiſtente re.

39 Cur lucis naturae aduerſum, contrariúmq. frigus.

40 Cur caloris opus albedo item, & tenuitas.

Cur

41 Cur motus & ipse caloris summè proprius.
42 Cur immobilitas contrà, frigoris.
43 Cur motus a calore omnino,& solo eo,edi existimatur.
44 Cur calor motum natura,& dignitate praecedit.
45 Cur item & tempore calor motum praeire uideri possit.
46 Cur motus calorem facit.
47 Cur commotus ignis agitatúsq.accendi,uiuificaríq.,motu verò prohibitus extingui,corrumpíq.apparet.
48 Cur calor adtenuare,& frigus contrà,gelare,compingeréue, & densare uidetur.
49 Cur calor,& frigus sese adeò exhorrent,auersantúrq.,& sese mutuò oppugnare,atque interimere uidentur.
50 Cur a calore Caelũ, a frigore Terra cõstituta uideri possunt.
51 Cur nulla alia natura agens Terrae,nisi frigus,nec Caelo,nisi calor inesse uidetur.
52 Vtrum tale ens apud nos fieri posse uidetur, quale Caelũ exsistit,in seipsum conglobatum,conspissatúmq.
53 Cur natura quaeuis agens numquam agere cessat, sed uel similes,cognatásq.oppugnat, deturbátq.
54 Cur ab uno Caelo,& ab una Terra,tot tantáq. diuersissima, & plurima generari possunt entia.
55 Cur sol agens in Terram,in media priùs entia,postremò uerò in aërem ipsum eam inuertat.
56 Cur in maximis squaloribus, fontes copiosiores facti interdum uisi sunt.
57 Cur recedente sole,penitus deficere uisae sint aquae,nec a solutis niuibus,neque a pluuiis auctae ullis,incrementum capere uisae.
58 Cur sol nec perpetuò,nec iisdem aequè agit uiribus,cùm aequè a Terra distat.
59 Cur etiã tuberculi,& inaequalitas paene insensibilis Terrae, nedum montes, possunt Solis lucem, atque actionem impedire,quò minùs aequè iis agat uiribus in eam.
60 Cur diuersa possunt constitui entia ab eodem calore, &

quibus idem robore ineſt calor.

61 Cur in accedente, rectáq. Solis luce adeò languet calor, ut uix calidam ſentias, quae in ſe ipſam collecta, uel igne ipſo, exurit robuſtiús.

62 Cur eadem res, a calore eodem in alia, atque alia agatur.

63 Cur quaedam entia eſt uidere, quae ueluti ab utraque per uices agente natura, conſtituta uideri poſſint.

64 Cur deinde non utriuſque ſimul ingenium, & utriuſque uis, & natura omnino utraque ente in ullo, ſimilare quod ſit, & uerè unum, ſpectetur, aut ineſſe omnino poſſit.

65 Cur qui calor, quantúsue, quod nimirum caloris robur, & quae eius copia, & quae entia, in qualia inuertat, minimè inquirendum.

66 Cur tenuitatis, craſſitieíq. diſcrimina omnia innoteſcere non poſſunt.

67 Cur craſſities, tenuitáſq., molis eſt materiaéue, & materiae omnino diſpoſitio.

68 Cur & quae materia uerè craſſa, craſſa dici poteſt.

69 Cur tenuitas colorem non foedat.

70 Cur quod flectitur, omnino craſſum non eſt.

71 Cur item quod extenditur, dilatatúrue.

72 Cur, & unde extenſio fiat, dilatatióq.

73 Cur craſſities nulla, noſtra ui fieri poteſt.

74 Cur aqua gelata, craſſa facta uideri non debet.

75 Cur craſſities, tenuitáſq. optimè ſibi ipſis coire poſſunt.

76 Cur, ſi lentor, mollities, uiſcoſitáſq. purae agendae ſint, a calore quouis, uniformis ſit calor oportet.

77 Cur hae commodiùs a languidiore fieri uideri debent.

78 Cur aurum ab igne liquefactum, nihil, aut inſenſile quid imminui uidetur.

79 Cur languidior, & uehemens calor e re omnino diſſimilari, contrario ordine lentorem, mollitiem, uiſcoſitatémq. faciāt.

80 Cur non omnia, quae e craſſis tenuia fiunt, in medias priùs diſpoſitiones agi non uidentur.

Cur

81 Cur uiſcoſitas, quae praeſertim e diſſimilari re fit, languentis magis, quàm uehementis caloris opus uideri debet.
82 Cur, cùm cuiuſque caloris fluor ſit oportet, & a uehementiore promptiùs fieri uideatur, a ſummo tamen fieri denegatur.
83 Cur aër, qui aſſiduè e terris educitur, eò is eſt tenuior, quò e magis frigidis, magíſq. obſtrictis, gelatíſq.
84 Cur quae a calore conſtituta ſunt, corrumpuntur tandem omnia.
85 Cur e mollibus, paluſtribúſq. terris craſſior perpetuò educi aër uidetur.
86 Cur ſal ex mari.
87 Cur fuligines ingenerentur.
88 Cur, ubi non tantis uiribus agit calor, nullae, aut multò pauciores fuligines fiunt.
89 Cur cineres fiant.
90 Cur nec materiae, rerúmq. ſimilitudo, nec caloris aequabilitas uera, ente in ullo concedi, haberíue poteſt.
91 Cur marina aqua, ſi craſſior fontanâ, calidior tamen apparet.
92 Cur, ſi omnes gemmae e fluoribus fiunt, tenuiores multò ſunt aliae, & perſpicuae, at non albae tamen: contrà, alia alba, & non perſpicua.
93 Cur uuarum ſucci nihil ampliùs concocti, albi futuri; diutiùs uerò cum propriis corticibus concocti, punicei fiunt.
94 Cur plantarum germina enaſcentia alba omnia, uiridia poſtea fiant.
95 Cur radices eorum perpetuò albae remanent.
96 Cur, cùm a ſemine conſtituta oſſa teneas, non gelato eo, a frigore dura apparent.
97 Cur fluores, e quibus metalla fiunt, nequaquam a frigore, ſed a calore omnino concreuiſſe uideri debent.
98 Cur metalla, quantumuis ſoluta, per ſe rurſus concreſcunt.
99 Cur aqua gelata, a calore ſoluta, per ſe minimè concreſcit.
100 Cur, quae a calore duritiem adſumunt, inaequabilia, durioráq. fieri uidentur.

101 Cur animalia, & plantae ab uniformi, & perblando calore, e materia ualde dissimilari, composita uideri debent.

102 Cur quaecumque generantur, a simili generari, ratio ab Aristotele numquam adsignari posse uidetur.

103 Cur neque satis eorum, quae e semine constituuntur, ratio ab ullo antiquorum, praesertim Aristotele est explicata.

104 Cur non ea tantùm a simili constituta uideri debent, quae eandem constituentibus externam speciem nacta sunt; sed ea itidem, quae specie quidem diuersa, dissimiliq.

105 Cur quae a sole constituta sunt, a simili facta uideri debent, & tamen penitus Soli similia, cognatáq. non sunt.

106 Cur quae e semine fiunt, cùm non e singulis corporis partibus id proueniat, & nequaquam iis praeditus sit partibus, quibus, quae ex eo constituuntur animalia, donata uidentur; a simili tamen facta, manifestè uideri possunt.

107 Cur ignis, qui motu, & durorum corporum adtritu fit, a simili fieri uideri debet.

108 Cur quod a propria cuiusuis factum est operatione, ab eiusdem substantia factum uideri debet.

109 Cur primorum corporum alterum in altero contineri oportuit, & sphaericū Mundum factum, non in longum extendi, directúmq., & in altera ipsius parte Caelum locari, Terram in altera.

110 Cur Caelum non iisdem uniuersum, nec magnis donari uiribus oportuit.

111 Cur Caelum certis tantùm collectum, & robustiùs factum in locis.

112 Cur unico distinguendum fuit sole, & stellis reliquis.

113 Cur ab Astrologis duplex omnibus, & Soli ante omnes dandus fuit motus, uelocissimus alter, tardior pigrióq. alter.

114 Cur Caelum sibi ipsi copulatum, unitúmq. & unum omnino esse non oportuit.

115 Cur naturae agentes proprii boni, & propriae conseruationis; & proprii mali propriaéq. destructionis sensum, & faculta

tem

tem insuper,studiúmq.,quo auersari hoc,sectari illud queant; habere uideri debent.

116 Cur & ipse per se calor,& frigus ipsum per se,ubi robustius aduenit alterum, sese intro recipere,& colligere, & uires propterea sumere.

117 Cur sensu donata sint entia oportet omnia.

118 Cur plurima quaedam aufugere,& deferri ad quaedam,& recedentia insuper sectari uideas.

119 Cur propriae interdum naturae quaedam entia uim inferant oportet.

120 Cur calori exquisitior sensus,quàm frigori.

121 Cur furentes,& iracundi calidiores,graues uerò,& pigri cõtrà,frigidiores.

122 Cur senilis spiritus,quae odoratu percipit, multò exquisitiùs sentit.

123 Cur ualidas,& uigentes caloris,frigorísq.uires animal percipere in quauis corporis parte, languentes uerò easdem, & ueluti stertentes demortuásq. uix in una.

124 Cur odores,& lux in spiritum agere non possunt, sed ad ipsum ferantur oportet.

125 Cur entia reliqua proprias ut percipiant passiones,foramina eis non sunt tegumenti concessa.

126 Cur aeternum utrumque agens principium uideri potest.

127 Cur uniuersae materiae, & cuilibet eius portioni formas omnes,qualitatésq. inesse potentia,actu tamen semper unã. ridiculum est, & rem dicere, quam nulla concipere queas imaginatione.

128 Cur non omnino propria operatio entium censenda est, quam uel entium partes a propria abstractae uniuersitate, uel uniuersitates etiam ipsae,at a proprio loco,propriáq. operentur dimota natura.

129 Cur ignis aequè omnibus se ruari,& uiuificari,accendíq.uidetur omnibus motibus.

130 Cur non,si rectus modò,& ad superna proprius sit, natura-

lísq.

lisq., reliqui uerò alieni,contrariiq,aut diuersi.

131 Cur omnibus,quod circumfertur corpus, motibus moueri aptum,solo circulari mouetur, & circulari solo moueri gaudet.

132 Cur,si ignis immobilitate,in proprio gauderet loco, minimè tanto ordine, tantáq. a Caelo uolueretur uelocitate.

133 Cur Terra immobilis uideri debet.

134 Cur quod Terrae partes ui moueri uidentur, nec Terra ipsa, nec ipsae etiam partes natura moueri uideri debent.

135 Cur quae in proprio loco natura quiescere, & immobilia esse uidentur, sponte etiam sua ad illum deferri ui sa, non proprio,& naturali motu deferri uideri debent.

136 Cur Terrae partes a proprio loco, & a propria abstractae uniuersitate, sponte delabuntur sua.

137 Cur eò uelociùs,quò maiores,& quò proprio loco propinquiores factae.

138 Cur uel propria immobile natura ferrum,uel motu ad medium gaudens,nihilo quàm Terra,minùs,ad superpositum magnetem, sponte sua ascendit.

139 Cur aqua,& terrestria quaeuis ferè & ipsa abstractū, ascendentémq. sectantur aërem.

140 Cur in sublimi mansio, & sustentatio quaedam motum omnem praecedere uidetur, at contrà, sese sustinendi impotentia, immobilitatem subsequi.

141 Cur ignis ipse,& ipsae etiam flammae in crassiusculis accensae rebus,deorsum delabuntur omnes.

142 Cur,cùm Terra ueluti in sublimi sustineatur,moueri posse non dicitur.

143 Cur naturalis ille existimandus tantùm motus,propriúsq., qui perpetuò idem, nihílq. uel remittitur, uel concitatur umquam.

144 Cur quae assiduè illum motum concitant, non natura moueri uideri debent.

145 Cur quod quidam aiunt,grauium ad inferna motum, ideo assi-

asſiduè magis concitari, quòd ſimili, cognataéq. Terrae proximior factus lapis, propriae naturae, & propriae etiam grauitati, quibus ab alieno loco ueluti exutus fuerat, reſtituitur; abſurdum eſſe putandum.

146 Cur quod alii dicunt; quòd ſcilicet minor ſubſit aër, & qui ita que findi poſsit; falſum itidem.

147 Cur abſurda itidem, & uana omnino eorum ratio eſt, qui lapidis delapſum asſiduè magis concitari ponunt, quòd asſiduè a maiori aëris copia propellatur, deiiciatúrq.

148 Cur non propterea orbes, ſtellásq. igneas ponendas non eſſe, quòd, ſi tanta mole exſuperet ignis, reliqua omnia corrumpat, occupétq.

149 Cur ſtellarum, quae currere uidentur, uelocitas, & Solis albedo, non igneum Ariſtoteli Caelum oſtendentia, potiùs igneum oſtendant.

150 Cur ſtellae, quae currere uidentur, nec perpetuò, nec ſemper luceant.

151 Cur ſtellae ipſae ſemper luceant, & perpetu ó.

152 Cur igneum eſſe Caelum, ſenſus manifeſtat.

153 Cur Caelum natura calidum.

154 Cur nulla alia a calore, uel frigore ſubſtantia entibus indenda.

155 Cur non ob id calorem ſubſtantiam non eſſe, quòd, accidentium more, nonnullis accedit, & ab iis recedit nihil immutatis.

156 Cur calorem, & frigus non propterea ſubſtantias non eſſe, quòd mutuò ſibi ipſis opponantur.

157 Cur formae intendantur oportet, ac remittantur uel Ariſtoteli.

158 Cur eaedem magis, & minus recipiant.

159 Cur eiuſdem ſpeciei animalia, ſuae formae intenſionem, remisſionémq. accipere fatendum.

160 Cur organi ineptiam Peripatetici cauſſari in hac re non poſſunt.

161 Cur iidem, nec materiae seorsum incusare possunt malignitatem.

162 Cur uerè exsistentes, & materiae immersas formas sub sensum cadere, & sensu percipi, Peripateticis negare non licet, non solùm omnibus.

163 Cur unica satis uisa oppositio est, ad rerũ generationem, neque alia addenda esse.

164 Cur nobilioris contrarii loco forma Aristoteli posita, ignobilioris priuatio.

165 Cur fieri non potest, ut uel rerum diuersitatis mutuaéue omnium in omnia inuersionis, uel generationis omnino, atque interitus caussam afferre possit, qui duplex non afferat contrarium, & ens utrumque.

166 Cur si, quattuor positis, duae erant contrarietates, utriusque separatim contrarietates naturam quandam mediam esse oportebit, superuacanea altera contrarietas erit.

167 Cur altera agentium oppositio, ad primorum corporum cõstitutionem Aristoteli allata est.

168 Cur cùm sol plantas quasdam, & quaedam etiam animalia, non, nisi e Terra aquis madefacta educat, & animalia ut seruentur, & aquis, quas hauriant, & aëre quem inspirent, opus habeant, non propterea prima ea corpora ponenda sint.

169 Cur nec si siccis interdum humida apponens, affingénsq., humidiora illa facit, propterea uel humiditas agere, uel siccitas, uideri debuit Hippocrati.

170 Cur nec calor, nec frigus propterea imminui uideri potest, quòd alteri alterum commisceatur.

171 Cur neque & humiditas, & siccitas & caloris, & frigoris, utraque utriusque materia uideri Aristoteli potuit.

172 Cur cùm Terra quid exhauriendo, inbibendóq. exsiccat, & aqua quid subeundo, cuíue se indendo, humefacit; nec hoc tamen humefacere est, nec exsiccare illud.

173 Cur lõgè humidissimus aër Aristoteli nihil a sole calefactus, uel

uel glaciem non liquefacit, uel ipsam etiam niuem.

174 Cur aqua modò eáq. infusa, immistáq., nitrum uidelicet, & sal, & si quae talia exsistunt, liquefacit.

175 Cur mel in frigidam coniectum, & concretum, spissatúmq. ab illa uidetur.

176 Cur lateres fornacibus superpositos soluit tandem ualens, & diuturnus calor, & cineres itidem, lapidésq. liquefacit, & in uapores etiam adtenuat.

177 Cur alienorum disgregatiuus est calor, similium uerò congregatiuus.

178 Cur non omnia a calore secernuntur; non si quidē pix a cera, sed illi immiscetur magis.

179 Cur quibus humiditas multa, calor inest exiguus; cuiusmodi aqua est, & quae aquea sunt, non penitus Aristoteli exsiccātur, sed concrescunt tantúm.

180 Cur nullo pacto prima corpora sibi ipsis contigua poni possunt.

181 Cur mare, aquae uniuersitas, & elementum Aristoteli uidetur, & uideri omnino debet.

182 Cur mare non propterea crassum, salsúmq. quòd tenuioribus, dulcioribúsq. sui partibus a sole spoliatum sit, & calida, siccáq. exhalatione commistum.

183 Cur non, si ad aquarum generationem conspissatio sola satis non sit, frigore etiam opus sit.

184 Cur e floribus, herbísq. odoratae eliciuntur aquae.

185 Cur balneorum laquearia aqua madere uideantur.

186 Cur uasa quaecumque, fumum emittentibus superposita rebus, madere aqua uideas.

187 Cur, & e quibus, e naribus diffluens, humor componi uidetur.

188 Cur ubi montes oppositi, pluuius ibi aër, caliginosúsq., & sub quo madefias semper.

189 Cur ad Arabiae mōtes, sub ardētissimo etiā, maximéq. fereno Caelo, repentinae, longéq. crassissimae fiant pluuiae.

190 Cur non ros modò nequaquam in ualde ſublimi fit loco; ſed pluuiae multae, aeſtiuae praeſertim, & quae craſſiores uidentur Ariſtoteli, & repentinae etiam, ac impetuoſae.

191 Cur, ſi e Terra, frigida quidem ipſa, aquarum conſtitutio eſt, non dubitandum ne ſummè frigidae, nec frigidae omnino ſint ipſae.

192 Cur aqua linguam non conſtringit quidquam; ſed uel dilatat, uel nihil immutat omnino.

193 Cur frigida non uideatur aqua, quòd contacta plerumque talis ſentitur.

194 Cur nec itidem, cùm epota, immoderatum interdum in animalium corporibus calorem reprimat, retundátq., & proprium etiam imminuat.

195 Cur copioſa in ignem iniecta, ipſum ſuffocat.

196 Cur in bitumine accenſae flammae, nequaquam ab infuſa aqua opprimi, ſed nutriri potiùs uidentur.

197 Cur incendia ſumma nec ab infuſis aquis ullis, ſed a ſuppoſita ſola extinguuntur Terra.

198 Cur aquam frigus in glaciem inuertit, cryſtallúmq.

199 Cur aqua motu ſeruari uidetur, & corrumpi ab immobilitate.

200 Cur aqua, ignis pabulum, Peripateticis dicitur.

201 Cur a calore ſummo, & ab eodem omnino, a quo ignis, aërem Ariſtoteli conſtitui uideri debet.

202 Cur humiditatis loco magis appoſitè tenuitas, & pro ſiccitate craſſities ponenda.

203 Cur non ſolùm nobis; ſed etiam Ariſtoteli ipſi, ignis omnium humidiſſimus uideri debet.

204 Cur aër aqua humidior Ariſtoteli etiam uidetur.

205 Cur cedere quaedam, & mollia eſſe, obniti alia, & dura uideantur, & qua cauſſa.

206 Cur ſi quid humidum ſit, quid ſiccum, tactu dignoſcendum.

207 Cur aſcendens noſter ignis diffundi non uidetur.

208 Cur ueluti in Pyramidem coire.

Cur

209 Cur siccus ignis neutiquam uideri debet.

210 Cur humida magis fortè, quàm sicca sibi ipsis coëunt, & a se ipsis segregari exhorrent, auersantúrq.

211 Cur igni figura Pyramidalis minimè sit danda; sed potiùs sphaerica.

212 Cur Terrae partibus magis Aristoteli proprius Terrae locus uidetur, quàm Terrae uniuersitas.

213 Cur falsò Terrae, atque igni commune praebens Aristoteles principium, rectè tamen utrique principatum tribuit.

214 Cur ignis nullus ab aëre inuerti uideri potest.

215 Cur Terra itidem nihil omnino ab aëre pati uidetur.

216 Cur neque aquam, uel succum omnino ullum in propriam agere naturam uidetur aër.

217 Cur ignem aqua in aquam agere, frigus nimirum illi indere, & crassiusculum facere uisa est numquam.

218 Cur minùs etiam Terram aqua inuertit.

219 Cur neque aërem inuertendi potens aqua uideri potest.

220 Cur nusquam ex igne, & aqua Terram uideas constitui, neque ex aëre, Terráq. ignem.

221 Cur ex igne, & aqua aër, & ex aëre, & Terra aqua potiús.

222 Cur singulis aliis corporibus, primorum corporum omniũ naturas omnes simul indere, falsum.

223 Cur non, quòd secundorum corporum partes singulae in singula prima corpora inuerti possunt; propterea haec illis inesse declaratum Aristoteli uideri potest.

224 Cur, si ex unica re constituta entia, & non e primis omnibus corporibus; in res tamen corrumpi possunt, quae illis singulis similes uideri queant.

225 Cur quaedam humore effluente disrumpi uidentur.

226 Cur eadem non a calore quouis concidunt, dilabuntúrq. sed a robusto tantùm, uehementérq. agente.

227 Cur eadem a moderato, & a magno etiam, at languidè primò agente, uel omni spoliata humiditate, nihil dissolui uidentur;

tur;sed longè duriora.
228 Cur quibusdam admista, admiscetur, coitq. aqua illis, & unum illis facta, ueluti uiscus, & gluten quoddam fit.
229 Cur, & si aliquas ignis partes a Caeli motu commotas, deuolui, & deiici, detur Aristoteli; non tamen ut ad Terram dela bantur, dari potest.
230 Cur nec a Caeli motu ad maris fundum, uel profundiores Terrae partes deiici ignis uideri debet.
231 Cur nec stellarum ui, ac uirtute.
232 Cur nec illarum uoluntate.
233 Cur siccitatem non frigoris modò, sed caloris itidem esse li mam, falsum.
234 Cur efficientes caussae iis, quae formae, & iis itidem, quae fi nis sunt, eaedem in naturalibus uideri debent.
235 Cur, cùm quaecumque constituta sunt, corrumpi, interiréq. uideantur, pati ipsum principium agens, manifestant.
236 Cur utrumque principium agens obliquae lationi attribui non potest, ut Aristoteles.
237 Cur falsum, solem accedentem, generationis; recedentem uerò corruptionis caussam, dicere.
238 Cur quò magis sol recedit, eò etiam generare magis uideri debet.
239 Cur ubi diu directus imminet sol, nullus ibi, aut perrarus emanat fons.
240 Cur item planta nulla exoritur, quae passim in temperatis fit regionibus.
241 Cur sole directo non areat aequinoctialis regio; quin temperata, & beata appareat plaga.
242 Cur alia plaga, quae non longe ab illa abest, & quae quasi media est, temperata.
243 Cur areant omnia, squaleántq. ultra tropicum.
244 Cur quae apud nos contrita incalescunt, solida sint o-
Cur

portet.

245 Cur sublunaris aër a sole incalescere uideri non debet, quòd ab eo conteratur.

246 Cur aër, uel angusta inclusus in re, & quantumuis contusa ea, conuerberatáq.; calorem tamen adsumere nullum uidetur.

247 Cur ut sol, ignis partes detrudat, & ad nos usque deiaculetur, & hoc pacto aërem accendat, falsum uideri debet.

248 Cur sagittae per aërem delatae, ab ipso priùs calefacto incendi, liquaríue non uideri debent.

249 Cur, & si calefieri queat a caelestium latione contritus aër, a luna calefiat tamen magis, quàm a sole.

250 Cur, ea ratione sublunarem aërem nil eum contingens sol conterat, qua Torpedo in retibus deprehensa, piscatorum manibus torporem infert, falsum uideri debet.

251 Cur, si nihil retia torpere uideantur, nil dubitandum, quin Torpedinis actio, qua piscatorum manus torpent, retibus priùs communicata sit, atque infixa.

252 Cur si sol aërem minimè conterat; at uires tamen, & quasi robur suppositae orbium parti subministret, & ueluti densitatem communicet, figmentum uideri debet.

253 Cur calor in meridionalibus terris longè, quàm in borealibus, & per aestatem, quàm per hiemem, & sole medium Caelum tenente, quàm uel exoriente, uel occidente.

254 Cur itidem in aëre crassiore, quàm in tenuiore.

255 Cur in planis, atque humilioribus terris magis, quàm in accliuibus, editísq.

256 Cur & in concauis, quàm in planis.

257 Cur & in solidis, densísq., quam in apertis, laxísq.

Cur

258 Cur & in aequabili, tranquillóq. mari magis quàm in fluctuante eo agitatóq.

259 Cur magnus itidem in lacubus, ſtagníſq.

260 Cur ſummus ubi denſum quid, & quod lux permeare minimè poſsit, luci opponitur.

261 Cur & eò amplius, ſi id leue ſit, terſúmq., & concauum.

262 Cur & nihilo fortè minùs, ubi ſolida quaedam, rotundáq. pertranſit lux.

263 Cur non propterea obliquus, directúsq. dicitur, aut uideri poteſt ſol, quòd alia e parte, rectà agat, non rectà ex alia.

264 Cur lux, quamuis rem ſubiens, non ei ut propriae haerere uideri debet.

265 Cur quae e ſpeculis concauis reſilit lux, adeò fit robuſta.

266 Cur uitrum, & aquam permeans lux, illa quidem debiliter calefaciat, at ualentiſsimè quae adtingit, elapſa ex illis.

267 Cur non aeque calefiant, quae ſol non colluſtrat, àc quae colluſtrat.

268 Cur ſi motus proprius caloris, & ſummè ignem oblectat, ſeruátq. ei nec inhaerens, nec illum perficere uideri poteſt.

269 Cur ſi calor a non calido motu fieri poteſt, eius exemplo a non calida luce calorem fieri poſſe, non ſit uerum.

270 Cur qui irritari a reflexione lucem, & irritatam, calefaciendi uires adſumere adſerunt, falſum.

271 Cur aërem calore a luce donari, quòd tenuitate, proprio caloris ſubiecto, donetur, adſerere, falſum.

272 Cur lucem Solis propriam eſſe, ueluti & ignis.

273 Cur, ſi ſummus in ſole calor uiget, lucem non explicet omnem.

274 Cur, ſi denſus appareat ſol, non ex ſolo componatur igne; ſed e Terra etiam, a qua ſoliditatem habeat, ut Timaeo,

maeo Platoniq. placuit, falsum est adserere.
275 Cur Caelum mouetur.
276 Cur idem circulari moueatur motu.
277 Cur longè fortè orbibus calidior uisus sol, minùs fortè uelociùs moueri opus habet.
278 Cur idem Solis, qui orbium est, calor omnino uideri debet.
279 Cur & ubi sol ipse per se, & longè quidem rapidissimo circumuolui uidetur motu.
280 Cur luna non circumuoluitur.
281 Cur, animalium totorum motus exemplo, simplicia, ac similaria quae sunt, ab alio ab ipsis distincto separatóq. moueri, declarare non licet.
282 Cur ignis, & multò etiam quàm animalium magis, propriùs motus uideri debet.
283 Cur absurdissima, & peruersa insuper Aristotelis ratio, qua propterea ignem a se ipso moueri abnegat, quòd motum, subsistendi facultate praeditus non est.
284 Cur quaedam motum sistere uidentur, quaedam numquam.
285 Cur falsus Aristoteles, qui uni & mouendi, & a motu cessandi principium indat.
286 Cur ignis hîc recto solo moueri uidetur.
287 Cur & omnibus ipse moueri posse, & omnibus gaudere, & ad cognata delatus, non recto ampliùs, sed circulari moueri uideri debet.
288 Cur animalium spiritus multis mouetur, uariisq. motibus.
289 Cur quàm longissimè abest, motus ut passio uideri possit. propriùs qui exsistit, naturalisq.
290 Cur, & quis motus, passio ut sit, nihil uetat.
291 Cur & locus quae continet seruare uidetur.
292 Cur quodlibet, proprium locum appetere, ad eúmq. promptè ferri uidetur.

293 Cur non in aliud actio uideri poteſt motus.

294 Cur mobilia quae ſunt entia, nequaquam efficiens motus ſui, nec faciendi omnino in ſe ipſis principium habere, ſed patiendi tantùm, falſum.

295 Cur ratio alterationis, immutationiſq. propria, minimè motui conuenire poteſt.

296 Cur, & in quibus mouere, & moueri idem; deferri uerò, & deferre non item.

297 Cur locus ad entium ſubſtantiam, perfectionémq. nequidquam conferre uideri debet, nec per ſe ab entibus expeti.

298 Cur non, ſi animal ab anima, & corpore, ut e forma, & materia compoſitum ſit, non totum ipſum moueri; ſed eius partes ab una quapiam, & immota ea, declarare umquam poſſit Ariſtoteles.

299 Cur, nec, ſi anima corpori inſit ut nauta naui, illud idem declarare umquam ualebit.

300 Cur, ſi finitum cùm ſit Caelum, infinito ſit tempore, & a motu ceſſet numquam.

301 Cur falsò Ariſtoteli, ſuiſq. animatum uiſum eſt Caelum.

302 Cur non e duplici ſubſtantia Caelum, & ex immobili altera, ueluti animalia, compoſitum uideri debet.

303 Cur Caelum ſpiritus ſubſtantiae quàm ſimillimum.

304 Cur eo moueri Caelum, quo animalium corpora mouentur a ſeparata, immotáq. ſubſtantia, ne ipſi itidem Ariſtoteli placere poteſt.

305 Cur qualecumque exſiſtat Caelum, minimè tamen, animae ritu, ob ullius uel appetitum, uel odium moueri uideri poteſt.

306 Cur falsò Caeli motus cauſſam efficientem, & finalem inquiſierunt Peripatetici.

307 Cur non moueri Terram, quòd bonum conſequi non poſſit, abſurdum.

PRO-

PROBLEMATA

DE SOMNO.

308 CVR homo, dum somno detinetur, ueluti demortuus apparet, sensu omni, omníq. externo destitutus motu.

309 Cur uel dum dormit, a paullò uehementiori contactu, sonóq., & paucis omnino dormiens horis, per se expergesit, & ueluti reuiuiscit, sensu restitutus, motúq.

310 Cur & qui dormientibus, internis in partibus fiunt motus; pulsus nimirum; in somni quidem initio (si Galeno credimus) minores fiunt, languidiorésq. tum etiam & tardiores, rarioresq.; postea uerò tarditatem pedetentim augent, & raritatẽ.

311 Cur praesertim a cibo, ac maiores fiunt, uehementiorẽsq.

312 Cur deinde si diuturnior fiat somnus, ad remissionem, & paruitatem redeunt, tarditatem, & raritatem retinent.

313 Cur ubi somnus cessat, euestigio magni, uehementes, celeres, crebriq. fiunt: & cum quadam etiam uibratione.

314 Cur mox mediocritatem adsequuntur.

315 Cur somni itidem initio externae corporis partes frigent omnes.

316 Cur facies liuidiores, decolorẽsq., & pallidiores fiunt.

317 Cur deinde somno progrediente & partes incalescunt, & facies propriam speciem recipiunt.

318 Cur concoctiones omnes, digestionẽsq. praestantiùs in somno, quàm in uigilia fiunt.

319 Cur & profundis quidem in somnis, insomnia aut non fiunt omnino, aut ualde confusa, interruptáq. fiunt.

320 Cur in fine somni multa, benéq. distincta.

321 Cur sint qui, dum dormiunt, loquantur quidem, moueantúrq., & nullam dictorum, factorúmq. memoriam retineant.

322 Cur labores uehementes, diuturniq. motus somnum facere uidentur.

323 Cur & ira.
324 Cur laetitia.
325 Cur spes.
326 Cur uenus.
327 Cur & inedia, uigiliáq.
328 Cur & nimii, uel uaporosi flatus, lentíq. cibi.
329 Cur potiones nimiae, uel exiguae, at flatulentae.
330 Cur febrium accessiones.
331 Cur cogitatio.
332 Cur item lectio.
333 Cur tristitia, & timor.
334 Cur quilibet lenis, iucundúsq. sonus.
335 Cur & lenes titillationes, contrectationes, frictiones, leuísq. agitatio, & motus denique lenis, blandúsq. omnis, & circularis itidem.
336 Cur tenebrae.
337 Cur silentium.
338 Cur denique & ipsa etiam uoluntas.
339 Cur cerebrum praeterea uel confusum, uel tumefactum, uel crassis, frigidísq. oppletum uaporibus, & magis etiam humoribus.
340 Cur pluuiae, atque hiems.
341 Cur somniculosi, qui frigidis laborant morbis, capitis praesertim, cerebríq.
342 Cur & iidem, qui palustria incolant loca.
343 Cur pueri.
344 Cur feminae diu somno detinentur.
345 Cur contrà, insomnes calido homines corpore.
346 Cur qui calidis laborant morbis.
347 Cur & qui calidas, siccásq. incolunt terras.
348 Cur & senes.
349 Cur animalium spiritus summè sentiens, summéq. mobilis, & summè motu oblectari uidetur.
350 Cur animalis spiritus a sonis mirifica afficitur uoluptate.

Cur

351 Cur qui, spiritus portioni ubiuis exsistenti datur motus, ad uniuersum is spiritum, quacumque in parte exsistentem, deferri uideri debet.
352 Cur aëri per nares ad cerebri uentriculos patens facta est uia.
353 Cur itidem & uaporibus per oesophagum.
354 Cur animi deliquia fiant.
355 Cur externae corporis partes calēt in laetitia, rubēntq. oēs.
356 Cur & non oculi in laetitia modò grādiores, multóq. etiam splēdidiores, & magis uiui apparēt, sed os etiā ipsū uniuersum.
357 Cur in tristitia contrà, timoréq. frigent, albéntq. externae partes, & oculi minimi, atque obscuri, languidíq., & os itidem imminutum apparet, & ueluti demortuum.
358 Cur somnus animalibus tributus; & quare Arist. & Galeni sententia reprobata.
359 Cur si spiritus sui natura mobilis, & a motu robur sumere uideri debet, motu ipso defatigetur imminuatúrq.
360 Cur pulsatio, ac respiratio animalibus tributa est; falsa tum Aristot. tū Galeni de pulsus, & respirationis usu uisa sentētia.
361 Cur imperfectéq., prauéq. somni caussas explicatas fuisse ab Aristotele uideri debet.
362 Cur somnū facultatis a cerebro emanātis, & caloris influētis abscessu fieri, ut Galeno, aliísq. placuit, falsum uideri debet.

HEBDOMAS.

363 Cur Aristoteles, si in numeris nihil est momenti, partus septimo, ac nono mense uiuunt, octauo numquam.
364 Cur septem planetae, nouem orbes.
365 Cur illiorum ad hominis longitudinem ratio septuplex.
366 Cur dies septimus inediā necat.
367 Cur lunae mirabiles cōuersiones septenariis omnino cōstāt.
368 Cur septem neruorum paria.
369 Cur Philomela septē dies, totidémq. noctes assiduè nouem discri mina uocum ingeminat.
370 Cur sapiētissimus Moyses, & prophetae omnia paene oracu

la

la septenariis concluserunt. Celebritates septimo die, septima hebdomada, septimo mense indictae: septimo anno agrorum quies, ac seruorum manumissio.

371 Cur post annum septies septimum a Deo optimo max. Patribus indictus est magnus Iubileus.[a] qui in hoc anno celebratur, sedente pontifice maximo, beatissimóq. Gregorio XIII.

a Leu.25.

372 Cur denique septenarius euripi fluxus, ac refluxus, ARISTOTELEM ad furorem, uel, ut alii, ad praecipitium adegit?

Quia non ceperat ARISTOTELES euripum
Euripus ARISTOTELEM dicitur cepisse.

ORATIONES TRES,
TRIBVS ILLIS DIEBVS HABITAE A GASPARE ZENVCHINO,
CV'M HAS ANTONII PERSII POSITIONES TVTARETVR.

ORATIO PRIMA.

AGNI intereſſe, ſemper exiſtimaui (Auditores praeſtantiſſimi) illum, qui ſuum animum ad aliquod ſtudiū adiunxit, ut ad quem ſibi ſtatuit, ſapientiae gradū perueniret, quo ingenio, quáue mente id faceret, omnium optimè, primúmq. cognoſcere & contemplari. quod cùm is facere neglexerit, quid in vita laudabile ſit, quid item opus facto uideri poſſit, ignorare ſe fateatur neceſſe erit. Sicuti enim permultos excellentes ingenio, ac doctrina viros, litterarum ſtudia exercuiſſe, litterae, quas uel ipſi, uel de ipſis alii, poſteritatis memoriae conſignarunt, abunde declarant: ſic quoque illos partim ex uitae ſuae curſu, partim autem ex ore, uel ſcriptis etiam ſuis, non unam eandémue ob cauſſam ad humanarum, diuinarúmq. rerum cognitionem ſe contuliſſe, intelligimus. quoſdam enim litteras coluiſſe accepimus, propter actionum, quae ſine his frigent, paenéq. exanimes degunt, operaepretium quoddam; eoſdémq. ſi, omiſſis iis, opibus, amicis, honoribus, imperiiſq. florere ſe poſſe nouiſſent, ne ſummis quidem eas digitis contacturos fuiſſe: Alios item cum muſis verſatos, ne amuſi haberentur; auctorum peruoluiſſe ſcripta, libros contriuiſſe, dicta illorum, memoriae mādauiſſe, quò, dum uiuerēt, haud inferiores aliis doctrina, dum ad exitum declinarent, uoti ſui compotes deceſſuri ſibi uiderentur; omnia ſe conſecutos exiſtimātes, quae quidem in homine bona dici poſſunt, cùm aliorum ſcripta quid ſibi uellent, intellexerint, uerāne, an falſa eſſent, nihil alio qui curaturi: Fuiſſe item alios, quorum ad virtutem excolendam

non praemiis incensa cupiditas; ad cognitionem scientiarum consequendam, non admirationi ceteris exsistendi spe, uel inferiores aequalibus uiuendi, inuidia perculsus animus fuit; uerùm quia sese homines esse cognorunt, hoc est, animal illud spectabile, cui cum Deo, rationis est societas; quíq. cùm ad hunc Mundum contemplãdum orti sint(vt inquit Cicero) semper in promptu habere debeãt, quãtùm natura hominis pecudibus, reliquisq. bestiis antecellat(Illae enim nihil sentiunt, nisi uoluptatem, ad eámq. ferũtur toto impetu: hominis autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquirit, aut agit, uidendíq. aut audiendi delectatione ducitur) debere se dispicere animaduerterũt, & sentire quid simus, & quid ab animalibus ceteris differamus, eáq. tum insequi incipere, ad quae nati sumus. Cũ enim ab illis, hoc uno, plurimùm discrepemus, quòd rationem habeamus a natura menti datam, mẽtémq. & acrem, & uigentem, celerriméq. multa simul agitantem, &(ut ita dicam) sagacem, & quae caussas rerum, & consecutiones uideat, & similitudines transferat, & disiuncta coniungat, & cum praesentibus futura copulet, omnémq. complectatur uitae consequentis statum: Cúmq. eadem natura cupiditatem ingenuerit, ueri inueniendi(est enim naturã sic generatã uis hominis, ut ad omnẽ ueritatem percipiendam facta uideatur) his initiis ducti, omnia uera diligere, idest, fidelia, simplicia, constantia; tum uana, falsa, fallentia odisse debemus. Tales igitur in eam curam, & cogitationem omni diligẽtia, & studio incubuerunt, ut quàm multa discerent, & fideliter, & uerè cognoscerent: & non tam aliorum industriã in scribendis reb. admirarentur, quàm illarũ ueritatem amplecterentur: in quo laus omnis, a nobis exactae uitae consisteret, cuiúsq. maior cumulus fieri nusquam posset ab hominibus. Quarum cogitationum (cùm esse solam aliquam atque unicam necesse sit, quae excellat, & quae aliis dominetur) quae praeclarior atque praestantior, hoc est, quae dignior homine uideatur, si me roget aliquis; illam certè, respondebo, quam sequor; quae cuncta mea cõsilia moderatur, actionúmq. mearum unica dux est, & gubernatrix: in cuius manu denique tota consistit ratio meae, ac moderatio uitae: illam, inquam, mihi uideri inter omnes alias familiam ducere; méq. ita existimare, praeter

ceteras

ceteras mirificis laudibus esse ferendam: probent modò alii, amplectantur, foueant quidquid animo suo collibitũ fuerit. me quae diu habuit uolũtas, & mens erga studia litterarum, eadem nunc habet, habebítq. quoad uiuam, dum non aliam hac laudabiliorem inueniri compererо, ut ad illam rursum, istac relicta; meo functus officio; conuertam animum, ad quam omnium laudabilissima ratio me traduxit. Quae sit autem, & qualis ista cogitatio, quae mihi complacita est, de tribus illis, quas antè proposui, nunc dabo paucis. Primùm autem quaeram a uobis, an cuiquam uestrum est dubium, supremae gloriae fructum homines apud omnes aetates, nationésq. retulisse, cùm hi suum munus lautè, ac sapienter administrarunt? Mihi quidem sic est sententia, cùm quisque id, quod sui est officii, strenuè exsequitur, omne tulit punctum: operámq. suam cum maiori fruge collocare nec debuit, nec uerò umquam potuit: Nostris autem in animis a natura ipsa quaedam insita fuisse cupiditatis sciẽdi, semina, eáq. igniculis fota quibusdam, & aculeis armata, ac circumsepta undique; quò animum nostrum perpetuo stimulo sollicitum redderẽt, ad eorum, qui praestanti doctrina sibi nomẽ immortale pepererunt, aemulandam diligentiam, laborésq. subeundos in exquirendis, ac peruestigandis his, quae posita sunt in industria, ingeniíq. ope, corporísq. vigiliis comparantur; quot quot ipsa, cuius adipisci cognitionem auemus, rerum faciens obtulerit; nec uiri sapientissimi dubitarunt, & res ipsa, diésq., qua rerum humanarum consilia, actiones, operationes, & illarum exitus ex occulto in apertum producuntur, atque produntur, optimè declarant. Quòd si aliquis ita se comparet, ut ea, quae maximi homines in usum posteritatis explicarũt, attentè perdiscat, memoriaéq. sedulò, diligẽtérq. committat, simul usque eò cogitatione, ingenióq. procedat, ut explicando multa, quae latent abstrusa, atque abdita in immensitate naturae, quaéq. ueteres ipsi non uiderunt, perspiciat, obseruet, atque, olim a natura, hominum cognitioni denegata, ab illorum oculis remota, nostris, uel nepotum nostrorum temporibus peruulgata, ipsa non inuita referet natura; cuius dono consecutus sit, ut sua longè ueterum sollertiae industria antecellat, & innumera, quae peccauere illi, sic esse animaduertat, & quae ipse ingenuè sentiat,

ueluti meliora, cum aliis communicet; nónne Spartam hunc ſuam humanam, pulcre, & cumulatè ornaſſe, atque etiam exornaſſe confitebimur! Similem ego uiam inſiſtere coepi, de qua ne ueſtigium quidem ſum diſceſſurus, hoc auctore Antonio Perſio, quem imitari, quantum in me eſt, conor noctésq. & dies, an adſequi umquam poſſim, neſcio; uoluntas certè deerit numquam. Quod cùm facio, meum officium facio, ſi conari pergo illa, quae me ratio docuit; ad quae natura impulít, uerae, & immortalis gloriae fructus pellexit, uirésq. ſuas bona, quae mihi fortuna elargita eſt, abunde, diis gratia, ſubminiſtrant. Interim autem uenit in mentem mihi illorum ſtultitiae, qui ſic exiſtimant, atque obſtinatè pronunciant, nullas res ab antiquis ignoratas, nullas item noſtra memoria inuentas, ac perpolitas fuiſſe: immo id genus hominum eſt, qui, pecudum more, ea tantùm, quae pedibus teruntur, quaéq. praeſentia ſunt, intuentur; nihil altum ſuſpiciunt, nihil, niſi quod laudari ſentiunt, laudant; nihil, niſi quod repudiari uident, exagitant; noua nec afferri, nec inuentis addi aliquid, uolunt; alitérq. quàm de magiſtris ſuis acceperunt, pronunciare, religionis iis eſt: de quibus uerè illud dicatur, Ait, aio, negat quis, nego. Ii cùm incidunt in eiuſmodi ingenia hominum, quae largitate, ac benignitate naturae nihil non adſequi, in nullóq. non promouere ualent, quocumque ſe applicent, quaéq. elegantiùs aliquantò, quàm ceteri uulgò ſoleant, de ſcriptis ueterum ſententiam ferre conſueuerũt, heu quàm ringi, atque animo incitari ſolent! quae probra, quae maledicta coniiciunt in id genus, quotidie obſtrepentes, Ne quid nimis: nimiùm enim ſapis, qui doctiſſimum quemque in ius uocare non uereris: Odioſe ceſſa: Víſne tu homuncio philoſophorum ſectas conturbare! Inanem hercle certè operam ſumis: Tua ſine dubio iocularis haec audacia in neruum erũpet denique; & ſexcenta huiuſmodi, quae ſine uehementi dolore nequeo recenſere, in eum uidens locum res atque rationes noſtras rediiſſe, ut addicti placitis, & aliorum dogmatis, intollerabile ſeruitutis iugũ noſtris ceruicib. ſuſtineamus. Verúmne ergo erit, praeclara ingenia, quae, noua excogitando, uel errata aliorum animaduertendo, ſpecioſiſſimos doctrinae fructus produxerunt, ſummae laudis, & gloriae lo-

co,haberi ludibrio quorundam factis,ac aliquot,immo plerorumque maleuolentissimis obtrectationibus in dubium uenire, ne de uetere sua,praeclaráq. sententia depellantur! Nam quae haec est inscitia,cuncta referre ad antiquos homines,nostris omnia detrahere! quasi uerò naturam habeamus iratam, nostráq. condicio sit longè ueterum condicione deterior. At ego sic animam induco meum, naturam sicuti nullum tempus fieri passa est, in quo omnia omnibus essent aperta, atque in illustri quodam loco sita, uerùm indies unicuique aetati ueluti eximium quoddam beneficium dare,quo reliqua tempora caruere, alteri item detrahere quod in aliis aetatibus praecipuum fuit,atque in honore uiguit; Ita quoque nullum tempus uacuum esse siuisse insigni quodam honore, ac laude praeter cetera. Quod si uerum est,quid restat,nisi porro,ut inanes,ac leues,& in summo sint mendacio, qui monstri simile esse putant,inueniri aliquem aetate hac nostra, qui ingenio polleat, & priorum philosophorum academias,noua gymnasia erigendo,aequet solo,uerioráq. comportando,scripta illorum euanescere,auctoritatémq. ad paucos recidere, sit in caussa, quò solertiam antiquorum, & sapientiam philosophorum sequi nostram non passib. aequis;ut sic dixerim,sentiamus, nedum temporibus illis suos Platones, & suos Aristoteles, suósq. Xenocrates inuideamus; naturámq. nobis id gratiae libenter dedisse credamus, ut in nonnullis ueritatis semitā reperiremus, a qua longè antiqui illi delirauissét. Quamquam satis uerborum fuisse puto de re huiusmodi illis, qui rectum sensum in remp. litterariam numquam deposuerunt: iis autem,qui uel interruptum, aut aliquorum oppressum atque afflictū iniuria habent,paucis aliis,quae dixi,concludam. Constare igitur puto uobis uniuersis(Auditores praestantissimi)ualde ineptam uideri mihi rationem illorum,atque absurdam, qui sic addici in seruitutem Aristotelis (lubet enim hunc mihi in exemplum aduocare:cuius discipulos, Peripateticos appellatos, qui norit, aliorum Praeceptorum in aliis facultatibus asseclas optimè norit; cùm in eodem ludo probè instructam ad seruiendum maximam illorum partem uideam,qui iñ ceteris disciplinis operam suam consumpserunt)sic mancipio,& usu fieri Aristotelis,ut in unius hominis uolū

tate,

tate,ac uerbis tota philosophia collocata sit, atque ex unius uiri fortuna cunctae uniuersorum ordinum, & condicionum fortunae pendeant: quaéq. si eueniat ut naufragium faciat, uel extinguatur denique(cur enim id non demus,aliqua temporum iniuria, ut lubrica sunt humana, ipsius monumentis, quod aliis euenit, cadere posse!) de fortunis nostris iam actum,& conclamatum erit. Eia igitur proferre iam liceat philosophiae pomerium, ne tam exiguo Aristotelicae sectae ambitu concludamur, aut ulla temporis circũscriptione placita nostra terminentur. De me hoc habeo dicere, meam rationem ita ferre, vt nemini addictus sim: omniũmq. sententias,auctoritates, & uerba, statim atquè contra rationem parata sentiam,ex animo(vt Lucretius ait) exputurus. Quòd si nimiùm audax uobis fortè uisus ero,quid mea id! esto. Mihi certè adhuc stat sententia,dum ad inueniendam, & peruestigandam ueritatem animatus sum, si poterit fieri,ut credant omnes, alias res non agere me,quàm id,quod ab initio sum professus,illis immortalem hercle gratiam habebo, ac mecum ipse magnopere laetabor: Sed si id; ut est hominum quorundam obstinatus animus ad credendum, non quirit fieri, & si dolore afficiar, atque hoc permolestè feram, sino tandem ut me clamitent sycophantam, omnésq. inimicos eos habere studentem, qui modò apud ceteros quantiuis pretii sint, uel fuerint;qui tamen (grauiori enim uerbo uti necesse est) longè priores partes habent,quàm ipsa ueritas; cuius tenẽdae gratia, ad quos temere nunc habemus,nullum sanè respectum habere deberemus. Illius itaque reuerentia commotus, atque auctoritate fretus, has propositiones, quae,Persii collectae industria,lucubrationibúsq., ad disputandum a me proponuntur, in publico omnium conspectu exhibui discutiendas,perpendendas, examénq. tot clarissimorum,elegantissimorúmq.ingeniorum subituras. Cùm autem ego sola ratione fultus,atque armatus in medium processerim, sed ea ratione,quae de,sensu perceptis rebus proficiscatur;uos orare uelim, vt eadẽ ratione armati, si placet,accedatis; nũquam enim futurum est,ut aufugiã dũ uita aderit. Quòd si quis alicuius magni uiri sentẽtiam,in rem suam sibi aduocarit,hanc, in nostra uoluntate, accipiamus,nécne, situm erit: alioquin is, quicumque est, valeat quàm

potest

poteſt,nobiſcum certè non pugnabit. Video me ſuſcepiſſe magnũ fortaſſe onus,& mihi periculoſum;in quo omnes neruos aetatis,in duſtriaéq.meae contendere debeam. Fateor. Tantò igitur mihi eritis clementiores,ſi ego illi,quam de me uobis excitarim, opinioni impar ero. Agite ergo praeclara ingenia,quaecũque hic adeſtis, meae,ueſtraéq.periculum factura uirtutis,ad arma cõclamatũ eſt. Veniendum ad manus. Iam-dudum in dubiam ſeruitii,imperiiq. aleam tot & tantorum uirorum itur, praecipuè uerò praeſtãti, ac ſingulari doctrina,tot iam uoluentibus annis, clari illuſtriſſimíq. Ariſtotelis:de quo nunc certè uidebimus,an ſedulò dici poſſit id, quod de maximo imperatorum eſt celebratum

Imperium Oceano,famam qui terminet aſtris

Atque hîc finem dicendi facio,ne longa oratione pluſquam ſatis eſt,diem conſumamus. D I X I.

ORATIO SECVNDA.

Eſterno die(Auditores praeſtantiſſimi)longiori oratione, conſilium noſtrum quod eſſet in ratione diſcendi, enarrandiq.auctores diſciplinarum, non tam leuiter memorauiſſe me,credo,ut illud non tenẽre ſatis probè ualuiſſet is,qui ad ea, quae dixi, animũ adieciſſet ſuũ; qui non adieciſſet,non me leuiter id,uerùm ne dixiſſe quidem, neque uerbum feciſſe ullum,putem.Si cui parum igitur attẽtè in aures acceſſerunt,duobus uerbis concludam nunc, ut quid uoluerim ſciat. Me,ſcilicet,libertatem ingenii requirere in hauriendis atque imbibendis doctrinarum fontibus:omnésq.ſenſus in conſilium adhibendos,ut id,quod tabella plurium approbarit, ratum & firmũ habeatur;nulla uis,nullus metus noſtris fucum faciat ſenſibus, vt aliter quàm uiderint,iudicent,ſecus quàm iudicauerint, loquantur.Hanc me habere opinionem,eámq.nõ minuiſſe me,neque minuturum umquam,& tum dixi,& redîci nunc uolo. Reſtat ut, cùm de Ariſtotele primùm verba fecerim,de ceteris nunc a me nonnullis habeatur ſermo,de quibus in his diſputationibus quoque mentio facta eſt. Ego cum animo meo ſic reputaui, rationémq. ſubduxi,ſi

xi, si meam caussam herì comprobauissetis, longè minori cum diffi cultate me hodiernam caussam obtēturum. nam qui antea pro deo habitus, humani a se nihil alienum expertus fuisse, est declaratus, is, credo, satis esse potuerit nobis documento, ceteros, qui cum hominibus uixerunt, & uitam suam cum morte commutarunt, homines fuisse, atque ideo humanae condicioni obnoxios, errare potuisse. Cùm autem ea philosophia, quae de moribus est, tractationē habeat duplicem, unam de ratione uitae priuatae, quotidianaéq., alteram de illa uita, quae cum aliis uiuitur, quaéq. mutua officia in hominibus contemplatur, eáq. rursus partes habeat duas, alteram, amicorum communionem, alteram, populorum iure sociatorum publicam coniunctionem, & legibus, imperiisq. firmatam, con stabilitámq.; illam, quae ad singulos, & ad familiaritate, seu genere proximos inter se, homines adtinet, copiosissimè, &; ut vulgus ho minum existimat; uerissimè in litteras misit Aristoteles: de altera, quae legibus, & iurisdictione constat, & si multa, non omnia tamē, uerum praecipua quaedam nobis idem artifex impertiuit. Eius au tem vultus, facies, corpus, tota denique forma diligentissimè ab an tiquis Romanis I.Consultis delineata fuit; ita, ut si quae mutila mā cáq. sub eorum nomine circumferuntur, a nobis integra haberentur, uel nihil, uel certè parum in eo negotio desiderari posset. Romana enim resp. sicuti belli gloria cunctas respublicas, & imperia regum, populorúmq. longè post se reliquit, ita, Iuris ciuilis cognitione, ac celebritate, non Athenas solùm; quibus istius prudentiae debet incunabula; uerùm omnes alias orbis regiones, urbes, prouincias antecessit. Nō mirū igitur facio, si Romanā iurisprudentiā, vt absolutiorē, & illustriorē, in ordinē adscitā propositionū, quae moralis philosophiae dicūtur, ad disputandū producere uolui. In hac autē multa sicuti rerū natura fert, multi ex I.C. ipsis, quia non omnes omnia, quae requirūtur ad perfectū iurisconsultum, in se ha bebant, peccauerunt: aliis enim defuit cognitio uerae illius, & inaf fectatae philosophiae, aliis non exactè comparata; multis obstitit animi procliuitas ad inclinandum in eam partem, quae magis ami ca iniqui, quàm aequi ipsismet uidebatur. Quid factum postea? ut non omnes uerè, & syncerè ius suum tractarint; ideóq. in multis de

disse

disse locum reprehensioni, & correctioni responsorũ, quae ipsi reddebant, uideantur; posito, quòd illorum monumenta non lacera, distracta, mutila, vt nunc sunt, verùm apud nos absoluta, fideliáq. circumferrētur. Iurisconsultos secuti sunt imperatores. partim enim illorum cùm imperatoribus uixerunt, magnóq. apud illos in honore habiti sunt, partim etiam, imperatorum aetatem praecesserunt. In impp. rescriptis quidquid boni est, habetur uel de ipsorum I.C. marte, quibus ad maximas res utebantur, qui haberent salem; idq. plerumque omnia; uel, quod exiguum est, de nonnullorum imperatorum ingenio, qui in litteris promouerunt. In his constitutionibus non multa reperiuntur, quae spongiae admouenda forent, sed reperiuntur tamen nonnulla: plurima dicere nolim, quia non adsentior iis, qui rescriptorum contrarietatem errori caussam praebere iudicant. Quid! si aduersae inter se erunt leges illae, (dicet aliquis) nónne iustitiae uis in alterutra illarum parte retinebitur? nam in utraque sanctè, piéq. coli iustitiam, quis sanus praedicet! Ego posse, contrà, existimo: quia cùm ius naturale in animo semper habuisse illos, credibile esse possit, quod adsequi pro uiribus studerent, eandem in iure dicundo rationem ideo non sunt secuti, quia non eiusdem hominibus ingenii, temporis, uitae, morum, leges tulerũt. Sed ad inferiora tēpora descendere, est animus; nónne

— parentis crediderim sui
Fregisse ceruicem, & penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis! — & *venena Colchica,*
Et quidquid vsquam concipitur nefas

tractauisse Iustinianum imperatorem! qui cùm inisset consilium, Ius ciuile Romanorũ, cōmentariis, responsísq. abunde refertũ tot elegantissimorũ, & sapientissimorũ uirorũ, in artem redigere, ita cupiditate gloriae suum animum occupari est passus, ut quae a se prouidenda erant, ratione non prouiderit, homines, nimirum, qui in posterum erant futuri, non deserturos humanum ingenium; dum ea, quae litteris complexa sunt, indies clariora efficere contendũt idq. commentariorũ ope, sicuti in XII tabularum aliisq. compluri

bus legibus I. C. superiores fecerant; sed longo ab illis discrimine collocandos, cùm illi reip. suae mores, & progressus probè callerét, isti nihil minùs; illi téporibus, per quae florentissimū statū sortita est resp. proximi fuerint, hi longè ab illis remotissimi inuenirētur. Hoc est primum peccatum Iustiniani: sequitur alterum longè turpius, & maiore dignius cruciatu: Nō sat habuit, quod ante omnia repudiare, & ex animo suo delere consilium debuerat, arctè contínuisse, uerùm illius procurationem ineptissimis hominibus relegauisse. Id, quod praestantia capita Romanorum facere uix ausa fuerunt; & si facere inceperunt, in medio cursu, desperatis rebus, restiterunt, iste, perfici posse a nescio quibus terrae filiis, animum induxerat; *sacratissimas constitutiones*, ut ipsius uerbis utar, *antea cōfusas in luculentā* erigere *consonantiam; curámq.* suam extendere *ad immensa ueteris prudentiae uolumina, & opus desperatum, quasi per medium profundum* iens, *caelesti fauore* adimplere: & hoc suum facinus insuper lata lege munire, & confirmare; qua cauit, ne quis *in posterum* auderet *commentarium operi* suo *applicare, & uerbositate sua compendium* huiusmodi *confundere*. Ridiculé. Semper tua regna permansura erant, qui praeclaro illi edicto fore audientes homines, opinabare! Non te stultitiae tuae domesticū exemplum admonere satis potuit, urbem Romam, Mundi olim dominam, nunc uerò, cùm imperii summa penes te esset, e finib. Italiae relegatam, atque de medio Latii, in ultimas terras Europae translatam; Imperiiq. nomen solum in Vrbe continuisse sese, cetera imperii iura ad alias gentes commigrauisse! Incertam esse cōdicionem humanarum rerum; modò huc, modò illuc, quocumque libido fortunae feratur, euehi, trahiq. dominia rerum. Nimis uellé, ut nunc sortem imperii tui commutatam intuerere, quàm te facti paeniteret, ut frontem percuteres! primùm quia pro puris illis doctrinae fontibus conturbatissimos aquarum riuulos nobis obieceris; pro Latina, Romanáq. Barbaram iurisprudétiam induxeris; Deinde quia leges tuas ridiculo minoribus fuisse cognosceres. Nam per Deum immortalem quo nomine factū tuum purgares! Vos appello, Iurisconsultorum manes; quorum industriā, quantū

decus

decus, nomenq. gesserit urbs Roma, ferme-mories illius imperiū satis docere nos potest: bellicam enim uirtutem non minimum incrementum, nec uulgare fuisse gloriae illius, non negauerim; sed ea potentia, quam sibi parauit armis, auxit, & retinuit legib., quanta nunc est! Legum autem scientia, & incomparabilis illarum prudentia si per Iustinianum percussa non fuisset, qui tot labores excellentium Romani caeli ingeniorum igni deuoueri imperauit, quam latè suas uires extenderet, cùm, eo, quo nunc reperitur, statu corporis, lacera, & detruncata, sola efficit, ut amplitudinem, & fulgorem antiquorum Romanorum admiremur, & sempiternis etiam laudibus euehamus! Vos, inquam, appello, manes Iuriscōsultorum; quis, & quantus uester esset dolor, si fetus uestros immatura, atque inhonesta morte, de medio sublatos, intelligeretis, & illorum partem, amputatis mēbris, nisi uestrum nomen inscriptum ferrent (instar hermathenarum quarundam, quae nisi clarorum aliquot uirorum nomen insculptum haberent, uix a nobis dignosci possent, tam exesae, sitúq. uetustatis confectae sunt) uix certè agnosceretis! qua uerò inuidia, quo stomacho multorum commēta, ne commētarios dicam, legeretis; eorum dico, qui, psittacorū more, cùm tot logis omnes paginas referserint, ubi tamen opus est, infantissimi cōuincūtur esse. Nam quid aliud exspectandum ab eo genere hominū, qui nec Grāmaticen, nec Rhetoricen, nec Dialecticē, postremò nec praecepta morum tenuerunt, uel de facie nouerūt, antè quàm se ad Ius ciuile conferrent, nisi quādam insulsā, & odiosam cōgeriem uerborum, in exponēdis plerumque minutiis, quas grammatici uno uerbo tradunt! Vt de gerundiis longos facere cōmentarios, fuerint qui non erubuerint, & tamen se Ius ciuile tū interpretari, animum inducerent; itémq. sophismatum, & elenchorū indignissimam iurisconsulto, si ullo umquam alio, coaceruationē, connexionémq.! nisi myriades facti specierum, quos, Casus, uocant, quae noua responsa quotidie pariunt, regularúmq. & illarū exceptionum infinitam seriem! Sed

De illis *iam finem faciam dicundi mihi,*
Peccandi cùm ipsi *de se finem non* faciunt

Vt cum Poëta loquar. Et cùm ego me totum dem in eam partem,

ut ingenuè in litteris uiuam, & de ipsis a uero animi mei sensu iudicem, simul habeam rationem certam, atque ordinatam, non confusam uel praeposteram in addiscendo, uelim admonitos eos, qui in Iure ciuili nonnullam operam nancisci decreuerunt, hoc meum institutum diligenter secum examinent: & si laudabile sibi uideatur, amplectantur, in eóq. magistros ad imitandum, sibi proponant eos, qui tum in Italia, quorum numerus aliquis est, tum uerò in Gallia, & in Germania, atque adeò circùm ea loca; uel nunc uiuunt, uel memoria patrum nostrorum uixerunt, ut illorum satis monumenta declarãt; quae si cum delectu in manibus tenere sciemus, mirificae scientiae, atque uirtutis, quam nobis ex illis comparauerimus, clarior significatio propediem elucescet. D I X I.

ORATIO TERTIA.

IC dies (vt uidetis) actum habet ueluti tertiũ, cúmq. nouissimum laboris mei: & haec oratio, quam habere coepi coram uobis de superiore loco (Auditores praestantissimi) postrema denique est futura. Quod tempus idoneum esse mihi uisum est, immo uerò necessarium, in quo quae per me restant agenda, prouidendáq., sic per me agantur, & prouideantur, ut nonnullam de suscepta prouincia laudem reportem: proximè uerò si id impetrare non potero cum bona uestra gratia, uel quòd idem, hoc mihi tribuere, uideatur, atquè uictos a me uos esse, cõfiteri; quod ego numquam sperare ausus sum, neque uerò praestitisse nunc me, sensi; uel quòd in ea gerenda (quod magis credam) negligenter sim uersatus, imperitiámq. potiùs meam detegerim, quàm uoluntatem declarauerim, ita ut optabam; si quidem aliquid, uel meliùs, innumera me fugerint; id saltem exorem a uobis, quod meae commodum famae arbitror, neque dignitati uestrae incommodum euenturum, ut omnia, quae feci, sedulò me, atque ex uera uita fecisse, fidem habeatis. In summa, talem opinionẽ a me uestram, si quae est, amotam uelim, sic me de commodis meis cogitauisse, ut vtilitatis, & dignitatis aliorum rationem nullã habuerim: quinimmo uelim ita uos existimare, illum putauisse maximum

mum mihi quaeſtum, ſi quàm maximè commodis, atque utilitati ueſtrae ſeruirem, dum hanc ſuſciperem, atque ingrederer ſtudiorũ rationem meorum in iis artibus, quarum principia, progreſſus, & modos comparandarum, in medio exponere quoad licuit, & efficere ſitum fuit in nobis, non refugi. Nam qui me inductum, atque impulſum amore quodam putarit, & cupiditate gloriae ad defendenda eiuſmodi placita, ferè omnia extra vulgarem opinionem collocata, is in eo non fruſtrabitur ſeſe, neque illi ſuccenſeam: ut etiam amem, ab hominibus haberi, & dici φιλόδοξος, dum ſciam, perfectos homines, & excellẽtibus praeditos ingeniis, quorum ſimilis eſſe laboro, excitari ſpe gloriae. Sed ſi is tam iniquus eſſe perrexerit in me iudex, ut addere etiam non ſit ueriturus, delectari me magis rumore quodam populari, quòd ad ea cum ingenio, atque induſtria perduci, velim ab aliis intelligi, ad quae non ſine rubore nimiae audaciae ſapientes uiri, atque ex doctrina clari peuetrauerũt: cúmq. hoc ab initio nihil mihi longiùs fuiſſet, quis exitus rerum eſſet futurus meme nullatenus prouidiſſe; erit certè, cur inclemẽter huic reſponſum uelim, uel quia noſtram laudem inuidia proſequitur, uel; ſi nulla noſtra laus erit; quòd aegritudine animi impediatur, quò minùs adſequi poſſe me credat illa, quae ceteris hominibus pa tuerunt, ideóq. meam induſtriam nullum fructum fuiſſe mortalibus parituram. Enimuero quando ego conſcius ſum mihi, mentem a me huiuſmodi procul abeſſe, iſtum animum, qui nunc in me eſt, retinebo: ſimul aperiendo, atque altiùs repetendo conſilium meũ, facilè me uobis probaturum, ſperare audebo. Ego a principio cùm ad litterarũ ſtudia mentem appuli, nõ tam libenter, vt nunc ſoleo, neque tam libere in litteris uerſabar; primùm quia noſter animus, a labore ad uoluptatẽ paullo momento minimóq. negotio delabi ſolet; ídq. ſi in vlla aetate, in ea certè, cui ob teneritatem annorũ, atque infirmitatem ingenii, ferme omnia, quae ferri non ſolent in aliis prouectioris aetatis, facillimè indulgentur: Deinde, quia magni referre putamus, cuiuſmodi tibi magiſter oblatus ſit, vt in via praeluceat, donec acceſſerit habitus quidam uſu comparatus, & in propriam naturã conuerſus, vt ab ea deduci poſtea ſinere te, atque in aliam abduci, pro eo tibi uideatur, quaſi cùm priſtinam tuã for-

mam

mam deposueris,& in aliam transmigraris. Factum est autem,vt in teruallo temporum,quid a uera uia,falsa differret,a me licuerit cō gnosci: nec anni facultatem eripuerint mihi, quin ab antiqua ratiō ne recederem , nouam subirem, lautioribus longè condicionibus, expetendam. In quo cùm ualde mihi ipsi gratulor, tum uerò maximam capio laetitiam si,dum illa , quae didicerim , breuiter uobis commemoraro,comiter ac benignè,quae uestra humanitas est(Auditores praest.)operam uestrā polliceamini. Ego praeceptorū plenus istorum;dum agere mihi datur in hoc tam exiguo uitae curriculo,numquam desinere debeam,libris legendis, uel praeterita, mēte recolere,uel praesentia in animo agitare, uel futura,discendo, perspicere,nullúmq.mihi uacuū tempus a litteris dare . quod si dē aliquando,id totum ad communem utilitatē conferre,ne mihi soli uixisse,dum uixi,credar:&,ut,ingenii princeps, ac doctrinae,Platō iubebat,profectus mei partem parentibus,affinibus,amicis, partem patriae,ceterísq.per gradus hominibus, qui sunt,quíq. futuri erunt,elargiri uelim. Quòd si longè diuturniorem (non dicā sempiternam)certiorémq.uitam,adde & opibus firmam,pacatā, tranquillam & quietā,obtineremus,possē inducere animum,pleraque uelle cognoscere,quae intra humanum captum concluduntur, sed cùm eius loco paruā,exiguam,incertam , infirmis opibus , plenam sollicitudinum , & periculorū quotidie experiamur;id sperare,ne dicā adgredi,stultū uideretur:at illa in addiscendo, prima ducere, quae magis necessaria sunt, & quae efficere , & cōsequi possumus, nō quae uolumus,id uerò tam honestū dictu,quàm factu non difficillimum apparet esse. Constitui autem,logicis artibus , quas didici,tamquam humanae uitae potiores,& magis fructuosas,adiungere philosophiam illam primùm,quae uerè dicitur a Cicerone dux uitae,indagatrix uirtutis,expultrix uitiorum,inuentrix legum,magistra morum,& disciplinae:alteram deinde, quae naturae uniuersae multiplicis,atque obscurae secreta perscrutatur. Harum artiū glutino quodam,& communione facta,reliquarum artium, & sciētiarum;si lōgior uita obtingeret;mihi ratio facilior adipiscēdi redderetur. Habent enim omnes disciplinae commune quoddam uinculum,& quasi cognatione quadam inter se continentur. Haec est mihi certa adhuc,& stabilis sententia . quae cùm mihi & saluberri

ma omnium,& digna sapiente uideatur,habere debet,ut dixi, comitem illam atque praeclarã ducem,libertatem ingenii; alioquin infirma atque eneruata primùm, deinde uaga fiet & errans, & sine duce remanebit. Cùm enim nihil tã propriũ ferè sit homini, quàm libertas oris,& mentis,cùm id,quod hominũ est,amiserimus,quid reliquum nobis sit,nisi id,quod cum brutis animalibus natura commune esse uoluit! Nolimus quaeso committere,ut exuti libertate, uelut in seruitutem nexi,nostra uoluntate aliis addicamur. Cuiusmodi mentem non nostram,neque nouam illam quidem,sed hominibus litteratissimis antiquissimã, & in hac nostra aetate paucis, & ante Alexandri illius Aphrodisiensis aetatem(qui primus Aristoteli tantum detulit,ut ei se totum dederit) innumeris planè doctis uiris acceptam, & illorum scriptis illustratam, & custoditam fuisse, scitote. Quorum nomina;nimirum antiquorum;ut animum quorũdam explerem,qui difficiliores ad credendum sunt;magna ex parte recensebo.hi sunt,Hermias Eunuchus,Hipparchus, Strato Lampsacenus,Demetrius Phalereus, Lyco, Aristo, Hieronymus Rhodius,Critolaus,Andronicus Rhodius, Boëthus Sydonius, Aristo alter,Eudorus,Athenodorus, Xenarchus, Nicolaus Damascenus, Asinius Pollio,Cornutus,Lucius,Nicostratus,Atticus, Herminus, Achaicus,Apollonius,Galenus, Porphyrius, Iamblicus, Magnus Syrianus,Olympiodorus,Proclus,Hermias alter, Damascius, Philoponus,Eustathius, Plotinus,Sextus Iustinus martyr, Epicurus, Varro,Plutarchus,Lactantius;uel,ut alii, Lutatius; Georgius Gemistus.hi mistim Graeci,& Latini.ex Arabis, Auicenna, Algazel, Auempates. Atque hi omnes contra solum Aristotelem: quid de ceteris iudicandum sit,uestrum erit uidere:meúmq.,ne lõgior sim aequo,modum statuere orationi meae. Quid igitur sentirem tam in logicis artibus,quàm in utraque philosophia,quibus nunc operam do;quid quoque in aliis disciplinis,quibus esset a me insudandum,sentire deberem,breuiter cognouistis,& dum ego verba facerem,operam uestram(Auditores praestantissimi) benignè praebuistis. Sed non tam difficile est diuinare,quid caussae fuerit,cur mihi silentium,sine ulla turba,sine strepitu,nimis magno cum otio dederitis: huic aetati,credo,dandam ueniam putastis,quae nondum decimum

cimum quartum annum egressa est: an quia de me tantam spē conflauistis, ut me dignum, in quem uniuersorum oculi cōiecti essent, olim praestaturus essem? Cuius quidem insignis, ac singularis beneficii uobis, nobilissimorum, & eruditissimorum uirorum honorificētissime, ac celeberrime consessus, túq. honestissimorum hominum concursus, memoriam uoluntas erga uos mea, numquam aboleri sinet, scriptis etiam, si facultas aderit, testatam relinquet; gratias autem numquam tam mirificas, numquam tam singulares agi a me, conabitur, quin lōgè plures meritos uos fuisse, magnitudo ipsa rei sit apertè conuictura. DIXI

FINIS

VENETIIS,

TYPIS IACOBI SYMBAENI, ∞ D LXXV.

